

POJAČANA BRIGA I NADZOR

iz perspektive mladih
i voditelja mjere

POJAČANA BRIGA I NADZOR

IZ PERSPEKTIVE
MLADIH I
VODITELJA MJERE

Neven Ricijaš
Ivana Jeđud Borić
Martina Lotar Rihtarić
Anja Miroslavljević

Zagreb, 2014. godina

Ured UNICEF-a za Hrvatsku zahvaljuje svim građanima i tvrtkama koji su svojim donacijama podržali aktivnosti i programe UNICEF-a usmjerene na najranjivije skupine djece i mladih te omogućili provedbu istraživanja i izradu ove publikacije.

Posebno zahvaljujemo na suradnji Ministarstvu socijalne politike i mladih te Ministarstvu pravosuđa, istraživačkom timu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su proveli opsežno terensko istraživanje, svim sudionicima istraživanja, a posebno mladima koji su bili uključeni u odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora i koji su podijelili s nama svoja iskustva, razmišljanja i prijedloge.

Izdavač: Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Izvršna urednica: Martina Tomić Latinac

Napisali: Neven Ricijaš
Ivana Jeđud Borić
Martina Lotar Rihtarić
Anja Miroslavljević

Recenzentice: Marina Ajduković
Silvija Ručević
Nivex Koller - Trbović

Lektura: Ciklopea d.o.o.

Grafičko oblikovanje: Dijana Kasavica

Sva prava pridržava izdavač.
Prilikom korištenja citata i materijala iz ove publikacije molimo navedite izvor.
Ova publikacija ne izražava nužno službene stavove UNICEF-a.

Tiskano u Hrvatskoj.

Zagreb, lipanj 2014.

Naklada: 1200 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 881024.

ISBN 978-953-7702-27-4

SADRŽAJ

SAŽETAK ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA	8
EXECUTIVE SUMMARY	20
1. UVOD	34
2. ZAKONSKI OKVIR IZRICANJA I IZVRŠAVANJA ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR	38
3. POJAČANA BRIGA I NADZOR U KONTEKSTU SANKCIJA U ZAJEDNICI I PROBACIJE ZA MALOLJETNIKE – TEORIJSKA, PRAVNA I MEĐUNARODNA PERSPEKTIVA.....	44
4. STATISTIČKI POKAZATELJI MALOLJETNIČKE DELINKVENCije U HRVATSKOJ.....	52
5. TEORIJSKO I EMPIRIJSKO POLAZIŠTE ISTRAŽIVANJA.....	64
5.1. Koncept rizičnih i zaštitnih čimbenika u maloljetničkoj delinkvenciji.....	64
5.2. Ključni principi uspješnih sankcija u zajednici	68
5.3. Dosadašnje empirijske spoznaje o odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor	73
6. SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA.....	78
7. SPECIFIČNI CILJEVI I NACRT ISTRAŽIVANJA	80
8. METODOLOGIJA KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA.....	84
8.1. Sudionici.....	84
8.2. Mjerni instrumenti	90
8.3. Postupak	95
9. REZULTATI KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA.....	98
9.1. Informacije o izrečenoj odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor, kaznenom postupku i kaznenim djelima.....	98
9.2. Izraženost rizičnih čimbenika	104

9.3. Učestalost samoiskazanog rizičnog i delinkventnog ponašanja prije izricanja i za vrijeme trajanja PBIN-a	119
9.4. Percepcija odgojne mjere pojačana briga i nadzor među mladima i voditeljima mjere	124
9.5. Profesionalne kompetencije voditelja mjere za rad s mladima.....	127
9.6. Učestalost primjene tretmanskih postupaka tijekom pojačane brige i nadzora.....	130
9.7. Percepcija kvalitete odnosa između mladih i njihovih voditelja mjere	134
10. METODOLOGIJA KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA.....	138
10.1. Sudionici	138
10.2. Postupak	142
10.3. Etički aspekti istraživanja.....	143
11. REZULTATI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA	146
11.1. Doživljaj odgojne mjere pojačana briga i nadzor	146
11.2. Tijek provedbe pojačane brige i nadzora	149
11.3. Metode i sadržaji u radu s mladima	152
11.4. Doživljaj voditelja mjere i (ne)važnost roda	154
11.5. Doživljaj učinkovitosti odgojne mjere.....	157
11.6. Teškoće u provedbi odgojne mjere	159
11.7. Preporuka za poboljšanje mjere.....	161
12. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	168
LITERATURA	174

SAŽETAK ZNANSTVENO- ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA I REZULTATA ISTRAŽIVANJA

„Provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj: perspektiva maloljetnika i voditelja mjere“

Teorijsko, znanstveno i stručno polazište istraživanja

Odgojna mjera pojačana briga i nadzor prema Zakonu o sudovima za mladež jedna je od ukupno osam odgojnih mjera predviđenih za maloljetnike koji su počinili kazneno djelo. S teorijskog aspekta mogli bismo reći kako se radi o sankciji u zajednici s obzirom na to da se mladu osobu ne izdvaja iz obitelji, odnosno primarne životne sredine, već joj se pruža intervencija kroz pedagoški i savjetodavni rad, uz neposredno praćenje (nadziranje) i pomaćanje u osobnim i životnim promjenama, životnom stilu i razvoju kvalitetnih međuljudskih odnosa.

U Hrvatskoj nedostaje sustavnih i cjelovitih istraživanja ove odgojne mjere, dok na nacionalnoj razini ono, do sada, nikada nije niti bilo provedeno. Takva pozicija otvara brojna znanstveno-istraživačka i stručna pitanja, potiče profesionalnu znatiželju i stvara prostor u kojem želimo sveobuhvatno pristupiti ovoj temi. Važnost istraživanja ove odgojne mjere ogleda se i u učestalosti njezine primjene. Tako PBIN prosječno čini oko 40% svih sankcija izrečenih maloljetnicima koji su počinili kazneno djelo, a najviše se izriče za sljedeća kaznena djela:

- kaznena djela protiv imovine najviše su zastupljena – od 57% do 67%,
- kaznena djela protiv života i tijela – od 5% do 13%,

- kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom – od 6% do 13% (mahom kaznena djela vezana uz posjedovanje sredstava ovisnosti),
- kaznena djela protiv javnog reda i mira – od 4% do 10%.

Sukladno tome, u ovom smo istraživanju nastojali integrirati postojeće teorijske i empirijske znanstvene spoznaje u zakonodavni i društveni okvir u kojem se odgojna mjera pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj izvršava. U tom kontekstu pristupili smo istraživanju temeljem teorijskog koncepta rizičnih i zaštitnih čimbenika, specifično u odnosu na delinkvenciju mladih i razvojne putove, dok nam je za preporuke unapređivanja postojeće prakse od velike važnosti bilo razumijevanje principa uspješnosti (maloljetničkih) sankcija u zajednici.

Osnovne principe važne za maloljetničko pravosuđe općenito (jer se odnose na kazneni proces), a posebno za izvršavanje sankcija u zajednici kategorizirali smo u tri cjeline: (1) principi važni za kazneni postupak i donošenje odluka, (2) principi važni za planiranje intervencija te (3) principi važni za provođenje sankcija u zajednici. U skladu s njima definirani su zaključci i preporuke proizašle iz istraživanja.

Svrha i cilj istraživanja

Opći je cilj ovog istraživanja steći uvid u provođenje odgojne mjere pojačana briga i

nadzor u Hrvatskoj. Pri tome istraživanje je usmjereno na:

- (1) obilježja maloljetnika kojima se izriče mjera,
- (2) obilježja voditelja mjere,
- (3) obilježja procesa prije i za vrijeme provođenja ove odgojne mjere, kao i percepciju različitih elemenata ove odgojne mjere iz perspektive voditelja mjere, maloljetnika i njihovih roditelja.

Nacrt istraživanja i specifični ciljevi

Kako bi se ostvario cilj istraživanja te prikupili valjani podaci o različitim aspektima odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj, provedeno je složeno istraživanje koje koristi različite metodološke pristupe. Provedeno istraživanje sastoji se od dva dijela pri čemu su oba dijela usmjerena na postizanje općeg cilja istraživanja, no različitim dijelovima postižu se različiti specifični ciljevi, odnosno odgovara se na višestruka istraživačka pitanja. Prvi dio istraživanja temelji se na kvantitativnom istraživačkom pristupu, dok se drugi dio zasniva na kvalitativnom pristupu.

A) KVANTITATIVNI ISTRAŽIVAČKI PRISTUP KORISTIO SE KAKO BI SE POSTIGLI SLJEDEĆI SPECIFIČNI CILJEVI:

1. Istražiti rizične čimbenike i tretmanske potrebe maloljetnika kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor.
2. Istražiti prijavljenu kriminalnu aktivnost maloljetnika kojima je izrečen PBIN.
3. Istražiti osnovna obilježja kaznenog postupka u kojem je maloljetnicima izrečen PBIN.
4. Istražiti i usporediti samoprocjenu rizičnog i delinkventnog ponašanja malo-

ljetnika s PBIN-om prije izricanja mjere i za vrijeme njezina provođenja.

5. Istražiti i usporediti percepciju odgojne mjere pojačana briga i nadzor maloljetnika i njihovih voditelja mjere.
6. Istražiti profesionalne kompetencije voditelja mjere u odnosu na specifičnog maloljetnika kojem je mjera izrečena.
7. Istražiti i usporediti percipiranu učestalost primjene tretmanskih postupaka tijekom provođenja PBIN-a.
8. Istražiti i usporediti percepciju kvalitete odnosa između maloljetnika kojima je izrečen PBIN i njegovih voditelja mjere.

B) KVALITATIVNI PRISTUP BIO JE USMJEREN POSTIZANJU SLJEDEĆIH ISTRAŽIVAČKIH CILJEVA:

1. Opisati doživljaj PBIN-a iz perspektive maloljetnika, roditelja i voditelja mjere.
2. Opisati proces provedbe PBIN-a.
3. Opisati metode i tehnike rada koje voditelji koriste u radu.
4. Opisati doživljaj voditelja mjere od strane sudionika istraživanja i steći uvid u (ne)važnost roda voditelja.
5. Opisati doživljaj učinkovitosti mjere iz perspektive sudionika istraživanja.
6. Opisati teškoće u provedbi mjere.
7. Steći uvid u preporuke za poboljšanje mjere.

Metodologija kvantitativnog istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja formiran je proporcionalni stratificirani uzorak pri čemu su stratumi definirani s obzirom na nekoliko kriterija: *spol* i *dob* maloljetnika, *duljinu trajanja odgojne mjere* te *urbanost/ruralnost sredine u kojoj mlada osoba živi*.

U istraživanju je pristalo sudjelovati 182 mladića i 12 djevojaka (N=194) koji su uz pomoć obučenog anketara ispunili upitnike. Dob maloljetnika kreće se od 15 do 24 godine pri čemu prosječna dob iznosi 18 godina (zbog čega se u prikazu rezultata koristi pojam 'mladi'). Prosječno trajanje PBIN-a iznosi 11,73 mjeseca, odnosno gotovo godinu dana.

U istraživanje su uključeni voditelji mjere svakog maloljetnika koji mogu biti djelatnici centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnici centra. Ako je kod mlade osobe bio slučaj da joj je voditelj mjere vanjski suradnik centra, tada je dio podataka o mladiću/djevojci davao i djelatnik centra koji vodi taj

predmet. U slučaju kada je voditelj mjere djelatnik centra ista osoba davala je sve podatke o maloljetniku.

U ovo istraživanje uključen je 141 voditelj mjere, pri čemu su 43 djelatnika centara za socijalnu skrb nadležnih za provođenje odgojne mjere, a 98 vanjskih suradnika. Potrebni podaci prikupljani su iz različitih izvora i s pomoću različitih mjernih instrumenata – anketni upitnici, ček-liste, skale. Većina korištenih mjernih instrumenta konstruirana je specifično za potrebe ovog istraživanja. Na sljedećoj slici shematski su prikazani ispitivani konstrukti s obzirom na sudionika istraživanja (voditelj mjere ili maloljetnik / mlada osoba).

Voditelj mjere / djelatnik CZSS-a

Maloljetnik / mlada osoba

Službene informacije o delinkventnom ponašanju maloljetnika i kaznenom postupku	
Opći socio-demografski podaci o maloljetniku i obilježjima njegove obitelji	
Procjena kriminogenih rizičnih čimbenika i intervencijskih potreba maloljetnika	
Opći socio-demografski podaci o voditelju mjere i o njegovim profesionalnim obilježjima	
Percepcija vlastitih kompetencija za provođenje PBIN-a s pojedinim maloljetnikom (SSK)	
Percepcija odgojne mjere za maloljetnika (UPOM)	Percepcija odgojne mjere (UPOM)
Percepcija kvalitete odnosa s maloljetnikom (UPKO)	Percepcija kvalitete odnosa s voditeljem mjere (UPKO)
Samoprocjena tretmanskih postupaka korištenih u radu s maloljetnikom (UPTP)	Procjena tretmanskih postupaka korištenih od strane voditelja mjere (UPTP)
	Samoiskaz rizičnog i delinkventnog ponašanja prije i za vrijeme izvršavanja odgojne mjere (SRDP)

Rezultati kvantitativnog istraživanja

Rezultati vezani za obilježja mladih prije svega upućuju na heterogenost i složenost psihosocijalnih potreba mladih koji izvršavaju odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj. Heterogenost se ne odnosi toliko na spol, budući da je oko 95% mladih koji izvršavaju PBIN mladići, već na raznolikost obilježja s obzirom na dob, razlog izricanja PBIN-a i raznovrsnost rizičnih čimbenika iz kojih definiramo potrebe tretmana.

U odnosu na razlog izricanja možemo razlikovati dvije veće skupine mladih: (1) one kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija ili zamjena druge izvaninstitucionalne mjere, dakle mladi kojima je sud primarno namijenio sankciju u zajednici (očekivano niže rizični mladi) te (2) one kojima je odgojna mjera izrečena nakon što su bili u instituciji (odgojna ustanova, odgojni zavod ili maloljetnički zatvor). Očekivano je razina kriminogenog rizika između ovih skupina različita, kao i sam fokus rada, što upućuje na diferencirane potrebe tretmana.

Činjenica da je 37% mladih kojima je PBIN „glavna“ sankcija već ranije činilo kazna djela, da je prema njih 33% već ranije državno odvjetništvo primjenjivalo načelo uvjetovanog oportuniteta te da je njih 8% već bilo kazneno sankcionirano na sudu upućuje i na određenu ustrajnost u delinkventnom ponašanju kod jedne skupine mladih koja zahtijeva sigurno složenije tretmanske postupke, bez obzira na to što im je sud primarno odredio sankciju u zajednici. Isto možemo potvrditi i zahvaljujući činjenici da je 17% svih mladih u ovom istraživanju ranije bilo prekršajno sankcionirano, a prema gotovo 50% njih centar za socijalnu skrb već je ranije primjenjivao neke druge intervencije.

Rizične čimbenike ispitali smo kroz tro-dimenzionalni model. Od tzv. povijesnih varijabli mladi su najviše opisani kroz probleme u području školovanja i druženje s rizičnim vršnjacima, zatim kroz odrastanje u obiteljima gdje su odnosi bili konfliktni, kao

i kroz izloženost različitim oblicima verbalnog i fizičkog zlostavljanja te zanemarivanja. Prisutna su i rana traumatska iskustva koja su ostavila trag na život mlade osobe te rano konzumiranje sredstava ovisnosti. Navedene okolnosti važne su voditeljima mjere za razumijevanje konteksta i etioloških čimbenika razvoja delinkventnog ponašanja. Dinamički čimbenici otkrivaju nam temeljne potrebe tretmana, odnosno područja na kojima je potrebno raditi u okviru izvršavanja PBIN-a. S obzirom na identificirane dinamičke čimbenike, tretmanske potrebe ne odskakuju previše od onih opisanih u inozemnoj literaturi.

Iz ovog istraživanja istaknuli bismo sljedeće najvažnije tretmanske potrebe:

- razvoj samokontrole s obzirom na izraženost impulzivnosti i potrebe za traženjem uzbuđenja,
- razvoj vještina rješavanja sukoba i preusmjerenja agresije s obzirom na rizičnost verbalnog i fizičkoga agresivnog ponašanja,
- razvoj prosocijalnih stavova i veza te prosocijalnih modela i vještina odupiranja vršnjačkom pritisku s obzirom na rizičnost izraženosti stavova koji podržavaju činjenje kaznenih djela i druženja s vršnjacima koji čine kazna djela i prekršaje,
- razvoj primjerenih socijalnih i komunikacijskih vještina s obzirom na rizičnost u ovom području,
- jačanje roditeljskih kompetencija, posebno u području nadzora i dosljednosti s obzirom na izraženost permisivnosti obaju roditelja, nedostatka nadzora i dosljednosti te indiferentnoga roditeljskog odgojnog stila karakterističnog pogotovo za očeve.

Ove tretmanske potrebe neposredno impliciraju važnost profesionalnih kompetencija voditelja mjere za rad s nedobrovoljnim klijentima, ali i metoda učinkovitog korištenja autoriteta, učenja vještina strukturiranim učenjem, korištenja tehnika motivirajućeg intervjua, kognitivne samoprocjene, prosocijalnog modeliranja, metoda preu-

smjeravanja agresije i sličnih tehnika koje su se pokazale uspješnim u radu s ovom populacijom. Prema dosadašnjim saznanjima na našim prostorima nedostaju strukturirane i licencirane edukacije ovog tipa, dok će neki drugi nalazi koji potvrđuju dobivene rezultate biti prikazani kasnije.

Usporedba samoprocjene rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih prije izricanja PBIN-a i za trajanja te mjere pokazala je kako mladi izjavljuju da se rjeđe uključuju u takva ponašanja za vrijeme izvršavanja odgojne mjere. Smanjenje učestalosti uključivanja u rizična i delinkventna ponašanja po uključivanju maloljetnika u PBIN pokazalo se kod onih ponašanja koja su bila učestalija među maloljetnicima prije izricanja PBIN-a. Zapravo je riječ o prekršajima i lakšim kaznenim djelima te korištenju i zloupotrebi psihoaktivnih tvari.

Rezultati istraživanja koji se odnose na obilježja voditelja mjere pokazali su kako se obilježja djelatnika centra za socijalnu skrb razlikuju od obilježja vanjskih suradnika. Prije svega, među vanjskim suradnicima ima znatno više muškaraca nego među djelatnicima centra. Svakako je pohvalno uključivati više muškaraca u rad s mladima posebno zato što veliku većinu mladih čine upravo mladići. Trebalo bi težiti tome da se angažira veći broj muškaraca kako bi i u smislu rodnih uloga mogli predstavljati odgovarajući model mladima kojima je izrečena ova odgojna mjera.

Rezultati su pokazali kako se vanjski suradnici razlikuju i po struci, ovisno o tome je li riječ o djelatnicima CZSS-a ili vanjskim suradnicima. Nešto više od 95% djelatnika CZSS-a po struci je socijalni pedagog, socijalni radnik ili psiholog, dok su te struke zastupljene samo kod polovine vanjskih suradnika. Među vanjskim suradnicima, iako u manjoj mjeri, zastupljene su struke poput diplomiranog inženjera strojarstva, diplomiranog novinara i sl. Iz navedenog se može zaključiti da djelatnici centra radi svoje pomagačke profesije posjeduju osnovne kompetencije za rad, dok to nije slučaj kod vanjskih suradnika. Isto tako, u odnosu na vanjske suradnike, djelatnici centara imaju

u većoj mjeri završene dodatne edukacije, a neki su pohađali i specifične edukacije vezane uz provođenje PBIN-a.

Kako bismo dobili još detaljniju sliku obilježja voditelja mjere, ispitali smo njihovu samoprocjenu profesionalnih kompetencija za rad s nedobrovoljnim klijentima. Pokazalo se kako se voditelji mjere općenito doživljavaju kompetentnima za rad s mladima. Bez obzira na to je li riječ o djelatnicima CZSS-a ili vanjskim suradnicima, najmanje se osjećaju kompetentnima za rješavanje problema, odnosno za pomaganje mladima da izraze što im je problem, za vođenje pri rješavanju problema i za učenje mladih da se nose s problemima. Usporedba samoprocjena kompetentnosti za pojedine principe rada s nedobrovoljnim klijentima pokazala je kako se vanjski suradnici procjenjuju kompetentnijima od djelatnika CZSS-a za promicanje prosocijalnih ishoda kod mladih i za rješavanje problema. S obzirom na to da rezultati vezani za obilježja voditelja mjere pokazuju kako se djelatnici CZSS-a u većem postotku uključuju u različite dodatne edukacije i da su u većem postotku upravo onih struka kod kojih se u okviru fakultetskog obrazovanja razvijaju navedene kompetencije, možemo zaključiti kako rezultati ovog istraživanja ne govore nužno u prilog većoj objektivnoj kompetentnosti vanjskih suradnika u navedenim područjima.

S ciljem stjecanja uvida u obilježja procesa koji se odvija prije i za vrijeme provođenja PBIN-a pitali smo djelatnike CZSS-a i o osnovnim obilježjima kaznenog postupka. Rezultati pokazuju kako je u većini slučajeva državno odvjetništvo ispravno postupilo pokrećući kazneni postupak prema sudu, budući da je kod svega 6% mladih bilo prisutno primjenjivanje načela uvjetovanog oportuniteta u okviru kaznenog postupka za koji je izrečen PBIN, a koji nije bio pravilno izvršen. Istovremeno, pozitivnim možemo ocijeniti činjenicu da je centar za socijalnu skrb u 44% slučajeva samostalno pokrenuo intervencije prema mladoj osobi i njezinoj obitelji tijekom ovog kaznenog postupka s ciljem djelovanja na različita ri-

zična ponašanja, primarno kroz pokretanje nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi i uključivanja mladih i roditelja u savjetodavni rad.

Mlade i njihove voditelje mjere zamolili smo da procijene koliko često u njihovu odnosu voditelji mjere primjenjuju pojedine tretmanske postupke. Rezultati su pokazali da voditelji mjere u većem postotku od mladih procjenjuju za velik broj tretmanskih postupaka kako ih primjenjuju često ili gotovo uvijek. Kako bismo usporedili učestalost korištenja tretmanskih postupaka djelatnika CZSS-a i vanjskih suradnika, provjerili smo razlikuju li se njihove procjene međusobno, i još važnije, razlikuju li se procjene voditelja mjere i mladih ovisno o tome tko je voditelj mjere. Iznenadujuće, rezultati su pokazali kako se djelatnici CZSS-a slažu s mladima kojima vode PBIN kada je riječ o učestalosti korištenja tretmanskih postupaka u svrhu razjašnjavanja uloga i promicanju prosocijalnih ishoda, dok vanjski suradnici, u odnosu na mlade kojima vode PBIN, precjenjuju učestalost korištenja tih istih tretmanskih postupaka. Veći stupanj slaganja između djelatnika CZSS-a i mladih kojima oni vode PBIN, za razliku od vanjskih suradnika, može ukazivati na to da vanjski suradnici koriste pojedine tretmanske postupke često, ali ih možda primjenjuju na neodgovarajući način.

Svakako treba usmjeriti pozornost na rezultat koji pokazuje da voditelji mjere (bez obzira na to o kome je riječ) smatraju da češće primjenjuju tretmanske postupke vezane za izgradnju odnosa nego što to uočavaju mladi. Moguće je da mladi teže uočavaju ove tretmanske postupke zbog njihove suptilne prirode i djelovanja na nesvjesno, ali isto je tako moguće da voditelji mjere imaju subjektivan doživljaj da puno rade na izgradnji odnosa s mladom osobom, dok to objektivno nije toliko često. Za odnos između mlade osobe i voditelja mjere, ali i učinkovitost PBIN-a, izuzetno je opasno ako voditelj mjere smatra da radi dovoljno te da je daljnja odgovornost za izgradnju odnosa na mladoj osobi. Zbog toga je važno da voditelj mjere unaprijed planira

na čemu će raditi s mladom osobom na susretu koji slijedi te isto tako da svjesno primjenjuje pojedine tretmanske postupke imajući na umu cilj koji njima želi postići.

Rezultati ovog istraživanja ukazali su na to da se određen postotak voditelja mjere ne osjeća dovoljno kompetentnima da na primjeren način otkriva mladoj osobi informacije o sebi te sukladno tome određen postotak voditelja mjere to nikada ne čini. Kao što je već ranije istaknuto, otkrivanje informacija o sebi pomaže u izgradnji odnosa između dviju osoba i vrlo je važno, posebno ako uzmemo u obzir da se od mladih u odnosu s voditeljem očekuje da otkriju brojne pojedinosti o sebi i svojem životu. Čini se da je problem u tome što dio voditelja mjere ne zna kako bi na primjeren način podijelio informacije o sebi s mladom osobom.

Doživljaj odgojne mjere pojačana briga i nadzor te njezin učinak na ponašanje mlade osobe i različite aspekte njezina života ispitali smo i kod mladih, ali i kod njihovih voditelja mjere. Rezultati su pokazali kako i mladi i voditelji pozitivno percipiraju ovu odgojnu mjeru i učinke koje ona ima na život mlade osobe. Usporedba percepcije odgojne mjere od strane mladih i njihovih voditelja mjere pokazala je kako mladi percipiraju mjeru značajno pozitivnije nego voditelji. Osim toga, provjerene su i razlike u percepciji odgojne mjere ovisno o tome je li voditelj mjere djelatnik centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnik. Pokazalo se kako vanjski suradnici imaju značajno pozitivniju percepciju ove odgojne mjere nego djelatnici CZSS-a.

Iako i mladi i voditelji mjere procjenjuju odnos kvalitetnim, nešto veći postotak mladih ne osjeća bliskost s voditeljem mjere u odnosu na ostale aspekte odnosa. Za razliku od mladih, voditelji mjere češće doživljavaju bliskost s mladom osobom kojoj vode PBIN. Budući da je kod provođenja PBIN-a riječ o nedobrovoljnim klijentima, odgovornost za rad na kvaliteti odnosa jest na voditelju mjere. Od voditelja mjere očekuje se da za vrijeme trajanja ove odgojne mjere prati kako se mlada osoba osjeća u

odnosu te da reagira ako primjećuje da je neki aspekt odnosa narušen, a interpersonalna bliskost i kvalitetan profesionalan odnos temelj su u primjeni svih složenijih tretmanskih metoda i tehnika rada na promjeni ponašanja mladih, odnosno smanjivanju vjerojatnosti recidivizma.

Metodologija kvalitativnog istraživanja

U kvalitativnom dijelu istraživanja tri su ključne skupine sudionika s kojima smo razgovarali – mladi kojima je izrečena mjera, roditelji mladih kojima je izrečena ova mjera te voditelji mjere. Skupinu voditelja mjere čine tri subskupine sudionika sukladno trenutačnoj praksi provedbe odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj: 1) stručnjaci djelatnici u centrima za socijalnu skrb (socijalni pedagozi, socijalni radnici i psiholozi); 2) vanjski suradnici centara za socijalnu skrb honorarno angažirani za poslove provođenja ove mjere iz tzv. „pomažućih profesija“ (socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi) te 3) vanjski suradnici iz tzv. „ostalih profesija“ kao što su pedagozi, učitelji, medicinski tehničari i dr. Ključna razlika između ovih dviju skupina vanjskih suradnika, voditelja mjere, u njihovim je profesionalnim kompetencijama za izravan rad s maloljetnim delinkventima, a koje proizlaze iz njihova formalnog obrazovanja.

Svi sudionici trebali su zadovoljiti kriterij „sudionika bogatih informacijama“ Patton (2002). Uz to, dodatni kriteriji za izbor sudionika za sudjelovanje u fokusnim skupinama postavljeni su s obzirom na trajanje njihova angažmana i iskustvo u provođenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor:

- *Mladi kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor:* trajanje odgojne mjere od najmanje tri mjeseca;
- *Roditelji mladih kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor:* trajanje odgojne mjere od najmanje tri mjeseca;

- *Voditelji odgojne mjere pojačana briga i nadzor:* iskustvo u provođenju najmanje dvije odgojne mjere (za dvije mlade osobe), a iznimno i manje ako stručni djelatnik centra za socijalnu skrb procijeni da je iskustvo koje voditelj ima relevantno i vrijedno.

Provedene su fokusne skupine/intervjui s ukupno 75 sudionika u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu:

- 16 voditelja mjere – stručnih radnika centara za socijalnu skrb,
- 14 voditelja mjere – vanjskih suradnika „pomažućih profesija“,
- 12 voditelja mjere – vanjskih suradnika „drugih profesija“,
- 23 mladih koji izvršavaju PBIN,
- 10 roditelja mladih koji izvršavaju PBIN.

Fokusne grupe provedene su od strane članica istraživačkog tima uvažavajući sva etička načela i aspekte provedbe takvog istraživanja koristeći Vodiče za razgovor u fokusnim grupama koji su nadopunjavani određenim pitanjima/temama koje su spominjali sami sudionici istraživanja kako je istraživanje napredovalo.

Rezultati kvalitativnog istraživanja

Rezultati ovog dijela istraživanja bit će prikazani sukladno tematskom okviru.

1. DOŽIVLJAJ ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR

Sve skupine sudionika prepoznaju svrhu i cilj PBIN-a te prema ovoj mjeri prevladava pretežno pozitivan stav. Svi sudionici mjeru doživljavaju kao pomagačko-savjetodavnu te pod tim vidom govore o pomoći i podršci, ali i kontroli odnosno nadzoru. Najvažnijim se percipira odnos koji se razvija između mlade osobe i voditelja mjere, a koji neki sudionici opisuju mentorskim.

Voditelji mjere pozitivno je vrednuju i na konceptualnoj i na provedbenoj razini. U tom smislu voditelji djelatnici centara za socijalnu skrb PBIN doživljavaju kao najkvalitetniju i najsveobuhvatniju odgojnu mjeru te kao jedinu mjeru u okviru nadležnosti centara za socijalnu skrb u kojoj se provodi izravan tretman s mladima. Pojedini mladi i roditelji mjeru doživljavaju kao alternativu institucionalnom tretmanu. Neki roditelji i mladi doživljavaju mjeru kao stigmatu, nelagodu i napor te smatraju kako bi mjera trebala biti strukturiranija, s jasnim smjernicama rada usmjerenima na potrebe pojedine mlade osobe te s većim intenzitetom susretanja voditelja i mlade osobe. Dio sudionika iz svih subskupina PBIN doživljava kao nastavak ranijih intervencija, pri čemu roditelji i mladi ponekad teško razlikuju mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi od PBIN-a.

2. TIJEK MJERE

Iz odgovora sudionika iz svih skupina možemo pratiti tipičan/uobičajen tijek mjere koji započinje izradom plana i programa rada od strane stručnjaka u centrima za socijalnu skrb. Vanjski voditelji, roditelji i mladi najčešće nisu uključeni u izradu programa rada. Iz izjava mladih stječe se dojam kako je riječ o više formalnom konzultiranju pa i stihijskom planiranju rada nego o participaciji mlade osobe u stvaranju plana i programa rada. Mjera formalno započinje prvim susretom i upoznavanjem mlade osobe i voditelja u prostorima centra za socijalnu skrb, gdje se svi prisutni upoznaju s ciljem, svrhom, obvezama i očekivanjima. O početnom upoznavanju s mjerom mladi i roditelji govore vrlo šturom i nejasno te se stječe dojam kako nisu adekvatno informirani o mjeri. Kasniji susreti, kako tvrde svi sudionici, najčešće se odvijaju u uredu voditelja, u kući mlade osobe ili u kafiću (ako je riječ o vanjskom voditelju), i to u prosjeku jednom tjedno u trajanju do sat vremena. Ipak, svi sudionici naglašavaju kako se dinamika susreta prilagođava potrebama pojedine mlade oso-

be i situacije u kojoj se nalazi. Pri tom je evidentno da neki mladi i roditelji izvještavaju o nedovoljnoj uključenosti voditelja u život mlade osobe, odnosno, o ukratko rečeno neizvršavanju voditeljskih dužnosti. Svim je sudionicima zajedničko (unatoč pojedinim specifičnim odgovorima) to da prepoznaju fleksibilnost mjere u smislu modaliteta izvršenja (trajanje, voditelji, dinamika susreta i dr.) i područja tretmana koje može pokrivati. Drugim riječima, doživljavaju je „rastezljivom“ i prilagodljivom mjerom čiji se intenzitet rada vrlo lako prilagođava potrebama korisnika.

Završavanje mjere odvija se u prostorima centra, gdje se najčešće sumiraju postignuti rezultati te se mladoj osobi pojasni obustava/istek mjere uz napomenu da i se i dalje može obratiti centru/voditelju za pomoć i savjet. Po isteku mjere službenog praćenja mladih nema, no relativno su česti neformalni susreti u manjim sredinama gdje žive ili kada se pak mladi sami jave u centar radi traženja pomoći.

3. METODE I SADRŽAJI RADA

U odnosu na metode i tehnike rada sudionici najčešće spominju klasične metode i tehnike (npr. metodu razgovora i savjetovanja) te, u nešto manjoj mjeri, kreativne i ekspresivne tehnike. Uz to, neki voditelji spominju i grupni rad kao modalitet izvršavanja PBIN-a, bilo kao primjer dobre prakse koja se više ne koristi ili kao dio preporuka za unapređenje mjere. Sve skupine sudionika pod vidom područja i sadržaja rada navode tzv. klasična tretmanska socijalnopedagoška područja, s tim da mladi i voditelji tome pridodaju i konkretnu pomoć u praktičnim životnim vještinama (poput pisanja živopisa). Usmjerenost na pozitivno i na snage mladih sudionici istraživanja procjenjuju izuzetno važnim u provođenju mjere. U odnosu na sadržaj, ali i metode rada, voditelji posebno napominju važnost uključenosti različitih osoba i institucija iz užje i šire socijalne mreže mladih, pri čemu se posebna važnost daje radu s roditeljima, naročito od strane voditelja vanjskih suradnika.

4. DOŽIVLJAJ VODITELJA MJERE

Voditelji odgojne mjere PBIN doživljavaju se dominantno pozitivno, pri čemu sudionici iz svih skupina obuhvaćenih istraživanjem nabrajaju brojne kvalitete i vještine, od općeljudskih do stručnih, kao što su: fleksibilnost, strpljivost, empatija, iskrenost, otvorenost, upornost, dostupnost, razumijevanje mladih i njihova odrastanja, povjerljivost, znanje, stručnost te poznavanje sebe i svojih ograničenja. Roditelji i mladi, uz nabrojene pozitivne osobine voditelja, jednim dijelom izražavaju i nezadovoljstvo i razočaranje radom pojedinih voditelja.

Općenito govoreći, svi sudionici smatraju kako su i rod i dob, pa čak i izgled voditelja važni, ali ne i presudni kriteriji. Sudionici smatraju kako je ključno odabrati voditelja koji najbolje odgovara mladoj osobi u odnosu na njegove specifične potrebe i osobine. Kada je riječ o dobi, iako navode kako nije presudna, sudionici ipak smatraju kako je bolje da se radi o mlađoj osobi koja je generacijski bliža mladima pa ih bolje i razumije. U odnosu na rod, većina mladih navodi kako preferiraju ženske voditelje pojašnjavajući to brojnim razlozima: žene su blaže od muškaraca, bolje razumiju probleme od muškaraca, bolje slušaju i imaju više osjećaja, može im se bolje/lakše povjeriti. S druge strane, roditelji i voditelji češće napominju važnost muških voditelja zbog neadekvatne figure oca u obitelji.

5. DOŽIVLJAJ UČINKOVITOSTI MJERE

Doživljaj učinkovitosti opisivan je kroz dobitke od mjere za mlade te kroz uspjeh/neuspjeh mjere. Analiza podataka pokazala je veliku ujednačenost u izjavama sudionika. Sudionici govore o brojnim dobitima, kako za mlade tako i za njihovu okolinu, posebno roditelje. (Ne)uspješnosti mjere doprinose različiti faktori: od obilježja ličnosti i ponašanja mlade osobe, stupnja motiviranosti za promjenu i suradljivosti roditelja do ši-

rih društvenih čimbenika kao što je nemogućnost pronalaska zaposlenja. Uspješno provedenom mjerom smatra se ona mjera nakon čijeg isteka mladi ne recidiviraju te se njihov daljnji životni put normalizira u smislu uspješnog okončanja školovanja, zapošljavanja, osnivanja obitelji. Neuspješno provedeni PBIN najčešće se povezuje s neadekvatnim kriterijima izricanja mjere koja u startu nije odgovarala obilježjima mlade osobe. Obilježja ličnosti i ponašanja mlade osobe koje smanjuju priliku za uspjeh mjere jesu prkos, tvrdoglavost, otpor, nedostatak empatije, emocionalna hladnoća, odbijanje suradnje te određene psihičke teškoće, ovisnost i teškoće u intelektualnom funkcioniranju. Radi se o osobinama i ponašanjima koje priječe razvoj pomagačkog odnosa. Nadalje, neuspjeh mjere pripisuje se i nepovoljnim okolnostima u njihovoj obitelji. Voditelji navode i određene skupine mladih za koje je mjera posebno pogodna: za mlade mlađe dobi, niže razine rizičnosti s općim kapacitetom za uspostavu odnosa i odgovornosti za svoje ponašanje.

6. TEŠKOĆE U PROVOĐENJU MJERE

O teškoćama u provođenju mjere najopširnije govore voditelji, dok mladi i roditelji relativno malo govore o ovoj temi, osvrćući se uglavnom na sporost i inertnost pravosudnog sustava. Voditelji se također slažu kako su sporost i inertnost pravosudnog sustava (nezakazivanja kontrolnih ročišta, nepreispitivanja odgojne mjere te dug protek vremena od kaznene prijave do izricanja presude) te neujednačenost kriterija za izricanje mjere u praksi jedna od ključnih teškoća. Iz perspektive voditelja stručnih suradnika centara, teškoće se prepoznaju i u odnosu na voditelje i to kroz premali broj voditelja i premalu naknadu za njihov rad te nedostatak muških voditelja. U kontekstu teškoća spominje se i neadekvatan rad pojedinih voditelja te financijske teškoće na koje nailaze vanjski voditelji, poput plaćanja neizravnih

troškova provođenja mjere (javni prijevoz, ulaznice, piće). U određenim centrima za socijalnu skrb izazov predstavljaju i neadekvatni prostorni uvjeti rada te nedostatna tehnička opremljenost i podrška. Voditelji vanjski suradnici spominju i određene teškoće vezane uz šire društveno okruženje, kao što je nepoštovanje temeljnih vrijednosti te teška zapošljivost mladih. U odnosu na izravan rad izazovnim se smatraju i sami mladi (njihov temperament i stav) te njihovi roditelji, odnosno njihove specifične teškoće (npr. ovisnost, mentalne bolesti).

7. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE MJERE

Sudionici su dali brojne preporuke za unapređenje mjere koje su bile upućene različitim dionicima procesa provedbe mjere te sustavima u kojima se mjera provodi. Prva skupina preporuka usmjerena je na voditelje u smislu definiranja poželjnih osobina, obilježja i ponašanja voditelja mjere. Tu se radi o nekim općim, ljudskim osobinama važnima za uspostavu kvalitetnog odnosa (otvorenost, pristupačnost, empatičnost) te profesionalnim kompetencijama (razumijevanje mladih i njihova položaja, iskustvo u radu s mladima i interes za njih). U odnosu na voditelje preporučuje se i veća kontrola rada voditelja mjere te osiguravanje supervizije rada. Posebnu pažnju preporučuje se dati uključivanju roditelja u

provedbu mjere. Dio preporuka usmjeren je prema pravosudnom sustavu odnosno sudu, pri čemu se preporučuju češća kontrolna ročišta na kojima bi se provjeravao napredak mladih i sukladno tome predlagao nastavak/obustava mjere. Nadalje, predlaže se i povećanje broja stručnih suradnika te edukacija sudaca posebno u odnosu na pitanje kriterija za izricanje ove odgojne mjere i prikladnost mjere za pojedine mlade.

Uz to, predlaže se povećanje broja vanjskih suradnika koji će kvalitetno provoditi mjeru (a ne formalno) ili profesionalizacija provođenja mjere koja bi postala redovni posao kroz, primjerice, osnivanje agencija za provedbu sankcija u zajednici.

U odnosu na samu provedbu mjere predlaže se standardizacija svih procedura vezanih uz provedbu PBIN-a (od inicijalne procjene, kontinuiranih edukacija, supervizija i nadzora) te povećanje naknade za obavljanje PBIN-a. Preporučuje se i detaljnije, pravovremeno i višekratno informiranje i mladih i roditelja o PBIN-u te aktivno uključivanje i mladih i roditelja u planiranje i programiranje mjere.

U odnosu na modalitete izvršavanja preporučuju se i grupni oblici rada te korištenje resursa mladih kao vršnjaka pomagača u provedbi mjere. I na koncu, predlaže se promocija mjere stručnoj, ali i široj javnosti te uvođenje evaluacije iz korisničke perspektive s ciljem njezina konstantnog poboljšanja.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Kao što je u uvodnom dijelu teksta rečeno, pri kreiranju zaključaka i preporuka rukovodili smo se ključnim principima važnima za kvalitetno provođenje sankcija u zajednici. To su rezultati i zaključci važni za (1) kazneni postupak i način donošenja odluka, (2) planiranje inter-

vencija te (3) provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Budući da je provedeno istraživanje otvorilo i neka nova istraživačka pitanja, a i u odnosu na njegova ograničenja, u posljednjem dijelu ovog poglavlja kreirali smo i preporuke za buduća istraživanja.

U odnosu na navedeno, a s ciljem unapređivanja kaznenog postupka i načina donošenja odluka možemo preporučiti:

- dodatno ulaganje u brzinu postupka pred sudovima za mladež kako bi ono bilo učinkovito i usklađeno s intenzivnim razvojnim obilježjima mladih,
- obveznu standardiziranu procjenu rizičnosti maloljetnika koji je počinio kazneno djelo kao temelja za donošenje odluka o daljnjem postupanju.

U području planiranja intervencija možemo preporučiti:

- daljnje poticanje individualizacije ove odgojne mjere, uz aktivnije uključivanje mladih u izradu pojedinačnog programa postupanja (sukladno zakonskim tekstovima) sa specifično definiranim ishodišta, očekivanjima i ciljevima rada,
- tiskanje informativnih brošura za roditelje i mlade s ciljem što jasnijeg informiranja od ovoj odgojnoj mjeri,
- planiranje i individualnog i grupnog rada kao modaliteta izvršavanja ove odgojne mjere, sukladno obilježjima i potrebama mladih.

U odnosu na dobivene rezultate o provođenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor moguće je predložiti sljedeće:

- organiziranje edukacija za voditelje odgojne mjere na različitim razinama, ovisno o struci voditelja mjere, dosadašnjim edukacijama i poziciji iz koje vodi mjeru (djelatnik centra ili vanjski suradnik), pri čemu zaključujemo o potrebi/mogućnosti za sljedeće razine:
 - temeljne edukacije o PBIN-u (pogotovo za vanjske suradnike)
 - temeljne edukacije za voditelje o savjetodavnom radu s mladima i obiteljima u riziku

- edukacije i treninzi specifično usmjereni na rad s nedobrovoljnim klijentima
- edukacije i treninzi za specifične potrebe mladih kojima je izrečen PBIN (primjerice, problemi s agresivnim ponašanjem, impulzivnosti/samokontrolom, konzumiranje sredstava ovisnosti, kockanje/klađenje, treninzi roditeljskih vještina i slično)
- ulaganje u primjerene prostorne uvjete za provođenje PBIN-a, kako prema djelatnicima centara u okviru njihovih ureda, tako i prema vanjskim suradnicima koji bi u popodnevnim satima trebali imati dostupne prostorije za kvalitetan rad s mladima
- aktivnije uključivanje suda u tijek provođenja PBIN-a sukladno zakonskim propisima
- međuresornu suradnju sa sustavom obrazovanja kako bi se djelovalo na senzibilizaciju nastavnog i stručnog osoblja u školama prema mladim počiniteljima kaznenih djela te kako bi se osigurao partnerski odnos između centara za socijalnu skrb i škola u odnosu na zajedničke ciljeve usmjerene prema dobrobiti i optimalnom razvoju mladih.

Rezultatima ovog istraživanja otvorila su se neka istraživačka pitanja koja smatramo vrijednima za istražiti s ciljem daljnjeg rada na unapređenju izvršavanja ove odgojne mjere. To su (1) područje znanstveno utemeljenih pokazatelja uspješnosti PBIN-a koju možemo ostvariti longitudinalnim istraživanjem, (2) istraživanje percepcije PBIN-a od strane drugih važnih sudionika u procesu donošenja odluka i provođenja mjere (prije svega u državnim odvjetništvima i sudovima) te (3) istraživanje kriterija za predlaganje i izricanje maloljetničkih sankcija koje se izvršavaju u zajednici.

RESEARCH STUDY EXECUTIVE SUMMARY

“Conducting Intensified Care and Supervision (ICS) in Croatia: Perspectives of Juvenile Offenders and ICS Measure Leaders”

Theoretical, Legal and Scientific Background of the Study

The educational measure titled Intensified Care and Supervision (ICS) is one of eight possible educational measures defined by the Juvenile Courts Act in Croatia. From the theoretical point of view, we could define ICS as a community sanction because the young offender is not segregated from his or her family and social community, but he is provided with intervention through pedagogical work and counselling, with supervision and assistance in personal and life changes, as well as the lifestyle and development of better interpersonal relationships. With regard to this characteristic, we can also consider ICS as a form of juvenile probation in Croatia. This educational measure can last from 6 months to 2 years, depending on the changes achieved and positive outcomes. The implementation of this measure is entrusted to social welfare centres, and ICS measure leaders can be professionals working there, or their part-time associates. The juvenile court has an obligation to reinvestigate (reevaluate) the continuity of this measure every six months by organizing control trials, mostly led by judges' professional associates who are social pedagogues, social workers or psychologists working in juvenile courts. After those control trials, it can be decided that a) the implementation of

the measure should be continued, b) it can be suspended if the expected treatment goals have been achieved, or c) it can be changed to a more intensive (mostly residential) educational measure, if the process is not proceeding as expected. Juvenile judges are the only ones who can rule on the suspension or alter this measure.

In Croatia there is a lack of comprehensive research studies on this educational measure, and until now, research has never been conducted on the national level. This raises a wide range of scientific and professional questions, elicits professional curiosity and opens a window for a comprehensive exploration of this topic. The importance of this educational measure can also be seen from the perspective of the frequency of its pronouncement and use. Therefore, ICS stands for around 40 % of all pronounced juvenile sanctions for criminal offences, and it is mostly pronounced for the following criminal offences:

- offences against property – from 57 % to 67 %,
- offences against life and limb – from 5 % to 13 %,
- offences against values protected by international law – from 6 % to 13 % (mostly drug offences),
- offences against public order – from 4 % to 10 %.

This study aims to integrate current theoretical and empirical knowledge together

with the legal and social framework within which Intensified Care and Supervision is conducted in Croatia. The theoretical risk/need concept is used, specifically focused on the developmental phases in juvenile delinquency, while the recommendations in the end are provided in accordance with the principles of the effective practice of community sanctions.

The basic principles important for effective juvenile justice system are categorized in the following three areas: (1) principles important for criminal proceedings and decision-making, (2) principles important for planning of interventions, and (3) principles important for conducting community sanctions.

Study Purpose and Aim

The general aim of this research is to gain insight into the implementation of Intensified Care and Supervision in Croatia. With this aim in mind, we focused our research on:

- (1) the characteristics of the youth undergoing ICS,
- (2) the characteristics of ICS measure leaders and
- (3) the characteristics of the process before and during the course of the implementation of this educational measure, as well as the perception of different important elements of this measure from three perspectives: a) ICS measure leaders, b) juveniles, and c) their parents.

Scheme of the Research and Specific Aims

In order to achieve the aim of this study and to obtain valid data on different aspects of Intensified Care and Supervision, a complex and comprehensive study was conducted, using different methodological approaches. The research was divided

in two parts with their specific aims, but all focusing on achieving the general aim of the study. The first part of the study is based on the quantitative methodological approach, while the second part is based on the qualitative methodological approach.

A) THE QUANTITATIVE METHODOLOGICAL APPROACH WAS USED FOR ACHIEVING THE FOLLOWING SPECIFIC AIMS:

1. To explore the criminogenic risk factors and needs of juvenile offenders undergoing Intensified Care and Supervision.
2. To explore official criminal activity of juveniles undergoing ICS.
3. To explore basic characteristic of criminal procedure for juveniles undergoing ICS.
4. To explore and compare self-reported risk/delinquent behaviour of juveniles undergoing ICS before and during its implementation.
5. To explore and compare the perception of ICS by juveniles and their measure leaders.
6. To explore the professional competences of the measure leaders for implementing ICS with a particular juvenile offender.
7. To explore and compare the perceived frequency of using different treatment procedures and interventions during the implementation of ICS.
8. To explore and compare the perceived quality of relationship between juveniles undergoing ICS and their measure leaders.

B) THE QUALITATIVE METHODOLOGICAL APPROACH WAS USED FOR ACHIEVING THE FOLLOWING SPECIFIC AIMS:

1. To describe the perception and experience of ICS from the perspective of

- juveniles, their parents and their measure leaders.
2. To describe the implementation of ICS.
 3. To describe methods and intervention techniques ICS measure leaders use in their work.
 4. To describe how ICS measure leaders are perceived by juveniles and their parents, and to explore the (un-)importance of measure leader's gender.
 5. To describe the perceived effectiveness of ICS from all three perspectives.
 6. To describe the difficulties in conducting ICS.

7. To gather recommendations for improving ICS from all three perspectives.

The Quantitative Research Methods

A proportional stratified sample was formed for the purpose of this part of the study. The strata were defined having regard to following criteria: the juvenile's gender and age, length of the educational measure, and the level of community urbanization of the juvenile's domicile (rural/urban area). A total of 182 young male and 12 female offenders undergoing ICS (N=194)

ICS measure leader / Centre professional	Young person
Official information on delinquent behaviour and criminal proceedings	
General socio-demographic data on the juvenile and family characteristics	
Assessment of juvenile's criminogenic risk factors and interventions needs	
General socio-demographic data on the ICS measure leaders and his professional characteristics	
Perceived competences for the implementation of ICS with a particular juvenile	
Perception of educational measure for a particular juvenile	Perception of the educational measure
Perceived quality of the relationship with a particular juvenile	Perceived quality of relationship with an ICS measure leader
Self-perception of using treatment methods when working with a specific juvenile	Perception of the treatment methods used by the ICS measure leader
	Self-report of risk and delinquent behaviour before and in the course of ICS

participated in the research. They completed the questionnaire with the help of a specifically trained interviewer. The age of participants ranges from 15 to 24 years, with the mean age of 18. Therefore, in this publication we shall use the term 'youth' or 'young people' instead of 'juveniles'. The average length of ICS is 11.73 months (almost one year).

ICS measure leaders for each young person undergoing ICS were also included in the research. They were professionals employed in Social Welfare Centres or part-time associates of the Centres. If the part-time associate was the ICS measure leader, then the professional employed in the Centre provided one portion of the data for the young person – mainly data from the file regarding previous official activities and criminal proceedings. In cases where professionals employed in the Centres were ICS measure leaders, they provided all the data for a specific offender.

This part of the study included a total of N=141 ICS measure leaders (N=43 professionals working in Social Welfare Centres and N=98 part-time associates).

The data were collected from multiple sources and using different instruments, such as questionnaires, check-lists, scales. Most of the instruments used in this research were created specifically for the purpose of this study. The scheme of the constructs measured is presented in the figure on the left.

Quantitative Research Results

The results generally indicate heterogenic and complex psychosocial needs of young people undergoing Intensified Care and Supervision in Croatia. Elements of heterogenic circumstances are not present with regard to gender, because 95 % of all young people undergoing ICS are males. However, there are many diverse characteristics with regard to age, reasons for pronouncement of ICS, and risk factors

from which we can identify specific treatment needs.

With regard to the reasons for pronouncing ICS, we can differentiate between two groups: (1) young people undergoing ICS as a "major" sanction or as an exchange of some other community sanctions – therefore, the court primarily intended community sanctions (expectedly lower risk juveniles), and (2) young people undergoing ICS after they have undergone a one-part residential/institutional sanctions (educational institution or juvenile prison). As expected, the levels of criminogenic risk are different between these two groups and they imply a need for a differential treatment.

A certain persistence in an offending behaviour can be seen from the results showing that 37 % of young people undergoing ICS as a "major" sanction are recidivist (have committed criminal offences in the past), 33 % of young offenders have had different community measures imposed upon them for previous offences (conditional processing from public attorney), and 8 % of them have been sanctioned by the court. Furthermore, 17 % of them have had misdemeanour sanctions imposed upon them, while the Centre has already implemented some other interventions towards 50 % of young people and/or their family members.

The risk factors were assessed through a three-dimensional model. From historical variables, young people are mostly described with problems in schooling and the risk peer group, but also with growing up in families burdened with conflicts, verbal and physical abuse and neglect. Early childhood traumatic experiences are also present, as well as an early beginning of substance use. These characteristics are important to ICS measure leaders to understand the context and ethiology factors of delinquent behaviour development. Dynamic risk factors provide us with information on treatment needs, areas in which interventions should be focused. In terms of identified dynamic risk factors/

needs of the treatments, the results are in accordance with the majority of the research and literature studies.

The most important treatment needs are emphasized here as follows:

- development of self-control, due to the assessed level of impulsiveness and sensation-seeking;
- development of problem-solving and aggression redirection skills, due to the high level of verbal and physical aggressive behaviour;
- development of pro-social attitudes and pro-social peer relationships with the skills to resist peer pressure, due to assessed antisocial attitudes and relationships with peers who commit criminal offences and misdemeanours;
- development of appropriate social and communication skills, due to the risks in this area;
- enhancement and empowerment of parental competences, especially as regards parental supervision and consistency in parenting, due to assessed permissive parental style, lack of supervision and consistency, and with highly frequent assessments of uninvolved parenting style (especially among fathers).

The mentioned treatment needs imply a need for professional competences of ICS measure leaders when working with involuntary clients. They also imply the use of effective authority methods, the need to train social skills in structured manner, the use of motivational interviewing techniques, cognitive self-assessment, pro-social modelling, methods of redirecting aggression, and similar techniques that have proven to be effective when working with offenders in community setting. Based on our current knowledge of such practice in Croatia, there is a lack of such structured and licensed training.

A comparison of youth self-reported risk and delinquent behaviour before and after ICS shows a decrease in these behaviours,

especially among those who manifested frequent delinquent behaviour before ICS. This trend is mostly present in cases of misdemeanours and less serious criminal offences, as well as drug offences.

With regard to characteristics of ICS measure leaders, the results indicate differences between measure leaders working in Centres and part-time associates. First of all, more males are present in the subsample of part-time associates, which can be seen as positive since most young offenders are males. In this sense, we can suggest that it is reasonable to strive towards more male measure leaders in terms of gender roles, as they can serve as appropriate role models for young people undergoing ICS.

The results also show professional differences between the subsamples of ICS measure leaders. Around 95 % of the ICS measure leaders employed Centres are social pedagogues, social workers or psychologists, while among part-time associates these professions constitute only around 50 %. Among them we can find engineers, journalist etc., even though they are less prevalent. These results indicate that professionals from the Centres have basic professional competences for psychosocial work based on their university education, compared to part-time associates, who have completed some forms of additional training and education for ICS.

In order to gain a more detailed insight into the characteristics of ICS measure leaders, we assessed their self-perceived level of professional competences for working with involuntary clients. In general, the results indicate that ICS measure leaders perceive themselves as competent for working with young people, and regardless of the sub-sample they feel competent for problem solving – meaning helping young people to express their problems, leading them through a problem solving process and teaching them how to cope with problems. A comparison of self-perceived competences between sub-samples also

showed how part-time associates perceive themselves as more competent than professionals working in the Centres in the areas of promoting pro-social outcomes and in problem solving skills. Due to the fact that professionals from the Centres gain these competences as a part of their university education and that they have completed ample additional training for psychosocial work, we cannot decide directly in favour of the higher objective competence of part-time associates in this area.

Professionals working in the Centres also answered some questions about the process carried out between and during ICSs, especially about the general characteristics of the criminal proceedings. The results indicate that the State Attorney's Office correctly assessed the need to continue with criminal proceedings and to press charges against young offenders. Around 6 % of offenders have been given a community measure sentence (as a diversion measure and a possibility in order for the prosecution to drop criminal charges), but as they didn't comply with the obligations, the process was continued. At the same time, in 44 % of the cases Centres implemented different intervention measures with young person and/or his family during criminal proceedings, aiming to target some risk factors before the judge's ruling. These were mostly supervision of parental care and counselling.

We were also interested in the frequency of using different professional techniques and skills when working with young people. In order to assess this construct from both perceptions, we asked young people and their ICS measure leaders about it. Surprisingly, results show more concordance of the frequency of using communication techniques and skills of role clarification and promoting pro-social outcomes between young people and their ICS measure leaders working in the centres, while part-time associates seemed to overestimate their intensity of using these skills when comparing with results of youth. The lower

concordance between young offenders and part-time associates can indicate an inappropriate way of their implementation. It is important to emphasize that all ICS measure leaders (regardless of their place of employment) answered that they used their skills for establishing a positive relationship more often than young people perceived it. It is possible that young people have difficulties recognizing these activities due to their subtle nature and effect on the unconscious, but on the other hand, it is also possible that measure leaders perceive that much energy is invested in establishing the relationship, while, objectively, that is not the case. The effectiveness of ICS greatly depends on the quality of the relationship, and it is essential that ICS measure leaders invest in it. We find it very concerning that the ICS measure leaders think that they use these skills well enough and that the responsibility for the relationship now rests on the young person. Furthermore, it is important to plan treatment activities ahead and to consciously use skills while having a clear idea of the desired outcome.

The results also indicate that a certain number of ICS measure leaders are reluctant to reveal some personal information about themselves. In fact, some measure leaders never do it. As is emphasized above, those skills are important for establishing an appropriate and positive relationship, especially when expecting young people to open up and to talk about themselves. It seems as if there is a lack of knowledge on how to use these skills appropriately. The perception of this sanction for specific young offenders was explored both from the perspective of measure leaders and young people undergoing ICS. In general, the results indicate that all of them perceive this measure as positive and with good effects on their lives. Interestingly, the results indicate a more positive perception of this sanction among young people. When exploring perceptions among two subsamples of ICS measure leaders, the results show that the part-time associa-

tes have a more positive perception when compared to professionals in the Centres. Even though both ICS measure leaders and young people generally rate their relationship as a good one, a higher percentage of young people do not feel close to their ICS measure leader compared to the other aspects of relationship, and also compared to the ICS measure leaders' perception. Since working with young offenders undergoing ICS implies working with involuntary clients, the responsibility for the relationship is in the hands of the ICS measure leaders. It is expected that they follow the process and the reactions of young people, and respond to the situations when the relationship might be violated, as this is an underlying presumption for the use of other more complex treatment skills and methods that aim to achieve positive and pro-social outcomes, especially in terms of reducing the probability of recidivism.

Qualitative Research Methods

This part of the study included three groups of participants: (1) young people undergoing ICS, (2) parents of young people undergoing ICS, and (3) ICS measure leaders. The group of ICS measure leaders was then divided into three subgroups with regard to their workplace and their profession: A) ICS measure leaders working in the Social Welfare Centres (social pedagogues, social workers and psychologists); B) ICS measure leaders who are part-time associates, and are helping psychosocial professions (social pedagogues, social workers and psychologists); C) ICS measure leaders who are part-time associates but come from other professions such as teachers, medical technicians etc. The key difference between these two subsamples of part-time associates is in their basic professional competences for working directly with young offenders based on their formal university education. All participants meet Patton's (2002) criteria

for "information-rich" cases. Additionally, the criteria for choosing participants for interviews in focus groups were defined with regard to the following characteristics:

- young people undergoing ICS – the measure had to last for at least three months;
- parents of young people undergoing ICS – the measure had to last for at least three months;
- ICS measure leader who worked with at least two offenders for a minimum of two years. An exception was made only where a professional from the Centre assessed that the measure leader had relevant and valuable experience, and should therefore participate in the research.

The focus groups were conducted with a total of 75 participants in Zagreb, Rijeka, Osijek and Split:

- 16 ICS measure leaders – professionals from the Social Welfare Centres,
- 14 ICS measure leaders – part-time associates of from helping psychosocial professions,
- 12 ICS measure leaders – part-time associates from other professions,
- 23 young people undergoing ICS,
- 10 parents of young people undergoing ICS.

The focus groups were conducted by the members of the research team. All ethical principles and aspects for conducting this type of research had been fulfilled. The guidelines for focus group interviews were used, and they were revised with certain questions/themes based upon the information from the participants as the research progressed.

Qualitative Research Results

The results of this part of the study will be presented in accordance with their thematic framework.

1. THE PERCEPTION OF INTENSIFIED CARE AND SUPERVISION

All three groups of participants understand the purpose and aims of ICS, and we can conclude that mostly positive attitude is prevalent in all of them. All participants perceive ICS as oriented towards helping and counselling, using words as help and support, but also control and supervision/surveillance. As the most important element, participants mention the relationship between the young person and the ICS measure leader, while some participants called this relationship mentoring. ICS measure leaders positively value this measure, both on the conceptual level and on the level of its implementation. ICS measure leaders from the Centres perceive ICS as the most comprehensive and quality educational measure in their implementation jurisdiction – the only one with real direct treatment interventions aimed at young people. Certain young people and their parents regard ICS as an alternative to institutional treatment. While some of them perceive it as carrying a stigma or as something uncomfortable and hard, others think that it should be more structured, with clearer guidelines and expectations from young people, and with a more intensive frequency of meetings. A certain number of participants from all groups perceive ICS as a continuing process of previous interventions. In this context, some parents and young people have a hard time differentiating this measure from the others implemented within the social welfare system (especially from parental care supervision).

2. ICS PROCESS

From the answers of all participants, we can follow the typical process of implementing ICS, which starts with the creation of an individual treatment program. This program is mostly developed by the professionals at the Centre, while part-

time associates, parents and young people are not usually involved in this process. Answers from young people lead to the conclusion that professionals at the Centre consult them only as a matter of form when making a program. The measure formally starts with the first appointment and introductions of ICS measure leaders to the young people and parents at the Centre. During this meeting everyone is informed of the purpose of the measure, obligations and expectations. During the first appointment, the parents and young people talk very briefly about this process, giving the impression that they have not received an adequate amount of information about the measure. Other meetings are held mostly at the Centre, the house of the young person, or a coffee shop (if the part-time associate is the ICS measure leader). The average frequency of meetings is once a week, for up to one hour. Nevertheless, all participants note that the dynamic of meeting is adjusted to the needs of the young person and the current situation he/she is dealing with. In this process it is evident that some young people and their parents report an insufficient involvement of ICS measure leaders in their lives – or to put it directly, insufficient compliance with their professional obligations as measure leaders. All participants recognize the flexibility of this measure with regard to its modality (duration, frequency of meetings, ICS measure leaders etc.) as well as areas of treatment work. In other words, they perceive it as flexible and easily adaptable to the needs of young people.

The concluding meeting is held at the Centre. During this meeting the accomplished results are summarized, and the reasons for the suspension or expiration of the measure are explained. It is also mentioned to young people and parents that they can contact the Centre or the ICS measure leader anytime if they need some additional help or advice. When this measure is finished, there is no official follow-up towards young people, but informal meetings can take place relatively

often, especially in smaller communities or when young people ask the Centre for some assistance in other matters.

3. METHODS AND WORK CONTENT

With regard to methods and techniques used, participants mention the usual ones, such as conversation and counselling. Creative and expressive techniques are mentioned less often, and some measure leaders use group work as a modality of the implementation of ICS. This is mentioned either as their good practice or as a recommendation for improving the quality of this sanction. All participants mention typical socio-pedagogical treatment areas of work (personal risk factors, family circumstances, schooling, peers, etc.) while some ICS measure leaders and young people also mention help with some practical life-skills (e.g. writing a résumé for work). This focus on the positive aspects, as well as the strengths of youth, is considered important for all participants. With regard to the content of the work, as well as the methods, ICS measure leaders emphasize a need for including wide and different range of persons and institutions from the social network, while the parents seem to have the greatest role in it, especially from the of part-time associates.

4. PERCEPTION OF THE ICS MEASURE LEADERS

The ICS measure leaders are predominantly perceived as positive. Most participants in this research emphasized many of their qualities and skills, from general human one to the specific professional ones such as: flexibility, patience, empathy, honesty, openness, determination, availability, understanding of young people and their development, confidentiality, knowledge, professionalism, knowledge of themselves and their limitations. Nevertheless, a certain number of parents and young people, besides mentioning some

positive qualities of ICS measure leaders, also mentioned their dissatisfaction and disappointment with their work.

In general, all participants find gender, age and even physical appearance of ICS measure leader important, but not crucial criteria. Participants believe that it is of the utmost importance to choose an ICS measure leader that will best fit and be compatible with the young person, taking into account his or her specific characteristics and needs.

As regards age, even though they do not find it to be a crucial criterion, participants generally think that their ICS measure leader should be a younger person, due to a lesser generational discrepancy, which can lead to better understanding of young offenders. With regard to the gender, most of the young people prefer females, explaining it with reasons such as: women are kinder, they understand problems better than men, they listen better and have more feelings, and it is easier to open up and to confide to a woman. Parents and ICS measure leaders, on the other hand, emphasize the importance of male ICS measure leaders due to a frequently inappropriate father figure in the families.

5. THE PERCEIVED EFFECTIVENESS OF ICS

Personal perception of effectiveness was described through direct measure gains for young people and through the success/failure of the measure. The qualitative data results show a great concordance between different groups of participants. They all talk about many advantages and gains through this measure both for young people and parents, as well as for the social network on a micro-level. The success/failure of this measure is attributed to different factors, such as: the personality traits of young people, level of motivation for change, parental cooperation, but also wider social factors, such as the (im)possibility of finding a job. The ICS measure is considered to be an effective measure

when the young person does not re-offend and his/her further life-path is normalized in the areas such as schooling, employment, establishing family, etc. Any failure of ICS is mostly attributed to inadequate criteria used by the psycho-social professionals and legal staff in the criminal process when the decision for this measure was finalized at the court. The personality traits and characteristics of youth behaviour correlated to lower success of this measure are defiance, obstinacy, resistance, lack of empathy, emotional coldness, refusal to cooperate, certain psychological problems (diagnosis), addiction and difficulties in intellectual functioning. These are the characteristics that compromise possibility of developing a successful professional and helping relationship. Furthermore, any failure of the measure is attributed to inappropriate family circumstances. Measure leaders also mention certain groups of young people for which this measure is especially suitable: younger ones, with lower levels of risk and with general capacity for establishing relationship and responsibility for their own behaviour.

6. DIFFICULTIES IN THE IMPLEMENTATION OF THE ICS MEASURE

ICS measure leaders spoke most extensively of the difficulties in implementing the measure. Young people and their parents spoke less and mostly emphasized just two topics/factors as major difficulties: (1) the sluggishness of the judicial system (lack of control trials at the court, a lack of meetings at the court for reassessing and re-evaluating the need for continuance of the measure, the long duration of criminal proceedings – a long period of time from the police charges to the delivery of the verdict), and (2) a lack of clear and uniform criteria for adjudicating this sanction. In addition, ICS measure leaders mention difficulties that complicate their work, such as an insufficient number of ICS measure leaders, the low fee for the work of part-ti-

me associates, a lack of male ICS measure leaders, questionable professionalism of some ICS measure leaders, and financial difficulties in refunding some expenses such as public transport, tickets for some events ICS measure leaders attend with young people, etc. Some Centres struggle with inadequate workspace and lack of technical support and equipment. Part-time associates mentioned difficulties related to the wider social surroundings, such as the problem of unemployment.

7. RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING ICS

The participants of focus groups gave numerous recommendations for improving this juvenile sanction to different stakeholders who have a role in the process and its implementation. The first group of recommendations is focused towards the ICS measure leaders and defining the suitable and desirable traits and characteristics of the ICS measure leaders. These proposed standards focus on some general human traits important for establishing a good relationship (openness, availability, empathy, etc.) and professional competences (understanding young people and their position, experience in working with young people, and an interest in their development). In addition, they recommend more control and supervision of the work of ICS measure leaders, while special attention was also given in potential to actively include parents in the implementation of the ICS measure.

A number of recommendations focused on the justice system, especially the courts, where participants proposed more frequent control trials with the purpose of re-evaluating the sentence, the need for continuance, and possible suspension of the measure if the aims are achieved. The employment of more professional associates at the court and specialization/additional education of youth judges are also recommended, especially with the purpose of establishing clear criteria for sentencing.

In addition, the employment of more part-time associates who will implement this measure in accordance with high professional standards (not just as a matter of form), and a professionalization of the implementation of this sanction through agencies specialized for community sanctions are recommended.

With regard to the direct implementation and conducting of this measure, standardization is suggested in all professional work tasks, from initial assessment to continuous education/training, professional supervision and control of measure workers, as well as an increase in fees for

part-time associates. Further recommendations focused on providing important information about this sanction to young people and their parents, with their more active participation in planning treatment interventions.

Recommendations were also given with regard to modality of work where some ICS measure leaders suggest the implementation of group work. Finally, it was recommended that the ICS measure be promoted to the professional, as well as general public. A need to establish standards for an evaluation of the attitudes of the users was also identified.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

In the drafting of the conclusions and recommendations derived from this whole research, as was mentioned at the beginning, we followed key theoretical principles for effective community sanctions. Thus we categorized results and conclusions important for (1) criminal proceedings and the decision-making process, (2) the planning of interventions, and (3) implementing Intensified Care and Supervision as an educational measure. Since this study also raised some new scientific questions, suggestions for further research are also indicated at the conclusion of this publication. As regards improving criminal proceedings and the decision-making process, the following recommendations were derived from the results:

- additional investment in creating fast criminal and court proceedings in accordance with the intensive developmental characteristic of young people, with the aim to enhance effectiveness;

- mandatory standardization of risk assessment as a basic presumption for deciding on the further procedure.

As regards planning interventions, results indicate the following recommendations:

- a further investment for encouraging individualization of this educational measure, with more active involvement of young people in the creation individual treatment programs (in accordance with all legal documents), with clearly defined outcomes, expectations and aims;
- printing of informative brochures for young people and their parents so that they can be systematically informed about this measure, as well as their rights and obligations;
- planning and implementing both individual and group work as the modalities for the implementati-

on of this educational measure, in accordance with the needs and characteristics of young people.

As regards improving the quality of the implementation of Intensified Care and Supervision, the following recommendations were derived from the results:

- organizing a variety of training sessions for ICS measure leaders, depending upon their profession, previous education and position in participation (professional from the Centre or part-time associate). We suggest the following forms and levels of education:
 - basic education on ICS (especially for part-time associates),
 - basic education for measure leaders on youth counselling and working with families at risk,
 - education and training specifically focused on treatment intervention for involuntary clients,
 - education and training that target specific treatment needs of young people undergoing ICS (for example, young people with aggressive behaviour, problems with impulsivity and lack of self-control, drug abuse, gambling and betting, parent skills training etc.).
- investment in suitable workspace conditions for the implementation

if ICS in the Centres, but also for part-time associates who could, for example, use the empty offices in the Centre in the afternoon (after the working hours);

- a more active involvement of the court in the implementation of ICS, in accordance with legal documents;
- inter-agency cooperation with a clear system of education to elicit sensitization in teachers and other counselling school staff toward young offenders, and to ensure a partnership between Social Welfare Centres and schools with regard to mutual goals aimed at a healthy psychosocial development of young people.

This study also opened some new areas that we consider to be a crucial topic for scientific study with the aim to improve the implementation of this educational measure. These are: (1) possibilities of establishing scientifically based indicators of ICS success, which can only be done through longitudinal research studies, (2) exploring the perception of ICS from the point of view of other stakeholders involved in the decision-making process and the implementation of the measure (mostly state attorneys and the juvenile courts), and (3) exploring criteria for proposal and adjudication of community sanctions for young offenders.

UVOD

/01

Uvod

Ponašanje djece i mladih protivno zakonskim normama, odnosno delinkventno ponašanje mladih sastavni je dio svakog društva, pri čemu oni u pravilu (u zapadnim zemljama) posjeduju poseban status u okviru sustava pravosuđa u odnosu na punoljetne počinitelje. Kaznenopravni proces za maloljetnike obuhvaća niz faza – od susreta s policijom i kaznene prijave, preko podizanja prijedloga za sankcioniranjem, izricanja sankcija na sudu, do faze izvršavanja i završetka izvršavanja pojedine, zakonom definirane, maloljetničke sankcije – pri čemu su one specifične i razvojno prilagođene dobi mladog počinitelja.

Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13) temeljni je pravni dokument u Republici Hrvatskoj koji, kao *lex specialis*, uređuje odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela u materijalnom kaznenom pravu, definira odredbe o sudovima, kaznenom postupku i o izvršenju maloljetničkih sankcija te sadržava i propise o kaznenopravnoj zaštiti djece.

Odgojna mjera pojačana briga i nadzor jedna je od ukupno osam odgojnih mjera predviđenih za mlade počinitelje kaznenih djela. S teorijskog aspekta radi se o alternativnoj sankciji (engl. *alternative sanction*), odnosno o sankciji u zajednici (engl. *community sanction*), s obzirom na to da se maloljetni počinitelj kaznenog djela ne izdvaja iz svoje obitelji odnosno primarne životne sredine (alternativa institucionalizaciji), već mu se pruža intervencija kroz pedagoški i savjetodavni rad, uz neposredno praćenje (nadziranje) osobnih i životnih

promjena, životnog stila i kvalitete međuljudskih odnosa.

Ova odgojna mjera u Hrvatskoj ima dugu povijest i gotovo jednostoljetnu tradiciju i praksu, na koju možemo biti ponosni. Njezine početke možemo datirati još 1918. godine kada je donesena Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o „kaznjavanju mladeži“ (a koja je ozakonjena 1922. godine), u kojoj je unesena odgojna mjera „otpuštanja na prokušavanje“ (Singer, 1998). Iako se sam naziv sankcije mijenjao kroz vrijeme (primjerice, pojačan nadzor organa starateljstva iz Krivičnog zakona 1959. godine), u suštini se uvijek radilo o sankciji provedenoj u zajednici te prilagođenoj specifičnoj dobi maloljetnika i okolnostima njegova života.

Istovremeno, svo ovo vrijeme u Hrvatskoj nedostaje sustavnih i cjelovitih istraživanja ove odgojne mjere, dok na nacionalnoj razini ono do sada nikada nije niti bilo provedeno. Takva pozicija otvara brojna znanstveno-istraživačka i stručna pitanja, potiče profesionalnu znatiželju i stvara prostor u kojem želimo sveobuhvatno pristupiti ovoj temi.

Suvremeni rad u okviru maloljetničkog pravosuđa integrira međuresorsku suradnju različitih službi kao što su policija, državno odvjetništvo, sudovi za mladež, sustav socijalne skrbi, zdravstva i školstva te nevladinih organizacija. Suvremeni pristup maloljetničkoj delinkvenciji iz teorijske perspektive integrira biološke, psihološke i socijalne utjecaje u objašnjavanju razvoja delinkventnog ponašanja, ali i intervencija

usmjerenih na njegovo otklanjanje. Stoga smo se i u ovom istraživanju opredijelili za integraciju različitih pristupa i perspektiva s ciljem pružanja što je moguće cjelovitije slike o izvršavanju odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Republici Hrvatskoj. U tu smo svrhu integrirali i istražili:

- perspektivu maloljetnika i voditelja mjere te maloljetnikovih roditelja u jednom dijelu o provođenju ove odgojne mjere, kao integraciju korisničke i profesionalne perspektive,
- ključne osobne i profesionalne informacije o voditeljima mjere i maloljetnicima,
- statičke i dinamičke rizične čimbenike koji doprinose razvoju delinkventnog ponašanja,
- bio-psiho-socijalnu perspektivu u opisanju obilježja maloljetnika,
- prethodne intervencije, kaznenoprav-

ni postupak i tijek izvršavanja ove odgojne mjere,

- obilježja provođenja ove odgojne mjere u manjim, ruralnim sredinama, kao i gradskim te većim urbanim sredinama,
- kvantitativnu i kvalitativnu metodologiju, odnosno metodu primjene anketnog upitnika i razgovora u fokusnim grupama.

Polazišta ovog istraživanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor temelje se na dugogodišnjoj praksi, dosadašnjim znanstvenim i stručnim spoznajama (posebno iz socijalnopedagoške perspektive), učestalosti njezina izricanja te na stručnom i širem društvenom kontekstu koji sadržava različite prepreke za kvalitetnije izvršavanje, a ujedno i brojne potencijale za unapređivanje načina rada i postizanja pozitivnih ciljeva u životima mladih osoba.

ZAKONSKI OKVIR IZRICANJA I IZVRŠAVANJA ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR

/02

Zakonski okvir izricanja i izvršavanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor

Odgojna mjera pojačana briga i nadzor jedna je od ukupno osam odgojnih mjera propisanih Zakonom o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12; 148/13 u daljnjem tekstu ZSM) za mlade počinitelje kaznenih djela. U cjelokupnom rasponu različitih sankcija prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima kategorizirana je kao mjera pojačanog nadzora, koja se izriče u slučajevima kad za maloljetnikov odgoj i razvoj treba poduzeti trajnije mjere uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a maloljetnika nije potrebno izdvajati iz njegove životne sredine (čl. 7., st., 2. ZSM-a).

Ova odgojna mjera može se izreći svim kategorijama mladih počinitelja kaznenih djela, koji se prema hrvatskom zakonodavstvu mogu kategorizirati u tri skupine (čl. 2. ZSM-a i čl. 5. ZSM-a): (1) mlađi maloljetnik (od 14. do 16. godine života), (2) stariji maloljetnik (od 16. do 18. godine života te (3) mlađi punoljetnik (od 18. do 21. godine života). U ovom tekstu koristit će se samo pojam 'maloljetnik' radi jednostavnosti teksta, pri čemu se odnosi na sve kategorije mladih počinitelja definiranih ZSM-om. Također, važno je naglasiti kako će se zbog istog razloga pojam 'maloljetnik' jednako odnositi i na muške i ženske osobe. Uz to, ovim istraživanjem i pregledom literature obuhvaćeni su maloljetnici kojima je samo zbog kaznenih djela izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora, a ne i zbog prekršaja, s obzirom na to da je to drugo specifično područje.

Izbor primjerene odgojne mjere (ili kaznenopravne sankcije uopće) izuzetno je

složen zadatak te je potrebno integrirati značajan broj čimbenika u cjelovitu sliku o maloljetniku prije nego što se donese odluka o samoj sankciji. U članku 8. ZSM-a navode se brojni elementi koje sud treba uzeti u obzir prilikom odabira odgojne mjere. To su:

- maloljetnikova dob
- njegova psihofizička razvijenost i osobine
- težina i narav počinjenoga kaznenog djela
- pobude iz kojih je počinio kazneno djelo i okolnosti pod kojima ih je počinio
- ponašanje nakon počinjenog djela i osobito, ako je mogao, je li maloljetnik pokušao spriječiti nastupanje štetne posljedice ili nastojao popraviti počinjenu štetu
- odnos prema oštećeniku i žrtvi
- njegove osobne i obiteljske prilike
- je li i prije činio kaznenih djela (recidivizam)
- je li mu već bila izrečena maloljetnička sankcija
- sve druge okolnosti koje utječu na izbor takve odgojne mjere kojom će se najbolje ostvariti svrha odgojnih mjera.

Drugim riječima, potrebno je napraviti odgovarajuću procjenu kriminogenog rizika maloljetnika, obuhvaćajući statičke i dinamičke rizične čimbenike, zaštitne čimbenike i čimbenike odgovora, uvažavajući

ekološku perspektivu u kojoj promatramo čimbenike na razini individue i okruženja (Ricijaš, 2006). Instrumenti procjene uglavnom kategoriziraju počinitelje kaznenih djela u tri do četiri razine rizika: (1) nizak rizik, (2) umjeren rizik, (3) visok i (4) vrlo visok rizik (Funk, 1999; Andrews i Bonta, 2006; Luong i Wormith, 2011; Ricijaš, 2012a). Posljednja kategorija (vrlo visoki rizik) u nekim instrumentima ne postoji. Razina kriminogenog rizika odgovara vjerojatnosti recidivizma, što je rezultat koji se temelji na kumulativnom stupnju izraženosti pojedinih čimbenika rizika, zaštite i odgovora (odnosno čimbenika prijemčivosti za intervenciju). U tom kontekstu odgojna mjera pojačana briga i nadzor primjerena je za maloljetnike niskog do umjerenoga kriminogenog rizika (s naglaskom na umjereni), budući da se može pretpostaviti da će se i bez izdvajanja iz životne okoline moći ostvariti tretmansi ciljevi (Ricijaš, 2012a), odnosno svrha sankcioniranja.

Temeljna je svrha svih odgojnih mjera pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguravanjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utjecati na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela (čl. 6., st. 1. ZSM-a). Pri tome, pojačana briga i nadzor izriče se kada sud ocijeni da odgoj i utjecaj roditelja ili skrbnika na ponašanje i razvoj maloljetnikove ličnosti nije dovoljan za ostvarivanje navedene svrhe, već je potrebno poduzeti trajnije mjere odgoja, uz brigu i nadzor nadležne službe (čl. 11. st. 1. ZSM-a). Drugim riječima, mogli bismo reći kako je potrebna dugotrajnija stručna intervencija s ciljem interveniranja na rizična obilježja maloljetnika. Upravo stoga ova odgojna mjera može trajati od šest mjeseci do dvije godine (čl. 11., st. 4. ZSM-a), pri čemu se njezino trajanje utvrđuje naknadno, tijekom provođenja.

Uz ovu odgojnu mjeru moguće je izreći i različite posebne obveze (čl. 11. ZSM-a), ali i uputiti maloljetnika u disciplinski centar (čl. 13. ZSM-a). Time se može djelova-

ti na neka obilježja koja ciljano djeluju na specifične rizične čimbenike. U prethodno prikazanom kontekstu odgojna mjera pojačana briga i nadzor izrečena je kao primarna, „glavna“ odgojna mjera (maloljetnička sankcija) zbog počinjenoga kaznenog djela. Istovremeno, ona se može izreći i kao (uvjetno rečeno) „sporedna“ sankcija, u slučajevima kada je zbog kaznenog djela maloljetnik sankcioniran pridržajem izricanja maloljetničkog zatvora (čl. 28. ZSM-a). Naime, sud može izreći da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržati izricanje kazne maloljetničkog zatvora kad smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela. Sud može tada maloljetniku, uz pridržaj, izreći odgojne mjere pojačanog nadzora, upućivanja u disciplinski centar i jednu ili više posebnih obveza, koje ne mogu trajati dulje od vremena provjeravanja. Međutim, promatrano iz tretmanskog/intervencijskog aspekta, i u slučaju izricanja PBIN-a uz pridržaj izricanja pridržaja maloljetničkog zatvora, PBIN je zapravo „glavna“ sankcija, s obzirom na to da se pridržaj koji je ekvivalent uvjetne osude zapravo izvršava pasivno. Samim pridržajem upućivanja u maloljetnički zatvor maloljetniku nije pružena intervencija, već je to učinjeno aktivnim provođenjem odgojne mjere pojačana briga i nadzor.

Pristupajući intervencijama kroz kontinuum trajanja, moguće je promatrati odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor kao vrstu postinstitucionalnog tretmana ili postpenalnog prihvata/pomoći. Naime, ova odgojna mjera može se izreći uz uvjetni otpust iz odgojnog zavoda (čl. 21., st. 2. ZSM-a) i maloljetničkog zatvora (čl. 27. st. 1. ZSM-a), pri čemu je jedan od ključnih ciljeva pomoć u reintegraciji maloljetnika u svoju socijalnu okolinu, ali i nadzor za vrijeme uvjetnog otpusta. S obzirom na to da se odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod i kazna maloljetničkog zatvora izvršavaju u sustavu pravosuđa, te predstavljaju oblik zatvorenih (penalnih) ustanova, u ovom području koristit će se pojam postpenalni prihvati.

Različite modalitete izvršavanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor (u daljnjem tekstu PBIN) možemo shematski prikazati kao što je prikazano na slici 1.

U kontekstu izvršavanja PBIN-a ključna je odredba članka 11. stavka 2. ZSM-a u kojoj se navodi da će služba nadležna za provedbu pojačane brige i nadzora (centar za socijalnu skrb) odrediti stručnu osobu koja će u suradnji s maloljetnikom, njegovim roditeljima, skrbnikom, tijelima socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, liječnicima i drugim stručnim osobama stalno utjecati na ličnost i ponašanje maloljetnika, brinuti se o njegovu liječenju i nadzirati ispunjenje njegovih obveza i dužnosti. Važna je i zakonska regulativa u kojoj zakonodavac u istom članku u stavku 3. navodi kako će roditelji (ili skrbnici) također dobiti posebne upute i obveze za suradnju s imenovanom stručnom osobom, pri čemu se u slučaju nepravilnog postupanja ili nedovoljne suradnje mora izvijestiti državnog odvjetnika (čl. 11., st. 6. ZSM-a). Time je neposredno vidljivo kako je jedan od važnih ciljeva ove odgojne mjere vezan uz poticanje roditelja na aktivnije roditeljstvo i preuzimanje aktivne roditeljske uloge, a nikako „oduzimanje” roditeljske uloge od strane voditelja mjere. Detaljnije odredbe o izvršavanju PBIN-a definirane su Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 133/12; u daljnjem tekstu ZISIM) te Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojnih mjera – posebne obveze, upućivanje

vanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (NN 141/11; u daljnjem tekstu Pravilnik).

Odluku o izrečenoj odgojnoj mjeri sud za mladež dostavlja centru za socijalnu skrb najkasnije u roku od osam dana od pravomoćnosti (čl. 9., st. 1. ZISIM-a), a centar za socijalnu skrb dužan je poduzeti sve potrebne radnje da se s izvršavanjem započne bez odgode (čl. 12. st. 1. ZISIM-a). Pritom zakonodavac jasno definira postupanje u slučajevima neopravdanog neavljanja maloljetnika (i roditelja) na izvršavanje odgojne mjere. Zadatak je centra da u roku od 15 dana od zaprimanja izvršne odluke suda za mladež odredi osobu koja će izvršavati odgojnu mjeru (čl. 16. st. 1. ZISIM-a). Sveobuhvatnost i međusektorska suradnja u izvršavanju maloljetničkih sankcija vidljiva je i kroz odredbe članka 11. ZISIM-a u kojem se navodi kako ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi može izvršavanje pojedinih odgojnih mjera povjeriti udrugama građana te pravnim osobama koje su registrirane i ispunjavaju propisane uvjete za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi u području odgoja i rada s mladima. Kod izvršavanja PBIN-a voditelj mjere može biti stručni radnik centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnik (čl. 16. st. 2. ZISIM-a, u vezi s čl. 35. ZISIM-a). Kompetencije vanjskog suradnika (kao i struč-

PBIN kao „glavna” sankcija zbog počinjenoga kaznenog djela	PBIN kao „sporedna” sankcija zbog počinjenog kaznenog djela	PBIN kao sankcija postpenalnog prihvata/pomoći
pojačana briga i nadzor + moguće izricanje posebnih obveza + moguće izricanje disciplinskog centra	pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora + moguće izricanje pojačane brige i nadzora, posebnih obveza, disciplinskog centra	uvjetni otpust iz maloljetničkog zatvora ili odgojnog zavoda + moguće izricanje pojačane brige i nadzora, posebnih obveza

SLIKA 1. SHEMATSKI PRIKAZ MODALITETA IZVRŠAVANJA PBIN-A S OBZIROM NA KONTEKST U KOJEM SE IZRIČE
(NAPOMENA: ZBOG RANIJE NAVEDENOG RAZLOGA TRETMA NSKOG UTJECAJA PBIN KOJI JE IZREČEN UZ PRIDRŽAJ IZRICANJA MALOLJETNIČKOG ZATVORA TRETIRAT ĆE SE KAO „GLAVNA” SANKCIJA.)

nog radnika Centra) pri izvršavanju PBIN-a definirane su Pravilnikom. U članku 6. Pravilnika (vezano uz članak 36. Pravilnika) navodi se kako vanjski suradnik može biti osoba koja je u pravilu socijalni pedagog, socijalni radnik i psiholog, a za maloljetnika s invaliditetom i poremećajima u ponašanju i edukacijski rehabilitator. Iznimno, poslove izvršavanja PBIN-a mogu obavljati i osobe sa završenim diplomskim ili preddiplomskim studijem iz područja društvenih znanosti, grana odgojnih znanosti, polje pedagogije, kineziologije i učiteljskog studija, koji imaju završene minimalne standarde edukacija za rad s mladima i iskustvo u radu s obiteljima i mladima s poremećajima u ponašanju, kao i stručnog radnika pedagoškog usmjerenja koji ima ranije završene edukacije.

U članku 26. stavku 2. Pravilnika navodi se da će prilikom određivanja vanjskog suradnika centar za socijalnu skrb prema osobinama maloljetnika, njegovim obiteljskim prilikama, obrazovanju i drugim okolnostima voditi brigu pri izboru osobe koja po svojim stručnim i osobnim svojstvima (rod, godine životnog i radnog iskustva, dodatne edukacije posebne vještine i slično) može u najvećoj mjeri odgojno utjecati na njega i njegov pravilan razvoj. U stavku 3. istog članka Pravilnika navodi se kako vanjski suradnik može istovremeno izvršavati PBIN za najviše tri maloljetnika, a u slučaju izraženijih poremećaja u ponašanju za najviše dva maloljetnika.

Vanjski suradnik obavezan je bez odgode, a najdulje u roku od 8 dana od dana primitka rješenja kojim je određen za voditelja mjere, doći u centar za socijalnu skrb radi dogovora oko izvršavanja odgojne mjere (čl. 38. st. 1. Pravilnika). U tom je smislu ključna hitnost početka izvršavanja PBIN-a, kao što je važna i hitnost cjelokupnoga kaznenog postupka prema maloljetnicima. Sud i državno odvjetništvo neprestano nadziru tijekom izvršavanja PBIN-a, što je definirano zakonskom odredbom prema kojoj je vanjski suradnik obavezan o tijeku izvršavanja PBIN-a jedanput mjesečno izvješćivati centar za socijalnu skrb, a centar je

dužan svaka tri mjeseca dostaviti izvješće državnom odvjetništvu i sudu, a na njihov zahtjev i češće (čl. 16. st. 3. ZISIM-a).

Izvršavanje svih maloljetnički sankcija temelji se na izrađenom pojedinačnom programu postupanja. To je temeljni stručni dokument kojim se definiraju rizični čimbenici i zaštitni čimbenici (odnosno stručna procjena maloljetnika) te ciljevi tretmana kao jasno strukturirana očekivanja od odgojne mjere (Ricijaš, 2012a).

U članku 7. ZISIM-a ističe se da pojedinačni program postupanja s maloljetnikom mora u najvećoj mogućoj mjeri biti prilagođen procijenjenim kriminogenim rizičnim čimbenicima vezanima uz njegovu osobnost, njegovu širu i užu socijalnu okolinu te usklađen sa suvremenim dostignućima znanosti i prakse. Članak 13. ZISIM-a detaljno razrađuje postupak izrade pojedinačnog programa postupanja, kao i područja koja je potrebno obuhvatiti programom. U pravilu ga zajednički izrađuju, preispituju i nadopunjuju odgajatelj, stručni radnik centra za socijalnu skrb, stručni suradnik nadležnog suda za mladež, maloljetnik, njegovi roditelji ili skrbnik i druge osobe koje mogu doprinijeti u izvršavanju odgojne mjere te oni ujedno i prate njegovu provedbu, a najmanje jednom u tri mjeseca utvrđuju uspješnost tretmana. Slijedom navedenog logično proizlazi sljedeća zakonska obveza da svi sudionici nadalje zajednički mijenjaju i nadopunjuju program kada potrebe maloljetnika i svrha izvršavanja odgojne mjere to zahtijevaju.

Složenost i sveobuhvatnost postupka izrade pojedinačnog programa postupanja vidljiva je iz odredaba stavka 2. članka 13. ZISIM-a, u kojem se navodi da se pojedinačni program izrađuje temeljem:

- analize osobnosti i ponašanja maloljetnika
- uvida u obiteljsku situaciju i odnose
- uvida u tijek školovanja i odnose prema školskim obvezama
- uvida u način provođenja slobodnog vremena, životne vještine, interese i navike maloljetnika

- uvida u posebne potrebe maloljetnika te druge okolnosti koje mogu bitno utjecati na razvoj osobne odgovornosti i prosocijalnog ponašanja.

U trećem stavku istog članka definira se sadržaj pojedinačnog programa postupanja na način da je potrebno:

- prikazati utvrđene probleme i potrebe maloljetnika
- definirati ciljeve
- odrediti područja djelovanja
- predvidjeti metode i postupke djelovanja
- razmotriti mogućnost uključivanja u posebne programe tretmana
- napraviti procjenu rizika ponašanja
- definirati izvršitelje zadaća, odnosno zadataka
- odrediti rokove u kojime će se planirano izvršiti.

Dodatna informacija koju Pravilnik pruža odnosi se na činjenicu da sve osobe koje su sudjelovale u izradi programa, kao i maloljetnik i roditelji, svojim potpisom trebaju potvrditi njegovo prihvaćanje, a stručni radnik Centra treba na jednostavan i razumljiv način upoznati maloljetnika sa sadržajem programa te mu uručiti jedan primjerak (koji je za maloljetnika i njegove roditelje). Ako maloljetnik odbije prihvatiti program, Centar mora o tome hitno obavijestiti sud ili državno odvjetništvo, budući da takvo ponašanje upućuje na nemogućnost izvršavanja odgojne mjere.

Proces i postupci izvršavanja svih odgojnih mjera, pa tako i onih koje su izrečene uz PBIN (posebne obveze, disciplinski centar, uvjetni otpust i slično) detaljno su definirani ranije spominjanim zakonskim i pod-

zakonskim aktima. Osvrnimo se završno na neke ključne točke važne za opisivanje tijeka izvršavanja i duljine trajanja PBIN-a. Ova odgojna mjera, kao što je ranije navedeno, može trajati od šest mjeseci do dvije godine, a sud je tromjesečno (po potrebi i češće) upoznat s kvalitetnom njezina provođenja, dužan je sazivati kontrolna ročišta s ciljem provjere postupanja te su u cjelokupni proces izvršavanja uključeni različiti sudionici.

Sud može tijekom izvršavanja PBIN-a, a s obzirom na postignuti uspjeh, obustaviti mjeru, odnosno u slučaju nepostizanja adekvatnih rezultata, može mjeru i zamijeniti (čl. 18. ZSM-a). Pritom se u stavku 3. istog članka Zakona navodi da u slučajevima kada stručni radnik centra za socijalnu skrb obavijesti sud i predloži da je potrebna hitna promjena mjere zbog nesvrhovitosti njezina daljnjeg provođenja u smislu odgojnog utjecaja, razloga ugroženosti sigurnosti maloljetnika i sredine u kojoj se mjera izvršava, sud mora u roku od 72 sata održati ročište na kojem će odlučiti o mjeri. Istovremeno, u slučaju neizvršavanja određenih obveza, ili u slučaju odbijanja izvršavanja PBIN-a, sud može odlučiti uputiti maloljetnika u disciplinski centar na neprekidni boravak u trajanju od najdulje mjesec dana (čl. 14. ZSM-a). Iz prikazanih zakonskih odredaba moguće je zaključiti kako je izvršavanje odgojne mjere pojačana briga i nadzor složen stručni postupak koji ima jasno strukturirane okvire za izricanje i izvršavanje te koji zahtijeva međuresorsku suradnju, ali i da se radi o odgojnoj mjeri koja je u potpunosti individualizirana prema specifičnim obilježjima maloljetnika i njegovim potrebama što joj, uz dostatno trajanje, daje značajan potencijal za uspjeh.

POJAČANA BRIGA
I NADZOR U
KONTEKSTU SANKCIJA
U ZAJEDNICI I
PROBACIJE ZA
MALOLJETNIKE –
TEORIJSKA, PRAVNA
I MEĐUNARODNA
PERSPEKTIVA

/03

Pojačana briga i nadzor u kontekstu sankcija u zajednici i probacije za maloljetnike – teorijska, pravna i međunarodna perspektiva

Psihosocijalne intervencije mogu se s teorijskog aspekta promatrati na više različitih načina, ovisno o cilju, načinu provođenja, populaciji za koju su namijenjene, teorijskoj i stručnoj filozofiji na kojoj se temelje itd. Slično je i s intervencijama u kaznenopravnom sustavu, odnosno s kaznenim sankcijama.

Budući da je institucionalizacija kroz povijest bila uobičajeni odgovor na kršenje zakonskih normi (upućivanje u zatvore, kaznonice, odgojne ustanove i slično), pri čemu je funkcija kažnjavanja dominirala s ciljem promjene neprihvatljivih oblika ponašanja, uvriježena je perspektiva da se skup sankcija koji se ne izvršava u zatvorenim i izoliranim uvjetima naziva „alternativom“ ili svojevrsnom uvjetnom slobodom. S obzirom na to da se ovakva perspektiva u novije vrijeme mijenja, te alternativne sankcije sve češće postaju dominantne s obzirom

na brojne preporuke, ali i frekvenciju njihova izricanja, stoga se danas češće koristi pojam 'sankcije u zajednici' (engl. *community sanctions*).

Promatramo li sankcije za maloljetnike s obzirom na otvorenost odnosno zatvorenost sustava u kojem se izvršavaju, uobičajena je podjela na (1) izvaninstitucionalne, (2) poluinstitucionalne i (3) institucionalne sankcije. Na slici 2. shematski su prikazane maloljetničke sankcije u Hrvatskoj definirane ZSM-om s obzirom na način izvršavanja, odnosno s obzirom na otvorenost/zatvorenost sustava u kojem se izvršavaju. Prema ovoj kategorizaciji odgojna mjera pojačana briga i nadzor definirana je kao izvaninstitucionalna sankcija (izvršava se u zajednici), bez izdvajanja maloljetnika iz njegove šire i uže socijalne sredine. U inozemnoj se literaturi, posebno anglosaksonskoj, izvaninstitucionalne sankcije (engl.

IZVANINSTITUCIONALNE SANKCIJE

- posebne obveze
- pojačana briga i nadzor
- pridržaj maloljetničkog zatvora

POLUINSTITUCIONALNE SANKCIJE

- disciplinski centar (ovisno o modalitetu izvršavanja)
- pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi

INSTITUCIONALNE SANKCIJE

- disciplinski centar (ovisno o modalitetu izvršavanja)
- odgojna ustanova
- posebna odgojna ustanova
- odgojni zavod
- maloljetnički zatvor

SLIKA 2. SHEMATSKI PRIKAZ MALOLJETNIČKIH SANKCIJA U HRVATSKOJ S OBZIROM NA OTVORENOST/ZATVORENOST SUSTAVA IZVRŠAVANJA

noninstitutional correction) često još nazivaju 'sankcije u zajednici' (engl. *community sanctions*) ili 'korekcija u zajednici' (engl. *community corrections*). Iako se pojmovna određenja često preklapaju, ali nisu u potpunosti jednoznačna, zajedničko im je obilježje da su resursi i servisi u zajednici zaduženi za osiguravanje i pružanje usluga (intervencija) prema počiniteljima kaznenih djela.

Kao što je ranije navedeno, sljedeći često korišten pojam u kriminološkoj i penološkoj literaturi jesu 'alternativne sankcije' (engl. *alternative sanctions*). Ovaj je pojam na neki način izveden iz perspektive kaznenopravnog procesa u kojem se tzv. pravocrtni proces sastoji od vrlo jasnih faza u slučajevima utvrđivanja krivnje: otkrivanje kaznenog djela (policija) – prikupljanje dokaza i optužnog prijedloga (državno odvjetništvo) – suđenje i utvrđivanje krivnje (sud) – institucionalizacija (zatvori, kaznionice i odgojne ustanove). Promatramo li ovakav način postupanja kroz razvoj civilizacije i intervencijskih pristupa (Žižak, 2010), možemo reći da se radi o klasičnom pristupu koji kombinira kažnjavajući i zbrinjavajući element – ponašanje je izbor pojedinca za koji ga treba kazniti te su intervencije usmjerene na zbrinjavanje u „odgovarajućim“ odgojnim uvjetima. Razvojem preko modernog/rehabilitacijskog pristupa, do današnjega postmodernog/rekonstruktivnog pristupa dogodile su se brojne promjene. Žižak (2010) navodi kako postmoderni/rekonstruktivni pristup na sve fenomene, pa i na poremećaje u ponašanju (delinkventno ponašanje) gleda iz različitih perspektiva te da se uvide novi načini gledanja na stari problem koji zahtijevaju drukčiji pristup intervencijama – preventivni alternativni smjer. Kao ključne riječi javljaju se mogućnost izbora, dobrovoljnost i participacija korisnika, pozitivan razvoj, korisnička perspektiva, odgovornost za ponašanje i usklađenost intervencija s potrebama korisnika (Žižak, 2010).

Uz navedenu promjenu u svojevrsnom globalnom stručnom svjetonazoru koji je utjecao na potrebe sveobuhvatnijeg pogle-

da na problematično ponašanje pojedinca, u kaznenopravnom je sustavu i ekonomski aspekt značajno doprinio potrebi za promjenom ranije opisanoga 'pravocrtnog procesa'. Naime, procesuiranje svih otkrivenih počinitelja kaznenih djela izuzetno je skupo, a ne nužno učinkovito, kao i njihov tretman u zatvorenim uvjetima, pri čemu se dodatno postavlja i pitanje svrhovitosti. Ta je činjenica dovela do razvoja mehanizma diverzije (engl. *diversion*).

Danas poznajemo više oblika diverzije 'pravocrtnog procesa' pri čemu su najpoznatija dva: (1) preusmjeravanje od podizanja optužbe ili prijedloga za sankcioniranjem uopće (funkcija državnog odvjetništva i suda) te (2) preusmjeravanje od institucionalizacije (funkcija suda). U prvom se slučaju radi o alternativnim mjerama, a u drugom o alternativnim sankcijama.

Alternativnim mjerama (mjere u zajednici) smatramo one mjere koje određuje sud ili državno odvjetništvo tijekom kaznenog postupka, a izvršavaju se u zajednici odnosno bez izdvajanja maloljetnika iz njegove obiteljske ili druge uže socijalne sredine. Drugim riječima, ne uključuje smještaj u ustanovi socijalne skrbi, ali se maloljetniku uvjetuje nastavak kaznenog postupka ispunjenjem određenih obveza i postizanjem definiranih osobnih promjena. Pojam alternativne sankcije (sankcije u zajednici) odnosi se na izrečene sankcije koje je izrekao sud za mladež, a koje se izvršavaju u zajednici, ali i one sankcije koje se izvršavaju po povratku maloljetnika iz institucionalnog tretmana (odgojnog zavoda ili maloljetničkog zatvora).

Alternativne mjere možemo definirati kao skup mjera koje predstavljaju alternativu nastavku kaznenopravnog procesa, odnosno alternativu suđenju, dok su alternativne sankcije alternativa institucionalizaciji. Međutim, s obzirom na ranije navedenu novu terminologiju, ispravnije je koristiti pojmove 'mjere u zajednici' i 'sankcije u zajednici'. Na slici 3. shematski su prikazane mjere i sankcije u zajednici koje su u Hrvatskoj definirane Zakonom o sudovima za mladež.

Hrvatski autori i znanstvenici koji se bave sankcijama u zajednici prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela opravdano pozicioniraju odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor u kontekst probacije za maloljetnike (Uzelac, 1988; Petak, 1990; Singer, 1990; Ricijaš, 2005; Kovačić, 2009). S obzirom na to da pojam probacija nije u potpunosti jednoznačno shvaćen niti u teoriji niti u praksi te da postoje brojne različitosti u definiranju probacije između država, potrebno ga je pobliže objasniti.

Prije svega, probaciju je moguće promatrati u širem i užem kontekstu. U nekim državama (posebno prisutno u anglosaksonskim zemljama, primjerice Sjedinjene Američke Države, Kanada, Australija i slično) probacija je zakonski pojam koji se koristi s ciljem opisa specifične sankcije. U Europi (pa i kod nas) uglavnom prevladava pristup u kojem se pod pojmom 'probacija' podrazumijeva čitav niz sankcija (i mjera) koje se prema počinitelju kaznenih djela primjenjuju u zajednici (vrlo slično pojmu 'alternativne sankcije' ili 'sankcije u zajednici').

Bartollas i Miller (2005) navode četiri moguća načina na koja se riječ 'maloljetnička probacija' ili 'probacija za maloljetnike' koristi u maloljetničkom pravosudnom sustavu. To su:

- mogućnost suda za mladež u zamjenu za institucionalizaciju (kao vrsta sankcije)
- status osuđenog počinitelja (maloljetnika)
- sastavni dio maloljetničkoga pravosudnog sustava (najčešće korišten pojam u SAD-u)
- intervencije i usluge koje obilježava povezivanje suda za mladež, maloljetnog počinitelja i zajednice.

Iz ovog je prikaza vidljivo da je probaciju moguće promatrati iz aspekta suda, korisnika, vrste sankcija i poslova koje je potrebno obavljati s ciljem ostvarivanja svrhe kaznenopravne sankcije.

U najopćenitijem smislu, a s teorijskog aspekta, probacijom je moguće okarakterizirati svaku sankciju koja sadržava sljedeća tri elementa (modificirano prema Latessa i Allen, 2003):

1. počinjenje kaznenog djela za koje je sud utvrdio krivnju i izrekao sankciju,
2. zadržavanje počinitelja na slobodi, u primarnoj društvenoj sredini, uz postavljanje uvjeta na tu slobodu,
3. pružanje pomoći i tretmanskih intervencija kako bi se udovoljilo postavljenim uvjetima i kako bi se procijenila kvaliteta ostvarivanja definiranih ciljeva.

Mjere u zajednici

1. Privremeni nadzor centra za socijalnu skrb radi pružanja pomoći i zaštite (izriče ga sud na prijedlog državnog odvjetništva, čl. 65. st. 1 ZSM-a)
2. Odluke državnog odvjetništva u kontekstu uvjetovanog oportuniteta (čl. 72. ZSM-a):
 - a) isprika oštećeniku
 - b) popravljivanje štete
 - c) posredovanje kroz izvansudsku nagodbu
 - d) humanitarni rad
 - e) postupak odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti
 - f) pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade
 - g) osposobljavanje za vozača
 - h) druge obveze

Sankcije u zajednici

1. Posebne obveze (čl. 10. ZSM-a)
2. Pojačana briga i nadzor (PBIN) (čl. 11. ZSM-a), uz koju se mogu izreći i posebne obveze i disciplinski centar (čl. 13. st. 6. ZSM-a)
3. Nadzor za vrijeme uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda (čl. 51. ZISIM) – sud može izreći PBIN ili posebne obveze za vrijeme uvjetnog otpusta (čl. 21. st. 2. ZSM-a)
4. Nadzor za vrijeme uvjetnog otpusta iz maloljetničkog zatvora (čl. 27. st. 1. ZSM-a) – sud može izreći PBIN ili posebne obveze za vrijeme uvjetnog otpusta
5. Pridržaj maloljetničkog zatvora (čl. 28. st. 1 ZSM-a) – uz pridržaj, sud može izreći pojačanu brigu i nadzor, disciplinski centar i/ili posebne obveze

SLIKA 3. SHEMATSKI PRIKAZ MJERA I SANKCIJA U ZAJEDNICI PREMA MALOLJETNIM POČINITELJIMA KAZNENIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ovakva definicija nešto je uža od sankcija u zajednici općenito s obzirom na to da one nužno ne podrazumijevaju pružanje pomoći, odnosno ne uključuju neposredno tretman. Međutim, slično je i s Preporukama Vijeća Europe o probacijskim pravilima (Rec(2010)1) koje pojmove mjere i sankcije u zajednici, odnosno probaciju definiraju na sljedeće načine:

- Mjere i sankcije u zajednici: odnosi se na sve sankcije i mjere koje zadržavaju počinitelja u zajednici i uključuju neke restrikcije njihove slobode kroz uvjete i/ili obveze. Pojam se odnosi na bilo koju sankciju određenu od sudskog ili administrativnog autoriteta i bilo koju mjeru koja se poduzima prije ili umjesto donošenja odluke o sankciji, kao i načinima na koji se provodi zatvorska sankcija izvan zatvorskog okruženja.
- Probacija: odnosi se na implementaciju sankcija i mjera u zajednici, definiranih zakonom i određenih počinitelju. Uključuje skup aktivnosti i intervencija koje uključuju superviziju (nadzor), vođenje i pomoć s ciljem socijalne inkluzije počinitelja, kao i sigurnosti zajednice.

Iz prikazanih definicija jednoznačno proizlazi kako su sankcije u zajednici širi i nadređeni pojam, dok je probacija (posebno u europskom kontekstu) uži pojam, odnosno smatra se dijelom sankcija u zajednici. Primjerice, posebne obveze uključivanja u rad humanitarnih organizacija, nadoknada štete, isprika oštećeniku i slično jesu sankcije koje se provode u zajednici, ali nisu probacija prema Latessa i Allen (2003) ili Preporukama Vijeća Europe (Rec(2010)1). Jednako tako, važno je istaknuti da prema ovoj definiciji probacija može biti određena samo od strane suda. Istovremeno, nejasno je područje nekih drugih posebnih obveza, kao na primjer uključivanje u pojedinačan ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovaštu za mlade te podvrgavanje stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti koje imaju tretmanski karakter. Prema ovoj užoj definiciji probacije, i njih bismo mogli

smatrati takvom sankcijom, naravno uz pojačanu brigu i nadzor. Stoga je jedna od mogućih podjela vrsta sankcija u zajednici prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i s obzirom na specifičnu svrhu intervencija (s teorijskog stajališta) gdje se one mogu dijeliti na (1) pedagoško-edukativne intervencije, (2) restriktivne intervencije i (3) tretmanske intervencije (vidjeti više u Ricijaš, 2012a).

Važnost je probacije i u drugom prikazanom kriteriju koji se odnosi na postavljanje uvjeta na pruženu slobodu temeljem analize ostvarenih promjena i postignutih intervencijskih ciljeva. Ostvarenost ovog kriterija u hrvatskom kaznenopravnom sustavu za maloljetnike ogledamo u činjenici da se sastavljeni pojedinačni program postupanja, koji sadržava ciljeve odgojne mjere, preispituje i evaluira svaka tri mjeseca, da sud prima izvješća centra za socijalnu skrb te da prati tijek izvršavanja odgojne mjere pri čemu ima mogućnost obustaviti je, ali i zamijeniti je težom, u slučaju nemogućnosti pravilnog izvršavanja. Ovaj aspekt probacije još je više vidljiv u slučaju izricanja PBIN-a uz pridržaj maloljetničkog zatvora.

U kaznenopravnom sustavu za odrasle počinitelje probacija je u novije vrijeme zaživjela kao stručan pojam, što se postiglo donošenjem Zakona o probaciji 2009. godine, a kasnije i uspostavljanjem Uprave za probaciju i podršku žrtvama u Ministarstvu pravosuđa (danas Uprava za kazneno pravo i probaciju) te probacijskih ureda, čime su probacijski službenici postali novo zanimanje u Hrvatskoj. Prema Zakonu o probaciji (NN 143/12; u daljnjem tekstu ZOP), svrha je probacijskih poslova zaštita društvene zajednice od počinitelja kaznenih djela, resocijalizacija i reintegracija u zajednicu počinitelja kaznenih djela utjecanjem na različne čimbenike koji su povezani s takvim ponašanjem. Probacijski se poslovi obavljaju u različitim fazama kaznenog postupka te je probacijski ured na neki način od samog početka kaznenog progona uključen u postupanje prema maloljetniku. ZOP tako definira da se probacijski poslovi obavljaju pri odlučivanju o kaznenom progonu, odre-

divanju mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, izboru vrste kaznenopravnih sankcija i izvršavanju kaznenopravnih sankcija izrečenih počinitelju kaznenih djela (čl. 2. st. 2. ZOP-a).

U suštini se radi o poslovima koji su vrlo slični aktivnostima stručnih radnika centra za socijalnu skrb u području maloljetničke delinkvencije, njihove suradnje s policijom i državnim odvjetništvom u fazi prethodnog postupka (primjena načela svrhovitosti/opportuniteta, prijedloga sankcije i slično), kao i sudovima za mladež (procjena maloljetnog počinitelja kaznenog djela) te drugim relevantnim službama važnim u fazi izvršavanja sankcija u zajednici (savjetovišta, humanitarne organizacije, udruge, zdravstvene ustanove, škole i slično). Pa ipak, sam pojam 'maloljetničke probacije' u Hrvatskoj nikada nije zaživio, iako su s teorijske perspektive zadovoljeni svi preduvjeti za objedinjavanje tih aktivnosti u okviru ovog pojma. Moguće je pretpostaviti da razlozi za to leže u činjenici da se probacija još uvijek percipira kao kaznenopravni pojam koji je više u ingerenciji pravosuđa, dok je sustav socijalne skrbi u Hrvatskoj nadležan za izvršavanje svih odgojnih mjera (izuzev odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod). Također, ne postoji poseban zakonski akt koji definira specifično obavljanje sankcija u zajednici, već su sve materijalno pravne i procesno pravne odredbe sadržane u Zakonu o sudovima za mladež i drugim pravnim dokumentima jer one i jesu dominantan modalitet izricanja. Ipak, važno nam je s teorijskog (kriminološko-penološkog) aspekta razumjeti o kojoj se vrsti sankcije radi kako bismo je mogli uspoređivati s drugim zemljama u kojima je pojam maloljetničke probacije uvriježen. Iz definicije probacijskih poslova prikazanih u Zakonu o probaciji (NN 143/12) vidljivo je da se oni odnose na znatno širi spektar aktivnosti od samog izvršavanja sudskih sankcija. Prethodni Zakon o probaciji (NN 153/09) dodatno je još kao probacijske poslove, uz sve navedeno, definirao i sudjelovanje u organiziranju podrške i pomoći žrtvi i oštećeniku te obitelji žrtve, kao i obitelji

počinitelja kaznenog djela (čl. 1. st. 1. ZOP-a, NN 153/09). Ovakvo postavljanje probacije dovodi nas do šireg shvaćanja probacije koje se ogleda u različitim međunarodnim dokumentima (posebno s europskog teritorija, kako je ranije bilo istaknuto).

Preporuke Vijeća Europe (Rec(2010)1) također navode kako probacijske službe mogu pružati informacije i savjete kaznenopravnim i drugim tijelima u donošenju odluka, pružanje vođenja i podrške počiniteljima u zatvorenim ustanovama s ciljem pripreme za otpust i reintegraciju, nadziranje i vođenje osoba prilikom uvjetnog otpusta, intervencije restorativne pravde kao i pružanje pomoći žrtvama zločina.

Opći je konsenzus, neovisno o organizacijskom pristupu probacijskim sankcijama koji je na našim prostorima definiran radom stručnih radnika u centrima za socijalnu skrb, da poslovi u ovom području moraju zadovoljiti tri temeljna cilja:

1. pomoć i asistenciju sudovima i državnim odvjetništvima u fazi prije donošenja odluke/sankcije,
2. promicanje sigurnosti društvene zajednice s pomoću nadzora i praćenja osobe pod probacijom,
3. promicanje pozitivnog i prosocijalnog razvoja počinitelja osiguravanjem primjerenih tretmanskih intervencija.

Preporukama Vijeća Europe (Rec(2010)1) ne definira se unutarnje ustrojstvo pojedinih država u obavljanju probacijskih poslova (kako za punoljetne, tako i za maloljetne počinitelje kaznenih djela). Stoga to mogu biti probacijski uredi u okviru sustava pravosuđa, mogu biti različite službe i agencije u sklopu sustava socijalne skrbi, privatne organizacije, kao i nevladine organizacije. Međutim, u Preporukama su sadržani temeljni principi na kojima se temelji kvalitetan probacijski rad, a koje bi sve službe za provođenje probacijskih poslova trebale poštovati. Preneseno na hrvatske okolnosti, možemo reći kako one vrijede prije svega za sustav socijalne skrbi (točnije centre za socijalnu skrb) kojima je povjerenost izvršavanje PBIN-a. Posebno je potreb-

no istaknuti kako su svi relevantni hrvatski zakoni u ovom području (primjerice Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje i slično) u skladu s temeljnim principima iz Preporuka, čime su zadovoljeni svi pravni preduvjeti za kvalitetnu implementaciju ovih sankcija.

Važnost ovog istraživanja, kao i općenitog ulaganja u kvalitetnu implementaciju maloljetničkih sankcija, možemo promatrati kroz međunarodne europske dokumente koji se specifično odnose na maloljetničku delinkvenciju. Dana 24. rujna 2003. godine Vijeće ministara Vijeća Europe prihvatilo je preporuku o novom postupanju u maloljetničkoj delinkvenciji (Recommendation Rec(2003)20). Ova preporuka nadilazi raniju iz 1987. godine (Recommendation No.R(87)20). Van der Laan (2004) navodi kako postoje dva temelja razloga za sastavljanje nove preporuke: (1) zabrinutost oko stope maloljetničkog kriminaliteta, posebno nasilnih delikata te (2) povećanje država članica Vijeća Europe iz centralne i istočne Europe. Hrvatska je jedna od novih članica te Vijeće Europe trenutačno broji 47 država članica.

Temeljni principi sadržani u novoj Preporuci jesu sljedeći:

- maloljetnički pravosudni sustav samo je jedan od više odgovora na maloljetničku delinkvenciju
- maloljetnički pravosudni sustav treba izbjegavati represivni pristup i usmjeriti se prema obrazovanju i reintegraciji
- maloljetnicima bi trebao biti omogućen najmanje isti stupanj zaštitnih proceduralnih mehanizama kao i odraslim osobama
- deprivacija slobode treba biti posljednja korištena mjera, a i tada treba, koliko je god to moguće, biti izvršavana u kućnom okruženju.

Vijeće Europe naglašava potrebu za intervencijama u prirodnom okruženju mlade osobe, koliko je god to moguće, s posebnim naglaskom na pravo obrazovanja

i osobnost te poticanja i njegovanja osobnog razvoja.

Nova Preporuka (Rec(2003)20) identificira i naglašava brojne nove principe koji pružaju širu pozadinsku platformu ovog istraživanja i potrebu znanstvenog praćenja i evaluiranja sankcija u zajednici. To su:

- Maloljetnički pravosudni sustav treba promatrati kao jednu komponentu u široj, u zajednici utemeljenoj strategiji prevencije maloljetničke delinkvencije, koja uzima u obzir kontekst obitelji, škole, zajednice i vršnjačke grupe u kojima se činjenje kaznenih djela odvija (Rec. 2);
- Intervencije prema maloljetnim počiniteljima trebaju, koliko je to god moguće, biti utemeljene na znanstvenim dokazima uspješnosti (engl. *what works principles*), uzimajući u obzir specifičnu populaciju i specifične okolnosti (Rec. 5);
- S ciljem intervencija prema ozbiljnim, nasilnim i upornim maloljetnim počiniteljima, države članice trebale bi razviti široki spektar inovativnih i učinkovitijih (a opet proporcionalnih) mjera i sankcija u zajednici (Rec. 8);
- Roditelje (ili skrbnike) treba poticati na svjesnost i prihvaćanje njihove odgovornosti vezano uz prijestupničko ponašanje djece (Rec. 10);
- Instrumente procjene rizika recidivizma trebalo bi razvijati kako bi priroda, intenzitet i trajanje intervencije moglo biti usklađeno s rizikom od recidivizma, ali i usklađeno s potrebama počinitelja, vodeći računa o principu proporcionalnosti (Rec. 13);
- Za svaku fazu u kaznenopravnom procesu trebali bi biti definirana kratka vremenska razdoblja kako bi se umanjilo kašnjenje i osiguralo što je moguće postupanje i reakcija na prijestupničko ponašanje (Rec. 14);
- Odgovor na maloljetničku delinkvenciju treba biti planiran, koordiniran i implementiran kroz lokalnu suradnju sljedećih ključnih državnih službi po-

- licija, probacija, socijalna skrb i skrb za mlade, sudstvo, obrazovanje, zapošljavanje i zdravstvo – kao i volonterskog i privatnog sektora (Rec. 21);
- S ciljem unapređivanja znanja o uspješnim intervencijama fondovi bi trebali biti usmjereni prema nezavisnim znanstvenim evaluacijama takvih intervencija te diseminaciji nalaza prema praktičarima (Rec. 23).

Iako ovo istraživanje nije evaluacijskog karaktera, na način da se provodi u više vremenskih točaka te ne odgovara na pitanje o uspješnosti PBIN-a u Hrvatskoj, ono jest u skladu s prethodno navedenim preporukama s obzirom na to da je temeljni cilj stjecanje znanstvenog i stručno relevantnog uvida u izvršavanje odgojne mjere pojačana briga i nadzor na nacionalnoj razini u Republici Hrvatskoj.

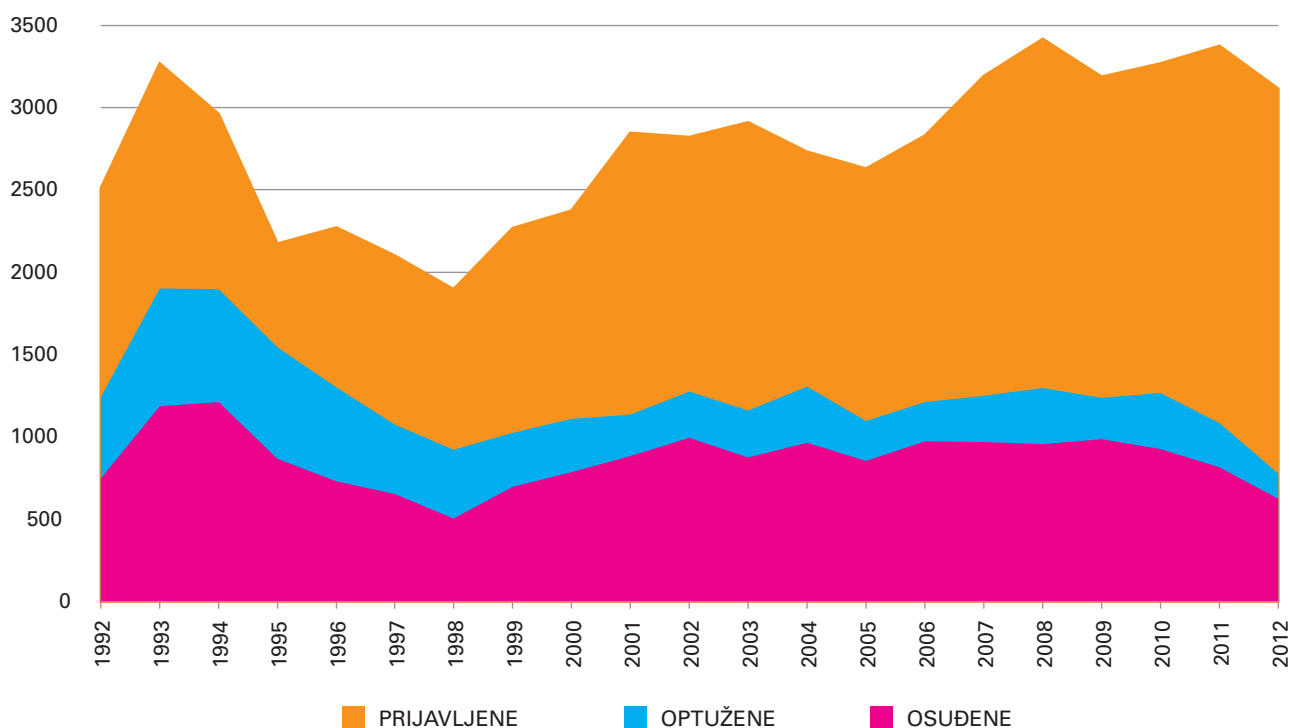
STATISTIČKI POKAZATELJI MALOLJETNIČKE DELINKVENCIJE U HRVATSKOJ

/04

Statistički pokazatelji maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj

Delinkvencija mladih jest dinamična pojava, podložna različitim promjenama u svojem obujmu, fenomenologiji i intervencijama koje se primjenjuju. Ona je također specifična u odnosu na opći kriminalitet odraslih osoba s obzirom na specifičnu dobnu strukturu počinitelja (pa time i stopu), s obzirom na specifična kaznena djela i motivaciju za činjenjem kaznenih djela, kao i s obzirom na moguće intervencije. Službeni podaci Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske najbolje nam

mogu pružiti uvid u trendove u odnosu na određeno vremensko razdoblje. Prije svega, analizirat ćemo broj kaznenih prijavi, optužbi i osuda prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. U tablici 1. prikazan je njihov broj kroz posljednju 21 godinu. Već na prvi pogled iz tablice 1. vidljivo je kako postoje oscilacije u samom broju kaznenih prijavi, optužbi i osuda prema maloljetnicima. Radi jednostavnijeg prikaza na slici 4. grafički su prikazani isti rezultati. U godinama tijekom Domovinskog rada uo-

SLIKA 4. GRAFIČKI PRIKAZ PRIJAVLJENIH, OPTUŽENIH I OSUĐENIH MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA OD 1992. DO 2012. GODINE (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU RH, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.)

čavamo značajnije oscilacije, pogotovo s porastom prijave, optužbi i osuda 1993. i 1994. godine. Nakon toga slijedi postupan pad do 1998. godine. Upravo nam je ova godina ključna referentna točka, budući da je 1998. godine stupio na snagu prvi Zakon o sudovima za mladež kojim su materijalno-pravne i procesno pravne-odredbe prema maloljetnicima regulirane jednim specifičnim zakonom.

Od 1998. godine uočavamo relativnu stabilnost u optužbama i osudama, dok je prisutan porast kaznenih prijave. Na temelju toga ne možemo nužno zaključiti o značajnom porastu maloljetničke delinkvencije na našim prostorima te se radi o području koje je potrebno dodatno istražiti i analizirati prema specifičnim grupama kaznenih djela, kao i društvenim trendovima u određenom razdoblju. Prije svega treba imati na

TABLICA 1. PRIJAVLJENE, OPTUŽENE I OSUĐENE MALOLJETNE OSOBE OD 1992. DO 2012. GODINE (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU RH, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.)

Godina	PRIJAVLJENE maloljetne osobe za kaznena djela	OPTUŽENE maloljetne osobe za kaznena djela	OSUĐENE maloljetne osobe za kaznena djela
1992.	2509	1240	749
1993.	3267	1900	1188
1994.	2961	1898	1212
1995.	2174	1542	866
1996.	2274	1303	732
1997.	2102	1076	653
1998.	1896	922	506
1999.	2267	1026	697
2000.	2375	1108	787
2001.	2846	1133	884
2002.	2822	1277	994
2003.	2909	1160	875
2004.	2731	1306	963
2005.	2630	1096	855
2006.	2830	1212	974
2007.	3191	1250	968
2008.	3419	1296	958
2009.	3188	1238	987
2010.	3270	1269	925
2011.	3376	1084	814
2012.	3113	778	626

umu da mnogo čimbenika utječe na stopu kaznenih prijava, kao što su primjerice zakonske promjene, različito pozicioniranje prekršajnih i kaznenih djela, kvaliteta rada policije i drugih mehanizama otkrivanja kriminaliteta, svjesnost i senzibiliziranost građana za prijavljivanje određenih kaznenih djela i slično. Činjenica da optužbe i osude ne prate isti trend porasta, možda se temelji na tome da se radi o lakšim kaznenim djelima, odnosno djelima za koja nije bilo potrebno voditi cijeli kazneni postupak.

Upravo stoga zanimljivo nam je analizirati udio optužbi i osuda u okviru ukupnog broja kaznenih prijava, kao i osuda u okviru ukupnog broja optužbi prema maloljetnicima koje smo posebno izračunali temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku (tablica 2.). Iz prikazanih rezultata vidljivo je kako se udio optužbi u ukupnom broju kaznenih prijava s godinama smanjuje te je 2012. godine dosegao najnižu razinu – za svega 25% kaznenih prijava državno odvjetništvo odlučilo je pokrenuti postupak (optužni prijedlog odnosno prijedlog sankcije prema sudu za mladež). Suprotno, uočavamo da za 75% kaznenih prijava nije pokrenut kazneni postupak te da je kaznena prijava odbačena ili je primijenjen institut uvjetovanog oportuniteta (čl. 71. i čl. 72. ZSM-a). Ovaj podatak stoga nam govori u prilog dvaju mogućih zaključaka: (1) postoji značajan broj kaznenih prijava za beznačajna djela i/ili (2) sve je veći udio primjene mjera u zajednici.

Sve veća primjena mjera u zajednici svakako je pokazatelj koji je u skladu s hrvatskim pozitivnim kaznenim pravom, načelom stupnjevitosti i svrhovitosti te primjene sankcioniranja kao posljednjeg rješenja (u kojem bi institucionalne sankcije trebale biti na posljednjem mjestu u kontinuumu sankcija). Ovakav pristup također je u skladu s ranije prikazanim međunarodnim, odnosno europskim standardima i preporukama. Međutim, istovremeno se otvara prostor za raspravu o kriterijima odlučivanja primjene uvjetovanog oportuniteta u psihosocijalnom kontekstu. Zakon definira (čl. 71. st. 1. ZSM-a) kako za

kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina ili novčana kazna, državni odvjetnik može odlučiti da nema osnove za vođenje kaznenog postupka, iako postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo, ako smatra da ne bi bilo svrhovito vođenje postupka prema maloljetniku s obzirom na narav kaznenog djela i okolnosti u kojima je djelo počinjeno, prijašnji život maloljetnika i njegova osobna svojstva. Radi utvrđivanja tih okolnosti, državni odvjetnik može zatražiti obavijest od roditelja, odnosno maloljetnikova skrbnika, drugih osoba i ustanova, a može zatražiti da te podatke prikupi stručni suradnik u državnom odvjetništvu, a kada je to potrebno, može te osobe i maloljetnika pozvati u državno odvjetništvo radi neposrednog prikupljanja obavijesti.

Drugim riječima, vidljivo je kako je potrebno napraviti iscrpnu procjenu kriminogenog rizika maloljetnika, s obzirom na to da nije dovoljno rukovoditi se samo obilježjima težine kaznenog djela. Primjena mjera u zajednici primjerena je za maloljetnike niskog rizika (Ricijaš, 2012a). Međutim, kaznena prijava za lakše kazneno djelo ne znači nužno da se radi o maloljetniku niskoga kriminogenog rizika, s obzirom na to da se on računa temeljem puno složenijih postupaka, uzimajući u obzir značajan broj relevantnih varijabli iz maloljetnikova života.

Istraživanja pokazuju kako postoji određen broj maloljetnika koji nakon primjene načela svrhovitosti, izrečenih i uredno provedenih posebnih obveza ipak ponovno počine kazneno djelo, čak u vrlo kratkom vremenskom roku (Mić, 2010). Stoga će za potrebe ovog istraživanja biti zanimljivo istražiti prema koliko je maloljetnika kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor ranije bila primjenjivana ova alternativna mjera.

Istaknimo još kako je iz podataka prikazanih u tablici 2. vidljivo da je udio osuda u ukupnom broju optužbi relativno stabilan, pogotovo u posljednjih desetak godina te se kreće između 70% i 80%.

Jedna od specifičnosti delinkvencije mladih jest neravnomjerna rodna distribucija. U prilog tome govore nam službeni podaci Državnog zavoda za statistiku o kaznenim prijavama, optužbama i osudama maloljetnika, kao i različita istraživanja samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih u Hrvatskoj i inozemstvu (Šakić, Franc i Mačić, 2002; Ajduković, Ručević i Šincek, 2008; Stekete, Junger i Junger-Tas, 2013).

U tablici 3. prikazan je udio djevojaka u ukupnom broju kaznenih prijava, optužbi i osuda prema maloljetnicima u Republici Hrvatskoj. Vidljivo je kako su djevojke u ukupnom broju kaznenih prijava u posljednjih 21 godinu zastupljene u rasponu od 3,0% do 9,0% (prosječno 6,30%), u broju optužbi između 2,6% i 6,0% (prosječno 4,65%) te u osudama između 3,1% i 6,3% (prosječno 4,92%).

TABLICA 2. STATISTIČKI POKAZATELJI UDJELA OPTUŽBI I OSUDA U KAZNENIM PRIJAVAMA PREMA MALOLJETNICIMA, UDJELA OSUDA U OPTUŽBAMA, KAO I UDIO NEPOKRETANJA KAZNENOG POSTUPKA I ODBAČAJA (IZRAČUNATO PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU RH, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.)

Godina	UDIO OPTUŽBI U PRIJAVAMA	UDIO OSUDA U PRIJAVAMA	UDIO OSUDA U OPTUŽBAMA	UDIO NEPOKRETANJA POSTUPKA I ODBAČAJA
1992.	49,42%	29,85%	60,40%	50,58%
1993.	58,16%	36,36%	62,53%	41,84%
1994.	64,10%	40,93%	63,86%	35,90%
1995.	70,93%	39,83%	56,16%	29,07%
1996.	57,30%	32,19%	56,18%	42,70%
1997.	51,19%	31,07%	60,69%	48,81%
1998.	48,63%	26,69%	54,88%	51,37%
1999.	45,26%	30,75%	67,93%	54,74%
2000.	46,65%	33,14%	71,03%	53,35%
2001.	39,81%	31,06%	78,02%	60,19%
2002.	45,25%	35,22%	77,84%	54,75%
2003.	39,88%	30,08%	75,43%	60,12%
2004.	47,82%	35,26%	73,74%	52,18%
2005.	41,67%	32,51%	78,01%	58,33%
2006.	42,83%	34,42%	80,36%	57,17%
2007.	39,17%	30,34%	77,44%	60,83%
2008.	37,91%	28,02%	73,92%	62,09%
2009.	38,83%	30,96%	79,73%	61,17%
2010.	38,81%	28,29%	72,89%	61,19%
2011.	32,11%	24,11%	75,09%	67,89%
2012.	24,99%	20,11%	80,46%	75,01%

S obzirom na prikazano, realno je očekivati da će i u populaciji djevojaka koje izvršavaju odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor u Republici Hrvatskoj njihov broj biti između 5% do 7%.

U tablici 4. prikazan je broj izrečenih kaznenopravnih sankcija (odgojne mjere i maloljetnički zatvor) prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela od 2000. do 2012. godine (prema podacima Državnog zavoda

za statistiku, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.). Iako je odgojna mjera pojačana briga i nadzor (PBIN) samo jedna od ukupno 8 odgojnih mjera, iz prikazanih je podataka vidljivo kako je ona najviše zastupljena uz posebne obveze, čije se samostalno izricanje posljednjih godina približava učestalosti izricanja PBIN-a.

Iz podataka grafički prikazanih na slici 5. jasno uočavamo da PBIN prosječno čini

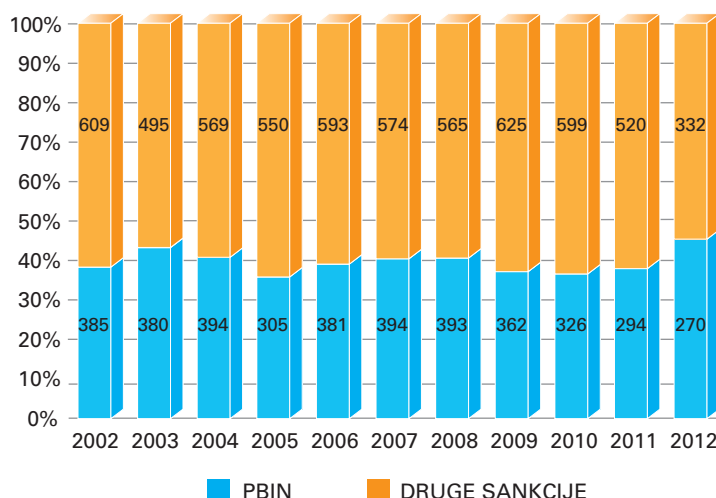
TABLICA 3. PRIJAVLJENI, OPTUŽENI I OSUĐENI MALOLJETNICI OD 1992. DO 2012. S OBZIROM NA ROD (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU RH, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.)

Godina	Prijavljeni			Optuženi			Osuđeni		
	Ukupno	Djevojke	%	Ukupno	Djevojke	%	Ukupno	Djevojke	%
1992.	2509	93	3,7	1240	32	2,6	749	23	3,1
1993.	3267	114	3,5	1900	51	2,7	1188	38	3,2
1994.	2961	95	3,2	1898	53	2,8	1212	37	3,1
1995.	2174	66	3,0	1542	49	3,2	866	40	4,6
1996.	2274	104	4,6	1303	38	2,9	732	25	3,4
1997.	2102	116	5,5	1076	44	4,1	653	28	4,3
1998.	1896	109	5,7	922	43	4,7	506	23	4,5
1999.	2267	151	6,7	1026	50	4,9	697	42	6,0
2000.	2375	163	6,9	1108	51	4,6	787	41	5,2
2001.	2846	219	7,7	1133	61	5,4	884	51	5,8
2002.	2822	205	7,3	1277	73	5,7	994	51	5,1
2003.	2909	210	7,2	1160	67	5,8	875	53	6,1
2004.	2731	182	6,7	1306	74	5,7	963	52	5,4
2005.	2630	198	7,5	1096	60	5,5	855	46	5,4
2006.	2830	199	7,0	1212	59	4,9	974	48	4,9
2007.	3191	212	6,6	1250	71	5,7	968	53	5,5
2008.	3419	308	9,0	1296	70	5,4	958	59	6,1
2009.	3188	247	7,7	1238	66	5,3	987	54	5,5
2010.	3270	253	7,7	1269	58	4,6	925	45	4,9
2011.	3376	247	7,3	1084	55	5,1	814	41	5,0
2012.	3113	246	7,9	778	47	6,0	626	40	6,3
Prosječno	≈2769	≈178	6,30	≈1244	≈56	4,65	≈867	≈42	4,92

oko 40% svih sankcija izrečenih maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, što dodatno ukazuje na važnost njegova znanstvenog proučavanja i evaluiranja uspješnosti.

U tablici 5. prikazana su kaznena djela prema glavama Kaznenog zakona za koja je izrečen PBIN od 2008. do 2012. godine, iz čega uočavamo sljedeću strukturu najveće zastupljenosti:

- kaznena djela protiv imovine najviše su zastupljena – od 57% do 67%,
- kaznena djela protiv života i tijela – od 5% do 13%,
- kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom – od 6% do 13% (mahom kaznena djela vezana uz posjedovanje sredstava ovisnosti),

SLIKA 5. GRAFIČKI PRIKAZ UDJELA IZRICANJA ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR (PBIN) U ODNOSU NA DRUGE IZREČENE SANKCIJE PREMA MALOLJETNIM POČINITELJIMA KAZNENIH DJELA OD 2002. DO 2012. GODINE (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU, 2009., 2010., 2011., 2012.)

TABLICA 4. BROJ IZREČENIH KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA PREMA MALOLJETNIM POČINITELJIMA KAZNENIH DJELA OD 2000. DO 2011. GODINE (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU, 2009., 2010., 2011., 2012.)

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
SUDSKI UKOR	118	87	88	53	69	46	56	59	63	50	42	38	31
POSEBNE OBVEZE	176	206	347	267	309	295	332	305	305	354	318	271	184
DISCIPLINSKI CENTAR (CZO)*	46	43	19	27	16	22	22	19	25	33	32	28	29
PBIN	322	387	385	380	394	305	381	394	393	362	345	294	225
PBIN UZ DN. BORAVAK U O.U.	19	16	11	14	28	16	16	12	14	20	19	15	16
ODGOJNA USTANOVA	50	61	49	43	48	72	46	60	47	51	72	58	49
ODGOJNI ZAVOD	26	50	55	35	31	34	36	43	47	50	47	57	35
POSEBNA ODG. USTANOVA	5	2	5	8	10	4	5	12	3	5	11	5	8
MLT. ZATVOR	11	15	8	11	7	14	12	14	9	12	13	15	11
PRIDRŽAJ MLT. ZAT.	14	17	27	37	51	47	58	50	52	50	45	33	38

* Disciplinski centar mijenjao je svoj naziv kroz izmjene zakona te se ranije zvao Centar za odgoj (CZO)

- kaznena djela protiv javnog reda i mira – od 4% do 10%.

U području imovinskih delikata PBIN najviše se izriče za kaznena djela protiv privatne

imovine, stoga smo za 2011. i 2012. godinu detaljnije analizirali specifična kaznena djela koja se odnose na ovu glavu Kaznenog zakona. Prema podacima prikazanima

TABLICA 5. VRSTE KAZNENIH DJELA PREMA GLAVAMA KAZNENOG ZAKONA ZA KOJE JE OD 2008. DO 2012. GODINE IZREČENA ODGOJNA MJERA POJAČANA BRIGA I NADZOR (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU, 2009., 2010., 2011., 2012., 2013.)

GLAVE KAZNENOG ZAKONA	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
PROTIV ŽIVOTA I TIJELA	20	5,09	47	12,98	26	7,98	29	9,86	29	12,88
PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA	6	1,53	12	3,31	5	1,53	6	2,04	2	0,88
PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	0,68	0	0,00
PROTIV VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM	30	7,63	22	6,08	20	6,13	18	6,12	29	12,88
PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ĆUDOREĐA	14	3,56	2	0,55	13	3,99	7	2,38	10	4,44
PROTIV BRAKA, OBITELJI I MLADEŽI	5	1,27	6	1,66	4	1,23	3	1,02	1	0,44
PROTIV PRIVATNE IMOVINE	275	69,98	220	60,78	220	67,48	201	68,37	129	57,33
PROTIV OKOLIŠA	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,34	0	0,00
PROTIV OPĆE SIGURNOSTI LJUDI I IMOVINE I SIGURNOSTI PROMETA	11	2,80	9	2,49	8	2,45	5	1,70	2	0,88
PROTIV SIGURNOSTI PLATNOG PROMETA I POSLOVANJA	8	2,04	5	1,38	1	0,31	0	0,00	1	0,44
PROTIV PRAVOSUĐA	3	0,76	1	0,28	2	0,61	0	0,00	0	0,00
PROTIV VJERODOSTOJNOSTI ISPRAVA	3	0,76	4	1,10	1	0,31	0	0,00	1	0,44
PROTIV JAVNOG REDA	18	4,58	34	9,39	26	7,98	21	7,14	21	9,33
PROTIV ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,34	0	0,00
UKUPNO	393	100	362	100	326	100	294	100	225	100

u tablici 6. uočavamo da se najviše radi o kaznenim djelima teške krađe (oko 60%), i krađe (oko 21 – 24%), dok je razbojništvo zastupljeno s oko 8 – 10%.

Prikazani službeni podaci pružaju nam strukturirani uvid u maloljetničku delinkvenciju u Hrvatskoj, rodne specifičnosti te pozicioniranje odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj. Učestalost izricanja ove odgojne mjere dodatno ističe njezinu važnost, a struktura kaznenih djela zbog kojih se izriče daje nam prvi strukturirani uvid u delinkventno ponašanje maloljetnika prema kojima je izrečena. Pritom svakako trebamo imati na umu da je za izricanje PBIN-a uvijek moguć i stjecaj više kaznenih djela te ćemo detaljniji uvid u delinkventno ponašanje maloljetnika, kao i prijašnje intervencije koje su prema maloljetniku i obitelji poduzimane, dobiti iz rezultata ovog istraživanja.

Prethodno prikazani službeni podaci Državnog zavoda za statistiku govore nam o broju izricanja ove odgojne mjere u određenom razdoblju, međutim time nemamo informaciju o broju odgojnih mjera koje se aktualno provode. S obzirom na to da ova odgojna mjera može trajati od šest mjeseci do dvije godine, a trajanje ovisi o okolnostima njezina provođenja, nemoguće je predvidjeti koliko se trenutačno odgojnih

mjera provodi. Stoga su ovdje prikazani i službeni podaci Ministarstva socijalne politike i mladih RH (2013) o djeci, maloljetnicima i mlađim punoljetnicima s problemima (poremećajima) u ponašanju za razdoblje od 1.1. do 31.12.2012. godine (tablica 7).

Iz prikazanih podataka uočavamo kako se u Hrvatskoj tijekom 2012. godine ukupno provodilo 1104 odgojnih mjera pojačana briga i nadzor, što dodatno govori o važnosti ove teme u hrvatskom sustavu izvršavanja maloljetničkih sankcija. Očekivano, najviše se PBIN izvršavao u županijama koje imaju veća gradska središta (Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska, Osječko-baranjska i Primorsko-goranska županija), međutim pojedine županije koje nemaju velika gradska središta istovremeno su zastupljene sa značajnim udjelom (primjerice Brodsko-posavska, Međimurska i Sisačko-moslavačka županija). Ovakav podatak upućuje na više mogućih zaključaka i otvara prostor sljedećim pretpostavkama. Prije svega, moguće je da se radi o specifičnoj strukturi maloljetničke delinkvencije na tim područjima. No s druge strane moguće je i da postoji preferencija prema izvršavanju ove odgojne mjere u nedostatku usluga koje bi osiguravale provođenje nekih drugih, kao što su primjerice različite posebne obveze (npr. izvršavanje humanitarnog rada), kao i

TABLICA 6. VRSTE KAZNENIH DJELA PROTIV PRIVATNE IMOVINE ZA KOJE JE 2011. I 2012. IZREČENA ODGOJNA MJERA POJAČANA BRIGA I NADZOR (PREMA PODACIMA DRŽAVNOG ZAVODA ZA STATISTIKU, 2012., 2013.)

Kaznena djela protiv privatne imovine	N	%	N	%
KRAĐA (čl. 216. KZ-a)	47	23,98	27	20,93
TEŠKA KRAĐA (čl. 217. KZ-a)	117	59,69	73	56,58
RAZBOJNIŠTVO (čl. 218. KZ-a) ili RAZBOJNIČKA KRAĐA (čl. 219. KZ-a)	15	7,65	13	10,07
ODUZIMANJE TUĐE POKRETNE STVARI (čl. 221. KZ-a)	3	1,53	4	3,10
UNIŠTENJE I OŠTEĆENJE TUĐE STVARI (čl. 222. KZ-a)	8	4,08	7	5,42
IZNUDA (čl. 234. KZ-a)	3	1,53	3	2,32
PRIKRIVANJE (čl. 236. KZ-a)	3	1,53	2	1,55
UKUPNO	196	100	129	100

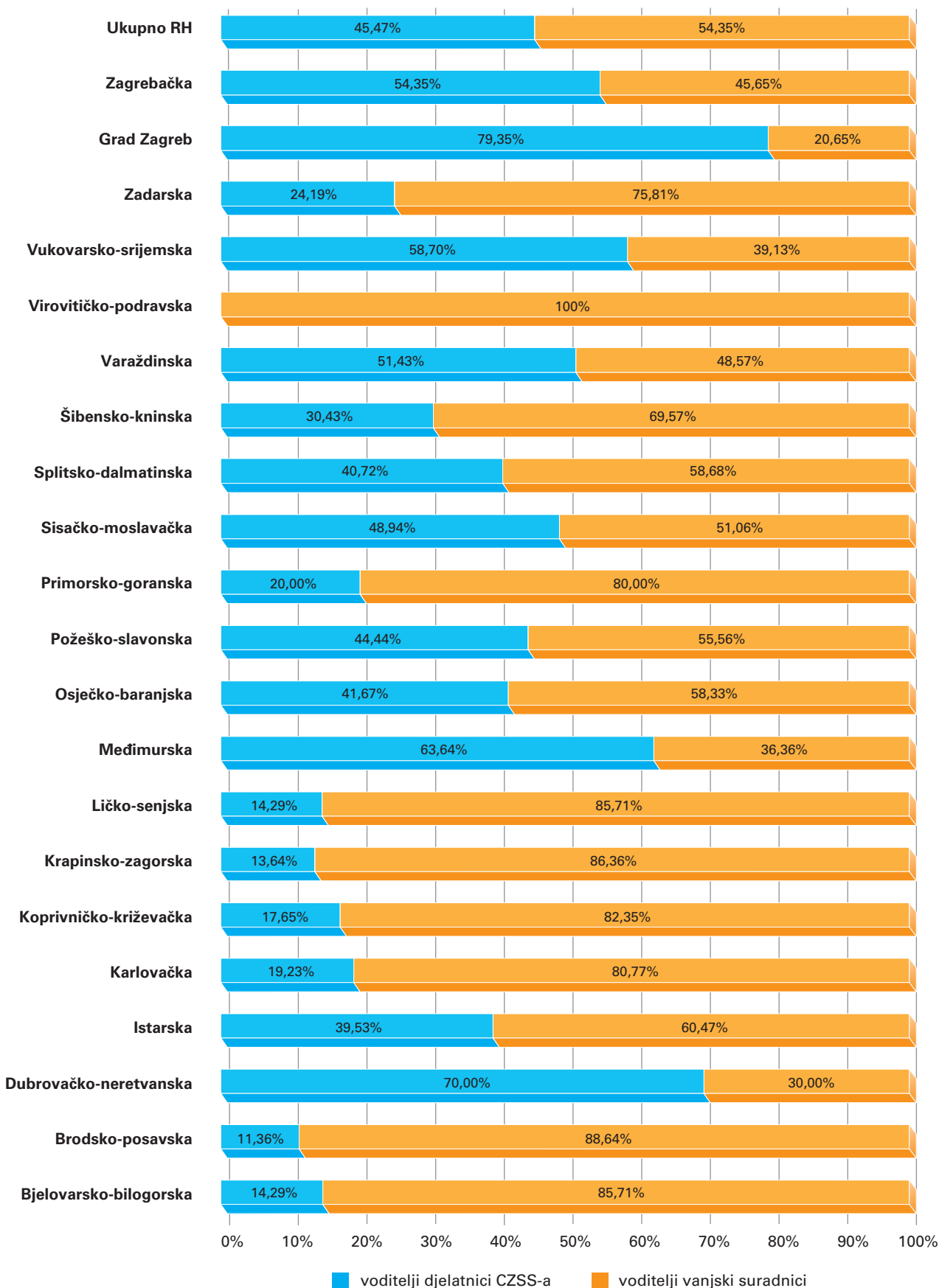
primjene načela svrhovitosti (npr. korištenje obveze izvansudske nagodbe tijekom prethodnog postupka). Odgovori na ova pitanja svakako su vrijedni istraživanja u području maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj.

Iz tablice 7. također je vidljiv relativno podjednak udio izvršavanja ove odgojne mje-

re od strane djelatnika centara za socijalnu skrb u odnosu na vanjske suradnike na razini Hrvatske, pri čemu su vanjski suradnici nešto više zastupljeni (54,34%). Izvršavanje PBIN-a od strane vanjskih suradnika u Hrvatskoj ima izuzetno dugačku tradiciju te ovakav podatak ne začuđuje. S druge strane, vidljivo je da se mogućnost povjeravanja

TABLICA 7. PODACI O IZVRŠAVANJU ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR U 2012. GODINI; PREMA SLUŽBENIM PODACIMA MINISTARSTVA SOCIJALNE POLITIKE I MLADIH RH (2013.), DJECA, MALOLJETNICI I MLAĐI PUNOLJETNICI S PROBLEMIMA (POREMEĆAJIMA) U PONAŠANJU – PODACI ZA RAZDOBLJE OD 1.1. DO 31.12.2012. GODINE

	PBIN ukupno	% unutar RH	voditelj djelatnik CZSS-a	voditelj vanjski suradnik	provodi druga ustanova	od toga PBIN uz PO
Bjelovarsko-bilogorska	14	1,27%	2	12	0	0
Brodsko-posavska	88	7,97%	10	78	0	39
Dubrovačko-neretvanska	10	0,91%	7	3	0	4
Istarska	43	3,89%	17	26	0	14
Karlovačka	26	2,36%	5	21	0	7
Koprivničko-križevačka	34	3,08%	6	28	0	8
Krapinsko-zagorska	22	1,99%	3	19	0	12
Ličko-senjska	7	0,63%	1	6	0	0
Međimurska	33	2,99%	21	12	0	8
Osječko-baranjska	96	8,70%	40	56	0	11
Požeško-slavonska	9	0,82%	4	5	0	2
Primorsko-goranska	35	3,17%	7	28	0	17
Sisačko-moslavačka	47	4,26%	23	24	0	26
Splitsko-dalmatinska	167	15,13%	68	98	1	92
Šibensko-kninska	23	2,08%	7	16	0	7
Varaždinska	35	3,17%	18	17	0	16
Virovitičko-podravsko	14	1,27%	0	14	0	3
Vukovarsko-srijemska	46	4,17%	27	18	1	7
Zadarska	62	5,62%	15	47	0	23
Grad Zagreb	247	22,37%	196	51	0	103
Zagrebačka	46	4,17%	25	21	0	13
UKUPNO RH	1104	100,00%	502	600	2	412

SLIKA 6. GRAFIČKI PRIKAZ VODITELJA ODGOJNE MJERE PBIN PREMA ŽUPANIJAMA U HRVATSKOJ (PREMA SLUŽBENIM PODACIMA MINISTARSTVA SOCIJALNE POLITIKE I MLADIH, 2013.)

provođenja PBIN-a drugoj ustanovi ne koristi te je ono prisutno za svega dva PBIN-a. Istovremeno, na razini županija možemo uočiti kako izvršavanje PBIN-a od strane djelatnika centra i vanjskih suradnika nije u jednakoj mjeri zastupljeno te kako u nekim županijama prevladavaju voditelji zaposleni u centrima, dok u nekima prevladavaju voditelji vanjski suradnici. Ovaj je omjer grafički prikazan na slici 6., što pruža pregledniji uvid.

Prikazani podaci na slici 6. pokazuju kako u Gradu Zagrebu dominira izvršavanje ove odgojne mjere od strane djelatnika centara za socijalnu skrb, kao i u Dubrovačko-nere-tvanskoj i Međimurskoj županiji. S druge strane, u Virovitičko-podravskoj županiji ovu odgojnu mjeru u potpunosti izvršavaju vanjski suradnici, a njihovo provođenje također dominira u brojnim drugim županijama (primjerice Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Krapinsko-zagorska, Bjelovarsko-bilogorska, Koprivničko-križevačka županija).

Vanjski suradnici u provođenju PBIN-a imaju velik potencijal i radi se o mogućnosti koju bi svakako trebalo što je moguće više koristiti, brinući pri tome o stručnom profilu i profesionalnim kompetencijama vanjskih suradnika. Potencijal vanjskih suradnika proizlazi iz činjenice da ne predstavljaju službeno instituciju centra za socijalnu skrb, što može pomoći u ostvarivanju kvalitetnoga profesionalnog odnosa i brige, dok komponenta nadzora i represivnog elementa sankcije može biti više u ingerenciji centra i suda. Također, vanjski suradnici ne ovise o uredovnom radnom vremenu centra za socijalnu skrb, što pruža kvalitetnije mogućnosti njegova provođenja. Međutim istovremeno su prisutni i nedostaci, o kojima govori i Kovačić (2004) u svojem radu ističući kako neodređenost mjesta susreta vanjskih suradnika, a ponekad i nedostatak adekvatnog prostora za susrete, može predstavljati značajnu prepreku u kvalitetnom provođenju ove odgojne mjere.

TEORIJSKO I EMPIRIJSKO POLAZIŠTE ISTRAŽIVANJA

/05

Teorijsko i empirijsko polazište istraživanja

S ciljem sveobuhvatnog pristupa u ovom smo istraživanju nastojali integrirati postojeće teorijske i empirijske znanstvene spoznaje, uz zakonodavni i društveni okvir u kojem se odgojna mjera pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj izvršava. U tom kontekstu pristupili smo istraživanju temeljem teorijskog koncepta kriminogenih rizičnih i zaštitnih čimbenika specifično prilagođenih za mlade počinitelje kaznenih djela i njihovih razvojnih putova, dok će nam za preporuke unapređivanja postojeće prakse od velike važnosti biti razumijevanje temeljnih principa uspješnosti sankcija u zajednici. Istovremeno, rezultati nekih dosadašnjih istraživanja ove odgojne mjere, a kojih nema dovoljno na našim prostorima (uključujući i zemlje regije), omogućavaju nam uspoređivanje dobivenih zaključaka te otvaraju prostor za produbljivanje već stečenih spoznaja.

5.1. Koncept rizičnih i zaštitnih čimbenika u maloljetničkoj delinkvenciji

Pristup delinkventnom ponašanju kroz koncept kriminogenih rizičnih i zaštitnih čimbenika u okviru kriminologije i srodnih znanosti prisutan je još od devedesetih godina prošlog stoljeća. U Hrvatskoj se on intenzivnije opisuje u posljednjih desetak godina te su objavljene različite publikacije koje ga detaljno opisuju upravo u kontekstu prijestu-

pničkog ponašanja djece i mladih (Ricijaš, 2006; 2009; 2012a, Nikolić, Koller-Trbović i Žižak, 2001; Ratkajec i Jeđud, 2009; Žižak i sur., 2010a; Žižak i sur., 2010b; Ratkajec i Jeđud, 2010). Stoga ćemo u ovom tekstu sumirajući definicije i pristupe različitih autora navesti samo temeljne odrednice i definicije ključnih pojmova (prema Hoge, 2001, 2002; Wilson i Rolleston, 2004; Crighton, 2005; Adreus i Bonta, 2006; Andrews, Bonta i Wormith, 2006; Guerra i sur., 2008; Howell, 2009; Ricijaš, 2012a) te ih shematski prikazati (slika 7.).

Rizični i zaštitni čimbenici su mnogobrojni te ih je potrebno istovremeno promatrati kroz tri dimenzije (posebno rizične). Prva dimenzija odnosi se na podložnost kontroli, odnosno utjecaju intervencije, druga se odnosi na lokus, odnosno mjesto manifestiranja rizika ili „nositelja“ rizika, dok se treća odnosi na njegov intenzitet (slika 8.). S obzirom na to da je rizične čimbenike potrebno istovremeno promatrati kroz navedene tri dimenzije, u svrhu bolje ilustracije postaviti ćemo ih u ortogonalni sustav i prikazati na nekim primjerima (slika 9.). Ako je maloljetnik počinio prvo kazneno djelo s 12 godina, radi se o činjenici na koju ne možemo djelovati, ali nam je važna i prediktivna za buduće delinkventno ponašanje, stoga se radi o statičkom čimbeniku rizika. Budući da se radi o njegovu ponašanju, ono je individualni čimbenik rizika, a po svojoj težini radi se o visokorizičnom ponašanju, odnosno čimbeniku koji ima značajnu prediktivnu vrijednost. Slično je i sa stavovima koji podržavaju delinkventno ponašanje,

osim što su stavovi aktualno obilježje koje je podložno promjeni, pa se stoga radi o dinamičkom čimbeniku rizika iz kojeg proizlazi kriminogena potreba, odnosno intervencijska potreba djelovanja na takve stavove. Kao primjer okolinskih rizičnih čimbenika možemo definirati rani početak konzumiranja alkohola (statički, jer je vezan uz nešto što je počelo i dogodilo se u prošlosti) te trenutno permissivno i nedosljedno rodi-

teljsko ponašanje (podložno je promjeni, stoga je i dinamički čimbenik). Uočavamo kako ponekad ne postoje potpuno jasne granice između statičkih i dinamičkih, upravo na primjeru roditeljskog ponašanja. Ako su neka obilježja kontinuirano prisutna, kao primjerice roditeljski odgojni postupci, onda takvo ponašanje u kontekstu procjene možemo smatrati i statičkim čimbenikom (jer je maloljetnik do svoje 16. godine

Rizični čimbenici

- sve osobine pojedinca i obilježja njegove okoline koje doprinose javljanju delinkventnog ponašanja, odnosno povećavaju vjerojatnost da će dijete ili mlada osoba počiniti kazneno djelo,
- ako se promatraju u kontekstu maloljetnika koji su već počinili kazneno djelo, tada su važni za razumijevanje etioloških čimbenika koji su doveli do takvog ponašanja, ali i područja rada (tretmanskog potreba) na kojima će se temeljiti intervencija,
- u tom slučaju rizični čimbenici doprinose razumijevanju vjerojatnosti recidivizma maloljetnika tijekom izvršavanja kaznenih sankcija,
- primjeri: vrlo rana dob počinjenja kaznenog djela, prijašnje sankcioniranje, impulzivnost i potreba za traženjem uzbuđenja, konzumiranje sredstava ovisnosti, permissivni roditeljski stil, škola s visokom stopom delinkvencije učenika i slično.

Zaštitni čimbenici

- sve osobine pojedinca i obilježja njegove okoline koje smanjuju vjerojatnost delinkventnog ponašanja, odnosno recidivizma,
- u kontekstu intervencija predstavljaju „jake strane“, odnosno potencijal i oslonac za promjenu šireg spektra neprihvatljivog ili rizičnog ponašanja,
- primjeri: prosocijalni stavovi i uvjerenja, emocionalna stabilnost, pozitivne veze s prosocijalnim vršnjacima, kvalitetan odnos s roditeljima i slično.

Čimbenici odgovora (responzivnosti)

- specifična skupina rizičnih ili zaštitnih čimbenika koja je vezana uz obilježja i/ili okolnosti koje utječu na način na koji će osoba (ili druge važne osobe) odgovoriti prema intervencijskim postupcima,
- često se navodi i kao prijemčivost za tretman,
- ova obilježja nisu nužno usko vezana uz predikciju recidivizma, ali su od velike važnosti za predikciju uspjeha intervencije,
- primjeri: akademske vještine i sposobnosti, stil učenja i usvajanja novih vještina, sposobnost empatije i uspostavljanja odnosa, spremnost na promjenu ponašanja, specifična motivacija za rješavanje životnih problema i slično.

Kriminogeni rizik

- opća vjerojatnost recidivizma maloljetnika te mjera složenosti (intenziteta) problema na kojima je potrebno djelovati,
- kategorizira se najčešće u tri do četiri skupine: (1) nizak rizik, (2) umjeren rizik, (3) visok rizik i (4) vrlo visok rizik,
- dobiva se isključivo kao ukupan rezultat temeljem instrumenata procjene kriminogenog rizika koji imaju ponderirane odgovore ovisno o stupnju složenosti, a primjena instrumenata zahtijeva prethodnu edukaciju procjenjivača i standardizaciju metrijskih svojstava instrumenata.

primjerice odrastao s permisivnim i nedosljednim roditeljima), ali i kao dinamički čimbenik budući da se intervencije mogu usmjeriti na savjetodavni rad s roditeljima

u pogledu jačanja kompetencija poželjnih i optimalnih roditeljskih stilova.

Također, vrlo je važno istaknuti da je intenzitet rizičnih čimbenika u ovom shematskom

1. Dimenzija podložnosti utjecaju intervencije

- u odnosu na ovu dimenziju razlikujemo (1) statičke i (2) dinamičke čimbenike rizika,
- (1) statički čimbenici rizika prema svojoj su definiciji prediktivni za recidivizam i važni u razumijevanju ukupnoga kriminogenog rizika, međutim nisu podložni promjeni jer se uglavnom odnose na događaje ili okolnosti iz prošlosti (primjeri: povijest antisocijalnog ponašanja, povijest obiteljskih konflikata, rana traumatska iskustva, ponavljanje razreda u prošlosti i slično),
- (2) dinamički čimbenici rizika također su prediktivni za budući recidivizam, ali su podložni promjenama te se na njihovoj identifikaciji temelje intervencije, odnosno potrebe tretmana (primjeri: neprijateljsko ponašanje, antisocijalni stavovi, zanemarujuće roditeljsko ponašanje, neizvršavanje školskih obveza i slično),

2. Dimenzija lokusa/ mjesta manifestiranja rizika

- u odnosu na ovu dimenziju razlikujemo (1) individualne i (2) okolinske rizične čimbenike, pri čemu se okolinski u području maloljetničke delinkvencije uglavnom dodatno razdvajaju na područje obitelji, školskog okruženja, vršnjaka i zajednice,
- (1) individualni rizični čimbenici sva su obilježja ličnosti i ponašanja samog počinitelja kaznenog djela koji je u fokusu procjene,
- (2) okolinski rizični čimbenici sva su obilježja važnih osoba iz okoline, kao i okolina, koje su sastavni dio ekološke strukture počinitelja kaznenog djela.

3. Dimenzija intenziteta rizika

- rizični čimbenici s obzirom na način svojeg manifestiranja nisu jednakog intenziteta, odnosno ne predstavljaju jednaku štetnost za maloljetnika ili njegovu okolinu,
- opisno je moguće svaki rizični čimbenik kategorizirati kroz tri kategorije: (1) niski, (2) umjereni, (3) visok,
- primjerice, nije jednako rizično ako maloljetnik konzumira marihuanu jednom mjesečno prilikom jednog izlaska ili to čini nekoliko puta tjedno/svakodnevno, što značajno narušava svakodnevno psihosocijalno funkcioniranje te je izuzetno adiktivno.

SLIKA 8. SHEMATSKI PRIKAZ TRODIMENZIONALNOG PRISTUPA (MODIFICIRANO PREMA HOGE, 2001, 2002; WILSON I ROLLESTON, 2004; CRIGHTON, 2005; ANDREWS I BONTA, 2006; ANDREWS, BONTA I WORMITH, 2006; GUERRA I SUR., 2008; HOWELL, 2009; RICIJAŠ, 2012A)

Statički				Dinamički		
Individualni	Prvo kazneno djelo počinjeno s 12 godina			Stavovi koji podržavaju delinkventno ponašanje		
	nizak rizik	umjeren rizik	visok rizik	nizak rizik	umjeren rizik	visok rizik
Okolinski	Rani početak konzumiranja alkohola			Permisivno i nedosljedno roditeljsko ponašanje		
	nizak rizik	umjeren rizik	visok rizik	nizak rizik	umjeren rizik	visok rizik

SLIKA 9. SHEMATSKI PRIKAZ PRIMJERA INTEGRIRANE PERSPEKTIVE RIZIČNIH ČIMBENIKA KROZ TRODIMENZIONALNI PRISTUP

		Područje rizika	Rizični čimbenici	Dinamička potreba
"VELIKA ČETVORKA RIZIČNIH ČIMBENIKA"	"OSAM CENTRALNIH RIZIČNIH ČIMBENIKA"	1. POVIJEST ČINJENJA KAZNENIH DJELA I PREKRŠAJA	- rana i kontinuirana uključenost u razna i brojna antisocijalna ponašanja, u različitim okolnostima - rani početak delinkventnog ponašanja (pogotovo u djetinjstvu) - ranije intervencije (pogotovo ranija institucionalizacija)	
		2. OBRAZAC OSOBNOSTI KOJI PODRŽAVA PRIJESTUPNIČKO PONAŠANJE	- traženje avantura i uzbuđenja - slaba samokontrola (impulzivnost) - agresivno i neprijateljsko ponašanje - nedostatak empatije i sposobnosti uspostavljanja emocionalnih odnosa	Izgradnja vještina rješavanja problema, vještina samokontrole, kontrola ljutnje i nošenje s rizičnim situacijama.
		3. NAČIN RAZMIŠLJANJA KOJI PODRŽAVA PRIJESTUPNIČKO PONAŠANJE	- stavovi, vrijednosti, uvjerenja i racionalizacije koje podržavaju činjenje kaznenih djela - kognitivno i emocionalno stanje ljutnje, otpora i obrane - kriminalni identitet nasuprot promijenjenom identitetu - usvojen identitet koji podržava prijestupničko ponašanje	Reducirati način razmišljanja koji podržava prijestupničko ponašanje, prepoznati rizično razmišljanje i osjećanje, izgraditi alternativan, manje rizičan način razmišljanja i osjećanja, prihvatiti i promijeniti identitet koji podržava činjenje kaznenih djela.
		4. VEZE I ODNOSI S OSOBAMA PRIJESTUPNIČKOG PONAŠANJA	- bliske veze s osobama koje čine kaznena djela - relativna izolacija od onih koji ne čine kaznena djela - neposredna socijalna podrška za činjenje kaznenih djela	Smanjiti veze (odnose) s prijateljima koji čine kaznena djela i prekršaje, podržavati veze s prosocijalnim ljudima.
		5. OBITELJSKI ODNOSI	- slaba kvaliteta emocionalne veze/ podrške - nedostatan nadzor i kontrola roditelja	Smanjiti konflikte u obitelji, izgradnja pozitivnih veza, poticati nadzor i superviziju.
		6. ŠKOLA I/ILI POSAO	niska razina školskog/radnog uspjeha i zadovoljstva školom/zaposlenjem	Poticati dobar uspjeh, nagrade i zadovoljstvo.
		7. SLOBODNO VRIJEME I REKREACIJA	slaba razina uključenosti u aktivnosti slobodnog vremena i prosocijalnoga slobodnog vremena	Uključivanje u strukturirane aktivnosti slobodnog vremena. Poticati dobar uspjeh, nagrade i zadovoljstvo u aktivnostima slobodnog vremena.
		8. KONZUMIRANJE SREDSTAVA OVISNOSTI	konzumiranje alkohola ili neke druge droge	Reducirati konzumiranje psihoaktivnih tvari i ponašanje i stavove koji to podržavaju.

SLIKA 10. SHEMATSKI PRIKAZ MODIFICIRANE VERZIJE KLJUČNIH RIZIČNIH ČIMBENIKA ZA RAZVOJ I ODRŽAVANJE DELINKVENTNOG PONAŠANJA MLADIH (MODIFICIRANO PREMA ANDREWS, BONTA I WORMITH, 2006)

prikazu definiran okvirno te da je istinske, numeričke vrijednosti (pondere) moguće dobiti samo kroz primjenu instrumenata procjene kriminogenog rizika, budući da se tada radi o aktualnim instrumentima procjene koji omogućavaju zaključak o razini kriminogenog rizika. Primjena ovakvog instrumenta zahtijeva i edukaciju procjenjivača te je dio stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb koji rade na maloljetničkoj delinkvenciji educirano za primjenu takvog instrumenta u okviru edukacije „Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija“ i pripadajućeg priručnika (Ricijaš, 2012a), a koju je održao doc. dr. sc. Neven Ricijaš u okviru MATRA prepristupnog programa (MPAP) pod nazivom „Unaprjeđivanje sustava alternativnih sankcija i odgojnih mjera za mlade s poremećajima u ponašanju“ čiji je partner bilo Ministarstvo socijalne politike i mladih (tada Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi).

Vrlo poznatu metaanalizu ključnih rizičnih čimbenika napravili su Andrews, Bonta i Wormith (2006) gdje su temeljem rezultata različitih empirijskih istraživanja prediktor delinkventnog ponašanja kategorizirali tzv. „Veliku četvorku rizičnih čimbenika“ i „Osam centralnih rizičnih čimbenika“ (slika 10.). Njihova originalna shema modificirana je u ovom radu za potrebe opisivanja mladih počinitelja kaznenih djela te je postavljena u kontekst i nekih novijih spoznaja. Međutim, možemo primijetiti da je ovakva kategorizacija na četiri odnosno osam područja života maloljetnika ključna za pravilnu procjenu i planiranje pojedinačnog programa postupanja, kao i da ona ne odstupa značajno od područja koja su definirana u Priručniku za voditelje odgojne mjere pojačane briga i nadzor (Uzelac, 1988).

5.2. Ključni principi uspješnih sankcija u zajednici

Izvršavanje kaznenopravnih sankcija ne predstavlja izoliranu radnju nezavisnu od

postupaka drugih stručnjaka i ljudi u okolini počinitelja. Takav se utjecaj pogotovo osjeća u izvršavanju svih sankcija u zajednici, s obzirom na to da počinitelj nastavlja živjeti u svojoj primarnoj okolini. U kontekstu izvršavanja maloljetničkih sankcija u Hrvatskoj, za kvalitetno izvršavanje pojačane brige i nadzora, moramo uzeti u obzir sve događaje i profesionalne pristupe (intervencije), od kaznene prijave do samog početka izvršavanja odgojne mjere. Nerijetko će maloljetnici doživjeti da je početak izvršavanja PBIN-a nastavak intervencija koje je temeljem policijske kaznene prijave započelo državno odvjetništvo i centar za socijalnu skrb, pri čemu je pristup državnog odvjetnika i stručnih suradnika na odvjetništvu, kao i stručnih djelatnica centara za socijalnu skrb, od izuzetne važnosti za buduće izvršavanje sankcija, budući da oni tada predstavljaju sustav maloljetničkog pravosuđa u koji je maloljetnik uključen. Potom je naravno važan pristup suca za mladež i stručnih suradnika na sudu, budući da će svi oni utjecati na percepciju sustava kod maloljetnika.

Osim što postoje specifične kompetencije potrebne u kontekstu uspostavljanja primjerenoga profesionalnog odnosa, jedan od najvećih izazova odnosi se na integriranje elemenata retribucije (kažnjavanja) i rehabilitacije (pomoći i brige) u pristupu mladoj osobi. Sve kaznene sankcije integriraju ove elemente, pri čemu je naglasak suvremenog, postmodernističkog pristupa i na sagledavanju korisničke perspektive (počinitelja) kao i perspektive žrtve. Međutim, bez obzira na to koliko se ovu odgojnu mjeru može percipirati blagom, ona je još uvijek nametnuta protiv volje počinitelja te njezino izvršavanje zahtijeva nadzor i kontrolu iste, ali i specifične kompetencije uspostavljanja odnosa, razvoja motivacije i rada na promjeni ponašanja te načina razmišljanja mlade osobe.

Stoga je od velike važnosti širi kontekst, kao i osoban/profesionalan pristup stručnjaka, u kojem će se svaka sankcija izvršavati. Četiri temeljne komponente kaznenopravnih sankcija očituju se u integraciji elemenata retribucije i rehabilitacije, sa

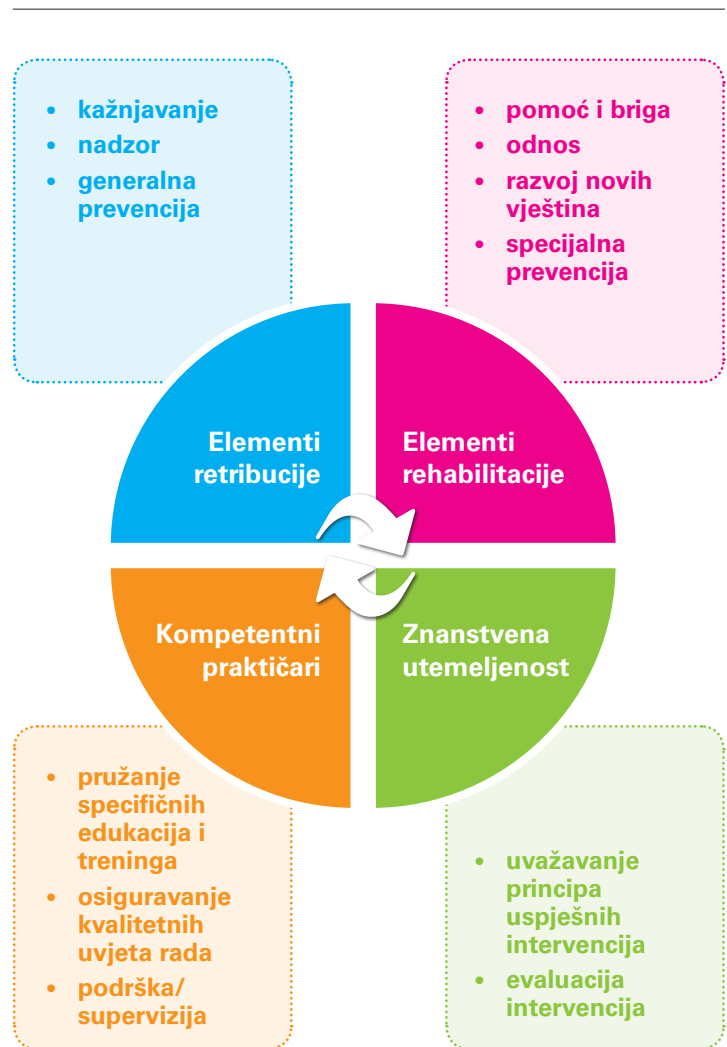
znanstvenom utemeljenosti sustava maloljetničkog pravosuđa i neposrednih metoda rada, odnosno usluga koje se pružaju te kompetentnim praktičarima koji su neposredni provoditelji svih odgojnih mjera (Ricijaš, 2012b). Na slici 11. shematski su prikazani navedeni elementi iz kojih uočavamo kako svaka sankcija treba imati element kažnjavanja kao društvene reakcije te nadziranja izvršavanja istoga, kao i promjena, što je također važan element generalne prevencije, dok rehabilitacijski elementi podrazumijevaju pružanje pomoći i brige, uspostavljanje kvalitetnoga profesionalnog odnosa kao temelja za uspjeh intervencije, učenje novih vještina kod počinitelja, što sve u konačnici utječe na smanjivanje vjerojatnosti recidivizma počinitelja u unapređivanje kvalitete općega psihosocijalnog funkcioniranja (specijalna prevencija). Imajući u vidu znanstvene pristupe raznih srodnih struka koje se integriraju u okviru delinkvencije mladih, a vidljivo i iz preporuka Vijeća ministara Vijeća Europe, intervencije bi trebale biti znanstveno utemeljene i uvažavati određene principe koji su pokazali svoju uspješnost, o čemu će upravo u ovom dijelu teksta biti više riječi. Međutim, u konačnici, sve sankcije neposredno izvršavaju praktičari te je ulaganje u njihove kompetencije možda i najvažniji element kako bi posjedovali specifična znanja i vještine za rad s počiniteljima različitih razina rizika, obilježja i potreba te kako bi imali osigurane kvalitetne uvjete rada i superviziju u svojem zahtjevnom poslu.

Osnovne principe važne za maloljetničko pravosuđe općenito (jer se odnose na kazneni proces), a posebno za izvršavanje sankcija u zajednici možemo kategorizirati u tri cjeline: (1) Principi važni za kazneni postupak i donošenje odluka, (2) Principi važni za planiranje intervencija te (3) Principi važni za provođenje sankcija u zajednici (slika 12.). U kriminologiji ovi su principi utemeljeni na paradigmi „What works“, koja je devedesetih godina prošlog stoljeća posebno u Kanadi i Australiji doživjela značajne uspjehe u reformi pravosudnog sustava. Integracijom radova razli-

čitih autora definirani su osnovni elementi koji osiguravaju kvalitetu, a time i uspjeh intervencija u okviru maloljetničkog pravosuđa (prema Andrews, 1995, 2005; Lipsey, 1995; Andrews i Bonta, 2006; Crime and Justice Institute at Community Resources for Justice, 2009; Ricijaš, 2012a, 2012b).

1. PRINCIPI VAŽNI ZA KAZNENI POSTUPAK I DONOŠENJE ODLUKA

a) **Princip službenog procesuiranja / princip sankcioniranja** – važno je da su sve sankcije službene, određene od služ-

SLIKA 11. SHEMATSKI PRIKAZ TEMELJNIH KOMPONENATA KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA (RICIJAŠ, 2012B)

benog tijela i državnog autoriteta te bi kao takve također trebale pružiti intervenciju i tretman.

b) Princip brzog i ažurnog kaznenog procesa – adolescencija je intenzivno razvojno razdoblje, obilježeno brojnim biološkim, psihološkim i socijalnim promjenama. Stoga reakcija na kazneno djelo maloljetnika mora biti ažurna, a proces implementacije sankcije što je moguće brži.

c) Princip procjene kriminogenog rizika i klasifikacije rizičnosti – primjerena procjena kriminogenog rizika maloljetnika i identificiranje tretmanskih potreba, koje se temelji isključivo na primjeni instrumenta procjene, ključni su za donošenje odluka. Sve izrečene sankcije trebale bi biti usklađene s rizičnim čimbenicima, odgovoriti na kriminogene potrebe te biti usklađene s okolnostima života maloljetnika.

2. PRINCIPI VAŽNI ZA PLANIRANJE INTERVENCIJE

a) Princip individualiziranog plana intervencije – temeljem primjene instrumenta procjene moguće je identificirati visokorizična područja te bi za svakog maloljetnika trebao biti sastavljen pojedinačni program postupanja. On služi za razumijevanje specifičnih ponašanja i okolnosti koje dovode do delinkventnog ponašanja, a uz participativni pristup maloljetnika i njegovih roditelja omogućuju aktivnu suradnju u izvršavanju sankcija.

b) Princip opće responsivnosti – najviše učinka imaju intervencije koje su svojim modalitetom i specifičnim tehnikama rada usklađene s potrebama, okolnostima, emocionalnim i kognitivnim obilježjima maloljetnika kao i njegovim stilovima učenja. Stoga intervencije trebaju biti isplanirane, a vrste aktivnosti i intenzitet susreta usklađen s temeljnim potrebama maloljetnika.

3. PRINCIPI VAŽNI ZA PROVOĐENJE SANKCIJA

a) Jačanje intrinzične motivacije – voditelji odgojnih mjera trebali bi posjedovati specifične kompetencije za jačanja unutarnje motivacije za promjenom, koja je temelj za uspostavljanje trajne promjene ponašanja počinitelja. Ovo je kontinuirani proces koji se odnosi na cijelo razdoblje trajanja sankcije.

b) Učenje vještina kroz neposredno iskustvo – vještine koje je potrebno usvojiti nije dovoljno samo učiti, već i vježbati zajedno s maloljetnikom. Najčešće se primjenjuju metode igranja uloga, nakon čega se prosocijalni stavovi i ponašanja trebaju posebno pozitivno potkrijepiti.

c) Princip profesionalne diskrecije – uspješni voditelji jesu oni koji primjenjuju principe rizika, potreba, odgovora i tretmanskog integriteta imajući na umu moralne, etičke, zakonske i socio-ekonomske uvjete svakog specifičnog slučaja. Stoga mora postojati i prostor za diskrecijsko pravo stručnjaka u primjeni i/ili modifikacija načina izvršavanja pojedinih elemenata sankcije.

d) Princip uključivanja podrške u zajednici – istraživanja upućuju na to kako mnoge uspješne intervencije uspješno uključuju članove obitelji, djelatnike škola i druge osobe iz zajednice koje mogu pomoći u potkrepljenju željenog ponašanja.

Odgojna mjera pojačana briga i nadzor svojim je modalitetom dovoljno fleksibilna da može udovoljiti principima važnima

SLIKA 12. SHEMATSKI PRIKAZ KATEGORIZACIJE KLJUČNIH PRINCIPI VAŽNIH ZA KVALITETNO PROVOĐENJE MALOLJETNIČKIH SANKCIJA U ZAJEDNICI

za planiranje i provođenje sankcija. Prije svega, ona se odvija u odnosu jedan na jedan, stoga može osigurati maksimalnu moguću individualizaciju. Uz to, zakonom je i predviđeno sastavljanje pojedinačnog programa postupanja. Metode rada nisu striktno definirane, već se mogu prilagođavati ovisno o potrebama samog maloljetnika, kao što je to i slučaj s trajanjem mjere. Već sam naziv odgojne mjere upućuje na dvojaku ulogu retribucijskih elemenata (pojačan nadzor) uz rehabilitacijske (pojačana briga).

Temeljem svega navedenog, jasno je kako izvršavanje ove odgojne mjere uvelike ovisi o kvaliteti uspostavljenoga profesionalnog odnosa između voditelja mjere i maloljetnika. S obzirom na to da su maloljetni počinitelji u razdoblju adolescencije i puberteta, vrlo su često u otporu prema autoritetu odraslih osoba, a sankcija je nametnuta sudskom odlukom. Time maloljetnike možemo okarakterizirati kao primarno nedobrovoljne klijente, barem inicijalno jer intervenciju nisu tražili vlastitom inicijativom. Važnost ulaganja u kvalitetan odnos te posjedovanje kompetencija za ostvarivanje profesionalnog odnosa s nedobrovoljnim klijentima jedna je od temeljnih kompetencija voditelja mjere. Hubble, Duncan i Miller (1999, prema Walters i sur., 2007) navode kako se temeljem analize više od 1.000 istraživanja može zaključiti da je promjena kod klijenta koja se može pripisati odnosu s terapeutom sedam puta veća od one koja se može pripisati specifičnim tehnikama rada. Pritom se tehnike rada odnose na metode kojima se postiže promjena, međutim ulaganje u odnos i ostvarivanje odnosa također se temelji na nekim tehnikama. Stoga je učenje ovih znanja i vještina primarna kompetencija za voditelje kaznenopravnih sankcija, pogotovo kod maloljetnih počinitelja.

U svojem radu Trotter (2011) govori o važnim profesionalnim vještinama i metodama rada s nedobrovoljnim klijentima, pri čemu se posebno usmjerava i na izvršavanje sankcija u zajednici. Četiri temeljna

principa uspješne prakse s nedobrovoljnim klijentima prikazani su na slici 13.

Svaki od ovih principa podrazumijeva primjenu nekih specifičnih vještina komunikacije i intervencijskih tehnika te su one istaknute na slici 14.

Sve ove tehnike rada svoje utemeljenje imaju u kognitivno-bihevioralnom pristupu, koji se kontinuirano pokazuje najučinkovitijim u radu s počiniteljima kaznenih djela. Međutim, kako Hussey (2012) opravdano upozorava, kognitivno-bihevioralni pristup nailazi na problem u radu s nemotiviranim i nedobrovoljnim klijentima, s obzirom na to da se temelji na pretpostavci aktivnog angažmana klijenta (počinitelja), zbog čega je ulaganje u povjerenje i odnos od primarne važnosti. Hussey (2012) upravo naglašava komponentu povjerenja u okviru izvršavanja sankcija u zajednici, gdje predlaže da se ono razvija u početku temeljem razgovora o svakodnevnim pitanjima i problemima kako bi se pripremio prostor za kreiranje radnog modela. Učinkovit profesionalan odnos ne znači sprijateljiti se s počiniteljem, već je to odnos u kojem možemo stvoriti osjećaj nezadovoljstva njihovim trenutačnim ponašanjem, a opet ih

SLIKA 13. SHEMATSKI PRIKAZ ČETIRI TEMELJNA PRINCIPA USPJEŠNIH INTERVENCIJA S NEDOBROVOLJNIM KLIJENTIMA (TROTTER, 2011)

podržavati (i voditi, op. autora) u donošenju boljih odluka i kreiranju prosocijalnog životnog puta (Hussey, 2012).

Sadržaj odgojnog rada u izvršavanju odgojnih mjera na općenitoj je razini reguliran Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojnih mjera (2011), gdje se u članku 10. stavku 1. navodi kako se kao sadržaji i oblici stručne pomoći koriste savjetovanje, učenje ko-

munikacijskih, socijalnih i životnih vještina, pomoć u organizaciji i načinu učenja, poticanje odgovornog i prihvatljivog ponašanja u korištenju slobodnog vremena, učenje i usvajanje društvenih normi, prevencija i suzbijanje ovisnosti te uključivanje u druge oblike stručne pomoći, vodeći brigu o tome da proces izvršavanja odgojne mjere bude što učinkovitiji i kvalitetniji. Pravilni-

1. Pojašnjavanje uloga

Uključuje učestale otvorene i iskrene razgovore o međusobnim ulogama u pomagačkom procesu, kao što su primjerice oni vezani uz:

- svrhu intervencije,
- dvostruku ulogu koju voditelj mjere ima (pomagač s jedne strane i supervizor s druge),
- očekivanja koja klijent ima od pomagača,
- primjenu autoriteta, realnu moć koju voditelj mjere ima i kako se ona može koristiti,
- područja oko kojih se može dogovarati (pregovarati) te oko kojih se ne može,
- povjerljivost pojedinih informacije – pri čemu je izuzetno važno razjasniti koje informacije mogu ostati povjerljive, a koje ne mogu.

2. Prosocijalno modeliranje

Temelji se na specifičnim tehnikama ponašanja kojima je cilj razvoj i održavanje prosocijalnog načina razmišljanja i ponašanja. Glavni okvir tih tehnika je:

- identificirati ponašanje / način razmišljanja koji se želi poticati (željeno ponašanje),
- pružati nagradu i jasan poticaj za takvo ponašanje / način razmišljanja,
- modelirati takvo ponašanje / način razmišljanja,
- identificirati ponašanje / način razmišljanja koji se želi promijeniti,
- reagirati na nepoželjno ponašanje vodeći računa o omjeru pozitivnih i negativnih povratnih informacije, pri čemu se preporučuju da omjer pozitivnih bude četiri puta veći od negativnih.

4. Odnos s klijentom

Obilježja pristupa pomagača (voditelja mjere) kojima se osigurava kvalitetan profesionalan odnos s klijentom (maloljetnikom) jesu:

- otvoren i iskren pristup,
- korištenje vještine empatije i aktivnog slušanja,
- reagiranje na racionalizacije tako da ih se izaziva, a ne minimalizira ili odbacuje,
- upotreba neoptužujućeg rječnika,
- pokazivanje optimizma i vjere u promjenu,
- artikuliranje klijentovih osjećaja i problema,
- upotreba primjerenog samootkrivanja,
- primjerena upotreba humora.

3. Rješavanje problema

Uključuje primjenu konkretnih koraka rada kao što su:

- istraživanje problema,
- njihovo rangiranje,
- pojašnjavanje i razrada problema,
- postavljanje ciljeva,
- stvaranje dogovora,
- razvoj strategija rješavanja,
- nadzor i praćenje uz pružanje podrške.

kom se također ističu metode individualnog i grupnog rada s roditeljima (čl. 10. st. 2.), navodi se savjetovanje, učenje roditeljskih vještina, odgovornosti i suradnje ovisno o potrebama korisnika, uz pružanje potpore obitelji.

Uzelac (1998) u okviru principa, metoda i sredstava neposrednog rada voditelja odgojne mjere s maloljetnikom ističe metode poučavanja, uvjeravanja, navikavanja, sprečavanja, usmjeravanja, savjetovanja, primjera, stvaranja ideala, poticanja, obećanja, priznanja, pohvale, nagrade, nadzora, skretanja motiva zamjenom cilja, upozorenja, opomene, kritike, prijetnje, zahtjeva i ograničenja te brojne druge.

Iz svega prikazanog uočavamo širok spektar brojnih profesionalnih kompetencija koje su temeljne za rad s maloljetnicima u okviru izvršavanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor, a da se pritom uopće ne uzimaju u obzir specifična obilježja, odnosno posebne podskupine maloljetnika, u odnosu na specifične probleme u ponašanju (npr. maloljetnici s problemima agresivnog ponašanja, maloljetnici koji su počinili seksualne delikte, maloljetnici koji imaju probleme s ovisnostima o alkoholu, drogi ili kockanju i slično). Stoga je upravo jedan o važnijih ciljeva ovog istraživanja identificirati ključne rizične čimbenike kod maloljetnika kako bi se identificirale opće i specifične potrebe tretmana s ciljem usmjeravanja profesionalnih kompetencija praktičara i za uspostavljanje kvalitetnog odnosa, ali i s ciljem ulaganja u znanja i vještine za njihovo otklanjanje.

5.3. Dosadašnje empirijske spoznaje o odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor

U novije vrijeme u Hrvatskoj nedostaju istraživanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor, dok ono na nacionalnoj razini nikada nije niti bilo provedeno. S ciljem izdvajanja ključnih empirijskih spoznaja o ovoj od-

gojnoj mjeri na ovim prostorima možemo istaknuti tri ključna istraživanja koja su se specifično bavila ovom temom:

- (1) znanstveno-istraživački projekt pod nazivom „Socijalnopedagoški model izvršenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor“ koji je prije tridesetak godina proveden u Zagrebu (voditelj je bio prof. dr. sc. Slobodan Uzelac), a čiji su ključni rezultati objavljeni u zborniku radova pod nazivom „Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije“ (Uzelac i sur., 1990) te pojedinačno u nekim znanstvenim časopisima različitih autora koji su bili suradnici na projektu,
- (2) znanstveno istraživanje mr. sc. Zvonka Kovačića koje je objavljeno u okviru znanstvenoga magistarskog rada pod naslovom „Mogućnost unapređenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora“ (Kovačić, 2009) na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,
- (3) znanstveno istraživanje doc. dr. sc. Melihe Bijedić koje je objavljeno u okviru doktorske disertacije pod naslovom „Socijalnopedagoški sadržaji i aspekti odgojne mjere pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini“ (Bijedić, 2011) na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Pri tome je važno naglasiti kako je odgojna mjera pojačani nadzor nadležnog organa socijalne zaštite (PNNOSZ) u Bosni i Hercegovini po načinu izricanja i izvršavanja ekvivalent odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (PBIN) u Republici Hrvatskoj.

Navedena tri istraživanja najviše su doprinijela razumijevanju ključnih obilježja maloljetnika i voditelja mjere na našim prostorima, procesa provođenja odgojne mjere kao i konteksta u kojem se ova sankcija provodi. S ciljem pružanja sistematičnog pregleda osnovnih rezultata navedenih istraživanja shematski smo ih prikazali na slici 15.

	Uzelac i sur. (1990)	Kovačić (2009)	Bijedić (2011)
Osnovni cilj istraživanja	Istražiti odnos između procijenjene uspješnosti odgojne mjere pojačana briga i nadzor i različitih psihosocijalnih, socijalnopedagoških i praktično-organizacijskih elemenata vezanih uz maloljetnika, njegovu prirodnu sredinu, odnosno odgojnom mjerom tretiranu sredinu. Procijeniti hoće li mjera biti uspješnija ako pojedinačni program postupanja donosi sud (eksperimentalna skupina).	Ispitati i opisati organizacijske, kadrovske i stručne uvjete, okolnosti i način provođenja izvaninstitucionalne odgojne mjere pojačana briga i nadzor koja se provodi pri centrima za socijalnu skrb u postojećem organizacijskom modelu sustava socijalne skrbi. Temeljem dobivenih rezultata predložiti mogućnosti unapređenja provođenja PBIN-a.	Opisati socijalnopedagoška obilježja odgojne mjere pojačani nadzor nadležnog organa socijalne zaštite iz perspektive voditelja mjere i maloljetnika kroz procjenu odgojne mjere, procjenu primjene pedagoških sredstava i kvalitete komunikacije te utvrditi doprinos mjerenih obilježja u objašnjavanju pozitivnije procjene odgojne mjere kod voditelja mjere i maloljetnika. <i>(Napomena: odgojna mjera pojačani nadzor nadležnog organa socijalne zaštite (PNNOSZ) u BiH ekvivalent je odgojnoj mjeri PBIN u Hrvatskoj)</i>
Uzorak sudionika	Maloljetnici kojima je od listopada 1982. do siječnja 1985. godine izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor u Zagrebu. N=98 (eksperimentalna skupina) N=79 (kontrolna skupina) 90% mladića i 10% djevojaka	N=17 djelatnika CZSS-a N=11 vanjskih suradnika N=9 maloljetnika Provedeno na području tri županije u Republici Hrvatskoj (Bjelovarsko-bilogorske, Brodsko-posavske i Osječko-baranjske županije).	N=100 maloljetnika muškog roda kojima je izrečena odgojna mjera PNNOSZ N=21 voditelj mjere (pripadajući voditelji mjere maloljetnicima koji sudjeluju u istraživanju) Istraživanje je provedeno u 4 kantona u Bosni i Hercegovini (Tuzlanski, Zeničko-Dobojski, Sarajevski i Posavski kantoni).
Godina provedbe	1982. – 1985. godina	2007. godina	2011. godina
Vrsta podataka / istraživanja	Kvantitativno istraživanje	Kvalitativno istraživanje	Kvantitativno istraživanje

Osnovni rezultati istraživanja

Nema razlike između eksperimentalne i kontrolne skupine u odnosu na ključna mjerena obilježja kao što su prihvaćenost voditelja, inicijativu maloljetnika, učestalost pozivanja na sud i procjenu uspješnosti mjere.

S procijenjenim uspjehom mjere povezano je sljedeće:

- više autoritarnosti maloljetnika, manje neuroticizma i izraženiji superego
- povoljnija obilježja obitelji
- povoljniji tijek školovanja
- manje ranije manifestiranih rizičnih ponašanja kao što su konzumiranje alkohola, skitnja, recidivizam i slično
- pedagoški postupci voditelja mjere kao što su dogovor, pohvala i obećanje, savjet, uspoređivanje, persuazija, ukor, zahtjev, objašnjenje, ograničenje i zabrana
- kvalitetnija i izraženija suradnja voditelja mjere sa širom društvenom zajednicom
- učestaliji kontakti s voditeljem mjere.

Ključni zaključci istraživanja jesu:

- uvjeti u kojima rade stručnjaci u centrima za socijalnu skrb te vanjski voditelji mjere su neadekvatni za kvalitetno provođenje mjere
- prisutna je nedovoljna kvaliteta edukacije voditelja mjere uz prijedlog da se u edukaciju uvrste i znanja o socijalnim mrežama i ekosistemskoj perspektivi. Neke od preporuka istraživanja jesu snažno naglašavanje, aktualizacija i afirmacija edukacije stručnjaka koji vode odgojnu mjeru PBIN.
- postojeći broj stručnjaka koji rade na provedbi odgojne mjere PBIN nedostatan je i u odnosu na stručne djelatnike u centrima za socijalnu skrb i u odnosu na vanjske voditelje
- primjena interdisciplinarnog pristupa u provedbi mjere nije zadovoljavajuća
- prevladava neodgovarajući pristup u izradi pojedinačnih programa postupanja te se programi rijetko donose u skladu sa zakonskim normama
- maloljetnici su uglavnom samo upoznati s programom rada, ali ne sudjeluju aktivno u njegovoj izradi
- u centrima za socijalnu skrb ne provodi se adekvatna evaluacija provođenja odgojne mjere PBIN
- doživljaj odgojne mjere od strane maloljetnika kojima je izrečena vrlo je različit. Mišljenja maloljetnika razlikuju se u odnosu na trajanje mjere (određeni dio smatra da mjera traje predugo), funkcionalnost mjere (pri čemu su zabilježen kontinuum od pozitivnih do negativnih iskustava) te utjecaju voditelja mjere (u odnosu na različitost utjecaja različitih profila, stilova i načina rada voditelja).

Osnovni rezultati istraživanja jesu:

- i voditelji mjere i maloljetnici procjenjuju ovu odgoju mjeru uglavnom korisnom za mlade koji imaju probleme u ponašanju te među njima ne postoji razlika u procjeni
- voditelji mjere procjenjuju veću učestalost primjene svih pedagoških postupaka prema maloljetniku u odnosu na to kako ih procjenjuju maloljetnici
- voditelji svoju komunikaciju procjenjuju kao više neposrednu, blisku, zainteresiranu, smirenu i ravnopravnu u odnosu na to kako ih vide maloljetnici
- maloljetnici voditelje procjenjuju više formalnima u komunikaciji nego što oni sebe procjenjuju
- voditelji mjere procjenjuju pozitivnijom odgojnu mjeru za maloljetnike manje razine rizičnosti te tamo gdje imaju mogućnost jasno verbalizirati kod maloljetnika zadovoljstvo uložnim trudom, pohvalu i vjeru u njega uz poštovanje ličnosti
- maloljetnici koji su manje razine rizičnosti pozitivnije procjenjuju odgojnu mjeru, pri čemu pozitivnoj percepciji također doprinosi procjena voditelja koji pokazuju neposrednost i naklonost te participativni pristup prema maloljetniku uz jasno verbaliziranje afirmacija za uloženi trud.

SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

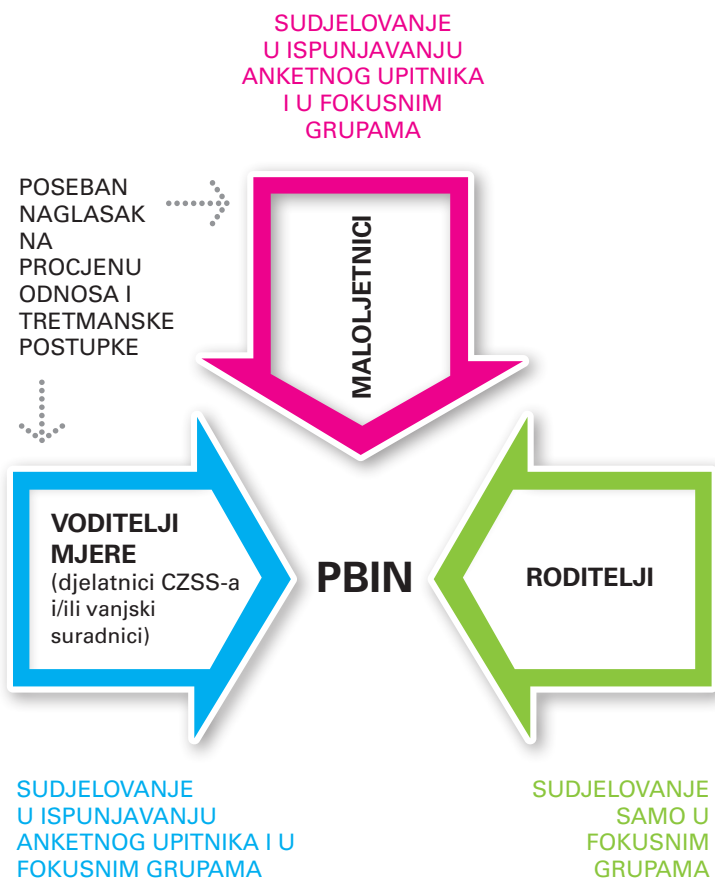
/06

Svrha i cilj istraživanja

U Hrvatskoj nedostaje istraživanja pojačane brige i nadzora kao sankcije u zajednici za maloljetnike koji su počinili kazneno djelo, a kao posljedica toga stručnjaci različitih profila koji rade s mladima i bave se maloljetničkom delinkvencijom u najširem smislu nemaju informacija o tome kako se ova od-

gojna mjera provodi u Hrvatskoj. Za svaku intervenciju ili sankciju koja se primjenjuje važno je znati tko je provodi, na koji način, ima li nužne kompetencije ili koje je kompetencije još potrebno razvijati, ali isto tako kojem profilu maloljetnika koji su počinili kazneno djelo se mjera izriče te kako je doživljava mlada osoba kojoj je izrečena. Ove su informacije također od velike važnosti i drugim sudionicima u kaznenopravnom procesu i postupku izvršavanja sankcija (sucima za mladež, državnim odvjetnicima, stručnim suradnicima na sudovima i odvjetništvima i slično). Sve od navedenoga može djelovati na učinkovitost sankcije koja se provodi te je za razvijanje i unapređivanje sustava izvršavanja maloljetničkih sankcija na svim razinama izuzetno važno prikupiti navedene informacije.

S obzirom na ozbiljan nedostatak sustavnih i sveobuhvatnih studija u ovom području, opći cilj ovog istraživanja jest steći uvid u provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj. Pritom istraživanje je usmjereno na (1) obilježja maloljetnika kojima se mjera izriče, (2) obilježja voditelja mjere i (3) obilježja procesa prije i za vrijeme provođenja ove odgojne mjere, kao i na percepciju različitih elemenata ove odgojne mjere iz perspektive voditelja mjere, maloljetnika i njihovih roditelja. Stoga smo u ovo istraživanje na različite načine uključili maloljetnike prema kojima se izvršava odgojna mjera pojačana briga i nadzor, njihove voditelje mjere (i djelatnike centara koji vode predmet) te roditelje maloljetnika, što je u osnovnim obilježjima skicirano na slici 16.

SLIKA 16. SHEMATSKI PRIKAZ OSNOVNIH OBILJEŽJA ISTRAŽIVAČKOG PRISTUPA S OBZIROM NA SVRHU I CILJ ISTRAŽIVANJA

SPECIFIČNI CILJEVI I NACRT ISTRAŽIVANJA

/07

Specifični ciljevi i nacrt istraživanja

Kako bi se ostvario cilj istraživanja te prikupili valjani podaci o različitim aspektima odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj, provedeno je složeno istraživanje koje koristi različite metodološke pristupe. Provedeno istraživanje sastoji se od dva dijela pri čemu su oba dijela usmjerena na postizanje općeg cilja istraživanja, no različitim dijelovima postižu se različiti specifični ciljevi, odnosno odgovara se na višestruka istraživačka pitanja. Prvi dio istraživanja temelji se na **kvantitativnom** istraživačkom pristupu, dok se drugi dio zasniva na **kvalitativnom** pristupu.

Kvantitativni istraživački pristup koristi se kako bi se postigli sljedeći specifični ciljevi:

1. Istražiti rizične čimbenike i tretmanske potrebe maloljetnika kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor
2. Istražiti prijavljenu kriminalnu aktivnost maloljetnika kojima je izrečen PBIN.
3. Istražiti osnovna obilježja kaznenog postupka u kojem je maloljetnicima izrečen PBIN.
4. Istražiti i usporediti samoprocjenu rizičnog i delinkventnog ponašanja maloljetnika prije izricanja mjere i za vrijeme njezina provođenja.
5. Istražiti i usporediti percepciju odgojne mjere pojačana briga i nadzor maloljetnika i njihovih voditelja mjere.

6. Istražiti profesionalne kompetencije voditelja mjere u odnosu sa specifičnim maloljetnikom kojem je mjera izrečena.
7. Istražiti i usporediti percipiranu učestalost primjene tretmanskih postupaka tijekom provođenja PBIN-a.
8. Istražiti i usporediti percepciju kvalitete odnosa između maloljetnika kojima je izrečen PBIN i njihovih voditelja mjere.

Istraživački ciljevi koji su se željeli postići primjenom **kvalitativnog pristupa** jesu sljedeći:

1. Opisati doživljaj PBIN-a iz perspektive maloljetnika, roditelja i voditelja mjere.
2. Opisati proces provedbe PBIN-a.
3. Opisati metode i tehnike rada koje voditelji koriste u radu.
4. Opisati doživljaj voditelja mjere od strane sudionika istraživanja i steći uvid u (ne)važnost roda voditelja.
5. Opisati doživljaj učinkovitosti mjere iz perspektive sudionika istraživanja.
6. Opisati teškoće u provedbi mjere.
7. Steći uvid u preporuke za poboljšanje mjere.

Kroz faze istraživačkog procesa korišteni su različiti postupci ovisno o postavljenim ciljevima (vidi tablicu 8.), a u oba dijela istraživanja rađena je triangulacija izvorima podataka, odnosno potrebni su podaci, tamo gdje je to bilo moguće, prikupljani iz više različitih izvora.

TABLICA 8. POSTUPCI, CILJ I SUDIONICI U RAZLIČITIM FAZAMA ISTRAŽIVANJA

PREDISTRAŽIVANJE

Primjena novokonstruiranih upitnika (studen 2012.)

Svrha: Provjera razumljivosti pojmova i tvrdnji korištenih u upitnicima od strane maloljetnika te mogućnosti davanja procjene od strane voditelja mjere.

Sudionici:

- 4 maloljetnika osobe kojima je izrečen PBIN
- 2 voditelja mjere – djelatnici CZSS-a
- 2 voditelja mjere – vanjski suradnici

KVANTITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA

Individualna primjena upitnika (ožujak – lipanj 2013.)

Svrha: Prikupljanje podataka o mladićima i djevojkama kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor, o odnosu maloljetnika i njegova voditelja mjere te o kompetentnosti voditelja mjere za rad s mladima i načinu rada s maloljetnicima.

Sudionici:

- 182 mladića s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor
- 12 djevojaka s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor
- 141 voditelj mjere maloljetnika koji sudjeluju u istraživanju

KVALITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA

Fokusne grupe i intervjui (siječanj – lipanj 2013.)

Svrha: Dobivanje detaljnog uvida u proces provedbe odgojne mjere pojačana briga i nadzor iz perspektive maloljetnika, njihovih roditelja i voditelja mjere.

Sudionici:

- 22 mladića i 1 djevojka s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor
- 17 voditelja mjere – djelatnici CZSS-a
- 15 voditelja mjere – vanjski suradnici pomažućih zanimanja
- 11 voditelja mjere – vanjski suradnici nepomažućih zanimanja
- 10 roditelja/skrbnika mladih s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor

METODOLOGIJA KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

/08

Metodologija kvantitativnog istraživanja

8.1. Sudionici

Populacija mladih oba roda kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor u Republici Hrvatskoj od primarnog je interesa u ovom istraživanju. Osim mladih, u istraživanje su uključeni i njihovi voditelji odgojne mjere. Kako je istraživanje usmjereno na proces provođenja PBIN-a, ali i odnos između maloljetnika/mladića i njegova voditelja mjere, u uzorak su uključeni samo oni kojima ova odgojna mjera traje barem 3 mjeseca.

8.1.1. Maloljetnici/mladi s odgojnom mjerom PBIN

Za potrebe ovog istraživanja formiran je proporcionalni stratificirani uzorak pri čemu su stratumi definirani s obzirom na nekoliko kriterija: *rod* i *dob* maloljetnika / mladih punoljetnika, *duljina trajanja odgojne mjere* te *živi li sudionik u urbanoj ili ruralnoj sredini*. Broj sudionika unutar svakog stratuma proporcionalno odgovara stanju u populaciji, a sudionici su po slučaju odabirani za uključivanje u pojedini stratum.

U prvom koraku formiranja uzorka odabrani su najveći gradovi iz različitih županija u Hrvatskoj te su djelatnici Centara za socijalnu skrb u tim gradovima zamoljeni da formiraju popis svih maloljetnika / mladih punoljetnika kojima je u tijeku odgojna mjera pojačana briga i nadzor te da daju podatke o njihovim ranije navedenim obilježjima. Temeljem dobivenih popisa definirani su stratumi, ali se prilikom formiranja uzorka

pazilo i na to da uzorak odražava omjere mladih iz pojedinih Centara dobivenih na temelju podataka o trenutačno provedenim PBIN-ovima u pojedinom gradu (vidi tablicu 9.).

U stratume je po slučaju odabrano 250 potencijalnih sudionika. Od njih 250 kojima su pristupili djelatnici Centra za socijalnu skrb s upitom za sudjelovanje u istraživanju, 182 mladića i 12 djevojaka dalo je pismeni obavijesni pristanak na sudjelovanje te su uz pomoć obučenog anketara ispunili upitnike.

Usporedimo li postotke svih maloljetnika / mladih punoljetnika s PBIN-om u navedenim gradovima i onih uključenih u uzorak, možemo uočiti kako postoci dobiveni u uzorku uglavnom odgovaraju onima dobivenima popisom koji su u procesu izvršavanja ove odgojne mjere. Najveće odstupanje javlja se u Zadru, a manji udio sudionika iz navedenog grada u uzorku se javlja zbog dva razloga. Prije svega, u uzorku je manji broj sudionika od planiranog zbog toga što je jednom dijelu maloljetnika / mladih punoljetnika u međuvremenu odgojna mjera obustavljena. No, isto tako, postoji manji dio onih koji su odbili sudjelovati u istraživanju ili više ne žive na prostoru nadležnog CZSS-a ili na prostoru Republike Hrvatske. Kako bismo provjerili kvalitetu formiranog uzorka, u tablici 10. usporedno su prikazana ključna obilježja maloljetnika / mladih punoljetnika koji su tri mjeseca prije provedbe mjerenja udovoljavali uvjetima za sudjelovanje u istraživanju u odnosu na one koji su u istraživanju doista i sudjelovali.

TABLICA 9. USPOREDBA POSTOTKA SVIH PROVOĐENIH ODGOJNIH MJERA POJAČANA BRIGA I NADZOR U 32 ODABRANA HRVATSKA GRADA I ONIH UKLJUČENIH U UZORAK S OBZIROM NA GRAD U KOJEM SE NALAZI NADLEŽNI CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB

Županije	Gradovi	Podaci o trenutačnom PBIN-u iz CZSS	Uzorak
1. Bjelovarsko-bilogorska	1. Bjelovar	N=4 (0,9%)	N=2 (1,0%)
2. Brodsko-posavska	2. Slavonski Brod	N=15 (3,3%)	N=8 (4,1%)
3. Dubrovačko-neretvanska	3. Dubrovnik	N=6 (1,3%)	N=3 (1,5%)
4. Istarska	4. Pula	N=12 (2,6%)	N=5 (2,6%)
	5. Pazin	N=3 (0,7%)	N=2 (1,0%)
5. Karlovačka	6. Karlovac	N=14 (3,1%)	N=8 (4,1%)
	7. Slunj	/	/
6. Koprivničko-križevačka	8. Križevci	N=3 (0,7%)	N=2 (1,0%)
	9. Koprivnica	N=8 (1,8%)	N=3 (1,5%)
7. Krapinsko-zagorska	10. Krapina	/	/
8. Ličko-senjska	11. Gospić	N=1 (0,2%)	/
	12. Senj (podružnica Otočac)	N=6 (1,3%)	N=3 (1,5%)
9. Međimurska	13. Čakovec	N=12 (2,6%)	N=3 (1,5%)
10. Osječko-baranjska	14. Osijek	N=33 (7,3%)	N=18 (9,3%)
11. Požeško-slavonska	15. Požega	N=7 (1,5%)	N=2 (1,0%)
12. Primorsko-goranska	16. Rijeka	N=20 (4,4%)	N=9 (4,6%)
13. Sisačko-moslavačka	17. Sisak	N=16 (3,5%)	N=8 (4,1%)
14. Splitsko-dalmatinska	18. Split	N=44 (9,7%)	N=24 (12,4%)
	19. Trogir	N=7 (1,5%)	N=4 (2,1%)
15. Šibensko-kninska	20. Šibenik	N=9 (2,0%)	N=2 (1,0%)
	21. Knin	N=2 (0,4%)	/
16. Varaždinska	22. Varaždin	N=6 (1,3%)	N=3 (1,5%)
17. Virovitičko-podravska	23. Virovitica	N=4 (0,9%)	N=2 (1,0%)
18. Vukovarsko-srijemska	24. Vukovar	N=12 (2,6%)	N=6 (3,1%)
	25. Vinkovci	N=11 (2,4%)	N=6 (3,1%)
19. Zadarska	26. Zadar	N=39 (8,6%)	N=8 (4,1%)
20. Zagrebačka	27. Velika Gorica	N=6 (1,3%)	N=3 (1,5%)
	28. Samobor	N=8 (1,8%)	N=5 (2,6%)
	29. Zaprešić	N=5 (1,1%)	N=3 (1,5%)
	30. Ivanić Grad	N=5 (1,1%)	N=3 (1,5%)
	31. Dugo Selo	N=8 (1,8%)	N=3 (1,5%)
21. Grad Zagreb	32. Zagreb	N=127 (28,1%)	N=46 (23,7%)
Ukupno		N=453	N=194

Iz tablice 10. vidljivo je da dobiveni uzorak sudionika vjerno odražava postotke maloljetnika / mladih punoljetnika u pojedinim stratumima. Budući da uzorak čine uglavnom mladići (samo 6,2% djevojaka), u daljnjem će se tekstu radi jednostavnosti koristiti imenice muškog roda, a rezultati će se prikazivati skupno kako bi se opisala populacija adolescenata kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor.

U dobivenom uzorku nešto je veći postotak sudionika kojima je voditelj mjere vanjski suradnik te onih koji žive u urbanoj sredini nego što je to slučaj u populaciji. Razlika u postotku sudionika iz urbanih naselja može biti i posljedica drukčije metodologije svrstavanja mjesta u kojem mlada osoba živi u kategoriju *urbana* ili *ruralna* sredina. Prilikom izrade popisa maloljetnika / mladih punoljetnika s odgojnom mjerom PBIN djelatnici CZSS-a zamoljeni su da označe živi li on u urbanoj ili ruralnoj sredini, pri čemu im je ostavljeno da sami definiraju urbano i ruralno. Kada su sudionici, zbog obrade podataka, kategorizirani u navedene dvije kategorije prema mjestu u kojem žive, u urbanu sredinu svrstani su svi sudionici koji žive u mjestu sa statusom grada, bez obzira na njegovu veličinu, dok

su u kategoriju ruralno uvršteni svi oni koji ne žive u gradu.

Prosječna dob maloljetnika / mladih punoljetnika s PBIN-om prema popisu dobivenom iz Centara za socijalnu skrb i sudionika istraživanja i raspršenje dobi gotovo su identični, a slično je i s duljinom trajanja PBIN-a. Dob sudionika istraživanja kreće se od 15 do 24 godine, pri čemu prosječna dob iznosi 18 godina. Podaci pokazuju da gotovo polovina njih, u fazi izvršavanja ove mjere, u zakonskom smislu više nije maloljetna te ih korišteni termin 'maloljetnici' ne opisuje dobro. Zbog toga će se u prikazu rezultata za sudionike umjesto 'maloljetnici' koristiti pojam 'mladi'. Prosječno trajanje PBIN-a iznosi 11,73 mjeseca i nešto je dulje kod sudionika uključenih u istraživanje nego što je to dobiveno na popisu prema podacima nadležnih Centara za socijalnu skrb. No takav podatak ne iznenađuje uzmemo li u obzir to da u istraživanje nisu bili uključeni oni kojima je PBIN u trenutku mjerenja trajao kraće od 3 mjeseca, dok su oni naravno u populaciji prisuti. Temeljem svega navedenog možemo zaključiti kako formirani uzorak po svim ključnim obilježjima odgovara populaciji mladih s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor u gradovima uključenim

TABLICA 10. USPOREDBA POSTOTKA SVIH MALOLJETNIKA / MLAĐIH PUNOLJETNIKA S IZREČENOM ODGOJNOM MJEROM PBIN U ODABRANIM GRADOVIMA I U UZORKU, OVISNO O UNAPRIJED DEFINIRANIM OBILJEŽJIMA PREMA KOJIMA JE FORMIRAN UZORAK

Obilježja maloljetnika / mladih punoljetnika		Popis iz CZSS-a		Uzorak sudionika	
		%	Ukupan broj	%	Ukupan broj
Rod	Mladići	94,7	453	93,8	194
	Djevojke	5,3		6,2	
Voditelj mjere	Djelatnik CZSS-a	48,4		45,9	
	Vanjski suradnik	51,6		54,1	
Mjesto u kojem živi	Urbano	75,5		80,9	
	Ruralno	24,5		19,1	
Dob		Min.=14, Maks.=23 M=18,31; SD=1,730		Min.=15, Maks.=24 M=18,36; SD=1,640	
Duljina trajanja PBIN-a u mjesecima		Min=1, Maks.=28 M=10,94; SD=6,431		Min.=3, Maks.=23 M=11,73; SD=5,507	

u istraživanje. Kada je riječ o obrazovanju mladih uključenih u istraživanje, iz tablice 11. možemo vidjeti kako je većina sudionika završila osnovnoškolsko obrazovanje, dok je oko 5% mladića napustilo osnovnu školu, a podjednak postotak još je uvijek pohađa. Od onih koji su završili osnovnu školu trećina ih pohađa redovnu srednju školu. Većina pohađa trogodišnji strukovno-obrtnički program (gotovo 58% mladića i 67% djevojaka), a 17,6% mladića i 16,7% djevojaka pohađa četverogodišnji strukovni program. Samo manji postotak pohađa gimnaziju (3,3% mladića i 8,3% djevojaka). Prilično je alarmantan podatak da trećina sudionika ili uopće nije pohađala srednju školu ili ju je napustila. Obrazovni status djevojka odstupa od onog koji je vidljiv kod mladića, no postotke djevojaka s pojedinim obilježjima potrebno je sagledati s

posebnim oprezom jer su oni dobiveni na temelju samo 12 djevojaka.

Većina sudionika za vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja nije ponavljala razred, a od onih koji pohađaju srednju školu razred je ponavljalo čak 36,7% mladića, dok se 20% njih ispisalo iz škole koju su pohađali kako bi izbjegli ponavljanje razreda (tablica 12.).

Najčešća prosječna ocjena koju mladi uključeni u istraživanje postižu i u osnovnoj i u srednjoj školi jest *dobar* (tablica 13.). U osnovnoj školi četvrtina mladića i trećina djevojaka postiže vrlo dobar uspjeh, dok prilično mali postotak sudionika postiže odličan uspjeh. U srednjoj školi i mladići i djevojke postižu nešto niži prosječan uspjeh u odnosu na osnovnu školu.

Većini sudionika oba su roditelja živa (85,2% mladića i 83,3% djevojaka), a ako je samo jedan roditelj živ, onda je to u ve-

TABLICA 11. OBRAZOVNI STATUS MLADIH

Osnovna škola			Srednja škola		
Status	Mladići	Djevojke	Status	Mladići	Djevojke
Nije pohađao/la	0	0	Nije pohađao/la	5,0	0
Napustio/la	5,5	0	Napustio/la	26,9	20,0
Pohađa	4,4	8,3	Pohađa redovnu školu	31,3	50,0
			Pohađa večernju školu ili razredbene ispite	13,1	20,0
Završio/la	87,9	83,3	Završio/la	22,5	10,0
N	178	11	N	158	10

TABLICA 12. UDIO MLADIH KOJI SU TIJEKOM SVOJEG OBRAZOVANJA PONAVALJALI RAZRED

Osnovna škola			Srednja škola		
	Mladići	Djevojke		Mladići	Djevojke
Nije ponavljao/la	73,6	83,3	Nije ponavljao/la	38,7	40,0
1x ponavljao/la	15,9	8,3	1x ponavljao/la	28,0	20,0
2x ili više ponavljao/la	6,0	0	2x ili više ponavljao/la	8,7	20,0
Ispisivao/la se kako bi izbjegao/la ponavljanje	1,6	0	Ispisivao/la se kako bi izbjegao/la ponavljanje	20,0	20,0
N	177	11	N	145	10

ćem broju slučajeva majka (10,4% mladića i 8,3% djevojaka). Nešto više od polovine sudionika živi s oba roditelja (52,2% mladića i 58,3% djevojaka). Samo s majkom živi 29% mladića i 42% djevojaka. Među

djevojkama koje su sudjelovale u istraživanju nema onih koje žive samo s ocem ili s drugim osobama, dok 7% mladića živi samo s ocem, a 10% njih živi s drugim osobama. Druge osobe s kojima mladići

TABLICA 13. **PROSJEČNI ŠKOLSKI USPJEH MLADIH U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI**

Osnovna škola			Srednja škola		
	Mladići	Djevojke		Mladići	Djevojke
Dovoljan	16,5	0	Dovoljan	24,0	30,0
Dobar	54,9	50,0	Dobar	41,3	60,0
Vrlo dobar	25,8	33,3	Vrlo dobar	10,0	0
Odličan	2,2	8,3	Odličan	0	0
N	181	11	N	113	9

TABLICA 14. **OBRAZOVNI STATUS RODITELJA**

Obrazovanje oca			Obrazovanje majke		
	Mladići	Djevojke		Mladići	Djevojke
Nezavršena osnovna škola	8,2	8,3	Nezavršena osnovna škola	11,5	8,3
Završena osnovna škola	26,9	16,7	Završena osnovna škola	29,1	16,7
Završena srednja škola	50,5	41,7	Završena srednja škola	46,2	58,3
Završena viša ili fakultet	6,6	25,0	Završena viša ili fakultet	8,2	16,7
Završen poslijediplomski studij	0,5	0	Završen poslijediplomski studij	1,1	0
Nepoznato	3,3	8,3	Nepoznato	0,5	0
N	175	12	N	176	12

TABLICA 15. **ZAPOSLTENOST RODITELJA**

Zaposlenost oca			Zaposlenost majke		
	Mladići	Djevojke		Mladići	Djevojke
Zaposlen	39,0	16,7	Zaposlena	37,9	33,3
Nezaposlen	31,3	16,7	Nezaposlena	51,1	50,0
U mirovini	15,9	50,0	U mirovini	5,5	16,7
Nije živ	8,2	8,3	Nije živa	2,2	0
N	172	11	N	176	12

žive većinom su s njima u srodstvu (npr. baka, braća i sestre). Sudionici koji žive s nekim članovima obitelji najčešće žive u kući ili stanu u obiteljskom vlasništvu (3/4 sudionika bez obzira na rod), dok oko 17% njih živi s obitelji kao podstanari.

Očevi sudionika većinom imaju završenu srednju školu, a iz tablice 14. vidljivo je kako je kod očeva češći niži stupanj obrazovanja (nezavršena ili završena osnovna škola) nego što je to završena viša škola ili fakultet.

Majke također imaju najčešće završenu srednju školu, a nakon toga po učestalosti slijede niži stupnjevi obrazovanja (završena osnovna škola i nezavršena osnovna škola). Iz podataka je vidljivo kako je gotovo trećina očeva i nešto više od polovine majki nezaposleno (vidi tablicu 15.). Kada je riječ o mirovini roditelja, vidljivo je kako je znatno veći postotak očeva u mirovini nego što je to slučaj kod majki.

8.1.2. Voditelji odgojne mjere PBIN

U istraživanje su, osim mladih kojima PBIN traje barem 3 mjeseca, uključeni i njihovi voditelji mjere. Voditelji mjere mogu biti

djelatnici Centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnici Centra. Ako je kod maloljetnika bio slučaj da mu je voditelj mjere vanjski suradnik Centra, tada je dio podataka o njemu davao i djelatnik Centra koji vodi njegov predmet. U slučaju kada je voditelj mjere djelatnik Centra, ista je osoba davala sve podatke.

Od cjelokupnog uzorka mladih s PBIN-om, za 45,9% sudionika voditelj mjere djelatnik je Centra za socijalnu skrb, dok je kod 54,1% sudionika voditelj mjere vanjski suradnik. S obzirom na to da jedan voditelj odgojne mjere može voditi PBIN za više maloljetnika te da u istraživanje može biti uključeno više mladih koji mogu imati istog voditelja mjere, važno je imati na umu kako broj mladih i voditelja mjere ne mora biti jednak. U ovo istraživanje uključen je 141 voditelj mjere, pri čemu je 43 djelatnika Centra za socijalnu skrb nadležnih za provođenje odgojne mjere, a 98 vanjskih suradnika (tablica 16.).

Iz tablice 16. vidljivo je kako se obilježja voditelja mjere razlikuju ovisno o tome radi li se o voditelju koji je ujedno i djelatnik centra za socijalnu skrb ili je riječ o vanjskom suradniku CZSS-a. Voditelji mjere koji su djelatnici CZSS-a uglavnom su žene, pri čemu

TABLICA 16. OBILJEŽJA VODITELJA MJERE UKLJUČENIH U ISTRAŽIVANJE

Obilježja voditelja mjere		Djelatnici CZSS-a		Vanjski suradnici			
		%	Ukupan broj	%	Ukupan broj		
Rod	Muškarci	7,0	43	42,9	98		
	Žene	93,0		57,1			
Struka	Socijalni radnik	25,6		21,4			
	Socijalni pedagog	62,8		20,4			
	Psiholog	7,0		9,2			
	Ostalo	4,7		49,0			
Dob		Min.=26, Maks.=61 M=42,86; SD=10,672		Min.=25, Maks.=73 M=41,68; SD=12,578			
Godine staža u radu s maloljetnicima		Min.=1, Maks.=37 M=14,12; SD=10,889		Min.=0, Maks.=40 M=10,64; SD=10,530			

je njih više od 60% po struci socijalni pedagog. Nešto manje od polovine vanjskih suradnika muškog je roda te je jednako tako oko polovine njih neke druge struke, mimo tri struke koje se u pravilu bave stručnim poslovima na izvršavanju odgojnih mjera. Među vanjskim suradnicima najčešće se javljaju struke kao što su profesor kineziologije, pedagog, diplomirani kriminalist, ali isto tako prisutne su i struke kao što su diplomirani inženjer strojarstva ili diplomirani novinar. Vanjski suradnici najčešće su zaposleni u drugim centrima za socijalnu skrb, osnovnim školama kao profesori ili stručni suradnici te u domovima za odgoj, a 7,1% njih navodi kako je u mirovini.

S obzirom na dob, voditelji mjere koji su djelatnici CZSS-a ne pokazuju velika odstupanja u odnosu na vanjske suradnike. No kada je riječ o prosječnim godinama staža u radu s maloljetnicima, iz podataka je vidljivo kako djelatnici CZSS-a u prosjeku u tom području imaju više godina iskustva. Djelatnici Centra za socijalnu skrb više se uključuju u dodatne edukacije (44,2%) nego što je to slučaj s vanjskim suradnicima (35,7%). Kada analiziramo razlike u uključivanju u dodatne edukacije vanjskih suradnika s obzirom na to jesu li pomažake ili nepomažake struke, vidljivo je kako samo 22% vanjskih suradnika nepomažakih profesija ima završene dodatne edukacije, dok je taj postotak znatno viši kada je riječ o vanjskim suradnicima pomažakih profesija (44% njih ima dodatne edukacije). Voditelji PBIN-a najčešće se odlučuju na edukacije vezane za različite psihoterapijske škole pa je tako kod djelatnika CZSS-a najprisutnija realitetna terapija, dok je kod vanjskih suradnika, uz realitetnu terapiju, jednako često prisutna i edukacija iz geštalt terapije, a nešto rjeđe i NLP te kognitivno-bihevioralna terapija.

8.2. Mjerni instrumenti

Kako je riječ o složenom istraživanju koje koristi više izvora informacija te u kojem se mjeri veći broj različitih konstrukata i priku-

plja velik broj podataka, a s ciljem boljeg razumijevanja korištene metodologije, u shemi koja slijedi prikazani su prikupljeni podaci i izvori.

Potrebni podaci prikupljeni su iz različitih izvora i s pomoću različitih mjernih instrumenata – anketni upitnici, ček-liste, skale (slika 17). Većina korištenih mjernih instrumenata konstruirana je specifično za potrebe ovog istraživanja. Kako bi se provjerila njihova razumljivost i sadržajna pokrivenost pojedinih konstrukata, provedeno je pilot-istraživanje.

Kao što je vidljivo iz slike 17, dio informacija prikupljano je od voditelja mjere, a ako je voditelj mjere bio vanjski suradnik, informacije iz dosjea sudionika dao je djelatnik CZSS-a. Dio podataka prikupljen je i od voditelja mjere i od mladih kako bi se usporedila percepcija obje strane. Podaci o rizičnom i delinkventnom ponašanju mladih prikupljeni su od maloljetnika / mlađeg punoljetnika s pomoću skale samoiskaza. U glavnom istraživanju djelatnici Centra za socijalnu skrb procijenili su statičke i dinamičke kriminogene rizične čimbenike na sljedećim mjernim instrumentima:

ČEK-LISTA STATIČKIH I DINAMIČKIH KRIMINOGENIH RIZIČNIH ČIMBENIKA

Ova Ček-lista modificirana je inačica sastavnog dijela procjene maloljetnika koja se po unaprijeđenom sustavu rada primjenjuje u prethodnom postupku i prije izrade pojedinačnog programa postupanja za izvršavanje odgojne mjere PBIN, odnosno sastavni je dio materijala koji su djelatnici centara za socijalnu skrb dobili u okviru edukacije pod nazivom „Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija“ koje je 2012. godine proveo doc. dr. sc. Neven Ricijaš u okviru MATRA projekta u suradnji s Ministarstvom socijalne politike i mladih (tada Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi).

Ček-lista se sastoji se od dva dijela:

a) Ček-lista statičkih kriminogenih rizičnih čimbenika

Statički kriminogeni rizični čimbenici ona su obilježja mlade osobe, njegove prošlosti i okoline koja su rizična za razvoj problema u ponašanju, ali ih više nije moguće mijenjati jer predstavljaju dio maloljetnikove prošlosti. U ovom istraživanju navedeni se čimbenici ispituju s pomoću ček-liste u kojoj djelatnik Centra za socijalnu skrb za svaki čimbenik označava je li prisutan kod maloljetnika. Ček-lista ispituje statičke čimbenike rizika kod maloljetnika kroz šest različitih područja:

1. Povijest činenja kaznenih djela i prekršaja te ranije intervencije – dob počinenja prvoga kaznenog djela, broj i vrste ranije počinjenih kaznenih djela, poduzimane službene intervencije te raniji smještaj u instituciju,
2. Ranija obilježja razvoja i ponašanja – ranije postavljene psihijatrijske dijagnoze, slabije intelektualno funkcioniranje, doživljena traumatska iskustva i povijest konzumacije psihoaktivnih tvari i alkohola
3. Obilježja školovanja – slab školski uspjeh, ponavljanje razreda, neprimjereno ponašanje u školi, neopravdani izostanci,
4. Obilježja obitelji tijekom odrastanja – konflikti u obitelji, zanemarivanje, izloženost različitim oblicima zlostavljanja, povijest rizičnih ponašanja članova obitelji, ekonomska deprivacija,
5. Ranija obilježja provođenja slobodnog vremena s vršnjacima – ranije druženje s vršnjacima koji čine kaznena djela i prekršaje, ranija uključenost u skupine koje kolektivno i planirano rade prekršaje i/ili kaznena djela
6. Ranija obilježja susjedstva (kvarta) u kojem je mlada osoba odrasla – često mijenjanje mjesta boravka, odrastanje u susjedstvu (kvartu) s visokom

Voditelj mjere / djelatnik CZSS-a	Maloljetnik / mlada osoba
Službene informacije o maloljetnikovu delinkventnom ponašanju i kaznenom postupku	
Opći socio-demografski podaci o maloljetniku i obilježjima njegove obitelji	
Procjena maloljetnikovih kriminogenih rizičnih čimbenika i intervencijskih potreba	
Opći socio-demografski podaci o voditelju mjere i o njegovim profesionalnim obilježjima	
Percepcija vlastitih kompetencija za provođenje PBIN-a s pojedinim maloljetnikom (SSK)	
Percepcija odgojne mjere za mlade (UPOM)	Percepcija odgojne mjere (UPOM)
Percepcija kvalitete odnosa s mladom osobom (UPKO)	Percepcija kvalitete odnosa s voditeljem mjere (UPKO)
Samoprocjena tretmanskih postupaka korištenih u radu s maloljetnikom (UPTP)	Procjena tretmanskih postupaka korištenih od strane voditelja mjere (UPTP)
	Samoiskaz rizičnog i delinkventnog ponašanja prije i za vrijeme izvršavanja odgojne mjere (SRDP)

SLIKA 17. PRIKAZ PRIKUPLJENIH INFORMACIJA, IZVORA TIH INFORMACIJA TE PRIMIJENJENIH MJERNIH INSTRUMENATA

stopom kriminaliteta ili u socijalno i ekonomski depriviranom susjedstvu (kvartu).

b) Skala dinamičkih kriminogenih rizičnih čimbenika

Skala dinamičkih kriminogenih rizičnih čimbenika ispituje trenutačno prisutne čimbenike rizika kod mlade osobe kao dio njegova ponašanja ili okoline u kojoj živi. Voditelji odgojne mjere PBIN u ovom su istraživanju procjenjivali prisutnost svakog čimbenika, a ako je neki čimbenik prisutan, trebali su procijeniti i intenzitet rizika koji se veže uz taj čimbenik. Stručnjak određuje intenzitet rizika pojedinog čimbenika tako što procjenjuje koliko je pojedino ponašanje učestalo ili koliko je opasno odnosno štetno za maloljetnika / njegovu okolinu. Za svaki prisutni dinamički kriminogeni čimbenik rizika voditelj mjere procjenjuje je li rizik *nizak*, *umjeren* ili *visok*. Skala sadržava 55 dinamičkih kriminogenih čimbenika rizika grupiranih u šest različitih područja:

1. Obilježja osobnosti i ponašanja – 24 individualna čimbenika rizika (npr. impulzivnost, različiti oblici agresivnog ponašanja, konzumacija sredstava ovisnosti, nezainteresiranost za školu)
2. Aktualna obilježja obitelji – 13 čimbenika koje voditelj mjere procjenjuje za maloljetnika ako živi s roditeljima, skrbnicima, udomiteljima ili drugim odraslim odgovornim osobama (npr. permisivnost roditelja, nedostatna komunikacija u obitelji, sukobi u obitelji, alkoholizam članova obitelji)
3. Aktualna obilježja partnerskog života – 8 čimbenika koji se odnose na život s partnericom/partnerom ili cimerom/cimericom, a voditelj mjere procjenjuje ih samo u slučaju da maloljetnik živi s vršnjakom ili je u duljoj ljubavnoj vezi (npr. slaba komunikacija, sukobi, zajedničko činjenje kaznenih djela i prekršaja)
4. Aktualna obilježja škole – 4 čimbenika rizika koji se procjenjuju samo ako maloljetnik pohađa školu (npr. škola s visokom stopom delinkventnog po-

našanja učenika, škola smještena u rizičnoj zajednici)

5. Aktualna obilježja vršnjaka – 3 čimbenika rizika (npr. druženje s vršnjacima koji čine kaznena djela i prekršaje, izlasci na rizična mjesta)
6. Aktualna obilježja susjedstva (kvarta) u kojem mlada osoba živi – 3 čimbenika rizika (npr. ekonomska deprivacija susjedstva, visoka stopa kriminaliteta u susjedstvu)

Procjene kompetencija voditelja mjere za rad s mladima u okviru PBIN-a tražene su samo od voditelja mjere te je kod njih primijenjena:

SKALA SAMOPROCJENE KOMPETENCIJA ZA RAD S NEDOBROVOLJNIM KLIJENTOM (SSK)

Skala samoprocjene kompetencija za rad s nedobrovoljnim klijentom sastoji se od 19 različitih aktivnosti u radu s klijentima pri čemu je zadatak sudionika procijeniti stupanj sigurnosti da uspješno može izvesti svaku od aktivnosti u radu s unaprijed definiranim klijentom. Sudionik procjenjuje stupanj sigurnosti na skali od pet stupnjeva pri čemu 1 znači 'uopće nisam siguran/na', a 5 'u potpunosti sam siguran/na'. Primjer čestice: „Koliko ste sigurni da uspješno možete voditi maloljetnika u rješavanju njegovih problema?“

Skala je konstruirana za potrebe ovog istraživanja, a čestice se temelje na principima rada s nedobrovoljnim klijentima koji su i stručno i empirijski potvrđeni kao učinkoviti (Trotter, 2011). Temeljni principi rada s nedobrovoljnim klijentima prema Trotteru (2011) su:

- razjašnjavanje uloga,
- promicanje prosocijalnih ishoda,
- rješavanje problema,
- izgradnja odnosa s klijentom.

Skala sadržava četiri čestice koje se odnose na razjašnjavanje uloga, a taj princip uključuje jasno definiranje ciljeva, objašnjavanje profesionalnog odnosa maloljetniku

te razjašnjavanje maloljetniku njegovih ograničenja i mogućnosti pri radu. Kompetencije za primjenu principa promicanja prosocijalnih ishoda mjerene su s pomoću šest čestica, a riječ je o uočavanju primjerenih i neprimjerenih ponašanja i stavova maloljetnika te o primjerenosti reakcije na njih. Rješavanje problema odnosi se na kompetencije za pomaganje maloljetniku u rješavanju njegovih problema i na navedeni se princip odnose četiri čestice. Preostalih pet čestica odnosi se na izgrađivanje odnosa s maloljetnikom, a ispituju kompetencije voditelja mjere za aktivno slušanje te za primjenu drugih načina izgrađivanja odnosa s maloljetnikom. Ukupan rezultat na skali formira se tako da se izračuna prosjek odgovora sudionika za svaku subskalu posebno.

Unutarnja konzistencija Skale samoprocjene kompetencija za rad s nedobrovoljnim klijentom kreće se od $\alpha = ,58$ za subskalu *Izgradnja odnosa* do $\alpha = ,78$ za *Rješavanje problema*.

I kod maloljetnika i kod njihovih voditelja mjere primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti:

UPITNIK PERCEPCIJE ODGOJNE MJERE (UPOM)

Upitnik percepcije odgojne mjere sastoji se od 16 tvrdnji koje se odnose na to kako je odgojna mjera pojačana briga i nadzor djelovala na maloljetnika, točnije na njegovo ponašanje, školovanje/zaposlenje, odnos s vršnjacima te na njegove roditelje. Zadatak je sudionika na ljestvici od četiri stupnja procijeniti koliko je svaka pojedina tvrdnja točna za njega. Pritom 1 znači 'uopće nije točno', a 4 'u potpunosti je točno'. Primjer tvrdnji koje ispituju percepciju odgojne mjere u formi za maloljetnike glasi: „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja*“, a u formi za voditelje mjere: „*Ova odgojna mjera pomogla je maloljetniku da shvati neka svoja loša ponašanja*“. Ukupan rezultat računa se kao zbroj odgovora sudionika na svim tvrdnjama, posebno za maloljetnike, a posebno za voditelje mjere.

Za potrebe ovog istraživanja konstruirane su dvije forme Upitnika percepcije odgojne mjere. Jedna je forma za maloljetnike kojima je mjera izrečena, a druga za njihove voditelje mjere. Obje forme imaju jednak broj čestica koje pokrivaju isti sadržaj, pri čemu maloljetnici procjenjuju kako vide odgojnu mjeru i sebe otkad imaju PBIN, a voditelji mjere procjenjuju kako vide odgojnu mjeru za konkretnog maloljetnika i njegovo ponašanje otkad ima navedenu odgojnu mjeru.

Mjerni instrument ima visoku unutarnju konzistenciju, pa tako Cronbach alpha za formu namijenjenu maloljetnicima iznosi $\alpha = ,90$, a za formu namijenjenu voditeljima mjere $\alpha = ,92$.

UPITNIK PERCEPCIJE KVALITETE ODNOSA (UPKO)

Upitnik percepcije kvalitete odnosa sastoji se od 8 čestica koje opisuju odnos između maloljetnika kojem je izrečena odgojna mjera i njegova voditelja mjere. Zadatak je sudionika da za svaku tvrdnju procjeni koliko je ona točna, imajući na umu svoj odnos s maloljetnikom / voditeljem mjere. Tvrdnje u ovom mjernom instrumentu odnose se na različite aspekte odnosa kao što su bliskost, osjećaj povjerenja, otvorenost u odnosu i slično te se zbog toga ne računa ukupan rezultat na upitniku, već se svaka tvrdnja analizira zasebno. Sudionik procjenjuje svaku tvrdnju na skali od četiri stupnja pri čemu 1 znači 'uopće nije točno', a 4 'u potpunosti je točno'.

Ovaj mjerni instrument također ima dvije forme – za maloljetnike s PBIN-om i za njihove voditelje mjere. U formi za maloljetnike tvrdnje opisuju voditelja mjere te kako se maloljetnik osjeća u odnosu s njim, dok u formi za voditelje mjere tvrdnje na isti način opisuju maloljetnika i kako se voditelj mjere osjeća u odnosu s njom. Primjer tvrdnje iz Upitnika percepcije kvalitete odnosa u formi za mlade glasi: „*Osjećam se nelagodno kad sam s voditeljem mjere*“, dok u formi za voditelje mjere ta ista tvrdnja glasi: „*Osjećam se nelagodno kad sam s maloljetnikom*“.

UPITNIK PERCEPCIJE UČESTALOSTI PRIMJENE TRETMAANSKIH POSTUPAKA (UPTP)

Upitnik percepcije tretmanskih postupaka ispituje percipiranu učestalost korištenja različitih tretmanskih postupaka u radu voditelja mjere s maloljetnikom. Za potrebe ovog istraživanja konstruirane su dvije forme ovog upitnika – za maloljetnike kojima je izrečen PBIN i voditelje mjere. Upitnik sadržava 19 čestica, a sudionici na skali od 1 'nikada' do 4 'gotovo uvijek' procjenjuju koliko često voditelj mjere primjenjuje pojedini tretmanski postupak. Primjer čestice u formi za maloljetnike glasi: „*Voditelj mjere pokazuje zainteresiranost za ono što govoriš*“, a u formi za voditelje mjere: „*Pokazujem zainteresiranost za ono što maloljetnik govori*“.

Tretmanski postupci koji su uključeni u upitnik odabrani su temeljem ranije spomenutih principa rada s nedobrovoljnim klijentima (Trotter, 2011). Za razliku od Skale samoprocjene kompetencija za rad s nedobrovoljnim klijentom u kojoj voditelj mjere procjenjuje vlastite kompetencije za primjenu pojedinih tretmanskih postupaka, u Upitniku percepcije tretmanskih postupaka voditelj mjere procjenjuje učestalost primjene navedenih postupaka. Ukupan rezultat na upitniku računa se posebno za svaku subskalu i predstavlja prosječni rezultat sudionika na tvrdnjama koje se odnose na pojedinu subskalu. Subskala *Razjašnjavanje uloga* sastoji se od četiri čestice, *Promicanje prosocijalnih ishoda* od šest čestica, *Rješavanje problema* od četiri tvrdnje, a subskala *Izgradnja odnosa* sadržava pet čestica.

Unutarnja konzistencija forme Upitnika namijenjene voditeljima kreće se od $\alpha = ,61$ za subskalu *Izgradnja odnosa* do $\alpha = ,74$ za subskalu *Rješavanje problema*. Unutarnja konzistencija forme namijenjene maloljetnicima nešto je viša i kreće se od $\alpha = ,66$ za *Razjašnjavanje uloga*, do $\alpha = ,81$ za *Rješavanje problema*. Rizično i delinkventno ponašanje maloljetnika prije

i za vrijeme provođenja PBIN-a mjereno je samoiskazom maloljetnika, a u te svrhe primijenjen je:

UPITNIK SAMOISKAZA RIZIČNOG I DELINKVENTNOG PONAŠANJA (RUČEVIĆ, AJDUKOVIĆ I ŠINCEK, 2008)

Upitnikom se mjeri frekvencija različitih oblika rizičnog i delinkventnog ponašanja, a sastoji se od 42 čestice. One su raspoređene u sedam faktora, a to su: 1. Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, 2. Nepoželjna normativna ponašanja, 3. Rizična spolna ponašanja, 4. Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari, 5. Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima, 6. Teža krađa, provale, razbojništvo i 7. Suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Za potrebe ovog istraživanja primijenjene su samo čestice koje se odnose na:

1. *Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja* – 11 ponašanja (npr. *Namjerno razbio prozor, uličnu svjetiljku, izlog, koševu za smeće, klupu ili slično; Sudjelovao u napadu na osobu zbog njezine vjere, rase ili spolne orijentacije (npr. Romi, homoseksualci, transvestiti)*)
2. *Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari* – 6 čestica (npr. *Bio u školi pod utjecajem neke droge; Preprodavao drogu*)
3. *Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima* – 4 čestice (npr. *Razbijao stvari po kući kad su ti roditelji nešto zabranili (izlazak, vožnju mopedom i sl.) ili ti nisu dali novac koji si tražio; Prijetio svojoj djevojci da ćeš je udariti*)
4. *Teža krađa, provale, razbojništvo* – 6 čestica (npr. *Nasilno ušao u školu, trgovinu, tuđi stan da bi uzeo novac ili vrijedne stvari; Prijetio batinama nekoj osobi da bi došao do novca ili vrijednijih stvari*).

Osim navedenih faktora, u ovom istraživanju od sudionika se tražilo da procijene i učestalost nekih *teških kaznenih djela* kao što su: ubojstvo ili pokušaj ubojstva, silo-

vanje ili pokušaj silovanja te krivotvorenje novca ili drugih službenih dokumenata.

Zadatak sudionika bio je označiti koliko se često ponašao na određeni način i to tako da označi jednu od četiri ponuđene kategorije: nikada, 1 – 2 puta, 3 – 4 puta te 5 i više puta. U ovom istraživanju sudionici su zamoljeni da procijene učestalost navedenih ponašanja prije nego što im je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor te za vrijeme trajanja mjere.

Osim opisanih skala, primijenjen je anketni upitnik kojim su prikupljeni sljedeći podaci:

- opći podaci o maloljetniku s PBIN-om te o njegovoj obitelji (npr. s kim živi, gdje živi, školska sprema roditelja, zaposlenost roditelja),
- opća procjena odnosa u obitelji i roditeljskih odgojnih stilova,
- rizična ponašanja roditelja,
- podaci o školovanju maloljetnika (npr. pohađanje škole, ponavljanje razreda, školski uspjeh),
- informacije o kaznenom djelu zbog kojeg je izrečen PBIN,
- informacije o izrečenoj odgojnoj mjeri PBIN (npr. razlog izricanja PBIN-a, što je još izrečeno uz PBIN, trajanje PBIN-a i sl.),
- informacije o kaznenom postupku u kojem je izrečen PBIN.

8.3. Postupak

Prije nego što se započelo s provedbom istraživanja, zatražena je pisana suglasnost Ministarstva socijalne politike i mladih te su nakon toga o istraživanju obaviješteni Centri za socijalnu skrb čiji su djelatnici pozvani na sudjelovanje u istraživanju. U postupku formiranja uzorka djelatnici Centara za socijalnu skrb uključenih u istraživanje zamoljeni su da istraživačima dostave popis maloljetnika kod kojih se provodi odgojna mjera pojačana briga i nadzor te da istraživačima pruže osnovne informacije o navedenim adolescentima (rod, dob, trajanje PBIN-a te živi li u urbanoj ili ruralnoj

sredini). Nakon što je formiran uzorak potencijalnih sudionika, istraživački tim napisao je Priručnik za provedbu istraživanja i detaljno educirao anketare agencije IPSOS Puls o postupku prikupljanja podataka. Svi anketari dobili su točne upute o tome koje sve informacije trebaju dati potencijalnim sudionicima kako bi u potpunosti bili informirani o istraživanju.

Anketari su, uz pomoć djelatnika centara za socijalnu skrb, pristupili maloljetnicima, informirali ih o cilju i svrsi istraživanja te o postupku istraživanja i zamolili ih za sudjelovanje. Ako je adolescent pristao sudjelovati, potpisao je pristanak te uz pomoć i vodstvo anketara ispunio upitnike. Nakon što je maloljetnik s odgojnom mjerom PBIN sudjelovao u istraživanju, anketar je pristupio njegovu/njezinu voditelju mjere kako bi ispunio upitnike namijenjene voditeljima mjere. Ako je voditelj mjere vanjski suradnik, dio podataka o sudioniku istraživanja dao je djelatnik nadležnog centra za socijalnu skrb.

Budući da je jedan od ciljeva ovog istraživanja usporediti percepciju kvalitete odnosa između maloljetnika i njihovih voditelja mjere te procjenu učestalosti primjene pedagoških sredstava od strane voditelja mjere, bilo je važno upariti ispunjene upitnike od strane maloljetnika s odgojnom mjerom te njegova voditelja mjere. Uparivanje se radilo upotrebom šifre koja je formirana na temelju kombinacije znakova iz imena i prezimena maloljetnika kao i šifre nadležnog centra za socijalnu skrb. Sudionicima je objašnjeno kako istraživanje koje se provodi nije u potpunosti anonimno jer istraživači mogu otkriti identitet sudionika. Jednako tako, naglašeno im je da istraživači jamče povjerljivost podataka te kako nitko, ni djelatnici Centra za socijalnu skrb ni njihov voditelj mjere ne mogu doći do informacija koje su dali sudjelovanjem u istraživanju. Istraživači su pojasnili sudionicima kako će se svi rezultati prikazivati skupno bez ikakvih identifikacijskih oznaka.

S obzirom na osjetljivost teme ovog istraživanja i dio maloljetnih sudionika, posebna pažnja prilikom planiranja i provedbe istra-

živanja posvećena je informiranju mladih kojima je izrečen PBIN i čuvanju tajnosti prikupljenih podataka. Prilikom provedbe istraživanja poštovana su načela Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003). Sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, način na koji će formirati šifru te koje se informacije od njih u upitnicima traže. Mladi koji su pristali na sudjelovanje potpisali su pisani pristanak. Ispunjeni upitnici mladih, kao i njihovih

voditelja mjere i djelatnika CZSS-a bili su dostupni samo anketarima agencije IPSOS Puls koji su ih poštom poslali istraživačima. U slučajevima kada je više mladih uključenih u istraživanje imalo istu osobu za voditelja mjere, taj je voditelj mjere posebno ispunjavao upitnike za svaku pojedinu mladu osobu kojoj vodi PBIN te je procjenjivao percepciju kvalitete odnosa, kompetencije i učestalost primjene pedagoških sredstava u radu s konkretnim maloljetnikom.

REZULTATI KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

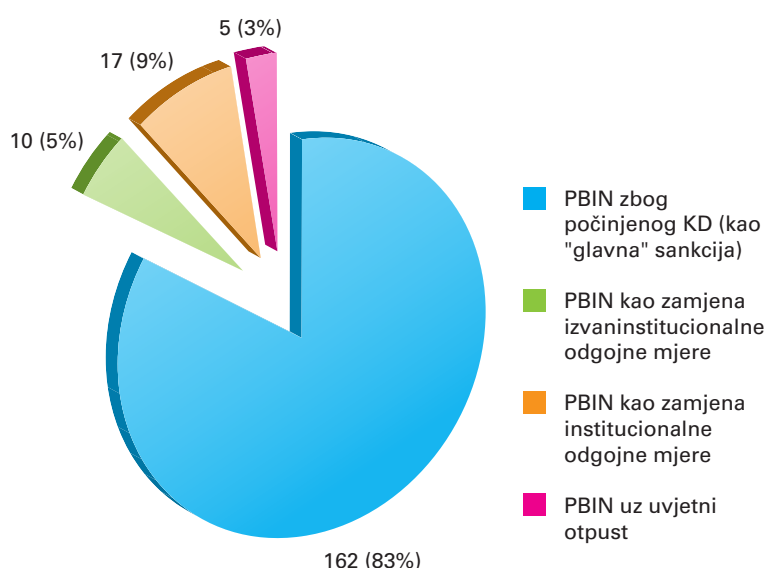
/09

Rezultati kvantitativnog istraživanja

9.1. Informacije o izrečenoj odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor, kaznenom postupku i kaznenim djelima

Zakonom o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13) predviđaju se mogućnosti izricanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor u više slučajeva, što je u uvodnom dijelu ovog teksta detaljno objašnjeno. Ukratko, moguće je izreći ovu odgojnu mjeru u okviru četiri modaliteta:

1. Kao svojevrsnu „glavnu“ sankciju zbog počinjenog kaznenog djela. Tada sud uz PBIN može još izreći i različite posebne obveze i/ili disciplinski centar u maksimalnom trajanju do 3 mjeseca. Moguće je i da PBIN bude svojevrsna „sporedna“ sankcija, u situacijama kada sud izrekne pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora. Tada je kazna maloljetničkog zatvora (u pridržaju) „glavna“ sankcija, a PBIN se provodi uz pridržaj. Međutim, s obzirom na to da se primarno radi o izvršavanju PBIN-a, njegove su metode rada u središtu intervencije, a bez da se prethodno izvršavala neka druga sankcija, ovaj modalitet možemo grupirati kao jedan.
2. Kao zamjena za ranije izrečenu izvaninstitucionalnu sankciju, budući da se sve odgojne mjere mogu mijenjati ako se tijekom njihova provođenja utvrdi da se ona ne provodi na adekvatan način. U ovom se slučaju radi u pravilu o zamjeni „lakših“ sankcija težima. Dakle, gdje su primijenjene mjere upozorenja (posebne obveze) koje se nisu pravilno izvršavale te je sud zamijenio odgojnu mjeru posebne obveze s odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor.
3. Kao zamjena za ranije izrečenu institucionalnu sankciju. U ovom području radi se o zamjeni „teže“ sankcije „lakšom“. Dakle, kada se maloljetniku tijekom izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu ta sankcija

SLIKA 18. GRAFIČKI PRIKAZ RAZLOGA IZRICANJA ODGOJNE MJERE PBIN (N=194)

zamijeni odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor, što podrazumijeva vraćanje u sredinu u kojoj je maloljetnik do tada živio. Ovdje se radi o primjeni PBIN-a kao obliku posttretmanske pomoći ili postinstitucionalnog prihvata.

4. Posljednji modalitet je PBIN uz uvjetni otpust iz odgojnog zavoda ili maloljetničkog zatvora. Ove dvije sankcije izvršavaju se u sustavu pravosuđa te sadržavaju institut uvjetnog otpusta. Ovdje se također radi o postpenalnom prihvatu, odnosno pomoći mladoj osobi (uz brigu i nadzor) u reintegraciji u socijalnu sredinu u koju se vraća.

Stoga smo pri prikupljanju različitih informacija o izrečenoj odgojnoj mjeri PBIN u ovom istraživanju voditelje prvo pitali o razlogu izricanja trenutačnog PBIN-a. Rezultati su grafički prikazani na slici 18. Iz prikazanih rezultata očekivano se uočava kako se kod 83% mladih PBIN izvršava primarno zbog počinjenoga kaznenog djela u okviru postupka za to djelo (kao svojevrsna „glavna“ sankcija), u 9% slučajeva radi se o zamjeni institucionalne odgojne mjere, u 5% o zamjeni izvaninstitucionalne odgojne mjere, a u 3% slučajeva kao uvjetni otpust iz maloljetničkog zatvora. Ova je informacija važna jer nam govori neke informacije o mladima te posredno možemo zaključiti

i o njihovu ponašanju. Ako se radi o zamjeni izvaninstitucionalne sankcije, tada je PBIN izrečen kao „teža“ sankcija te imamo informaciju da mlada osoba očito nije primjereno izvršavala naložene posebne obveze, dok se u slučaju zamjene institucionalne sankcije ili uvjetnog otpusta može zaključiti u prilog dobrom ponašanju, zbog čega je sud ocijenio da postoji dovoljno elemenata za vraćanje u primarnu društvenu sredinu.

S obzirom na različite razloge izricanja PBIN-a, razlikuju se i modaliteti drugih sankcija izrečenih uz ovu odgojnu mjeru. Rezultati o izrečenim posebnim obvezama, disciplinskom centru i pridržaju izricanja maloljetničkog zatvora u ovom uzorku prikazani su u tablici 17. Iz prikazanih rezultata možemo uočiti kako se posebne obveze najviše izriču uz PBIN kada je on izrečen kao „glavna“ sankcija (oko 52% slučajeva) te kako je u gotovo 4% slučajeva izrečeno upućivanje u disciplinski centar uz PBIN. Od ukupnog broja PBIN-a zbog primarnoga počinjenog kaznenog djela PBIN je izrečen uz pridržaj maloljetničkog zatvora u 16 slučajeva (oko 10%), što je 8,25% ukupnog uzorka mladih u ovom istraživanju.

Zanimale su nas i specifično posebne obveze izrečene mladima uz PBIN s obzirom na razlog izricanja PBIN-a te su rezultati prikazani u tablici 18.

TABLICA 17. SANKCIJE IZREČENE UZ PBIN S OBZIROM NA RAZLOG IZRICANJA PBIN-A

	Razlog izricanja			
	1	2	3	4
Izrečeno uz PBIN	„glavna“ sankcija N=162	zamjena izvaninstitucionalne odgojne mjere N=10	zamjena institucionalne odgojne mjere N=17	uz uvjetni otpust N=5
izrečene posebne obveze	N=84 (51,9%)	N=2 (20,0%)	N=4 (23,4%)	N=2 (40,0%)
izrečen disciplinski centar	N=6 (3,7%)	N=1 (10,0%)	/	/
izrečen pridržaj maloljetničkog zatvora	N=16 (9,9%)	/	/	/

Iz tablice 18. možemo uočiti kako je kod mladih kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija najviše zastupljeno izricanje posebne obveze humanitarnog rada (21,6%),

uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u savjetovalištu za mlade (15,4%), podvrgavanje stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge (12,3%),

TABLICA 18. VRSTE POSEBNIH OBVEZA IZREČENIH MLADIMA UZ PBIN S OBZIROM NA RAZLOG IZRICANJA PBIN-A

Izrečene posebne obveze uz PBIN ¹	Razlog izricanja			
	1	2	3	4
	„glavna“ sankcija N=162	zamjena izvaninstitucionalne odgojne mjere N=10	zamjena institucionalne odgojne mjere N=17	uz uvjetni otpušt N=5
isprika oštećeniku	9 (5,6%)	/	1 (5,9%)	/
nadoknada štete	4 (2,5%)	1 (10,0%)	/	/
redovito pohađanje škole	19 (11,7%)	/	3 (17,6%)	/
neizostajanje s radnog mjesta	1 (0,6%)	/	/	/
osposobljavanje za zanimanje	7 (4,3%)	/	/	/
prihvatanje zaposlenja	5 (3,1%)	/	/	/
raspolaganje prihodima uz nadzor voditelja	/	/	/	/
humanitarni rad	35 (21,6%)	1 (10,0%)	1 (5,9%)	/
suzdržavanje od posjećivanja određenih lokala, priredaba, društva i sl.	4 (2,5%)	/	1 (5,9)	1 (20,0%)
podvrgavanje med. postupku ili postupku odvikavanja od droge	20 (12,3%)	/	1 (5,9%)	1 (20,0%)
psihosocijalni tretman u savjetovalištu	25 (15,4%)	1 (10,0%)	2 (11,8%)	/
tečajevi za stručno osposobljavanje	1 (0,6%)	/	/	/
zabrana napuštanja mjesta prebivališta bez odobrenja CZSS-a	/	/	/	/
provjera znanja prometnih propisa	/	/	/	/
zabrana približavanja žrtvi	2 (1,2%)	/	/	/
drugo: zabrana susreta s djevojkom (sudionica u k. djelu)	/	/	1 (5,9%)	/

¹ Napomene: (1) u tablici su nazivi posebnih obveza prikazani u skraćenom obliku, s obzirom na duljinu izvornog oblika posebnih obveza prema ZSM-u; (2) sud može maloljetniku izreći jednu ili više posebnih obveza istovremeno, stoga broj posebnih obveza ne odgovara broju sudionika istraživanja (primjerice, jedan maloljetnik može imati jednu posebnu obvezu, dok drugi može istovremeno imati tri).

kao i redovito pohađanje škole (11,7%). Zanimljivi su rezultati za mlade kojima je PBIN uz posebne obveze oblik postinstitucionalne intervencije gdje možemo uočiti kako su neke posebne obveze vezane uz nastavljane tretmanskih intervencija (savjetovalište, stručni medicinski postupak ili postupak odvikavanja od droge), jedan je dio restriktivne prirode (zabrana posjećivanja određenih lokala, priredaba ili kloniti se određenog društva te zabrana viđanja djevojke koja je sudionica u počinjenom kaznenom djelu), dok su neke posebne obveze više odgojno-obrazovne prirode (humanitarni rad i redovito pohađanje škole). Izricanje posebnih obveza uz PBIN pruža dodatnu kvalitetu izvršavanja ovih obveza, pogotovo kada se želi utjecati na neka specifična rizična ponašanja (primjerice, redovitost u poslu ili u školi, kao i pravilno raspolaganje novčanim sredstvima), ali i kada se želi poslati jasna poruka o određenim restrikcijama koje će sud kontrolirati tijekom provođenja odgojne mjere (primjerice, zabrana napuštanja mjesta prebivališta bez odobrenja centra za socijalnu skrb, zabrana posjećivanja određenih lokala, priredaba, kloniti se društva koje nepovoljno utječe na maloljetnika, zabrana približavanja žrtvi i sl.). Iz rezultata uočavamo kako tzv. restriktivne posebne obveze nisu u tolikoj mjeri zastupljene. S jedne strane, razlog tomu mogu biti teškoće njezina provođenja (one su u nadležnosti policije i nije ih jednostavno u potpunosti kontrolirati). Međutim, njima se šalje jasna poruka okvira u kojem želimo da se mlada osoba kreće s obzirom na specifične rizike, što daje dodatnu snagu i podršku voditeljima mjere u poticanju na takvo ponašanje. Primjerice, maloljetnik se druži s rizičnim vršnjacima te voditelju mjere s obzirom na taj identificirani rizični čimbenik predstoji usmjeriti intervencije na razvijanje prosocijalnih odnosa s prosocijalnim mladim ljudima i izbjegavanju rizičnih vršnjaka. Ovaj rizični čimbenik vrlo je često zastupljen u radu s mladima koji su počinili kaznena djela. Kad bi i posebna obveza zabrane druženja bila izrečena, tada bi voditelj mjere imao snažnije „oruž-

je” u svojim rukama. Dosadašnja praktična iskustva uglavnom upućuju na činjenicu da se takve posebne obveze (restriktivne prirode) izriču uglavnom kada su druge osobe povezane s činjenjem kaznenih djela zbog kojeg se maloljetniku sudi.

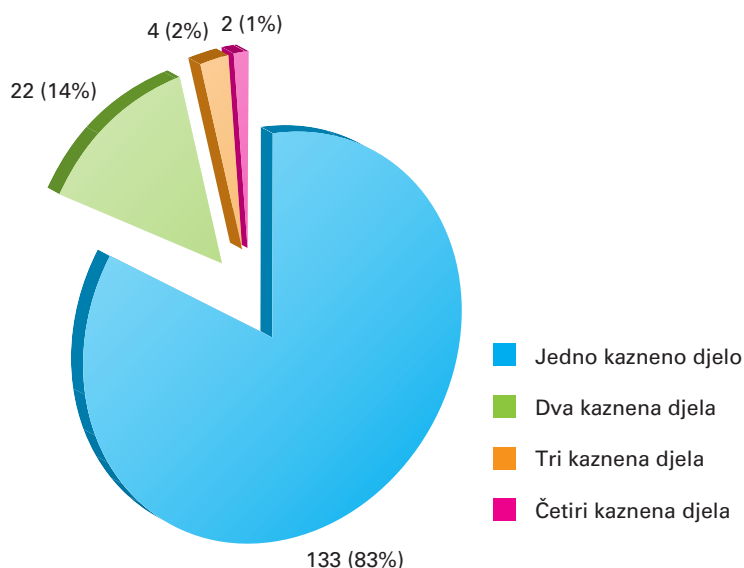
Zanimljivo je da određene posebne obveze nisu izrečene niti jednom sudioniku ovog istraživanja. To su: zabrana napuštanja mjesta boravka bez odobrenja centra za socijalnu skrb, upućivanje u ustanovu za osposobljavanje vozača radi provjere znanja prometnih propisa te raspolaganje prihodima uz nadzor i savjet voditelja odgojne mjere.

Nadalje, svakako su važne informacije i o počinjenom kaznenom djelu (ili više njih) zbog kojih je sudionicima ovog istraživanja izrečen PBIN. U ovom području nema potrebe prikazivati sudionike kojima je PBIN izrečen kao oblik zamjene prethodnih odgojnih mjera, s obzirom na to da nije izrečen kao primarna sankcija. Stoga ćemo vrste počinjenih kaznenih djela prikazati samo na onom dijelu uzorka kojem je PBIN izrečen kao „glavna” sankcija (N=162). Djelatnike centara za socijalnu skrb zamolili smo da nam napišu vrstu/vrste kaznenih djela zbog kojih je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor. S obzirom na to da u kaznenopravnom procesu za mlade počinitelje imamo institut produljenog stjecaja te je moguće da se isti kazneni postupak vodio za više kaznenih djela koja po svojoj prirodi ne pripadaju jedinstvenom biću kaznenog djela, zadatak djelatnika Centara bio je označiti glavno kazneno djelo (uglavnom se radi o najtežem) i ostala, manje teška djela u okviru ovog postupka. Na slici 19. prikazane su frekvencije odgovora s obzirom na ukupan broj počinjenih kaznenih djela sudionika. Rezultati jasno pokazuju kako je velikoj većini mladih izrečen PBIN zbog jednog kaznenog djela (njih 83%). Oko 14% mladih ima izrečen PBIN zbog dva djela, 2% zbog tri djela, a svega 1% (odnosno dva sudionika) zbog četiri kaznena djela.

S obzirom na ove specifičnosti u samom broju počinjenih djela koja su u okviru istog

kaznenog postupka sankcionirana odgojnom mjerom pojačana briga i nadzor, u prikazu vrsta kaznenih djela, rezultati će biti prikazani s obzirom na ukupan broj djela. Na taj ćemo način dobiti uvid u strukturu delinkventnog ponašanja mladih kojima je izrečen PBIN s obzirom na ukupan broj djela za koja su sankcionirani (jedno djelo, dva, tri ili četiri djela).

Vrlo je važno istaknuti i imati na umu da su kaznena djela prikazana samo prema člancima Kaznenog zakona koji ih definira, bez detaljnog opisa i bez dodatnih informacija. Stoga je u interpretaciji potrebno biti izuzetno oprezan, budući da nemamo informacije o modalitetima i detaljnijim okolnostima. Tako na primjer ne znamo je li kazneno djelo izvršeno u cijelosti ili se radilo samo o pokušaju i/ili sudjelovanju u počinjenom djelu (sudioništvo) te također ne znamo modalitet s obzirom na stavak Kaznenog zakona u pojedinom članku. Primjerice, kod ubojstva (čl. 90. KZ-a) i ubojstva na mah (čl. 92 KZ-a), ne znamo radi li se o pokušaju, već znamo da se radi o tom članku Kaznenog zakona, što vrijedi i za druge modalitete teških kaznenih djela.

SLIKA 19. GRAFIČKI PRIKAZ BROJA KAZNENIH DJELA ZA KOJA JE SUDIONICIMA IZREČEN PBIN (KAO „GLAVNA“ SANKCIJA); N=161 (ZA JEDNOG SUDIONIKA NEDOSTAJU PODACI)

Kod nekih drugih kaznenih djela, primjerice kazneno djelo zlouporabe opojnih droga (čl. 173. KZ-a), ne znamo radi li se o stavku 1. ili 2. ovog članka, a distinkcija u samom biću kaznenog djela jest velika: stavak 1. odnosi se na posjedovanje, a stavak 2. na preprodaju.

Analizom vrsta kaznenih djela sudionika koji su sankcionirani PBIN-om za jedno kazneno djelo uočavamo kako se struktura delinkventne aktivnosti ne razlikuje od prosječne na razini cijele Hrvatske, a koja je prikazana temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku u uvodnom tekstu. Najviše su zastupljeni imovinski delikti, odnosno kaznena djela protiv državne i javne imovine (s ukupno 50,7% – u što uključujemo krađe, teške krađe i razbojništva). Pritom moramo voditi računa da je razbojništvo kategorizirano kao imovinski delikt, međutim on sadržava elemente nasilja i napada te ga moramo promatrati i u tom kontekstu. Kaznena djela zlouporabe opojnih droga sljedeća su po svojoj zastupljenosti s 15,2%, nakon čega slijede različite vrste nasilnih delikata koje su prema kaznenom zakonu kategorizirane u glave kaznenih djela protiv života i tijela, protiv javnog reda i mira, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa i slično. Nanošenje tjelesnih ozljeda kao nasilni delikt zastupljeno je s 8,3% (uključuje i tjelesne ozljede i teške tjelesne ozljede), zatim je prisutno nasilničko ponašanje, napad na službenu osobu, sudjelovanje u tučnjavi, prijetnje i slično. Uočavamo i 5 slučajeva različitih vrsta/kategorizacija ubojstava (ubojstvo, teško ubojstvo i ubojstvo na mah). Ovako teška kaznena djela uvijek začuđuju prilikom analize počinjenih djela za koja je mlada osoba sankcionirana ovom sankcijom, međutim treba razumjeti kako nemamo potpune informacije o modalitetu, zbog čega ne možemo specifičnije kategorizirati sudionike. Tako su primjerice u dva slučaja djelatnici centra napisali da se radilo o pokušaju ubojstva, dok za tri nije bilo nikakvih dodatnih informacija. Tada ne možemo biti sigurni o kojem se moda-

litetu radilo (moglo je djelo biti izvršeno, moglo je biti u pokušaju, moglo je biti sudjelovanje ili pomaganje i slično). Kaznena djela iz područja seksualnih delikata očekivano su puno manje zastupljena, tako da u četiri slučaja imamo kazneno djelo spolnog odnošaja s djetetom, a u jednom kazneno djelo iskorištavanja djece i maloljetnika za pornografiju.

Promatramo li vrste kaznenih djela mladih u ovom istraživanju koji su sankcionirani PBIN-om za više od jednog djela, možemo primijetiti kako udio težih kaznenih djela postaje izraženiji. Međutim, ukupan broj takvih sudionika istovremeno je značajno manji (oko 17%), budući da je ipak 83% svih sudionika sankcionirano s PBIN-om za jedno kazneno djelo. Skupini mladih u ovom uzorku koji imaju izraženiju kriminalnu aktivnost svakako treba posvetiti posebnu pozornost i istražiti detaljnije neka njihova obilježja.

Zanimalo nas je i to je li se prema mladima kojima je izrečen PBIN, tijekom tog kaznenog postupka, primjenjivalo načelo uvjetovanog oportuniteta na način da je prema članku 71. i članku 72. ZSM-a državno odvjetništvo odlučilo da nema osnove za vođenje kaznenog postupka (iako postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo), ako je maloljetnik spreman izvršiti neke posebne obveze. U slučajevima da maloljetnik ne izvrši naložene obveze, postupak se pokreće te su maloljetnici sankcionirani s ovom odgojnom mjerom.

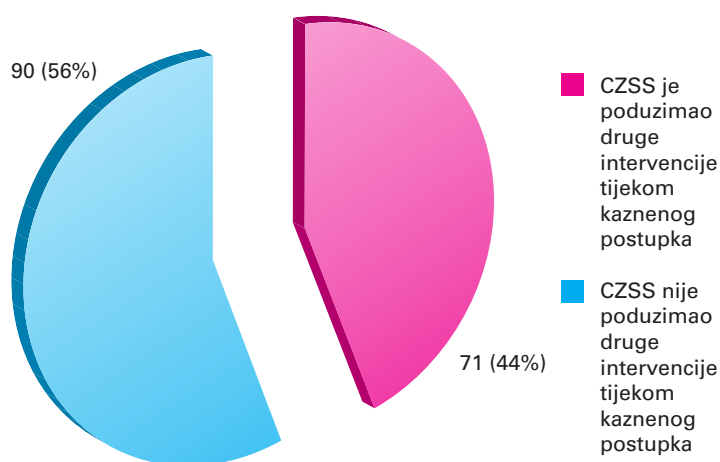
Rezultati istraživanja pokazuju kako je prema 10 sudionika ovog istraživanja (6,2%) tijekom postupka korišteno načelo uvjetovanog oportuniteta, pri čemu određene obveze nisu bile adekvatno izvršene (napomena autora – radi se samo o sudionicima kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija u kaznenom postupku).

Radi se o sljedećim obvezama (jedan maloljetnik može dobiti više obveza):

- popravak štete nanesen kaznenim djelom (N=1),
- uključivanje u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu (N=1),
- uključivanje u rad humanitarnih organizacija ili poslove komunalnog značaja (N=5),
- uključivanje u postupak odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti (N=1),
- uključivanje u psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade (N=4).

Rezultati pokazuju kako se ne radi o velikom broju ovakvih slučajeva te da je državno odvjetništvo u većini slučajeva mladima kojima je sada izrečen PBIN odmah odlučilo pokrenuti postupak i podnijeti sudu prijedlog za sankcioniranje.

Međutim, tijekom postupka postoji cijeli raspon intervencija koje može poduzimati centar za socijalnu skrb s ciljem djelovanja na specifična područja života maloljetnika, kao i rizike u kojima mlada osoba i njegovi članovi obitelji žive. Stoga smo istražili je li Centar poduzimao neke službene intervencije tijekom trajanja ovog kaznenog postupka, bilo prema maloljetnicima ili obitelji, te, ako jest, koje su to intervencije bile. Rezultati su prikazani na slici 20. i pokazuju kako je u nešto manje od 50% slučajeva centar za socijalnu skrb poduzimao intervencije tijekom kaznenog postupka. U tablici 19.

SLIKA 20. GRAFIČKI PRIKAZ SLUČAJEVA U KOJIMA JE CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB (CZSS) PODUZIMAO NEKE DRUGE INTERVENCIJE (OBITELJSKOPRAVNE ZAŠTITE I SLIČNO) TIJEKOM KAZNENOG POSTUPKA U KOJEM JE IZREČEN PBIN, IZVAN ONIH OBVEZNIH PROPISANIH ZSM-OM (N=161)

navedene su poduzimane intervencije na način da smo prikazali sve različite modalitete, upravo s ciljem stjecanja uvida u brojne aktivnosti koje djelatnici centara za socijalnu skrb poduzimaju tijekom kaznenog postupka u pojedinim slučajevima.

Iz rezultata uočavamo kako su najčešće intervencije iz obiteljsko-pravne zaštite koje se odnose na Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi te različiti oblici savjetovanja i uključivanja u savjetovališta (obiteljska, samo za mlade i slično). Također uočavamo kako su u pojedinim slučajevima centri upućivali sudionike na stacionarnu dijagnostiku, kao i u psihijatrijski tretman u bolnicama za djecu i mlade. Ove informacije ohrabrujuće su u kontekstu odgovora na specifične probleme mladih i djelovanje na njih i prije okončanja kaznenog postupka. Imajući u vidu kako i postupak treba biti brz, pri čemu su intervencije često po-

trebne i prije nego što se postupak realno može završiti, sve mjere koje su u nadležnosti centara za socijalnu skrb i u njihovoj ingerenciji izricanja, mogu samo dodatno poboljšati kvalitetu provođenja PBIN-a u narednom razdoblju (kao i svih drugih mogućih sankcija općenito).

9.2. Izraženost rizičnih čimbenika

U uvodnom dijelu prikazali smo teorijski okvir rizičnih i zaštitnih čimbenika u području razumijevanja delinkventnog ponašanja koji predstavlja teorijsko polazište istraživanja odnosno konstrukcije instrumentarija. Jedan od važnih ciljeva ovog istraživanja jest utvrditi zastupljenost pojedinih rizičnih čimbenika kod mladih koji izvršavaju odgojnu mjeru PBIN u Hrvatskoj.

TABLICA 19. INTERVENCIJE OD STRANE CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB PREMA MLADIMA I NJIHOVIM OBITELJIMA PODUZIMANE TIJEKOM KAZNENOG POSTUPKA U KOJEM JE IZREČEN PBIN

INTERVENCIJE	N	%
Upozorenje roditeljima na propuste u odgoju Od toga, uz upozorenje je bilo – savjetovanje	5 2	7,3
Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi (NIRS) Od toga, uz NIRS je bilo – savjetovanje - savjetovanje i novčana pomoć - tretman u psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež - upućivanje u stacionarnu dijagnostiku i upućivanje na tretman u psihijatrijsku bolnicu	26 4 1 1 2	38,2
Uključivanje maloljetnika i obitelji u savjetodavan rad Od toga, uz savjetovanje – uključivanje u službu za prevenciju ovisnosti	30 2	44,1
Privremeni nadzor maloljetnika od strance CZSS-a (čl. 65. ZSM-a)	3	4,4
Novčana pomoć	1	1,5
Smještaj maloljetnika u odgojnu ustanovu	2	2,9
Postavljanje maloljetnika pod skrbništvo brata	1	1,5
UKUPNO	68	100,0
Nedostaje odgovor	3	

Svaki je rizični čimbenik neko obilježje koje doprinosi vjerojatnosti počinjenja kaznenog djela, odnosno doprinosi konkretnom delinkventnom ponašanju. To može biti i neko kažnjivo ponašanje (npr. konzumiranje droga ili alkohola) koje, osim što je samo po sebi prekršaj / kazneno djelo, doprinosi i razvoju drugih oblika delinkventnog ponašanja (npr. krađe, razbojništva, nanošenje tjelesnih ozljeda i slično).

Kako je ranije opisano, svaki rizični čimbenik moramo istovremeno promatrati kroz tri dimenzije te ga pozicionirati u odnosu na kategoriju u svakoj od tih dimenzija. To su:

1. Dimenzija podložnosti kontroli – utjecaju intervencije = statički ili dinamički
2. Dimenzija lokusa – mjesta manifestiranja rizika = individualni ili okolinski
3. Dimenzija intenziteta rizika = nizak, umjeren ili visok rizik.

U ovom smo istraživanju prvo pristupili ispitivanju statičkih čimbenika rizika, dakle onim obilježjima mladih i njihove okoline koji nisu podložni promjeni i intervenciji odgojne mjere, ali su nam važni za razumijevanje razvoja delinkventnog ponašanja. Ovi su čimbenici tzv. povijesne varijable jer se najčešće odnose na neke događaje u prošlosti (npr. ranija kaznena djela, ranije intervencije prema maloljetniku i/ili obitelji, rani početak konzumiranja alkohola, traumatska iskustva u obitelji i slično). Kategorizirali smo ih prema individualnim i okolinskim, nakon čega smo razradili okolinske čimbenike u više potkategorija (obitelj, škola, vršnjaci, zajednica), a zadatak djelatnika Centara bio je odrediti je li određen statički rizični čimbenik prisutan kod mlade osobe ili nije. U ovom području nismo ispitivali dimenziju intenziteta rizika, budući se on kod statičkih čimbenika mjeri na vrlo složen način, aktualnim instrumentima procjene kriminogenog rizika te bi kao takav nadilazio mogućnosti primjene u okviru anketnog upitnika.

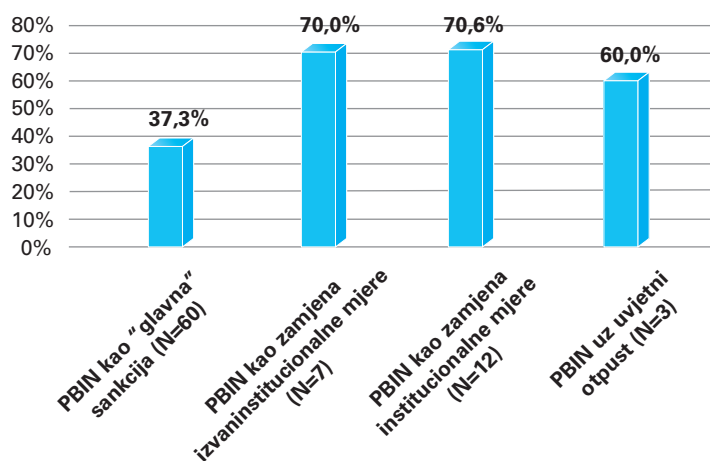
Potom smo ispitali dinamičke čimbenike rizika. U ovom smo području na jednak način primijenili dimenziju lokusa odnosno mjesta manifestiranja te smo istražili individualne i okolinske čimbenike, dodatno

razvrstavajući okolinske. Međutim, u ovom je području zadatak voditelja mjere bio i odrediti razinu rizika, što uključuje i treću dimenziju. Pritom smo se vodili stručnom procjenom voditelja, ponudivši četiri vrste odgovora: (1) nije prisutno, (2) nizak rizik; (3) umjeren rizik i (4) visok rizik. Dinamičke čimbenike rizika stoga su ispunjavali samo i isključivo voditelji odgojne mjere (bez obzira na to gdje su zaposleni), budući da su najviše upoznati s ovim obilježjima jer im se intervencije temelje na smanjivanju dinamičkih čimbenika rizika koji su podložni promjeni. Njih još često nazivamo kriminogenim potrebama odnosno potrebama tretmana.

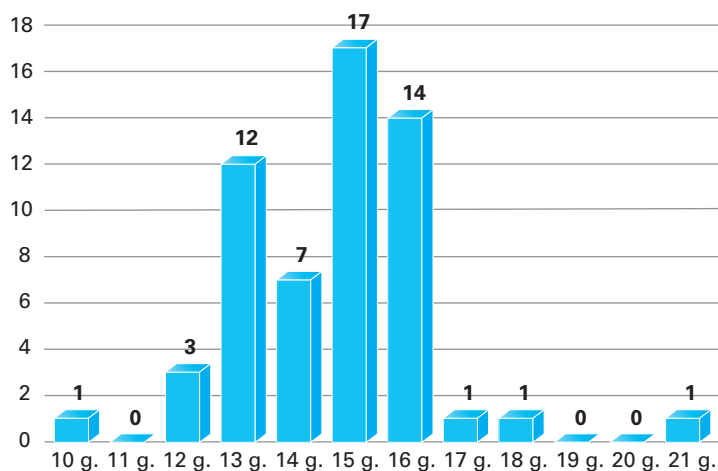
9.2.1. Statički čimbenici rizika

Prvo područje koje smo istražili u kontekstu statičkih čimbenika rizika jest činjenje kaznenih djela u prošlosti, odnosno informacije o ranijem kršenju zakonskih propisa, koje se odnosi na razdoblje prije kaznenog djela (ili kaznenih djela) za koje je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor.

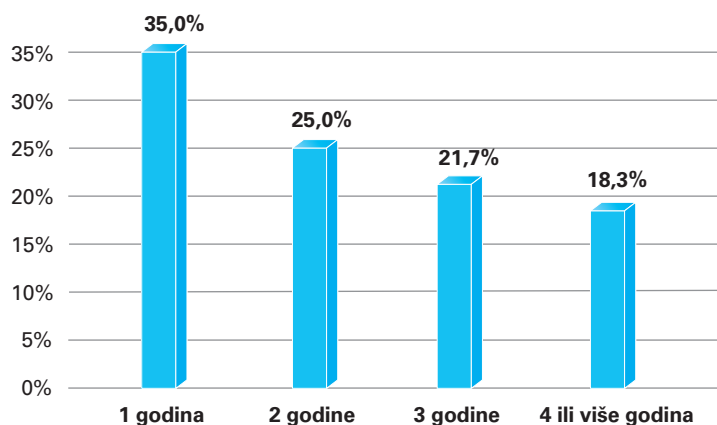
S obzirom na to da postoje četiri podskupine sudionika koji izvršavaju ovu odgojnu mjeru u odnosu na razlog izricanja, prvo smo provjerili udio mladih koji su ranije činili kaznena djela za svaku skupinu za-

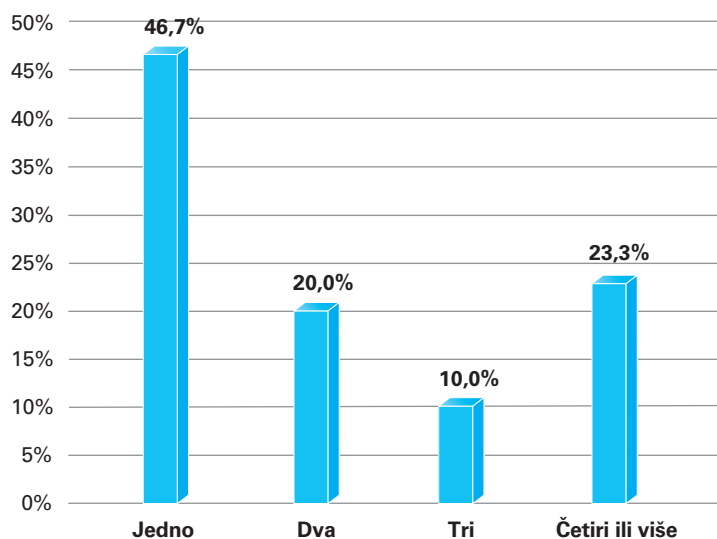
SLIKA 21. GRAFIČKI PRIKAZ BROJA SUDIONIKA KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA (PRIJE OVOG ZA KOJI JE IZREČEN PBIN, S OBZIROM NA RAZLOG IZRICANJA PBIN-A)

SLIKA 22. GRAFIČKI PRIKAZ DOBI POČINJENJA PRVOG KAZNENOG DJELA (N=60; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA I KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA)

SLIKA 23. GRAFIČKI PRIKAZ DULJINE DELINKVENTNOG PONAŠANJA (N=60; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA I KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA)

SLIKA 24. GRAFIČKI PRIKAZ BROJA RANIJE POČINJENIH KAZNENIH DJELA (N=60; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA I KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA)

seбно. Rezultati su prikazani na slici 21. Prilikom interpretacije rezultata treba uzeti u obzir apsolutni broj zastupljenosti mladih u pojedinim skupinama. Stoga uočavamo kako je 60 sudionika (37,3%) od ukupno 162 kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija ranije već činilo kaznena djela. To je relativno pozitivan pokazatelj zahvaljujući kojem možemo zaključiti da je za oko 63% mladih sankcioniranih ovom odgojnom mjerom ovo odmah primijenjena sankcija s obzirom na prijašnju delinkventnu aktivnost prema saznanjima djelatnika centara za socijalnu skrb.

Frekvencije su potvrdnog odgovora za druge skupine veće (od 60 –70%), međutim valja uzeti u obzir činjenicu da se radi o puno manjim skupinama, kao i mladima koji su primarno ranije imali druge sankcije koje su zamijenjene ili je primijenjen uvjetni otpust (primjerice posebne obveze, upućivanje u odgojnu ustanovu, odgojnu zavod ili maloljetnički zatvor). Stoga ćemo u daljnjim analizama o statičkim čimbenicima rizika koji uključuju vrste kaznenih djela te ranije intervencije uključiti samo sudionike kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija zbog počinjenoga kaznenog djela u okviru kaznenog postupka.

U ovom dijelu teksta analizirat ćemo ključne informacije važne za razumijevanje ranijeg činjenja kaznenih djela/prekršaja samo onih sudionika kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija, a kod kojih imamo takve informacije (N=60). Mladi koji imaju PBIN kao zamjenu institucionalne sankcije ili uz uvjetni otpust sankcionirani su na sudu znatno težom mjerom pa možemo pretpostaviti da su njihova primarna kaznena djela teža, ali i da su više uključeni u ponašanja koja su protivna zakonskim normama. Stoga su oni izostavljeni iz ovih obrada.

Raspon dobi počinjenja prvog kaznenog djela kreće se od 10 do 21 godine, a prosječna dob jest 14,77 godina (SD=1,74). Jedan od ključnih kriterija rizičnosti u ovom području rana je dob počinjenja prvog kaznenog djela, gdje se činjenje kaznenih djela prije četrnaeste godine života smatra značajnijim čimbenikom rizika. Ukupan

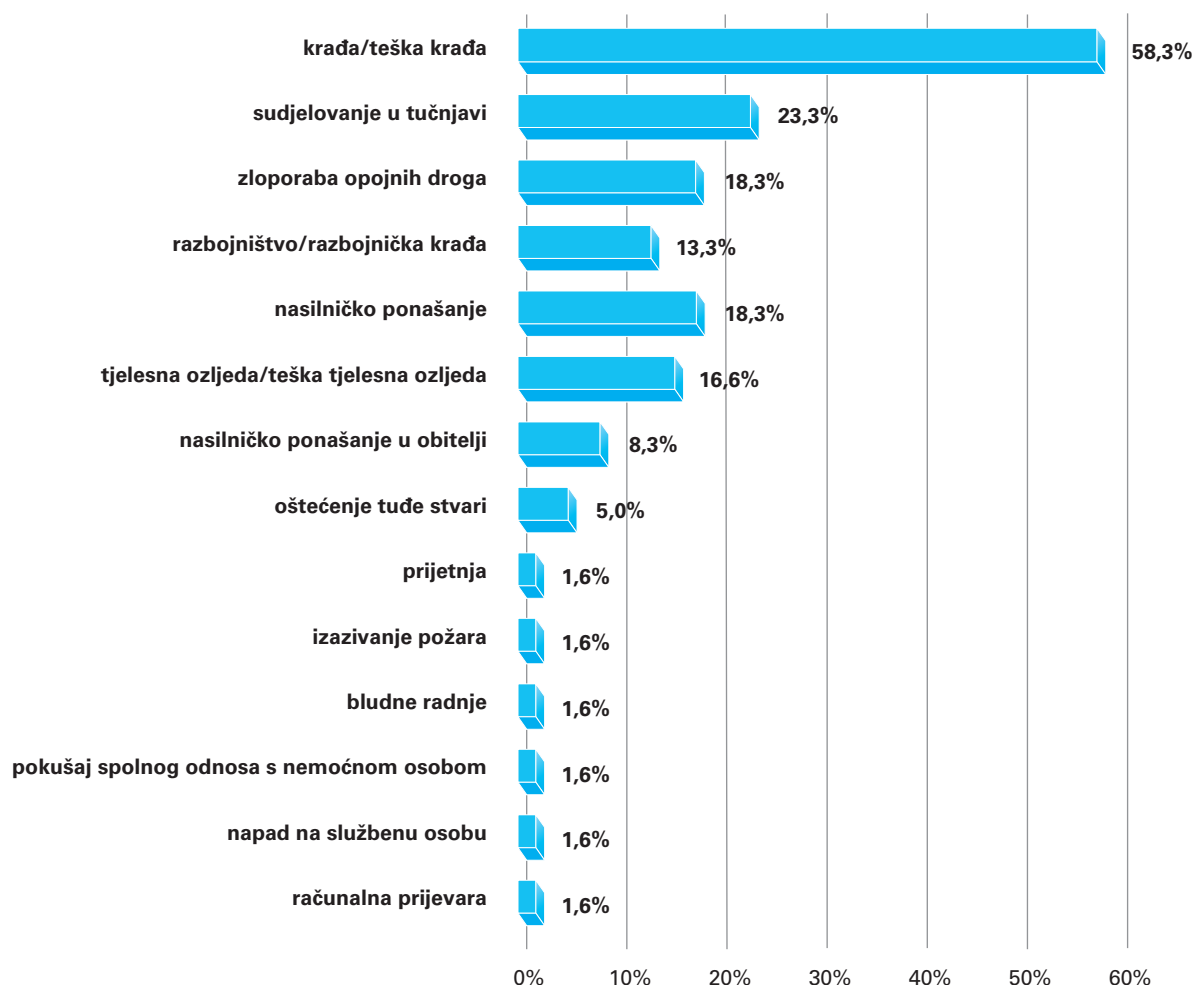
broj mladih s obzirom na dob počinjenja prvog kaznenog djela prikazan je na slici 22., iz čega je vidljivo kako je većina sudionika prvi put počinila kazneno djelo s 15 ili 16 godina, što se može interpretirati kao umjeren rizik, međutim ukupno je 38,8% mladih počinilo prvo kazneno djelo od 10. do 14. godine života, što se smatra visokorizičnim ponašanjem.

Također smo zamolili djelatnike centara za socijalnu skrb da nam navedu duljinu delinkventnog ponašanja po njihovim saznanjima, kao i broj ranije počinjenih kaznenih djela. Rezultati su grafički prikazani na slikama 23. i 24., iz čega vidimo da se oko 65% tih sudionika više od godine dana delinkventno ponaša te da je oko 55% njih počinilo dva ili više kaznenih djela prema saznanjima djelatnika centara za socijalnu

skrb. Ovaj podatak govoriu prilog činjenici da u skupini mladih koji izvršavaju PBIN imamo zastupljen i određen broj rizičnije populacije mladih u pogledu intenziteta kriminalne aktivnosti.

Vrste ranije počinjenih kaznenih djela prikazane su na slici 25. Pritom treba uzeti u obzir kako su tu kumulativno prikazana sva ranije počinjena kaznena djela te da su neki sudionici počinili više kaznenih djela.

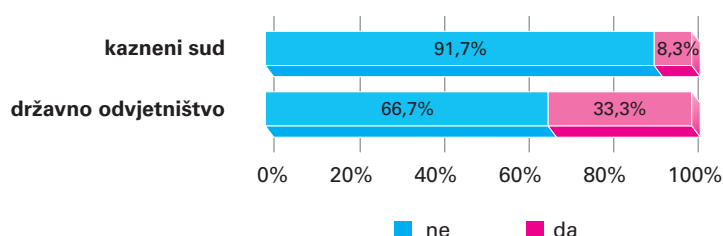
Ranije primjenjivane intervencije također su važan čimbenik za razumijevanje rizičnosti. Naime, temeljna je pretpostavka, na kojoj se i temelje brojni instrumenti procjene, da će mlada osoba prestati s neprihvatljivim ponašanjem nakon što se primijene intervencije od strane nekog službenog tijela. Kod nekih instrumenata to se od-

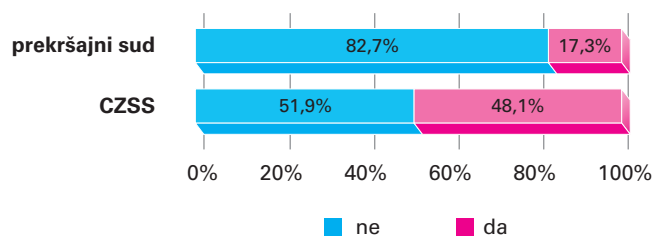
SLIKA 25. GRAFIČKI PRIKAZ VRSTE RANIJE POČINJENIH KAZNENIH DJELA (N=60; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA I KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA)

nosi na broj kontakata s policijom, gdje se primjerice očekuje prestanak s delinkventnim ponašanjem ako je mladić službeno priveden i prijavljen za počinjeno djelo, dok neki drugi pristupi kao kriterij uzimaju tretmansku komponentu i usmjeravaju se na broj ranije primjenjivanih intervencija od strane suda ili drugih službi koje se bave tretmanom počinitelja kaznenih djela. Ovaj podatak zapravo nam govori o upornosti mladih u takvom ponašanju te je posredan podatak o čimbenicima odgovora (responzivnost), koji se odnose na prijemчивost prema intervenciji i spremnosti na promjenu takvog ponašanja.

Na slici 26. prikazan je udio sudionika prema kojima su ranije poduzimane intervencije od strane kaznenog suda i državnog odvjetništva. U ovom području još uvijek obuhvaćamo samo sudionike za koje znamo da su ranije činili kaznena djela (prema saznanjima voditelja) te možemo vidjeti kako je 8,3% (N=5) njih već prije PBIN-a sankcionirano nekom drugom odgojnom mjerom (radi se o recidivistima u vidu primjene kaznenopravne sankcije) te je prema njih 33,3% (N=20) ranije primjenjivana

SLIKA 26. GRAFIČKI PRIKAZ RANIJE PODUZIMANIH INTERVENCIJA OD STRANE SUDOVA I DRŽAVNIH ODVJETNIŠTAVA (N=60; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA I KOJI SU RANIJE ČINILI KAZNENA DJELA)

SLIKA 27. GRAFIČKI PRIKAZ RANIJE PODUZIMANIH INTERVENCIJA OD STRANE PREKRŠAJNIH SUDOVA I CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB (N=162; MLADI KOJIMA JE PBIN „GLAVNA“ SANKCIJA)

mjera u zajednici od strane državnog odvjetništva zbog počinjenja kaznenog djela. Vrste ranijih kaznenih sankcija jesu:

- odgojna mjera pojačana briga i nadzor (N=1),
- uključivanje u pojedinačni ili grupni rad u savjetovalištu za mlade (N=3),
- upućivanje u centar za prevenciju ovisnosti (N=1).

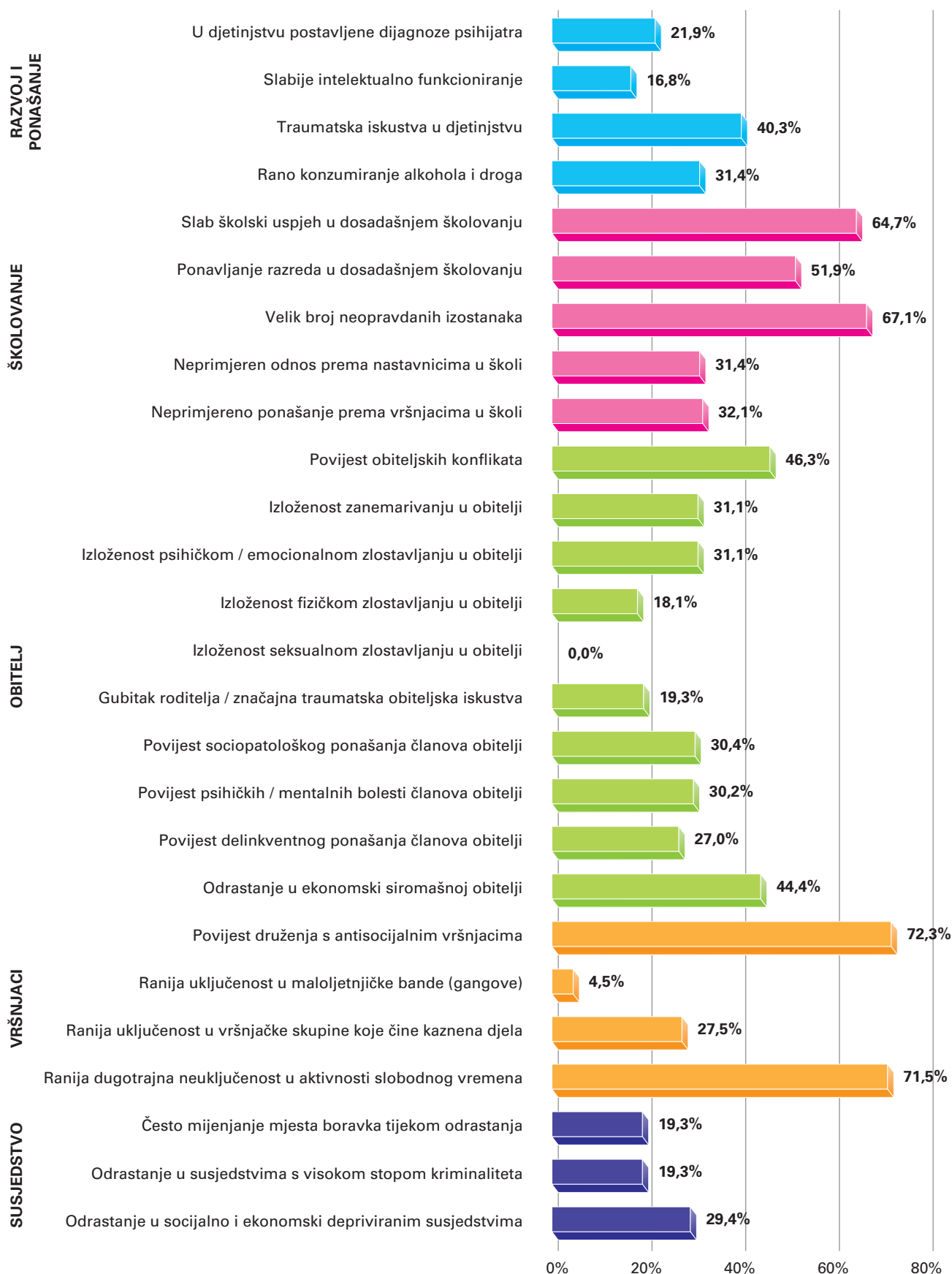
Vrste ranijih mjera u zajednici različite su posebne obveze naložene od strane državnog odvjetništva (čl. 72. ZSM-a), nakon kojih je mlada osoba ponovno počinila kazneno djelo.

Činjenica da je 17,3% mladih ranije činila prekršaje, zbog koji su bili prijavljeni od strane policije i procesuirani na prekršajnom sudu, govori o određenoj upornosti u delinkventnom ponašanju. Kao i činjenica da su prema 48,1% sudionika već ranije bile primjenjivane intervencije od strane centara za socijalnu skrb, mahom iz područja Obiteljskog zakona (upozorenje roditeljima, nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, upućivanje u školu za roditelje, uključivanje maloljetnika i obitelji u savjetodavni rad i slično). Ovo su nepovoljni pokazatelji u kontekstu čimbenika odgovora, koji upućuju na zaključak da prijašnje intervencije nisu u dovoljnoj mjeri ostvarivale svoju svrhu te nisu mogle djelovati na delinkventno ponašanje.

Daljnji statički čimbenici rizika podijeljeni su u pet skupina:

1. Ranija obilježja ličnosti i ponašanja maloljetnika
2. Obilježja dosadašnjeg školovanja maloljetnika
3. Ranija obilježja obitelji maloljetnika (tijekom maloljetnikova odrastanja)
4. Ranija obilježja vršnjaka i slobodnog vremena maloljetnika
5. Ranija obilježja susjedstva u kojem je maloljetnik odrastao

Uvidom u rezultate prikazane na slici 28., možemo zaključiti da su, očekivano, djelatnici centara za socijalnu skrb najizraženijim procijenili zastupljenost rizičnih čimbenika

SLIKA 28. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI STATIČKIH ČIMBENIKA RIZIKA PREMA POJEDINIM PODRUČJIMA (N=162; MLADI KOJIMA JE PBIN IZREČEN KAO „GLAVNA“ SANKCIJA)

vezanih uz dosadašnje školovanje i odnose s vršnjacima, kao i načinom provođenja slobodnog vremena. Promatramo li frekvencije odgovora koje su zastupljene s više od 50% potvrdnih odgovora, u okviru povijesnih prediktivnih varijabli, kod mladih je najviše zastupljen slab školski uspjeh u dosadašnjem školovanju, velik broj neopravdanih izostanka u dosadašnjem školovanju kao i ponavljanje razreda, dok je u području odnosa s vršnjacima i načina provođenja slobodnog vremena u najvećoj mjeri prisutna povijest druženja vršnjacima rizičnog / delinkventnog ponašanja i dugotrajna neuključenost u aktivnosti slobodnog vremena. Prisutnost ovakvih statičkih rizičnih čimbenika, uz povremenu raniju delinkventnu aktivnost, koja se može odnositi i na nepoštovanje nekih normativnih ponašanja u širem smislu, karakteristična je za mlade u niskom do umjerenom riziku. U uzorku visokorizičnih sudionika, primjerice onih koji izvršavaju završne odgojne mjere, očekivali bismo i značajnije zastupljene statičke rizične čimbenike u području ličnosti i ranijeg ponašanja, kao i u području obiteljskih varijabli.

Međutim, frekvencije prisutnih nekih drugih statičkih rizičnih čimbenika također nisu zanemarive, a ukazuju na nešto veću rizičnost mladih. Tako je u oko 40% slučajeva procijenjeno doživljavanje nekih značajnijih traumatskih iskustava u djetinjstvu, što je indikator nekog oblika viktimizacije, a u oko 30% slučajeva rani početak konzumiranja alkohola i droga (odnosi se na razdoblje djetinjstva, prije 14. godine života), a u 22% slučajeva već su ranije u djetinjstvu postavljane dijagnoze psihijatra. Pridodamo li tome informacije vezano uz ponašanje u školskom okruženju, gdje je kod trećine mladih procijenjeno ranije neprimjereno ponašanje prema nastavnicima i drugim odraslim osobama u školi, kao i neprimjereno ponašanje prema vršnjacima, možemo zaključiti kako oko 20 – 30% mladih ima prisutne značajnije statičke rizične čimbenike na planu vlastitog ponašanja, koje mogu ukazivati na viši kriminogeni rizik.

U području obitelji najviše je zastupljena povijest obiteljskih konflikata (oko 46%) i

odrastanje u ekonomski siromašnoj obitelji (oko 44%). Radi se o dva vrlo važna indikatora za razvoj rizičnog ponašanja. Vrlo visok postotak (oko trećine sudionika) bio je izložen obiteljskom zanemarivanju i/ili psihičkom i emocionalnom zlostavljanju, dok je fizičko zlostavljanje u prošlosti procijenjeno u 18% slučajeva. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu, prema saznanjima djelatnika centara, nije bilo prisutno niti u jednom slučaju.

Odrastanje u rizičnom obiteljskom okruženju može se, osim prethodno spomenutih varijabli koje neposredno impliciraju neprimjerene roditeljske postupke, promatrati i kroz nepovoljne okolnosti u obitelji općenito kroz rizične čimbenike kao što su povijest psihičkih bolesti članova obitelji, odnosno probleme mentalnog zdravlja, povijest sociopatološkog ponašanja članova obitelji, kao i njihovu uključenost u delinkventno ponašanje. Antisocijalni obrasci u obitelji te antisocijalno ponašanje članova obitelji jedan su od najsnažnijih rizičnih čimbenika upravo za razvoj delinkventnog ponašanja, budući da ranije navedena rizična obilježja mogu imati utjecaja i na razvoj internaliziranih problema u ponašanju, kao što su nisko samopouzdanje, nesigurnost, anksioznost, depresivnost i slično.

Analizom rizičnih čimbenika u susjedstvu uočavamo komponentu siromaštva ponovno zastupljenu (s oko 30%), dok su s oko 20% zastupljeni čimbenici vezani uz često mijenjanje mjesta boravka i odrastanje u susjedstvima s visokom stopom kriminaliteta. Siromašne se zajednice u inozemnoj literaturi često vežu uz različite bande ili *gango*-ve (Alleyne i Wood, 2010), karakteristično pogotovo za anglosaksonsko područje, no u ovom uzorku uočavamo vrlo nisku zastupljenost ranije uključenosti u maloljetničke bande, kod svega 4,5% sudionika.

9.2.2. Dinamički rizični čimbenici

Analizom dinamičkih čimbenika rizika obuhvatili smo sve mlade koji su sudjelovali u ovom istraživanju, neovisno o razlogu izvr-

šavanja ove odgojne mjere (N=194). Pojačana briga i nadzor izvršava se za heterogenu skupinu mladih zbog različitih razloga te svi voditelji mjere moraju biti spremni raditi s mladima kojima je PBIN izrečen i kao „glavna“ sankcija, ali i s onima koji su uvjetnim otpustom iz odgojnog zavoda ili maloljetničkog zatvora dobili i izvršavanje PBIN-a.

Ranije je istaknuto kako su dinamičke rizične čimbenike ispunjavali isključivo voditelji mjere, bez obzira na to jesu li djelatnici centara za socijalnu skrb ili su vanjski suradnici, zbog najboljeg poznavanja trenutanih, aktualnih i dinamičkih obilježja maloljetnika i njegove obitelji, vršnjaka, susjedstva i slično.

Informacija o zastupljenosti pojedinih dinamičkih rizičnih čimbenika pružit će nam uvid u trenutačna obilježja ličnosti i ponašanja mladih, uz obilježja njegove okoline, ali će nam također pružiti važne smjernice o potrebnim kompetencijama voditelja mjere. Identifikacijom dinamičkih čimbenika rizika utvrdili smo potrebe tretmana i time područja na koja je potrebno djelovati, odnosno područja za koja voditelji mjere trebaju imati profesionalna znanja i vještine tretmansi intervenirati.

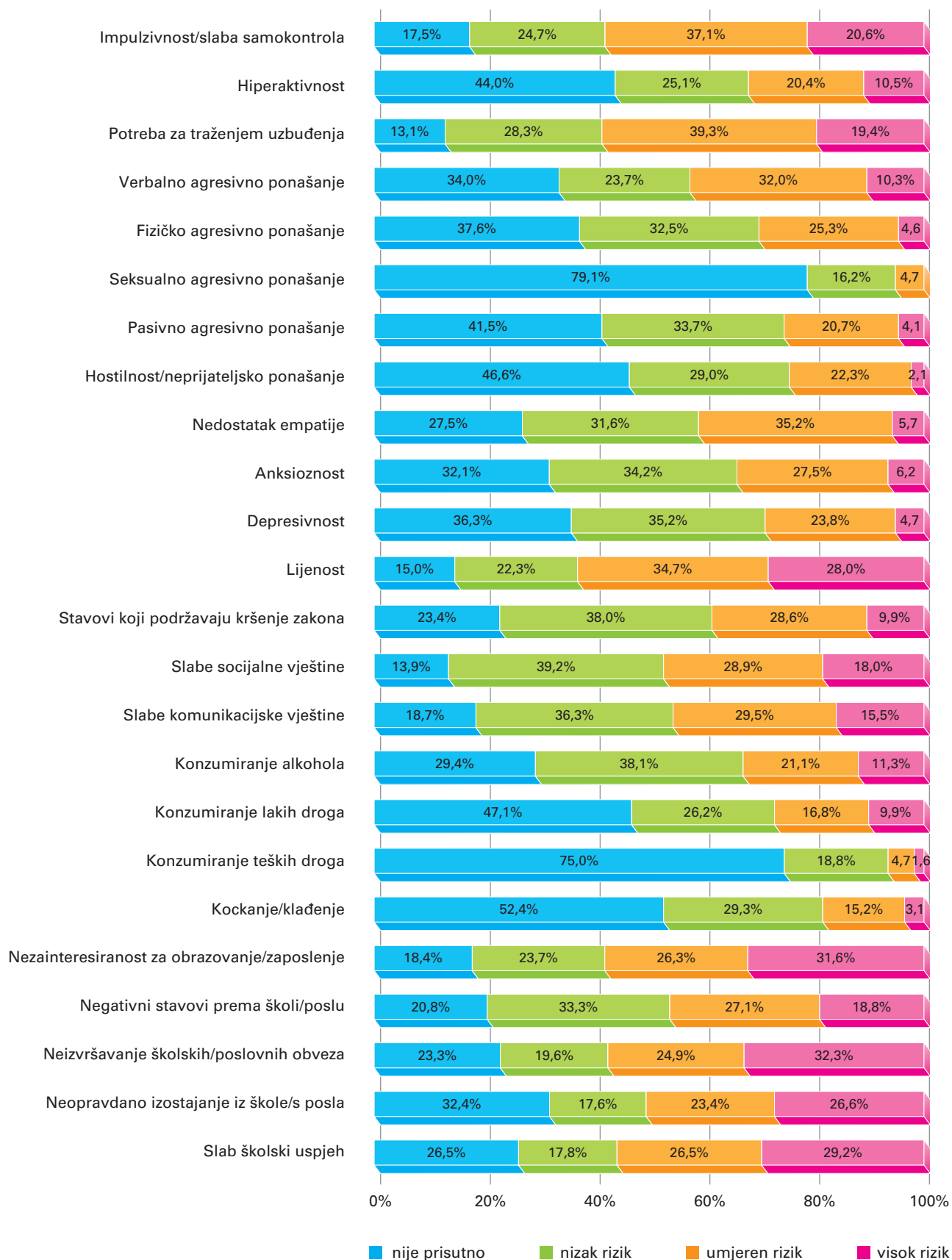
Na slici 29. grafički je prikazana zastupljenost i procijenjeni intenzitet individualnih dinamičkih rizičnih čimbenika iz čega je vidljiva značajna zastupljenost brojnih nepovoljnih obilježja. Ove podatke moguće je promatrati na više načina. Prvo ćemo se usmjeriti općenito na područja rizika koja su prisutna, bez obzira na njihov intenzitet te ćemo promatrati ona obilježja koja su prisutna u više od 70% sudionika. Nakon toga pozornost ćemo usmjeriti na udio zastupljenosti visokog rizika, koji predstavlja tretmansi najzahtjevniju kategoriju prema složenosti tretmana.

U području osobnosti najviše je rizika identificirano u području impulzivnosti i potrebe za traženjem uzbuđenja. Razvijanje samokontrole jedna je od najčešćih potreba tretmana u radu s počiniteljima kaznenih djela, stoga je ovaj rezultat u potpunosti očekivan. Zatim možemo istaknuti nedo-

statak empatije, lijenost, stavove koji podržavaju kršenje zakona te slabe socijalne i komunikacijske vještine. Različita nepovoljna područja vezana uz obrazovanje, odnosno školovanje ili zaposlenje, također su procijenjena rizičnima. Najviše je zastupljena nezainteresiranost za obrazovanje/zaposlenje, zatim negativni stavovi prema školi/poslu, neizvršavanje školskih/poslovnih obveza, kao i slab školski uspjeh.

Cijeli ovaj skup identificiranih dinamičkih čimbenika implicira potrebu za radom na razvoju, jačanju i održavanju motivacije za školovanjem i prosocijalnim vrijednostima/stavovima te učenje i vježbanje socijalnih/komunikacijskih vještina. Motivacijske i aktivirajuće tehnike rada ključan su alat u intervencijama prema ovim područjima, posebno uzmemo li u obzir činjenicu da je 85% voditelja mjere istaknulo lijenost kao dinamički rizični čimbenik.

Vrlo zanimljive podatke uočavamo analizirajući procjenu rizičnosti u području ovisničkog ponašanja. Konzumiranje alkohola u najviše je slučajeva procijenjeno rizičnim (oko 70%), a konzumiranje lakih droga u nešto malo više od 50%. Lake drogeodnosile su se na droge tipa kanabisa. Konzumiranje teških droga prisutno je i procijenjeno donekle rizičnim u 25% slučajeva, čime možemo zaključiti kako voditelji mjere trebaju ponajprije imati kompetencije za djelovanje na normativna ponašanja, na lakše prekršaje i ona područja ovisnosti koja su u društvenom konfliktu po pitanju normativne prihvaćenosti. Gotovo svi ljudi u društvu teške će droge smatrati velikim problemom i imat će negativan stav prema njima, dok prema alkoholu, lakim drogama ili klađenju postoje oprečna mišljenja, čime se često u intervencijama treba ući u tzv. etički razgovor s mladom osobom. Ovakvi podaci također nam ukazuju kako voditeljima mjere nisu potrebe kompetencije za rad s ovisnicima, pogotovo ne teškim, već za rad s eksperimentatorima i povremenim konzumentima lakih droga. Pri tome, bez obzira na to što konzumiraju sredstva manjeg intenziteta štetnosti, u tretmanskim smislu ne mora se raditi o značajno

SLIKA 29. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI INDIVIDUALNIH DINAMIČKIH RIZIČNIH ČIMBENIKA (N=194; MLADI KOJI IZVRŠAVAJU ODGOJNU MJERU POJAČANA BRIGA I NADZOR)

lakšoj ili jednostavnoj populaciji mladih ljudi. Upravo zbog konflikta društvene prihvaćenosti ovih lakših oblika ovisničkog ponašanja, kao i njihove raširenosti, pristupačnosti i dostupnosti, u ovom području specifične i snažne kompetencije sigurno bi bile dobrodošle.

U području agresivnog ponašanja mladih rezultati su vrlo zanimljivi. Za oko 65% sudionika procijenjeno je rizičnim njihovo verbalno i/ili fizičko agresivno ponašanje, pri čemu je verbalno češće visokog rizika (10,3% u odnosu na 4,6%). Pasivno agresivno ponašanje rizično je u oko 60% slučajeva, međutim u manjoj mjeri intenzivno rizično, usporedimo li s verbalnim agresivnim ponašanjem, što je očekivano jer posljedice nisu jednako vidljive te se ne radi o toliko ekspresivnom ponašanju. Značajan je i podatak kako je 55% mladih procijenjeno hostilnima, odnosno opisuje ih neka razina općega neprijateljskog ponašanja. Ovo obilježje usko je vezano uz čimbenike odgovora, odnosno mogućnosti pozitivnog djelovanja intervencija, pri čemu su hostilne osobe puno manje podložne pedagoškom utjecaju i tretmanu općenito. Seksualno agresivno ponašanje očekivano je najmanje zastupljeno, međutim činjenica da je u 20% slučajeva ono procijenjeno kao rizično nije zanemariva i zahtijeva stručnu pozornost, posebno uzmemo li u obzir štetnost posljedica ovakvog oblika agresije, kao i udjela mladih koji su sankcionirani zbog različitih kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa.

Anksioznost i depresivnost, kao internalizirani problemi u ponašanju, zastupljene su u spektru rizičnosti s oko 65%. Ovako širok raspon aktualno procijenjenih rizičnih čimbenika u skupini mladih koji izvršavaju odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj vrlo jasno ukazuje na širok spektar kompetencija koje voditelji ove mjere trebaju imati za ostvarivanje svrhe kaznenopravne sankcije. Stoga iz ovih rezultata možemo iščitavati i edukacijske potrebe stručnjaka u praksi s obzirom na specifična obilježja mladih i specifične skupine problematičnog ponašanja.

U području obiteljskog života, posebno ponašanja roditelja, voditelji mjere također su iskazivali zastupljenost rizičnih čimbenika. Rezultati su prikazani na slici 30. Najistaknutiji rizični čimbenici ponajprije su vezani uz različite odgojne postupke, pri čemu je nedosljedno roditeljsko ponašanje najviše istaknuto. U 90% slučajeva ono je procijenjeno kao rizično, kod 32% visokorizično, a kod isto toliko umjereno rizično. Niti jedan drugi dinamički čimbenik rizika unutar svih ispitivanih područja nije toliko zastupljen. U ovom području možemo reći kako postoji gotovo jasan konsenzus voditelja mjere u njihovoj procjeni rizičnosti nedosljednoga roditeljskog ponašanja te da je ono prisutno kod gotovo svih sudionika. I teorijski i empirijski gledano ovaj je podatak očekivan, pogotovo u kontekstu drugih čimbenika kao što je permisivno roditeljsko ponašanje i nedostatak adekvatnoga roditeljskog nadzora koji je usko s time povezan. Nedovoljni nadzor, kao i zanemarujuće ponašanje, koje je ovdje zastupljeno s oko 60% kod roditelja, značajniji su prediktivni čimbenici za razvoj delinkvencije nego zlostavljanje. Stoga je u intervencijama prema roditeljima (i preventivnim i tretmanskim) potrebno djelovati na razvoju adekvatnog, dosljednog i uključenoga roditeljskog ponašanja.

S ciljem dodatne provjere roditeljskog ponašanja, za oba roditelja odvojeno, ispitali smo procjenu roditeljskog stila. Ovdje se svakako radi o vrlo gruboj procjeni koju su voditelji mjere napravili kad smo im ponudili da svrstaju odgojne postupke oca i majke u jednu od četiri kategorije: (1) autoritativni, (2) autoritarni, (3) permisivni ili (4) indiferentni, pri čemu su procjenjivači mogli izabrati samo jedan odgovor. Rezultati su grafički prikazani na slici 31.

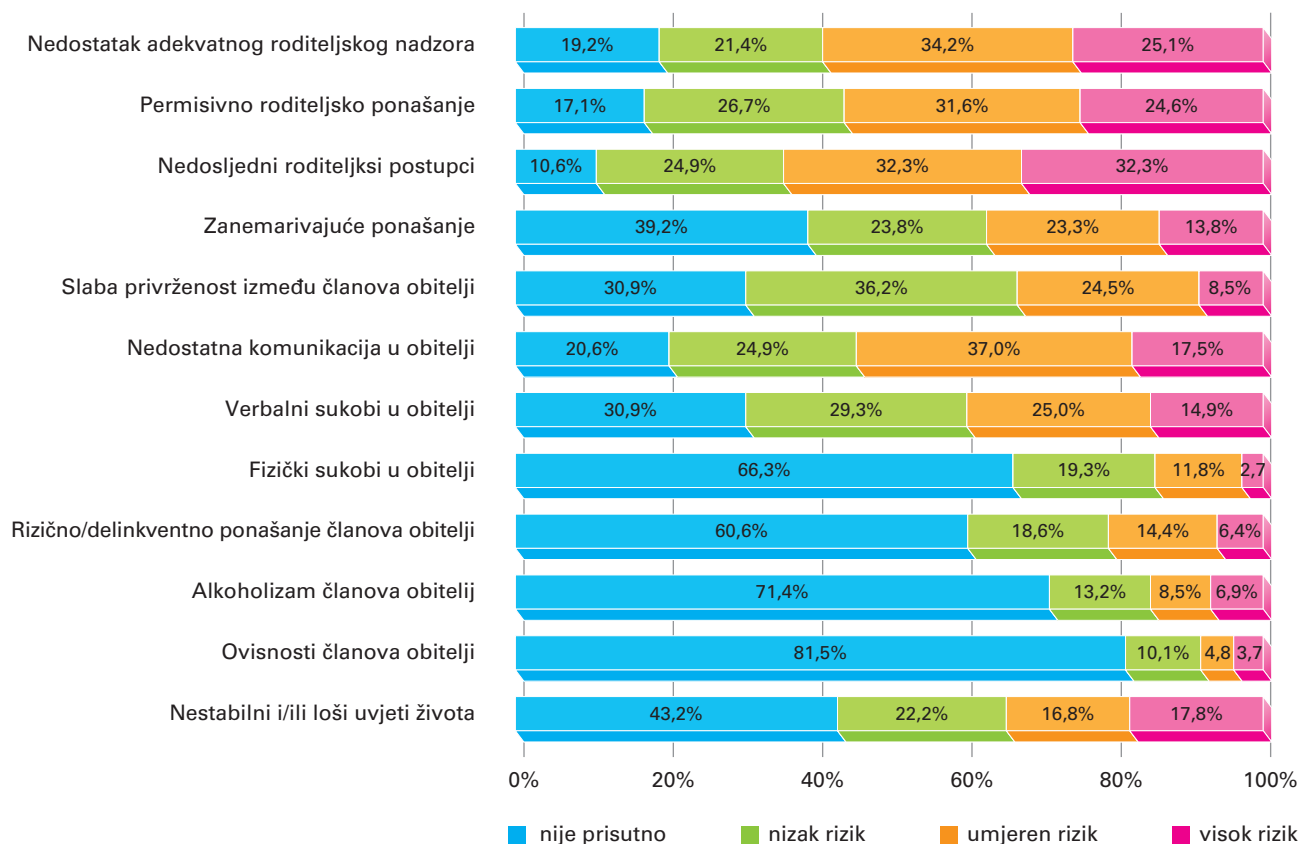
Tradicionalno optimalan roditeljski stil, koji karakterizira visoka razina topline/emocionalnosti i nadzora/kontrole (autoritativni odgojni stil), zastupljen je kod oko svega 14% očeva i 17% majki. Već ovom prvom informacijom možemo zaključiti kako poželjni roditeljski postupci nisu u dovoljnoj

mjeri zastupljeni među sudionicima. Dominiraju roditeljski stilovi u kojima nedostaje nadzora/kontrole. Tako je 36% očeva procijenjeno permisivnim u svojem odgoju, kao i čak 50% majki. Dakle pokazuju toplinu i emocionalnost prema svojoj djeci, međutim nedostaje element kontrole koji je u odgoju od posebne važnosti, posebno bihevioralna kontrola koja se smatra pozitivnom, u odnosu na psihološku (negativnu) kontrolu. Nedostatak kontrole, ali ujedno i topline/emocionalnosti obilježava indiferentni roditeljski stil. U literaturi se često naziva još i zanemarujući. Čak 37% očeva i 19% majki procijenjeno je kroz ovakvo roditeljsko ponašanje, što je, uz permisivnost, zabrinjavajući podatak.

U kontekstu ovih podataka, intenzitet i zastupljenost ranijih obiteljskih intervencija, posebno ranije izricanog nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, kao i uključivanja obitelji u savjetovanje (ne samo mladih), dodatno dobiva smisao. Radi se

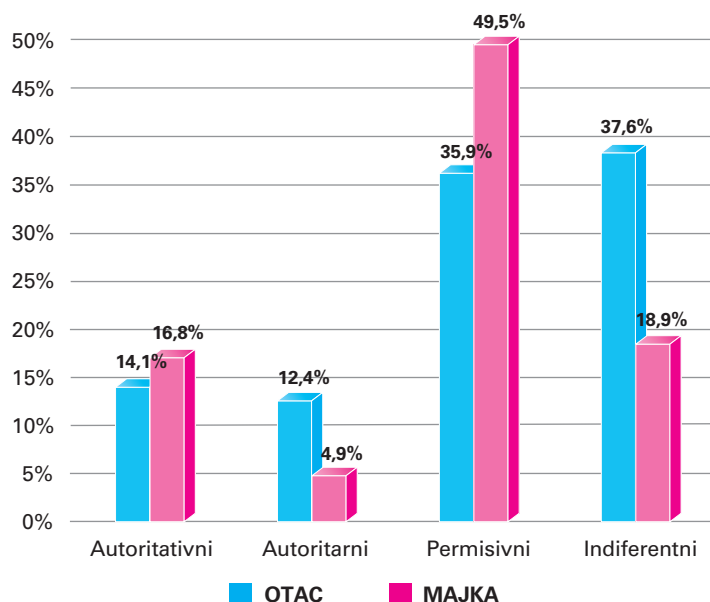
sigurno o roditeljima kojima je potrebna pomoć u odgoju te koje je potrebno uključiti u programe učenja roditeljskih vještina. Na slici 30. također je prikazan intenzitet nekih nepovoljnih pojava u obitelji kao što su verbalni i fizički sukobi, rizično/delinkventno ponašanje članova obitelji te ovisnosti. One su na razini rizičnosti nešto manje zastupljene, iako je njihov utjecaj od velike štetnosti i treba mu posvetiti posebnu pozornost. Istovremeno, provjerili smo zastupljenost nekih rizičnih pojava/ponašanja kod očeva i majki odvojeno (slika 32). U ovom kontekstu rezultate ćemo komentirati usporedno.

Verbalni sukobi u obitelji u najvećoj mjeri su prisutni te su procijenjeni rizičnima u oko 70% slučajeva, pri čemu 15% visokorizičnima, 25% umjereno rizičnima, a u 30% nisko rizičnima. Ovo pitanje uključuje općenito verbalne konflikte u obitelji i njihovu izraženost, što je informacija koja je izuzetno važna u razvoju kompetencija za kvalitetan

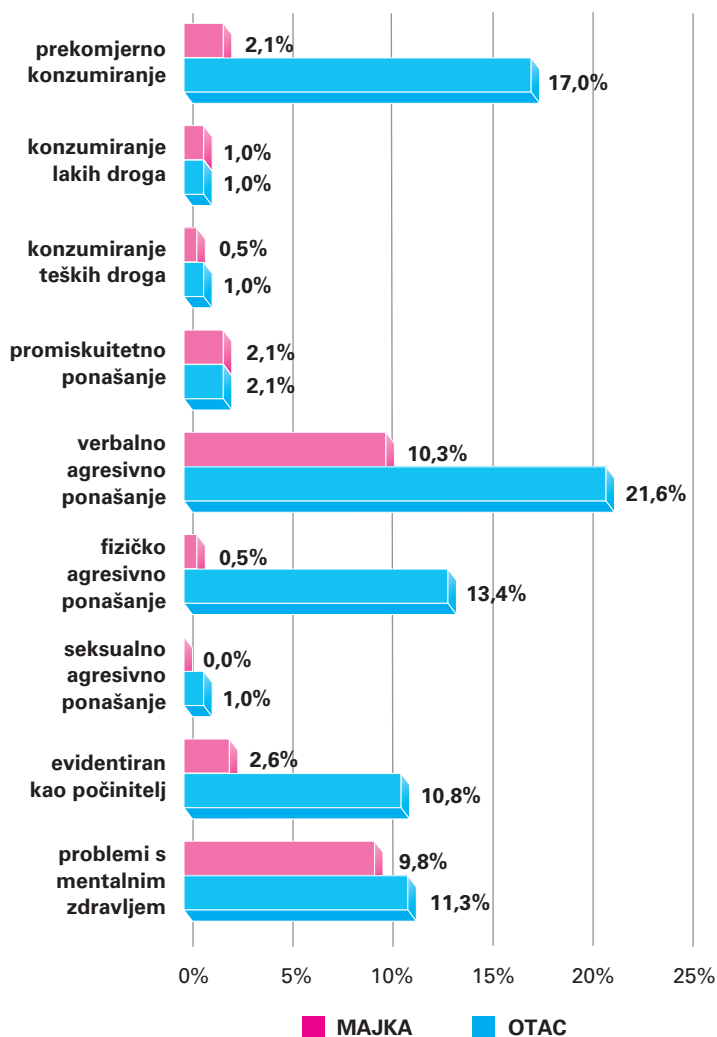

SLIKA 30. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI OBITELJSKIH DINAMIČKIH RIZIČNIH ČIMBENIKA (N=188; MLADI KOJI IZVRŠAVAJU ODGOJNU MJERU POJAČANA BRIGA I NADZOR)

tretmanski rad s obiteljima, dok uočavamo kako je verbalno agresivno ponašanje procijenjeno kod 21% očeva i 10% majki. Fizički sukobi rizični su u oko 35% slučajeva, odnosno znatno manje nego verbalni, međutim uočavamo da je fizičko agresivno ponašanje prisutno kod očeva u 13% slučajeva, a kod majki značajno manje (u 0,5% slučajeva). Rizično/delinkventno ponašanje članova obitelji jedan je od najznačajnijih rizičnih čimbenika za razvoj delinkventnog ponašanja djece i mladih te je ono procijenjeno rizičnim u čak 40% slučajeva. Kod ovog podatka ne znamo o kome se radi (roditelji, braća i/ili sestre, neki drugi članovi obitelji), međutim iz ranije prikazanih rezultata statičkih čimbenika rizika uočili smo značajan udio onih sudionika kojima su i braća/sestre bili evidentirani kao počinitelji kaznenih djela. Kod roditelja također imamo relativno značajnu zastupljenosti, pogotovo očeva. Oko 11% očeva evidentirano je kao počinitelj kaznenog djela te 2,6% majki. Ovisnosti kod članova obitelji nešto su manje zastupljene i procijenjene visoko rizičnim čimbenikom. Alkoholizam članova obitelji prisutan je u oko 30% slučajeva, a druge ovisnosti o drogama u oko 19%. Međutim, promatramo li ovu informaciju prema roditeljima odvojeno, uočavamo značajnu zastupljenost prekomjernog konzumiranja alkohola kod očeva (u 17% slučajeva), u odnosu na majke (oko 2%). Konzumiranje lakih i teških droga nije zastupljeno te je procijenjeno u oko 1% slučajeva. Potrebe tretmana na razini obiteljskoga psihosocijalnog funkcioniranja u području izvršavanja PBIN-a jasno ukazuju na važnost posjedovanja profesionalnih kompetencija za mijenjanje i unapređivanje roditeljskih odgojnih stilova, posebno u razvoju dosljednosti te jačeg i pravilnog kontroliranja i nadziranja djece, odnosno opće uključenosti u život i odgoj djeteta, budući je zastupljenost indiferentnoga / zanemarujućega roditeljskog ponašanja značajno izražena. Nakon toga potrebno je raditi na vještinama rješavanja obiteljskih konflikata, a tek zatim prepoznavanja i interveniranja u području ovisnosti članova obitelji. Problemi s mentalnim zdravljem (dijagnosticirane

SLIKA 31. GRAFIČKI PRIKAZ PROCIJENJENOGA ODGOJNOG RODITELJSKOG STILA OCA (N=170) I MAJKE (N=185)

SLIKA 32. GRAFIČKI PRIKAZ RIZIČNIH PONAŠANJA OČEVA (N=170) I MAJKE (N=185)

duševne bolesti kod roditelja) zastupljene su kod oko 10% očeva i majki. Intervencije u ovom području nisu predmet neposrednog rada na izvršavanju odgojne mjere PBIN, ali su važna informacija za suradnju sa psihijatrima u izvršavanju, upućivanju na liječenje, kontroliranju liječenja roditelja i slično te su naravno značajna informacija o psihosocijalnom riziku u kojem dijete odrasta ako se roditelji nisu adekvatno uključili u liječenje, kao i zbog bioloških ili genetskih predispozicija.

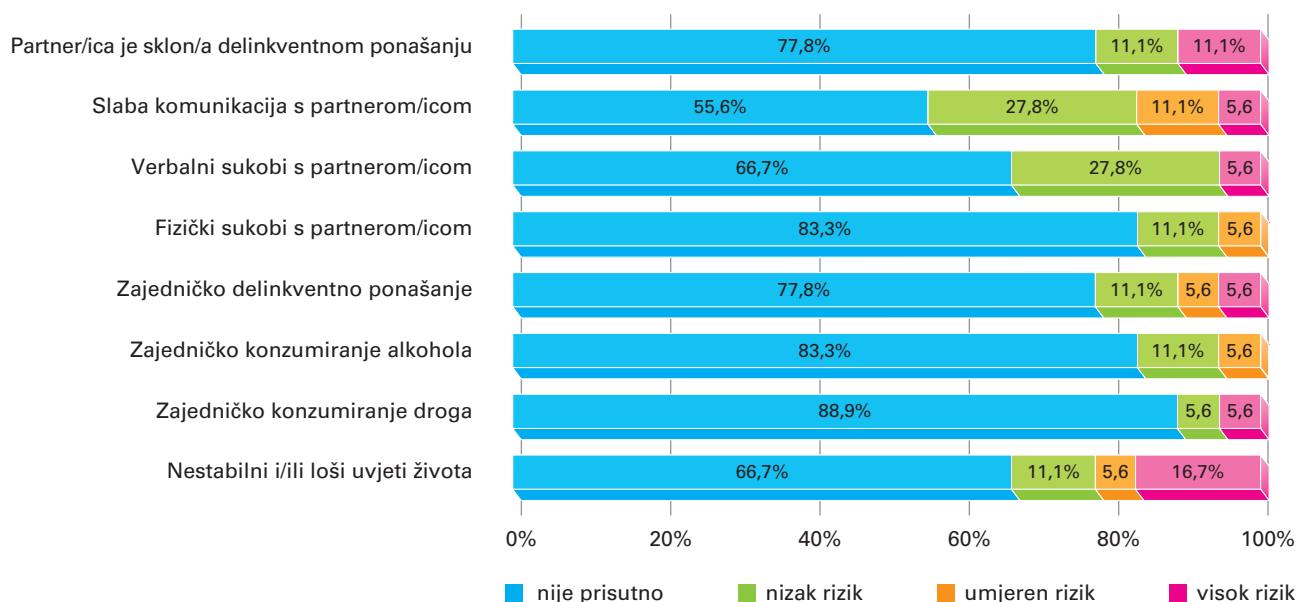
Imajući u vidu specifičnu dob, pri čemu su u okviru izvršavanja PBIN-a značajno zastupljeni i mlađi punoljetnici, u jednom segmentu pitanja o rizičnim čimbenicima usmjerili smo se i na partnerski zajednički život ili pitanja o partnerici/partneru ako se radi o značajnoj vezi. Voditelji mjere dali su svoje procjene za svega 18 sudionika, koje smatramo važnima s obzirom na to da prosocijalna osoba s kojom je mlada osoba u vezi može biti značajan zaštitni čimbenik u budućem delinkventnom ponašanju.

Rezultati (slika 33.) pokazuju relativno pozitivnu procjenu i percepciju partnerice/partnera i njihova odnosa. Kao najveći rizik navode se verbalni sukobi (u oko 35% slučajeva) te slaba komunikacija (oko 45% slučajeva). Svakako je pozitivna činjenica,

koja je značajna zaštita za daljnje neprihvatljivo ponašanje, da u oko 78% slučajeva partnerica/partner nema sklonosti delinkventnom i rizičnom ponašanju.

Na općenitoj razini, rezultati nam u oko 15% slučajeva ukazuju na postojanje rizičnosti u partnerskom odnosu na način da je prisutno zajedničko delinkventno ponašanje, konzumiranje alkohola i/ili droga. Budući da se radi o vrlo malom uzorku (N=18), zapravo možemo govoriti o pojedinačnim slučajevima mladih kod kojih je potrebno više pozornosti usmjeriti na ovaj aspekt rizičnosti.

Škola je također socijalni prostor u kojem mogu biti prisutni različiti rizični čimbenici, kao i u drugim okruženjima. Iako teško podložni nekim realnim promjenama u okviru izvršavanja maloljetničkih sankcija, potrebno je procijeniti rizične čimbenike u školskom okruženju, budući da su intervencije tada moguće u dva smjera: (1) s jedne strane, možda je moguće intervenirati u promjenu škole ili suradnju sa školom ako je ona procijenjena rizičnom, (2) s druge pak strane, jačanjem unutarnjih čimbenika zaštite, moguće je djelovati na neke okolin-ske čimbenike rizika u školskom okruženju (primjerice odupiranje vršnjačkom pritisku i slično).

SLIKA 33. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI DINAMIČKIH ČIMBENIKA RIZIKA U PODRUČJU PARTNERSKOG ODNOSA (N=18; MLADI KOJIMA JE IZREČEN PBIN, A KOJI ŽIVE S PARTNERICOM ILI IMAJU ZNAČAJNIJU DULJU VEZU)

U ovom području procijenjeni su oni sudionici koji su uključeni u neki oblik školovanja (N=98). Kao najznačajniji čimbenik rizika u školskom okruženju procijenjeno je pohađanje škole s visokom stopom delinkventnog ponašanja učenika (u više od 70% slučajeva), pri čemu je ono u 13% slučajeva visoko rizično (slika 34.). Ovakav podatak ne začuđuje uzmemo li u obzir činjenicu da mladi s problemima u ponašanju češće upisuju strukovne škole, pogotovo trogodišnje obrtničke programe. Tamo se upisuju uglavnom učenici koji su imali slabiji školski uspjeh u osnovnoj školi, što pak visoko korelira s rizičnim ponašanjem te tako na neki način u tim školama imamo svojevrsnu akumulaciju rizičnih učenika u istom socijalnom prostoru. Djelovanje na ovaj rizični čimbenik često je ograničavajuće, međutim, kako je ranije navedeno, potrebne su nam ove informacije da bismo mogli djelovati na jačanju otpornosti mladih u pogledu potencijalnih negativnih utjecaja drugih učenika.

Prostor oko škole također je socijalno okruženje potencijalnog rizika te je u više od 55% slučajeva procijenjeno da se škola nalazi u rizičnoj zajednici, što također zahtijeva jačanje otpornosti, ali i šireg društvenog ulaganja u rizična okruženja.

Osim što može predstavljati područje rizika, škola također može predstavljati područje zaštite i prostor za pozitivne, usklađene intervencije prema mladima. Izvršavanje odgojne mjere PBIN uvelike podrazumijeva suradnju sa školama, međutim kvalitetna

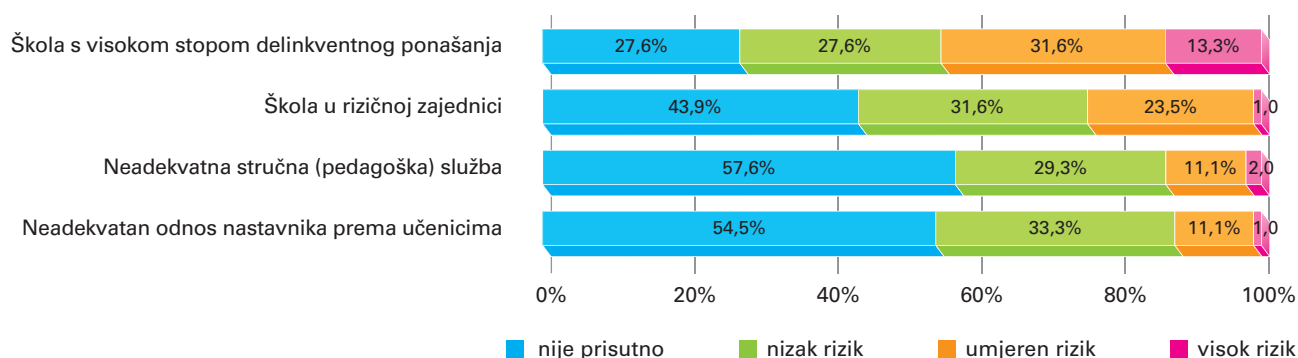
suradnja temelji se na pretpostavci postojanja adekvatne stručne službe u školi (pedagozi, socijalni pedagozi, psiholozi), kao i odnosa nastavnika prema učenicima. Promatrajući školu kao odgojno-obrazovnu ustanovu, odgojnu komponentu potrebno je pružiti, u suradnji sa stručnjacima, i prema djeci rizičnog ponašanja, pa tako i onima koji izvršavaju sudske sankcije zbog počinjenih kaznenih djela.

U nešto više od 40% slučajeva ovi zaštitni čimbenici nisu procijenjeni kao optimalni, odnosno procijenjeni su kao rizični. Takva činjenica otežava pravilno provođenje PBIN-a i nemogućnost kreiranja sinkroniziranoga i zajedničkoga multidisciplinarnog pristupa u provođenju mjere, kroz suradnju voditelja mjere i stručne službe / nastavnika u školama.

Ovakav podatak upućuje i na potrebu djelovanja prema školama te moguće kvalitativnije senzibilizacije škola za mlade s problemima u ponašanju.

S obzirom na to da su vršnjački odnosi u adolescenciji posebno značajni, potrebno je bilo uključiti i specifičan skup pitanja koji će ispitivati rizičnost u ovom području. To smo ispitali kroz tri pitanja koja se odnose na druženje s vršnjacima rizičnog ponašanja, odnosno vršnjacima koji čine kaznena djela, izlascima na rizična mjesta s vršnjacima te uključenost u ljubavnu vezu s djevojkom/mladićem rizičnog ponašanja.

Iz rezultata (slika 35.) primjećujemo kako su prijateljski vršnjački odnosi najzastupljeniji u procjeni rizičnosti, a prije svega dru-

SLIKA 34. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI DINAMIČKIH ČIMBENIKA RIZIKA U PODRUČJU ŠKOLSKOG OKRUŽENJA (N=98; MLADI KOJIMA JE IZREČEN PBIN, A KOJI SU UKLJUČENI U PROCES ŠKOLOVANJA)

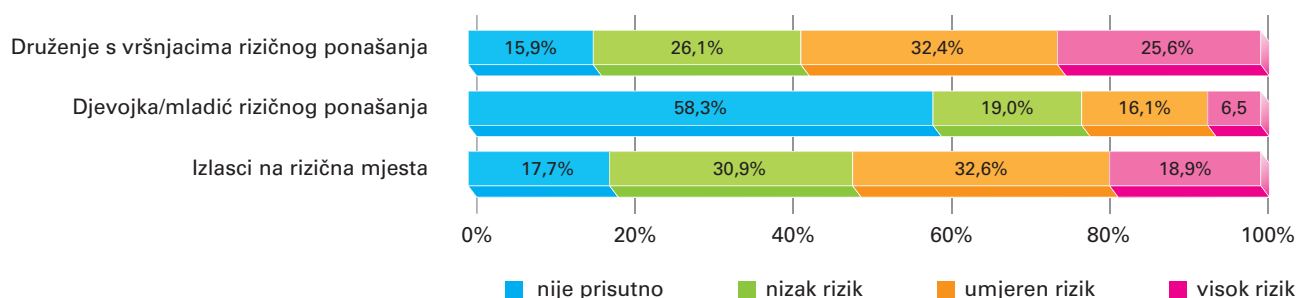
ženje s vršnjacima koji čine kaznena djela. U 84% slučajeva ono je prisutno i rizično, odnosno u gotovo 26% slučajeva predstavlja visok rizik, a u 32% slučajeva umjeren. Kumulativno djelovanje nepovoljnih individualnih obilježja, s obilježjima obitelji i vršnjaka, od izuzetne je prediktivne vrijednosti za delinkventno ponašanje pa i recidivizam u kontekstu izvršavanja odgojnih mjera. Tome svakako doprinosi i podjednaka zastupljenost intenziteta rizičnosti u pogledu izlazaka na rizična mjesta – što je očekivani rezultat u kontekstu druženja s vršnjacima sklonima činjenju kaznenih djela i prekršaja.

Prosocijalni ljubavni odnosi su, kako je ranije navedeno, značajan čimbenik zaštite. U ovom kontekstu kod oko 40% sudionika možemo govoriti u prilog viđanja s djevojkama/mladićem koji čine kaznena djela te je ono u nešto više od 20% slučajeva procijenjeno kao umjereno i visoko rizično. Kumulativni efekti prethodno navedenih varijabli čine skupinu rizičnih čimbenika koji su prilično otporni na promjenu i zahtijevaju značajnije stručne intervencije.

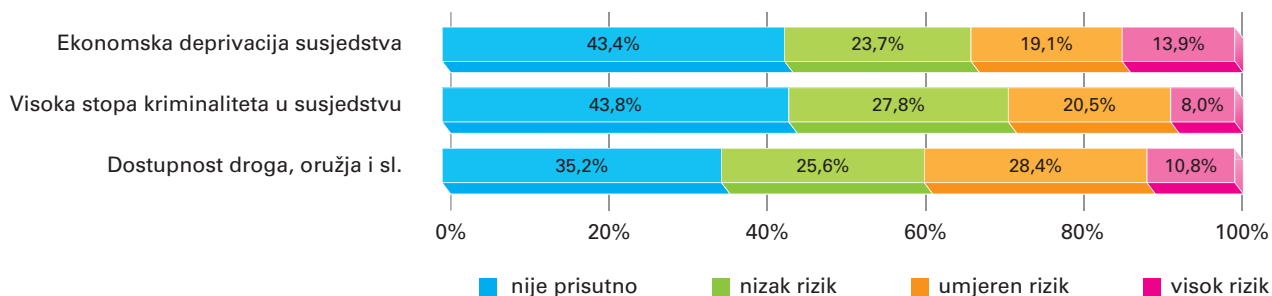
Posljednji skup procjene dinamičkih čimbenika rizika odnosio se na procjenu zajednice kroz njezinu ekonomsku deprivaciju, stopu kriminaliteta i dostupnost oružja, droga i sličnih rizičnih sredstava. Rezultati ukazuju na činjenicu da oko 60% mladih živi u rizičnim zajednicama, samo različitog stupnja rizika (slika 36.). Za oko 10% sudionika procijenjeno je da žive u visokorizičnim zajednicama prema ovim mjerama.

Ove čimbenike potrebno je uzeti u obzir prilikom kreiranja pojedinačnog programa postupanja, iako su oni teško podložni neposrednom utjecaju. Naime, nije moguće u pojedinačni program definirati cilj da se obitelj preseli iz svojeg okruženja, međutim djelovanjem na jačanje otpornosti individualnih i obiteljskih obilježja moguće je umanjiti štetnost ovih rizika.

Analiza izraženosti svih rizičnih čimbenika kod mladih (statičkih i dinamičkih, individualnih i okolinskih) ukazuje na heterogene potrebe mladih, ali i na značajniju izraženost određenih čimbenika rizika od očekivane s obzirom na vrstu izrečene sankcije. Iako kod nas, u sustavu izvršavanja malo-

SLIKA 35. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI DINAMIČKIH ČIMBENIKA RIZIKA U PODRUČJU VRŠNJAČKIH ODNOSA (N=176)

SLIKA 36. GRAFIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI DINAMIČKIH ČIMBENIKA RIZIKA U PODRUČJU ZAJEDNICE ODNOSNO ŽIVOTNOG OKRUŽENJA (N=176)

ljetničkih sankcija, ne postoje standardizirani instrumenti procjene kriminogenog rizika kojim bismo sa sigurnošću mogli utvrditi njegovu razinu, rezultati sugeriraju da je razina rizika mladih viša od primjerene za ovu vrstu sankcije. Slične rezultate potvrđuju i neka druga istraživanja. Tako su primjerice rezultati u okviru znanstveno-istraživačkog projekta „Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela“ (voditeljica prof. dr. sc. Antonija Žižak) pokazali kako je 24% mladih koji izvršavaju PBIN, prema procjeni mjernog instrumenta, visoko ili vrlo visoko rizično, u odnosu na 33%, prema mišljenju stručnjaka (Pencinger, 2010). Budući da su sankcije u zajednici prije svega namijenjene mladima u niskom i/ili umjerenom riziku, ovakvi podaci dodatno potkrepljuju potrebu za jasnom implementacijom instrumenata procjene kao standarda pravosuđa prilagođenog potrebama mladih. Međutim, i bez neposredne mjere razine kriminogenog rizika dobiveni rezultati upućuju na složene potrebe tretmana kojima je potrebno odgovoriti visoko-stručnim intervencijama i tretmanskim postupcima, o čemu će biti više riječi u nastavku.

9.3. Učestalost samoiskazanog rizičnog i delinkventnog ponašanja prije izricanja i za vrijeme trajanja PBIN-a

Kako bismo istražili samoprocjenu rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih kojima je izrečena odgojna mjera PBIN, primijenjen je Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja kojim smo ispitali učestalost činjenja prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja, korištenje i zlouporaba psihoaktivnih tvari, nasilničko ponašanje u bliskim odnosima, teže krađe, provale, razbojništva i teška kaznena djela protiv života i tijela. Mladi su za svako rizično i delinkventno ponašanje procjenjivali koli-

ko često su se ponašali na određeni način prije nego što im je izrečena ova odgojna mjera te za vrijeme trajanja PBIN-a.

Iz tablice 20. možemo vidjeti kako mladi izjavljaju da su se prije izricanja PBIN-a češće uključivali u više različitih rizičnih i delinkventnih ponašanja. Ukupno gledajući, najčešća su prekršajna i lakša delinkventna ponašanja što ne iznenađuje uzmemo li u obzir činjenicu da je riječ o najblažim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja među onima uključenima u ovo istraživanje. Kada je riječ o učestalosti rizičnih i delinkventnih ponašanja za vrijeme trajanja PBIN-a, vidljivo je kako su ona među mladima znatno rjeđa.

Od svih prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja, mladi izvješćuju kako najčešće voze skuter ili motor bez vozačke dozvole. Vidljivo je kako se učestalost tog ponašanja znatno smanjuje tijekom trajanja PBIN-a, no i za vrijeme trajanja PBIN-a to ponašanje ostaje najčešće.

Kada je riječ o zlouporabi psihoaktivnih tvari, očekivano, pušenje marihuane ili hašiša predstavlja najčešće ponašanje u koje se pet i više puta uključilo gotovo 30% mladih. Za vrijeme trajanja PBIN-a učestalost ove aktivnosti među sudionicima osjetno se smanjuje te $\frac{3}{4}$ sudionika izjavljuje kako za vrijeme trajanja PBIN-a nije uopće pušilo marihuanu ili hašiš. Čak petina mladih preprodavala je drogu prije izricanja PBIN-a te se i to ponašanje po izricanju odgojne mjere značajno prorjeđuje.

Nasilno ponašanje u bliskim odnosima među mladima nešto je rjeđe nego ostala rizična i delinkventna ponašanja, no iz tablice 20. uočavamo kako je gotovo trećina mladih razbijala stvari po kući što je predstavljalo njihovu reakciju na ponašanje roditelja. Sva nasilna ponašanja u bliskim odnosima među mladima prorijedila su se početkom izvršavanja PBIN-a.

U skupini ponašanja koja se odnose na teške krađe, provale i razbojništva, kod sudionika se najčešće javljaju provale radi krađe novca ili drugih vrijednih stvari te krađa u trgovini u vrijednosti višoj od 100 kn. Za vrijeme izvršavanja PBIN-a, manje

od 10% mladih sudjelovalo je u takvom ponašanju što predstavlja vrijedan pomak u odnosu na učestalost takvog ponašanja prije izricanja PBIN-a.

Teška kaznena djela sama po sebi vrlo su rijetka među sudionicima, no ipak je iz rezultata vidljivo kako je mali broj sudionika (3 sudionika) i za vrijeme trajanja PBIN-a krivotvorio novac ili službene dokumente. Važno je napomenuti kako 4 – 5% mladih nije dalo samoprocjenu vlastita rizičnog i delinkventnog ponašanja za vrijeme trajanja PBIN-a što je više nego kod ostalih mjernih instrumenata primijenjenih u

ovom istraživanju. Moguće je da su mladi predvidjeli taj drugi dio skale, odnosno da ih je zbunilo to što su kod davanja odgovora na ovoj skali trebali u istom redu dati dvije procjene – prije izricanja PBIN-a i za vrijeme trajanja PBIN-a. Osim toga, moguće je da je dijelu sudionika bio problem procijeniti koliko često su se na određeni način ponašali prije izricanja PBIN-a, a koliko za vrijeme njegova trajanja. S druge strane, možda su drugu procjenu izbjegavali dati oni sudionici koji su i za vrijeme trajanja PBIN-a nastavili s istim ponašanjem kao i prije izricanja. S obzirom na to da ne može-

TABLICA 20. POSTOCI MLADIH S PBIN-OM S OBZIROM NA SAMOISKAZANU UČESTALOST NJIHOVA UKLJUČIVANJA U RAZLIČITA RIZIČNA I DELINKVENTNA PONAŠANJA PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA ODGOJNE MJERE

Ponašanja		Broj puta prije nego što je izrečen PBIN				Broj puta za vrijeme trajanja PBIN-a			
		0	1-2	3-4	5 i više	0	1-2	3-4	5 i više
PREKRŠAJNA I LAKŠA DELINKVENTNA PONAŠANJA	Skidao dijelove s tuđeg automobila, motora ili bicikla (npr. brisače, svjetla i sl.) i prisvojio ih.	79,9	10,8	3,1	6,2	97,3	2,2	0	0,5
	Namjerno razbio prozor, uličnu svjetiljku, izlog, koševce za smeće, klupu ili slično.	49,7	26,9	11,4	11,9	88,1	10,8	0,5	0,5
	Ispustio gume na automobilu ili ga na neki drugi način oštetio kao npr. izgrebao lak, razbio prozor i sl.	70,6	21,1	4,6	3,6	96,8	1,6	0	1,6
	Primio ili kupio nešto za što si znao da je ukradeno (npr. mobitel, sat i sl.).	45,4	32,5	6,2	16,0	81,6	11,9	3,2	3,2
	Uzeo građevinski materijal ili druge stvari s gradilišta ili iz skladišta.	80,4	11,9	4,6	3,1	95,7	3,8	0	0,5
	Sudjelovao u krađi ili nekoj drugoj kažnjivoj aktivnosti koju su predvodili neki tvoji prijatelji.	38,7	37,1	12,9	11,3	90,3	7,0	1,1	1,6
	Vozio skuter ili motor, a da nisi imao potvrdu o poznavanju prometnih propisa, odnosno odgovarajuću vozačku dozvolu.	29,9	23,2	10,3	36,6	73,0	11,4	2,2	13,5
	Preprodavao radi zarade presnimljeni audiovizualni materijal (glazbu, filmove i sl.)	88,1	6,2	2,1	3,6	95,7	3,8	0	0,5
	Našao nešto vrijedno (npr. mobitel) i to zadržao bez pokušaja da to vratiš vlasniku.	49,0	40,2	5,7	5,2	87,6	9,2	1,1	2,2
	Sudjelovao u nasilju na utakmicama (npr. palio baklje, tukao se, trgao stolce i sl.).	70,6	14,9	4,1	10,3	86,5	10,3	1,1	2,2
	Sudjelovao u napadu na osobu zbog njezine vjere, rase ili spolne orijentacije (npr. Romi, homoseksualci, transvestiti).	74,7	13,9	4,6	6,7	93,0	4,9	1,1	1,1

KORIŠTENJE ILI ZLOUPORABA PSIHOAKTIVNIH TVARI	Snifao ili udisao ljepilo.	93,8	3,1	0,5	2,6	98,9	1,1	0	0
	Pužio marihuanu ili hašiš.	47,9	18,0	4,6	29,4	74,7	14,0	3,2	8,1
	Koristio ecstasy ("bombone"), speed ili slične droge.	87,6	3,6	1,5	7,2	96,2	1,1	1,1	1,6
	Koristio neku tešku drogu kao npr. kokain, heroin, LSD, ice ili slične droge.	92,7	2,1	0,5	4,7	96,8	1,1	0,5	1,6
	Bio u školi pod utjecajem neke droge.	76,2	10,4	2,1	11,4	92,4	2,7	0,5	4,3
	Preprodavao drogu.	79,9	7,2	2,6	10,3	95,7	0,5	1,6	2,2
NASILNIČKO PONAŠANJE U BLISKIM ODNOSIMA	Razbijao stvari po kući kad su ti roditelji nešto zabranili (izlazak, vožnju mopedom i sl.) ili ti nisu dali novac koji si tražio.	67,5	18,6	4,6	9,3	90,3	6,5	0,5	2,7
	Prijetio i udario majku, oca ili drugog odraslog člana obitelji kad su ti roditelji nešto zabranili (izlazak, vožnju mopedom i sl.) ili ti nisu dali novac koji si tražio.	92,3	5,7	1,0	1,0	98,4	0,5	0,5	0,5
	Prijetio, udario ili ozbiljnije ozlijedio nastavnike ili profesore.	87,1	7,7	1,0	4,1	96,7	1,6	1,1	0,5
	Prijetio svojoj djevojci da ćeš je udariti/ozlijediti.	94,8	1,5	0,5	3,1	97,8	0,5	1,1	0,5
	Bio fizički nasilan prema svojoj djevojci.	94,8	4,2	1,0	0	97,8	2,2	0	0
TEŽA KRAĐA, PROVALE, RAZBOJNIŠTVO	Nasilno ušao u školu, trgovinu ili tuđi stan da bi uzeo novac ili vrijedne stvari.	58,5	24,4	8,8	8,3	92,5	5,4	1,1	1,1
	Iskoristio priliku (npr. otvoren prozor) i ušao u školu ili trgovinu ili neki tuđi stan kako bi uzeo novac / neke vrijedne stvari.	73,1	16,6	3,6	6,7	94,6	5,4	0	0
	Nasilno otvorio zaključani automobil da bi uzeo novac ili vrijedne stvari.	86,6	9,3	1,5	2,6	98,4	1,6	0	0
	Uzeo u samoposluži ili nekoj drugoj trgovini stvar ili stvari vrijedne više od 100 kn, a da nisi platio.	62,4	21,1	5,2	11,3	91,9	5,9	0,5	1,6
	Prijetio batinama nekoj osobi da bi došao do novca ili vrijednijih stvari.	68,0	17,0	7,2	7,7	92,5	6,5	1,1	0
	Prijetio oružjem (hladnim npr. nož, bejzbol palica ili vatrenim – pištolj, bomba) nekoj osobi da bi došao do novca ili vrijednijih stvari.	86,1	10,3	1,0	2,6	96,8	2,7	0,5	0
TEŠKA KAZNENA DJELA	Izvršio ubojstvo ili pokušaj ubojstva.	95,9	4,1	0	0	100	0	0	0
	Izvršio silovanje ili pokušaj silovanja.	98,5	1,0	0	0,5	100	0	0	0
	Krivotvorio novac ili druge službene dokumente (npr. osobna iskaznica, putovnica, automobilske tablice i sl.).	93,3	4,1	1,5	1,0	98,4	1,1	0	0,5

mo sa sigurnošću odrediti razlog izostanka ovalikog postotka odgovora, potrebno je imati na umu kako bi razlike između učestalosti rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih prije izricanja PBIN-a i za vrijeme njegova trajanja mogle biti umjetno uvećane ako je riječ o namjernom izbjegavanju davanja odgovora od strane sudionika.

Kako bismo provjerili značajnost razlika u učestalosti rizičnih i delinkventnih ponašanja mladih prije izricanja PBIN-a i za vrijeme njegova trajanja, izračunati su ukupni rezultati na pojedinim faktorima ponašanja te su t-testom za zavisne uzorke testirane značajnosti razlika u prosječnim vrijednostima. Kako možemo očekivati da će mladi kojima PBIN traje dulje iskazivati više rizičnog i delinkventnog ponašanja jer su imali više vremena uključiti se u navedena ponašanja, u analizama je kontrolirana duljina trajanja PBIN-a. Duljina trajanja kontrolirana je tako što su sudionici grupirani u četiri skupine s obzirom na duljinu trajanja odgojne mjere, a testiranje statističke značajnosti razlika provedeno je na svakoj skupini zasebno. Prvu skupinu čine mladi s kratkim trajanjem PBIN-a (3 – 6 mjeseci), drugu skupinu oni kojima mjera traje 7 – 12 mjeseci, treću skupinu oni s trajanjem od 13 – 18 mjeseci, a četvrtu oni s dugim trajanjem PBIN-a (19 – 24 mjeseca). Takav način obrade podataka omogućava nam donošenje zaključaka o učestalosti rizičnog i delinkventnog ponašanja u različitim fazama izvršavanja PBIN-a.

Na slici 37. prikazane su frekvencije mladih ovisno o tome kojoj od četiri navedene kategorije trajanja PBIN-a pripadaju. Za najveći broj mladih ova odgojna mjera do trenutka provedbe istraživanja trajala je sedam mjeseci do godinu dana, a najmanji broj mladih nalazi se u skupini s najduljim trajanjem PBIN-a.

Testiranje značajnosti razlika u prosječnim rezultatima na subskali *Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja* pokazalo je kako se za vrijeme trajanja PBIN-a manji broj mladih rjeđe uključuje u navedena ponašanja nego prije izricanja PBIN-a (slika 38.). Isti rezultat potvrđuje se bez obzira na

duljinu trajanja PBIN-a ($t_{3-6}=6,74$; $df=40$; $p<,01$; $t_{7-12}=7,84$; $df=68$; $p<,01$; $t_{13-18}=7,26$; $df=46$; $p<,01$; $t_{19-24}=7,84$; $df=68$; $p<,01$).

Možemo zaključiti kako se u prosjeku učestalost prekršajnih i lakših delinkventnih djela smanjuje za vrijeme trajanja PBIN-a, no nije moguće zaključiti da je to smanjenje posljedica uključenosti u navedenu odgojnu mjeru. Kako je riječ o korelacijskom istraživanju, moguće je samo zaključivati o povezanosti među pojedinim varijablama, no ne i o uzročno-posljedičnom odnosu. Važno je istaknuti kako manja učestalost rizičnog i delinkventnog ponašanja može biti i posljedica potrebe sudionika za davanjem socijalno poželjnih odgovora. No ipak, razlike u učestalosti prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja prilično su velike pa nije za očekivati da su tolike razlike isključivo posljedica davanja socijalno poželjnih odgovora.

I kada je riječ o prosječnim ukupnim rezultatima na supskali *Korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari*, rezultati testiranja značajnosti razlika pokazuju kako je samoiskazana učestalost niža za vrijeme trajanja PBIN-a nego što je bila prije izricanja mjere (slika 39.).

Rezultati t-testa pokazuju kako je samoiskazana učestalost ovih ponašanja niža za vrijeme trajanja PBIN-a nego prije njegova izricanja kada je riječ o mladima kojima PBIN traje 3 – 6 mjeseci ($t=4,07$; $df=39$; $p<,01$), zatim skupini kojoj traje 7 – 12 mjeseci ($t=4,70$; $df=67$; $p<,01$) i onima kojima traje 13 – 18 mjeseci ($t=3,16$; $df=46$; $p<,01$). U skupini mladih kojima PBIN traje dulje od godinu i pol, pokazuje se kako nema razlike u učestalosti korištenja psihoaktivnih tvari prije izricanja i za vrijeme trajanja PBIN-a ($t=1,89$; $df=24$; $p>,05$). Ponašanja koja spadaju u ovu kategoriju nisu niti prije izricanja mjere bila česta među mladima s dugim trajanjem PBIN-a (izuzev pušenja marihuane ili hašiša). Zbog toga tijekom rada s mladom osobom nije niti bilo moguće ostvariti velike efekte na njegovo ponašanje vezano za zloupotrebu psihoaktivnih tvari. Osim toga, moguće je da PBIN nema dugoroč-

nih efekata na zloupotrebu psihoaktivnih tvari među mladima kojima je ta odgojna mjera izrečena.

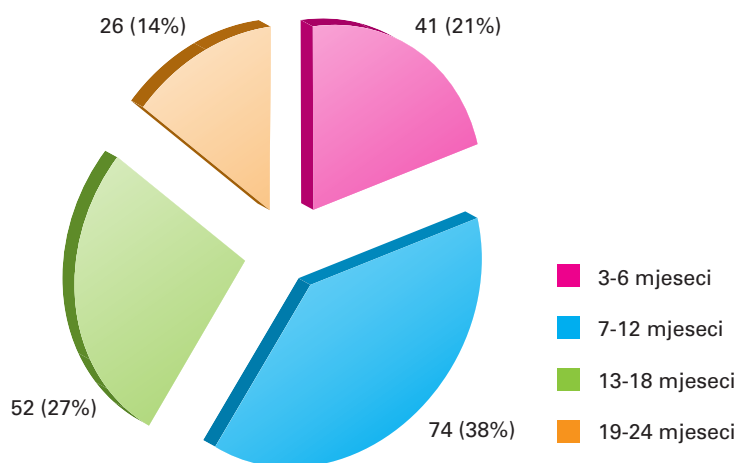
Na slici 40. prikazani su prosječni rezultati za učestalost nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima. Rezultati pokazuju kako kod tri skupine mladih s duljim trajanjem PBIN-a postoji značajna razlika u učestalosti ponašanja pri čemu se pokazuje kako je učestalost nasilničkog ponašanja manja za vrijeme trajanja PBIN-a nego što je bila prije izricanja ($t_{7-12}=4,79$; $df=69$; $p<,01$; $t_{13-18}=4,29$; $df=46$; $p<,01$; $t_{19-24}=3,52$; $df=23$; $p<,01$).

U skupini mladih kojima PBIN traje kratko pokazalo se kako je prosječna samoiskazana učestalost nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima prije izricanja i za vrijeme trajanja PBIN-a jednaka. I u ovom slučaju riječ je o tome da je nasilničko ponašanje u ovoj skupini mladih prije izricanja PBIN-a bilo rijetko te pretpostavljamo kako ova odgojna mjera zbog toga nije niti mogla pokazati značajniji efekt.

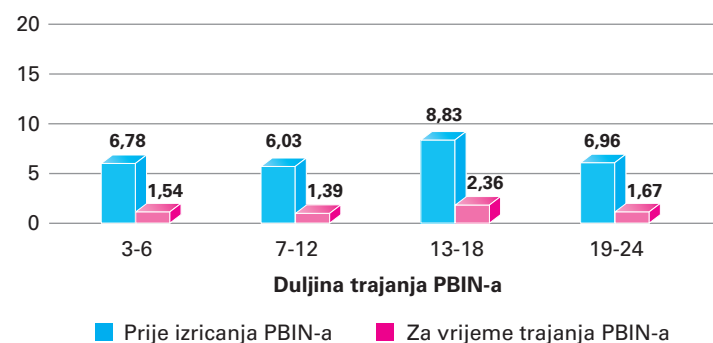
Prosječna samoiskazana učestalost krađa, provala i razbojništva među mladima značajno je niža za vrijeme trajanja PBIN-a nego što je bila prije izricanja mjere, bez obzira na duljinu trajanja ove mjere (slika 41.) ($t_{3-6}=4,45$; $df=40$; $p<,01$; $t_{7-12}=4,67$; $df=69$; $p<,01$; $t_{13-18}=5,47$; $df=47$; $p<,01$; $t_{19-24}=3,48$; $df=23$; $p<,01$).

Teška kaznena djela uključuju ubojstvo i pokušaj ubojstva, silovanje i pokušaj silovanja te krivotvorenje novca i dokumenata. Prosječni rezultati na navedenoj subskali pokazuju kako je riječ o rijetkim kaznenim djelima (slika 42.), dok rezultati t-testa pokazuju kako je unatoč tome prosječna učestalost tih ponašanja za vrijeme trajanja PBIN-a niža nego prije izricanja mjere ($t_{3-6}=2,48$; $df=40$; $p<,05$; $t_{7-12}=2,25$; $df=69$; $p<,05$; $t_{13-18}=2,65$; $df=47$; $p<,05$). No razlika se nije pokazala statistički značajnom u skupini mladih s najduljim trajanjem PBIN-a ($t_{19-24}=1,44$; $df=24$; $p>,05$).

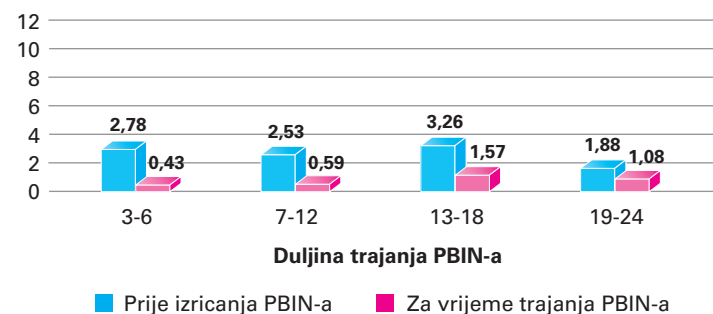
Iz prikazanih rezultata koji se odnose na samoiskazanu učestalost rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih, neosporno je kako sudionici izvještavaju o manjoj učesta-

SLIKA 37. GRAFIČKI PRIKAZ BROJA MLADIH U POJEDINIM KATEGORIJAMA OVISNO O TRAJANJU PBIN-A U VRIJEME PROVEDBE ISTRAŽIVANJA; N=193 (ZA JEDNOG SUDIONIKA NEDOSTAJE PODATAK)

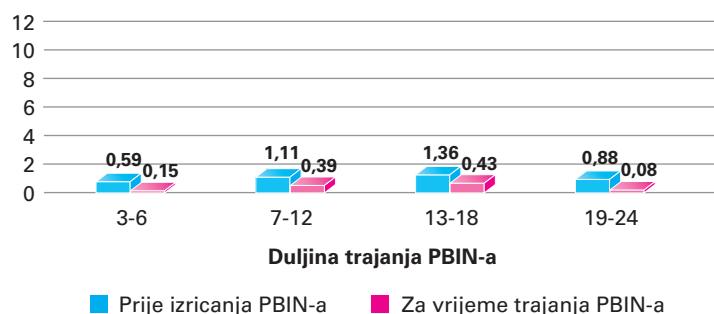

SLIKA 38.: GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH UKUPNIH REZULTATA MLADIH NA SUBSKALI PREKRŠAJNA I LAKŠA DELINKVENTNA PONAŠANJA PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA PBIN-A OVISNO O DULJINI TRAJANJA ODGOJNE MJERE

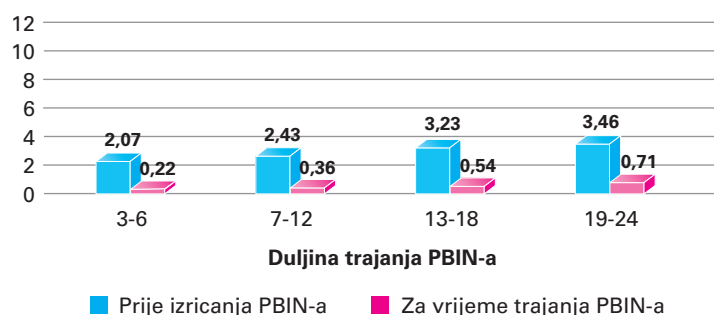

SLIKA 39.: GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH UKUPNIH REZULTATA MLADIH NA SUBSKALI KORIŠTENJE ILI ZLOUPORABA PSIHOAKTIVNIH TVARI PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA PBIN-A OVISNO O DULJINI TRAJANJA ODGOJNE MJERE

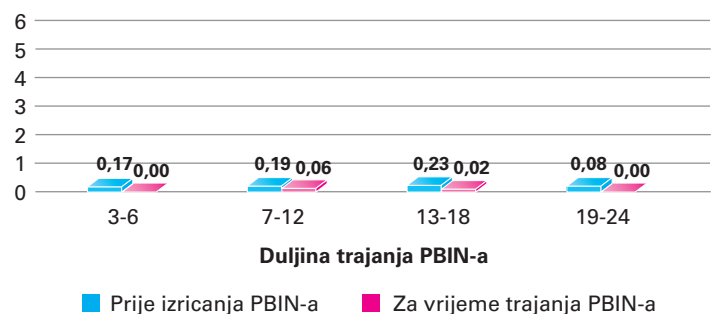
losti takvog ponašanja za vrijeme trajanja PBIN-a nego prije izricanja ove mjere. Ipak, pokazalo se kako, kada je riječ o zlouporabi psihoaktivnih tvari i teškim kaznenim djelima kod mladih kojima PBIN traje dulje od godinu i pol, nema razlike u učestalosti prije izricanja i za vrijeme trajanja PBIN-a.

SLIKA 40. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH UKUPNIH REZULTATA MLADIH NA SUBSKALI NASILNIČKO PONAŠANJE U BLISKIM ODNOSIMA PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA PBIN-A OVISNO O DULJINI TRAJANJA ODGOJNE MJERE

SLIKA 41. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH UKUPNIH REZULTATA MLADIH NA SUBSKALI TEŽA KRAĐA, PROVALE, RAZBOJNIŠTVO PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA PBIN-A OVISNO O DULJINI TRAJANJA ODGOJNE MJERE

SLIKA 42. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH UKUPNIH REZULTATA MLADIH NA SUBSKALI TEŠKA KAZNENA DJELA PRIJE IZRICANJA I ZA VRIJEME TRAJANJA PBIN-A OVISNO O DULJINI TRAJANJA ODGOJNE MJERE

Na temelju tih rezultata nije moguće neupitno zaključiti kako ova odgojna mjera nije imala efekta na navedena ponašanja kod te skupine mladih jer je moguće da se ovi efekti nisu pokazali značajnima zbog toga što je u skupini s najduljim trajanjem PBIN-a bilo najmanje sudionika pa su potrebni puno veći efekti kako bi se pokazali statistički značajnima.

Iako dobiveni rezultati prilično ohrabruju, nije moguće zaključiti kako se učestalost rizičnog i delinkventnog ponašanja smanjila zbog izricanja i provođenja PBIN-a s obzirom na to da je moguće da su na mlade djelovali i neki drugi čimbenici koji nisu bili uključeni u ovo istraživanje. Korištena metodologija, bez longitudinalnog praćenja, ne omogućava donošenje uzročno-posljedičnih zaključaka te dobivene rezultate treba interpretirati s oprezom.

9.4. Percepcija odgojne mjere pojačana briga i nadzor među mladima i voditeljima mjere

Percepcija odgojne mjere pojačana briga i nadzor ispitana je i kod mladih i kod njihovih voditelja mjere s ciljem utvrđivanja percepcije PBIN-a kod obiju strana, ali i ispitivanja razlika u njihovu doživljaju ove odgojne mjere. Percepcija učinka odgojne mjere ispitivana je u odnosu na različite aspekte života mlade osobe. Sudionici su procjenjivali u kojoj mjeri doživljavaju da je PBIN pomogao mladoj osobi u promjeni njezina ponašanja, povećanju kontrole nad emocijama, povećanju kvalitete u odnosima s vršnjacima i roditeljima/skrbnicima. Osim toga, mladi i njihovi voditelji mjere procjenjivali su i stupanj u kojem percipiraju da je odgojna mjera djelovala na roditelje mladih kojima je izrečen PBIN.

Iako je Upitnik percepcije odgojne mjere konstruiran u dvije forme – za mlade i za voditelje PBIN-a, u tablici 21. (kao i u tablicama koje slijede) navedene su samo čestice iz forme za voditelje mjere, a u redo-

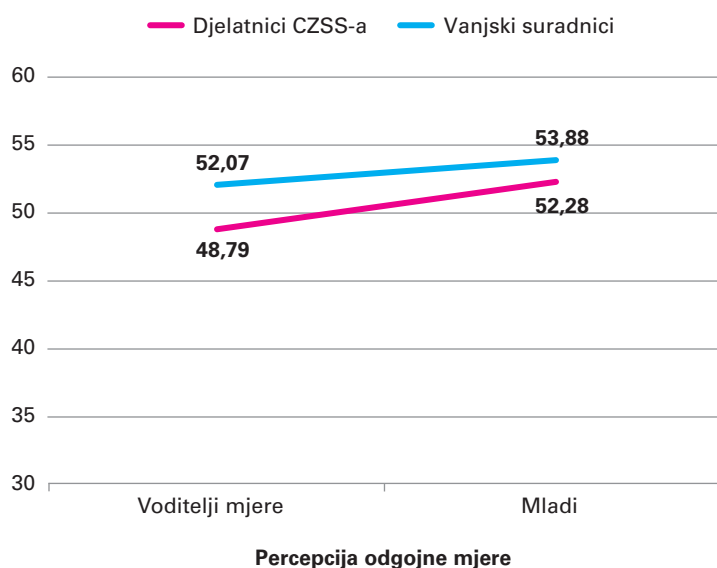
TABLICA 21. POSTOCI ODGOVORA SUDIONIKA NA ČESTICAMA UPITNIKA PERCEPCIJE ODGOJNE MJERE ZA MLADE (N=191) I NJIHOVE VODITELJE MJERE (N=193)

TVRDNJE	Sudionici	Uopće nije točno	Uglavnom netočno	Uglavnom točno	U potpunosti točno
1. Ova odgojna mjera pomogla je maloljetniku da shvati neka svoja loša ponašanja.	Mld	4,1	5,7	38,9	51,3
	VM	2,1	5,2	69,9	22,8
2. Maloljetnik redovito dolazi na dogovorene susrete sa mnom.	Mld	1,0	2,1	29,0	67,9
	VM	0,5	10,3	38,7	50,5
3. Maloljetnikovi roditelji/skrbnici aktivno surađuju sa mnom.	Mld	4,1	6,2	28,0	61,7
	VM	2,6	10,9	41,5	45,1
4. Otkako se provodi PBIN, maloljetnik više pazi na svoje ponašanje.	Mld	4,7	4,7	36,3	54,4
	VM	1,0	8,8	55,7	34,5
5. Maloljetnik se ponaša u skladu s mojim uputama.	Mld	0	3,6	43,5	52,8
	VM	0	11,4	69,9	18,7
6. Otkako se provodi PBIN, maloljetnik više preuzima odgovornost za svoje ponašanje.	Mld	3,1	4,7	38,3	53,9
	VM	0	13,5	67,9	18,7
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju mlt. roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	Mld	6,2	7,3	42,0	44,6
	VM	2,1	17,2	55,7	25,0
8. Maloljetnikovi roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o meni kao voditelju mjere.	Mld	1,0	1,0	20,2	77,7
	VM	1,1	4,3	59,0	35,6
9. Otkako se provodi PBIN, maloljetnik više pazi na školovanje ili zaposlenje.	Mld	7,3	8,3	41,1	43,2
	VM	3,6	19,7	46,6	30,1
10. Otkako se provodi PBIN, maloljetnik više pazi s kim se druži i tko su mu prijatelji.	Mld	14,1	9,9	33,9	42,2
	VM	2,1	26,3	52,1	19,6
11. Otkako se provodi PBIN, maloljetnik ima bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	Mld	7,8	13,0	36,3	43,0
	VM	1,6	19,4	61,3	17,8
12. Ova odgojna mjera pomogla je maloljetniku da promijeni neka svoja loša ponašanja.	Mld	4,1	5,2	42,5	48,2
	VM	0,5	7,8	63,2	28,5
13. Maloljetnikovi roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za maloljetnika.	Mld	3,1	3,6	33,7	59,6
	VM	3,2	7,9	46,8	42,1
14. Ova odgojna mjera korisna je za maloljetnikov daljnji život.	Mld	8,3	6,2	35,2	50,3
	VM	0,5	3,6	43,0	52,8
15. Ova odgojna mjera pomogla je maloljetniku da se bolje nosi s vlastitim emocijama.	Mld	17,8	12,0	41,9	28,3
	VM	0,5	13,4	62,4	23,7
16. Ova odgojna mjera pomogla je maloljetniku da bolje rješava probleme.	Mld	9,8	10,9	47,2	32,1
	VM	1,6	10,4	64,8	23,3

Legenda: Mld – mladi; VM – voditelji mjere; masnim je otisnuta ona skupina sudionika koja za pojedinu tvrdnju iskazuje pozitivniju percepciju odgojne mjere.

vima su prikazane frekvencije odgovora za mlade i njihove voditelje mjere. Forma za mlade sastoji se od sadržajno istih čestica koje su formulirane iz perspektive mlade osobe, no one su izostavljene kako ne bi dodatno opterećivale tablicu.

Iz tablice 21. vidljivo je kako većina mladih i voditelja mjere doživljavaju kako je PBIN imao pozitivne učinke na različite aspekte života mlade osobe. Iz postotaka označenih odgovora vidljivo je kako najveći postotak mladih za većinu čestica označavaju da se u potpunosti slažu što znači da najveći udio mladih smatra kako PBIN ima vrlo pozitivne učinke na njihovo ponašanje i odnose s drugima. No, gotovo četvrtina mladih ne slaže se s tvrdnjom da otkako se provodi PBIN više paze s kim se druže i tko su im prijatelji, dok se 30% njih ne slaže da im je odgojna mjera pomogla da se bolje nose s vlastitim emocijama. Zanimljivo je da mladi smatraju kako im je PBIN pomogao u promjeni ponašanja, no kada je riječ o emocijama, u tom aspektu vlastita funkcioniranja ne pripisuju PBIN-u značajnu ulogu. Osim toga, iz tablice 21. može se primijetiti kako mladi u većem postotku daju ekstremne odgovore (i pozitivne i negativne) u odnosu na voditelje mjere.

SLIKA 43. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH REZULTATA U UPITNIKU PERCEPCIJE ODGOJNE MJERE MLADIH I NJIHOVIH VODITELJA MJERE OVISNO O TOME JE LI VODITELJ MJERE DJELATNIK CZSS-A ILI VANJSKI SURADNIK

Dakle možemo zaključiti kako postoji određeni postotak mladih koji ne doživljavaju ovu odgojnu mjeru pozitivno. Ipak, važno je naglasiti kako je postotak takvih mladih znatno manji.

Razlike između odgovora mladih i voditelja mjere na pojedinim česticama testirane su Wilcoxonovim testom za testiranje razlika između rangova. U tablici 21. označene su sve čestice na kojima su se pokazale statistički značajne razlike tako što je skupina sudionika koja postiže statistički značajno više rezultate označena masnim slovima. Rezultati pokazuju kako se percepcija pojačane brige i nadzora statistički značajno razlikuje između mladih i voditelja mjere gotovo na svim česticama. Različite čestice pokazuju istu tendenciju odgovora ovih dviju skupina sudionika. Mladi uglavnom pozitivnije gledaju na to kako ova odgojna mjera djeluje na njihovo ponašanje i život općenito. Iz rezultata je vidljivo kako očito postoji raskorak između percepcije PBIN-a mladih i voditelja mjere.

Voditelji ove odgojne mjere više nego mladi smatraju kako je PBIN koristan za daljnji život mlade osobe te kako je mladima odgojna mjera pomogla da se bolje nose s vlastitim emocijama.

Kada govorimo o percepciji PBIN-a, treba imati na umu kako je riječ o subjektivnom doživljaju odgojne mjere svakog pojedinca koja je određena brojnim čimbenicima. Možemo pretpostaviti kako na percepciju odgojne mjere utječu individualna obilježja pojedinaca u tretmanskim odnosima, ali i obilježja njihova odnosa. Upravo zbog tog razloga pretpostavljeno je kako se percepcija odgojne mjere može razlikovati između mladih kojima je voditelj mjere djelatnik CZSS-a i onih kojima je voditelj mjere vanjski suradnik. Jednako tako, možemo očekivati razlike u percepciji PBIN-a između djelatnika CZSS-a i vanjskih suradnika, a posebno uzmemo li u obzir činjenicu da se te dvije skupine razlikuju po struci i godinama staža provedenima u radu s mladima. Kako bismo provjerili postoje li razlike u ukupnoj percepciji PBIN-a ovisno o tome procjenjuju li odgojnu mjeru mladi ili vo-

ditelji mjere te ovisno o tome tko je voditelj mjere, prosječne vrijednosti u Upitniku percepcije odgojne mjere prikazani su odvojeno za mlade čiji su voditelji mjere djelatnici CZSS-a te mlade čiji su voditelji mjere vanjski suradnici. Jednako tako, odvojeno su prikazane prosječne procjene za dvije skupine voditelja mjere (vidi sliku 43.). Za testiranje razlika u tim prosječnim vrijednostima korišten je t-test.

Rezultati su pokazali kako je percepcija odgojne mjere kod mladih jednaka bez obzira na to vodi li im odgojnu mjere djelatnik CZSS-a ili vanjski suradnik ($t=1,34$; $df=191$; $p>,05$). No, kada je riječ o voditeljima mjere, pokazuje se kako vanjski suradnici značajno pozitivnije percipiraju PBIN nego što ga procjenjuju djelatnici CZSS-a ($t=3,26$; $df=188$; $p<,01$). U skladu s konzistentnim rezultatima na pojedinim česticama, mladi pozitivnije percipiraju PBIN u odnosu na njihove voditelja, bez obzira na to jesu li voditelji djelatnici centra za socijalnu skrb ($t=3,42$; $df=85$; $p<,01$) ili vanjski suradnici ($t=2,54$; $df=102$; $p<,05$).

Povezanost između percepcije PBIN-a mladih i voditelja mjere značajna je i pozitivna, no riječ je o niskoj povezanosti koja iznosi $r=.32$. Iz toga zaključujemo da mladi čiji voditelji mjere imaju pozitivniju percepciju odgojne mjere također imaju nešto pozitivniju percepciju te odgojne mjere. Ne možemo zaključiti što je uzrokovalo tu povezanost jer nam navedeni podatak govori samo o povezanosti između percepcije odgojne mjere zbog dvaju izvora. Moguće je da voditelji mjere koji optimističnije gledaju na učinkovitost PBIN-a prenose taj entuzijazam na mlade te tako i oni pozitivnije percipiraju odgojnu mjeru. S druge strane, jednako je tako moguće da se mladi koji smatraju da im PBIN pomaže u promjeni vlastitog ponašanja i dobro djeluje na njihov život općenito više trude te ostavljaju bolji dojam na voditelja mjere koji onda percipira veću učinkovitost odgojne mjere. S obzirom na to da je riječ o percepciji istog procesa iz dva izvora, pri čemu je riječ o sudionicima tog procesa, za očekivati je i nešto veću pozitivnu povezanost. Ovaj rezultat govori

nam o tome kako, iako na razini skupina, mladi tek nešto pozitivnije percipiraju PBIN kada je riječ o pojedinačnim percepcijama parova (mlada osoba i njegov voditelj mjere), percepcije su prilično neusklađene.

9.5. Profesionalne kompetencije voditelja mjere za rad s mladima

Kako bismo istražili izraženost profesionalnih kompetencija voditelja mjere za rad s mladima, primijenili smo Skalu samoprocjene kompetencija za rad s nedobrovoljnim klijentima u kojoj su voditelji PBIN-a procjenjivali koliko su sigurni da pojedine tretmanske postupke mogu uspješno primjenjivati u radu s mladom osobom kojoj vode PBIN i koji je sudionik istraživanja. Iz tablice 23. vidljivo je kako je većina voditelja mjere prilično sigurna da mogu uspješno primjenjivati različite tretmanske postupke.

Vrlo nizak postotak voditelja mjere sumnja u vlastitu sposobnost primjene uspješnih principa rada s nedobrovoljnim klijentima. Voditelji mjere izražavaju manju sigurnost jedino u otkrivanje osobnih informacija mladoj osobi kojoj vode PBIN (oko 18%). Ovakav rezultat moguće je dvojako tumačiti. S jedne strane, voditelji mjere možda nemaju dovoljno kompetencija za samo-otkrivanje u odnosu s mladom osobom kojoj vode PBIN, ali s druge strane, moguće je da smatraju kako nije prikladno u radu s mladima dijeliti informacije o sebi. Suzdržanost voditelja mjere pri otkrivanju osobnih informacija u odnosu s mladom osobom ne iznenađuje uzmemo li u obzir činjenicu da je samootkrivanje dijelom u sukobu s razjašnjavanjem uloga. Uloga voditelja mjere u odnosu s mladom osobom kojoj vodi PBIN jest dvojaka. Voditelj mjere istovremeno vrši kontrolu ponašanja i funkcioniranja mlade osobe općenito, ali mu/joj i pomaže. Stoga mladi često doživljavaju probacijske službenike kao supervizore, savjetovatelje, ali i kao prijatelje (Trotter, 2004). Dijeljenje osobnih in-

TABLICA 23. STUPANJ SIGURNOSTI VODITELJA MJERE U SPOSOBNOST USPJEŠNE PRIMJENE RAZLIČITIH TRETMAJSKIH POSTUPAKA U RADU S MLADIMA (N=194)

Koliko ste sigurni da uspješno možete...		Uopće nisam siguran/na	Uglavnom nisam siguran/na	Djelomično sam siguran/na	Uglavnom sam siguran/na	U potpunosti sam siguran/na
RAZJAŠNJAVANJE ULOGA	tijekom rada dati do znanja maloljetniku oko čega se možete, a oko čega ne možete dogovarati?	0	1,0	6,7	37,6	54,6
	tijekom rada pomoći maloljetniku da definira svoje ciljeve?	0	1,5	16,0	48,5	34,0
	tijekom rada s maloljetnikom jasno definirati manje ciljeve koje trebate postići?	0	0,5	7,2	49,0	43,3
	tijekom rada davati do znanja maloljetniku što se od njega očekuje?	0	1,0	3,6	37,1	58,2
PROMICANJE PROSOCIJALNIH ISHODA	pomoći maloljetniku smanjiti štetne/ rizične načine razmišljanja?	0	2,1	35,1	44,3	18,6
	jasno pokazati neslaganje s maloljetnikovim neprimjerenim ili kriminalnim komentarima i ponašanjima?	0	0,5	2,6	25,8	71,1
	pohvaliti ili na neki drugi način nagraditi maloljetnikovo pozitivno ponašanje?	0	0	1,0	19,6	79,4
	motivirati maloljetnika za promjenu štetnog/rizičnog ponašanja?	0,5	2,1	23,2	50,0	24,2
	pridržavati se dogovora s maloljetnikom?	0	0	1,0	20,6	78,4
	uočavati pozitivne komentare i ponašanja maloljetnika?	0	0	1,5	25,8	72,7
RJEŠAVANJE PROBLEMA	pomoći maloljetniku da izrazi vlastite probleme?	0,5	2,1	22,2	51,5	23,7
	voditi maloljetnika u rješavanju njegovih problema?	0,5	2,6	30,9	50,0	16,0
	naučiti maloljetnika vještine nošenja s problemima?	0	3,1	32,0	49,5	15,5
	pomagati maloljetniku da jasno izrazi što želi postići?	0	1,5	13,4	53,6	31,4
IZGRADNJA ODNOSA	na primjeren način koristiti humor u radu s maloljetnikom?	0	1,0	11,9	35,1	52,1
	biti optimistični u radu s maloljetnikom?	0	1,0	7,2	35,1	56,7
	pokazati maloljetniku zainteresiranost za ono što govori?	0	0	9,8	26,3	63,9
	pokazati maloljetniku da razumijete kako se osjeća?	0	0,5	5,7	33,5	60,3
	otkrivati maloljetniku neke informacije o sebi?	5,2	13,0	25,9	33,7	22,3

formacija s osobom kojoj vodi PBIN dovodi „u opasnost“ voditelja mjere da ga mlada osoba još više doživljava kao prijatelja, što može objasniti određenu suzdržanost voditelja mjere prema ovom pristupu. Primjerno samootkrivanje u literaturi se spominje kao jedna od ključnih vještina u savjetovanju (Carkhuff, 1969) jer pomaže u izgradnji odnosa između savjetovatelja i klijenta, posebno kad je riječ o nedobrovoljnom klijentu, ali istovremeno se klijenta uči kako na primjeren način dijeliti informacije o sebi. Stoga bi voditelji mjere trebali naučiti u kojim situacijama i na koji način primjenjivati samootkrivanje.

Vanjski suradnici pokazuju najveću sigurnost u vlastitu sposobnost rada na promicanju prosocijalnih ishoda kod mladih; točnije, procjenjuju kako mogu uspješno nagradivati pozitivna ponašanja mlade osobe i pridržavati se dogovora.

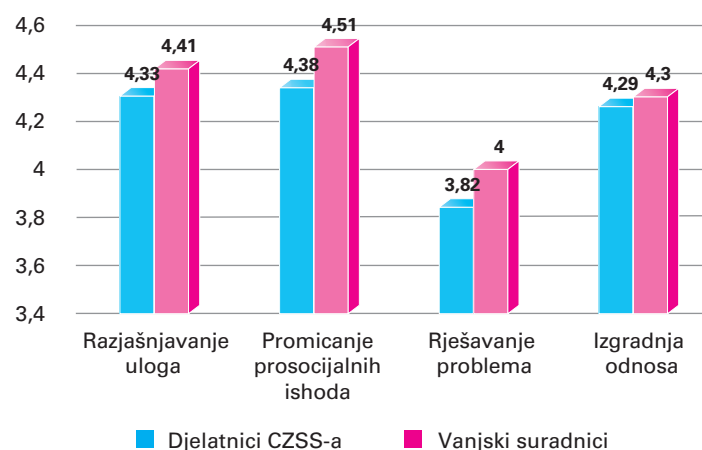
Na slici 44. prikazane su prosječne procjene kompetencije voditelja mjere za provođenje pojačane brige i nadzora ovisno o tome je li riječ o djelatnicima CZSS-a ili vanjskim suradnicima.

Prije nego što smo testirali značajnost razlika između samoprocjena kompetentnosti djelatnika CZSS-a i vanjskih suradnika, željeli smo provjeriti doživljavaju li se voditelji mjere kompetentnijima za neki od temeljnih principa rada s nedobrovoljnim klijentima. Istu statističku analizu proveli smo odvojeno za djelatnike CZSS-a i vanjske suradnike. Kako bismo provjerili doživljavaju li se voditelji mjere kompetentnijima za neki od principa rada s nedobrovoljnim klijentima, koristili smo t-test za zavisne uzorke. Rezultati su pokazali kako djelatnici CZSS-a procjenjuju da su jednako kompetentni za razjašnjavanje uloga, promicanje prosocijalnih ishoda i izgradnju odnosa, dok se procjenjuju značajno manje kompetentnima za vođenje i podučavanje mladih za rješavanje problema. Kod vanjskih suradnika statistička analiza pokazala je da su razlike u samoprocjeni kompetencija za različite aspekte rada s mladima statistički značajne. Najkompetentnijima se procjenjuju za promicanje prosocijalnih

ishoda, nakon toga slijedi kompetencija za razjašnjavanje uloga pa izgradnja odnosa i na kraju rješavanje problema. S obzirom na to da obje skupine procjenjuju kako im nedostaje kompetencija za vođenje i osamostaljivanje mladih za rješavanje problema, bilo bi dobro ponuditi voditeljima PBIN-a edukacije ili radionice kroz koje bi mogli usvojiti i uvježbati navedene vještine.

Za svaki od temeljnih principa rada s nedobrovoljnim klijentima t-testom za nezavisne uzorke testirali smo razlikuju li se djelatnici CZSS-a i vanjski suradnici u procjeni vlastite kompetentnosti (slika 44.). Pokazalo se kako se vanjski suradnici procjenjuju značajno kompetentnijima od djelatnika CZSS-a za promicanje prosocijalnih ishoda ($t=2,49$; $df=192$; $p<,05$) i rješavanje problema ($t=2,16$; $df=192$; $p<,05$). Djelatnici CZSS-a i vanjski suradnici ne pokazuju značajne razlike u procjeni kompetentnosti za razjašnjavanje uloga ($t=1,07$; $df=192$; $p>,05$) i izgradnju odnosa ($t=0,25$; $df=192$; $p>,05$).

Dobiveni rezultati mogu ukazivati na to da su doista vanjski suradnici kompetentniji za pojedine aspekte rada s nedobrovoljnim klijentima, ali isto tako mogu ukazivati na to da su manje samokritični. Osim toga, moguće je da imaju manje stručnog znanja te da zbog toga precjenjuju vlastitu kompetentnost. Jednako tako, vanjski suradnici,

SLIKA 44. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNIH SAMOPROCJENA KOMPETENTNOSTI VODITELJA MJERE DJELATNIKA CZSS-A (N=89) I VANJSKIH SURADNIKA (N=105) ZA RAD S MLADIMA KOJIMA JE IZREČEN PBIN

za razliku od djelatnika CZSS-a, imaju manji broj mladih s kojima rade na dnevnoj bazi, što znači da im se mogu više posvetiti, ali znači i da rjeđe dobivaju povratne informacije o neuspjehu. Sve navedeno može dovesti do razlika u samoprocjeni kompetentnosti. Kako bi se bolje razumjeli dobiveni rezultati, važno je uzeti u obzir i to koliko često u radu s mladima djelatnici CZSS-a i vanjski suradnici primjenjuju navedene principe dobre prakse.

9.6. Učestalost primjene tretmanskih postupaka tijekom pojačane brige i nadzora

Osim spoznaja o tome koliko se voditelji mjere osjećaju kompetentnima za primjenu različitih tretmanskih postupaka, važnu informaciju predstavljaju i podaci o tome koliko često koriste pojedine tretmanske postupke u svojem radu s mladom osobom koja je sudionik ovog istraživanja. U tablici 24. prikazani su postoci voditelja mjere s obzirom na njihovu procjenu učestalosti primjene pojedinih tretmanskih postupaka. Kada je riječ o učestalosti primjene tretmanskih postupaka, voditelji mjere u najvećem postotku procjenjuju da pojedini postupak primjenjuju često ili gotovo uvijek. Prema odgovorima voditelja mjere, u radu s mladima primjenjuju gotovo sve tretmanske postupke, ali se ovisno o postupku razlikuju po učestalosti primjene. Samo kod otkrivanja informacija o sebi postoji 6,2% voditelja mjere koji to nikada nisu činili i čak 44% onih koji to čine rijetko. Dobiveni podaci u skladu su s procjenama voditelja mjere o nedostatku kompetencija za primjereno samootkrivanje.

Za razliku od voditelja mjere, određeni postotak mladih izjavljuje kako njihov voditelj mjere nikada nije primijenio određeni tretmanski postupak. Taj efekt je posebno naglašen kod procjene učestalosti pokazivanja neslaganja s neprimjerenim ili kriminalnim komentarima i ponašanjem mlade osobe. Voditelji mjere u radu s čak 76%

mladih procjenjuju kako svoje neslaganje jasno pokazuju mladoj osobi, no to isto procjenjuje samo 58% mladih. Čak 10% mladih izjavljuje kako njihov voditelj mjere nikada ne pokazuje svoje neslaganje s njihovim neprimjerenim komentarima ili postupcima. Moguće je da voditelji mjere doista pokazuju svoje neslaganje s neprimjerenim komentarima i ponašanjem, no ako to mladi ne percipiraju, onda taj postupak sigurno na njih ne utječe. Svakako bi trebalo provjeriti na koji način voditelji mjere iskazuju svoje neslaganje s postupcima mlade osobe, a ako je riječ o neodgovarajućem načinu, bilo bi dobro podučiti voditelje mjere kako pravovremeno, jasno i jednoznačno izraziti neslaganje.

Moguće je zaključiti kako se procjene učestalosti primjene različitih tretmanskih postupaka od strane mladih razlikuju u odnosu na procjene voditelja mjere. U tablici 24. masnim je slovima označena skupina sudionika koja smatra da se pojedini postupak primjenjuje učestalije. Za tvrdnje kod kojih nije masnim slovima označena niti jedna skupina, rezultati Wilcoxonova testa pokazali su kako nema razlike između procjena mladih i njihovih voditelja mjere. Kod postupaka kod kojih postoji značajna razlika u procjeni učestalosti između mladih i njihovih voditelja mjere vidljivo je da uglavnom voditelji mjere percipiraju kako je učestalost primjene postupaka veća nego što to mladi percipiraju. Mladi, u odnosu na voditelje mjere, percipiraju kako im voditelji mjere češće pomažu da jasno izraze što žele postići. Moguće je da voditelji mjere pomažu mladoj osobi da izrazi svoje ciljeve, a da tome ne poklanjaju pažnju ili pak da to čine nesvjesno pa su stoga njihove procjene učestalosti niže.

Slika 45. prikazuje ukupne rezultate procjene učestalosti primjene postupaka unutar četiri temeljna principa rada s nedobrovoljnim klijentima od strane mladih i njihovih voditelja mjere. Rezultati pokazuju kako voditelji mjere izjavljuju da u radu s mladima najčešće primjenjuju tretmanske postupke kojima promiču prosocijalne ishode, dok nakon toga po učestalosti slije-

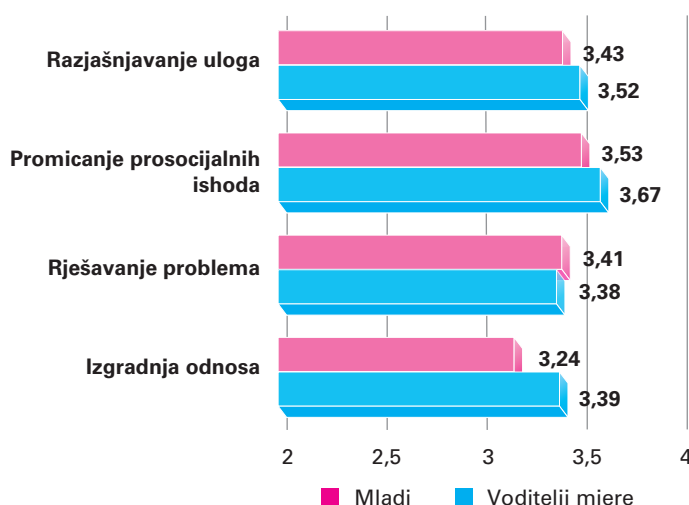
TABLICA 24. POSTOCI PROCJENE UČESTALOSTI PRIMJENE TRETMANSKIH POSTUPAKA TIJEKOM PBIN-A OD STRANE MLADIH (N=194) I VODITELJA MJERE (N=194)

	TVRDNJE	Sudionici	Nikad	Rijetko	Često	Gotovo uvijek
RAZJAŠNJAVANJE ULOGA	Tijekom rada dajem maloljetniku do znanja oko čega se možemo, a oko čega ne možemo dogovarati.	Mld	6,7	10,4	42,0	40,9
		VM	0	5,2	34,5	60,3
	Tijekom rada pomažem maloljetniku da definira vlastite ciljeve.	Mld	3,1	1,6	34,7	60,6
		VM	0	0,5	48,2	51,3
	Tijekom rada s maloljetnikom jasno definiram manje ciljeve koje trebamo postići.	Mld	2,6	5,8	43,7	47,9
		VM	0	4,6	49,0	46,4
	Tijekom rada dajem maloljetniku do znanja što se od njega očekuje.	Mld	0	1,5	29,4	69,1
		VM	0	2,1	36,6	61,3
	Pomažem maloljetniku smanjiti štetne/rizične načine razmišljanja.	Mld	4,2	6,3	30,7	58,9
		VM	0	3,6	56,0	40,4
PROMICANJE PROSOCIJALNIH ISHODA	Jasno pokazujem neslaganje s maloljetnikovim neprimjerenim ili kriminalnim komentarima i ponašanjem.	Mld	10,3	7,2	24,7	57,7
		VM	0	1,5	22,7	75,8
	Pohvaljujem i nagrađujem maloljetnikovo pozitivno ponašanje.	Mld	1,5	7,2	26,8	64,4
		VM	0	0,5	21,2	78,2
	Motiviram maloljetnika za promjenu štetnog/rizičnog ponašanja.	Mld	4,1	4,6	28,9	62,4
		VM	0	0,5	40,1	59,4
	Pridržavam se dogovora s maloljetnikom.	Mld	0,5	0	14,4	85,1
		VM	0	0	15,5	84,5
	Uočavam pozitivne komentare i ponašanja maloljetnika.	Mld	2,1	1,5	32,5	63,9
		VM	0	0,5	30,6	68,9
RJEŠAVANJE PROBLEMA	Pomažem maloljetniku da izrazi vlastite probleme.	Mld	4,1	11,3	39,2	45,4
		VM	0	3,1	61,9	35,1
	Vodim maloljetnika u rješavanju njegovih problema.	Mld	4,1	6,2	39,7	50,0
		VM	0	3,6	63,7	32,6
	Učim maloljetnika kako će se nositi s problemima.	Mld	3,1	6,3	32,3	58,3
		VM	0	1,5	51,0	47,4
	Pomažem maloljetniku da jasno izrazi što želi postići.	Mld	1,0	3,6	30,6	64,8
		VM	0	0,5	52,6	46,9
IZGRADNJA ODNOSA	Na primjeren način koristim humor u radu s maloljetnikom.	Mld	3,6	12,9	43,3	40,2
		VM	0	8,8	49,2	42,0
	Optimističan sam u radu s maloljetnikom.	Mld	4,7	8,3	32,1	54,9
		VM	0	2,6	39,7	57,7
	Pokazujem zainteresiranost za ono što maloljetnik govori.	Mld	2,1	1,0	27,8	69,1
		VM	0	0	16,5	83,5
	Pokazujem maloljetniku da razumijem kako se osjeća.	Mld	2,6	8,2	36,1	53,1
		VM	0	1,5	32,0	66,5
	Otkrivam maloljetniku neke informacije o sebi.	Mld	14,0	33,7	33,7	18,7
		VM	6,2	43,8	37,1	12,9

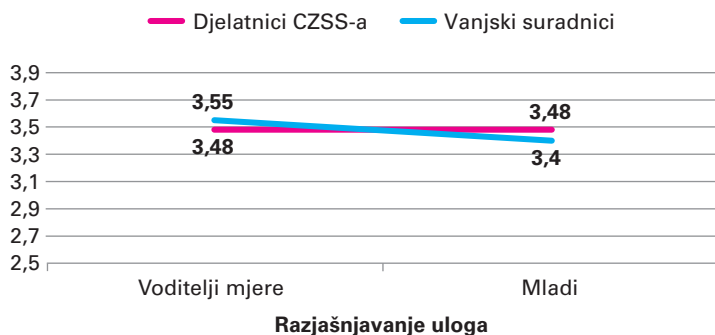
Legenda: Mld – mladi; VM – voditelji mjere; masnim je otisnuta ona skupina sudionika koja procjenjuje veću učestalost primjene pojedinog tretmanskog postupka.

de postupci kojima se razjašnjavaju uloge voditelja mjere i mlade osobe s PBIN-om. Voditelji mjere izjavljuju kako značajno rjeđe rade s mladom osobom na rješavanju problema i izgradnji odnosa. Iako su razlike u učestalosti primjene pojedinih principa u radu s mladima značajno različite, važno je naglasiti kako su te razlike u učestalosti prilično male.

Slično kao i voditelji mjere, mladi izjavljuju kako u radu voditelji mjere najčešće primjenjuju tretmanske postupke za promicanje prosocijalnih ishoda. Zatim po učestalosti slijedi rad na razjašnjavanju uloga i rješavanje problema, dok kao najrjeđe ko-

SLIKA 45. GRAFIČKI PRIKAZ UKUPNIH REZULTATA MLADIH (N=194) I VODITELJA MJERE (N=194) ZA PROCJENU UČESTALOSTI PRIMJENE TRETMANSKIH POSTUPAKA GRUPIRANIH U ČETIRI TEMELJNA PRINCIPA RADA S NEDOBROVOLJNIM KLIJENTIMA

SLIKA 46. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNE UČESTALOSTI KORIŠTENJA TRETMANSKIH POSTUPAKA SA SVRHOM RAZJAŠNJAVANJA ULOGA ZA MLADE I NJIHOVE VODITELJE MJERE OVISNO O TOME JE LI VODITELJ MJERE DJELATNIK CZSS-A ILI VANJSKI SURADNIK

rišten princip izdvajaju izgradnju odnosa. To može predstavljati ozbiljan problem u radu s mladom osobom jer izgradnja odnosa spada u temeljne principe rada s nedobrovoljnim klijentima (Trotter, 2011)., ali i predstavlja temelj za druge intervencije voditelja mjere.

Statistička značajnost razlika u prosječnim rezultatima na pojedinim subskalama između mladih i voditelja mjere testirana je t-testom za nezavisne uzorke. Rezultati su pokazali kako ne postoji razlika u procjeni učestalosti tretmanskih postupaka koji se odnose na razjašnjavanje uloga ($t=1,95$; $df=193$; $p>,05$) i rješavanje problema ($t=0,67$; $df=193$; $p>,05$) između mladih i njihovih voditelja mjere. Kada je riječ o ostalim principima rada s nedobrovoljnim klijentima, voditelji mjere u odnosu na mlade procjenjuju kako češće primjenjuju principe koji se odnose na promicanje prosocijalnih ishoda ($t=3,57$; $df=192$; $p<,01$) i izgradnju odnosa ($t=3,65$; $df=193$; $p<,01$). Usporedimo li rezultate učestalosti primjene razjašnjavanja uloga u radu s mladima između voditelja mjere koji su djelatnici CZSS-a i vanjskih suradnika te mladih nad kojima provode PBIN, možemo vidjeti da ako je voditelj mjere djelatnik CZSS-a, nema razlike u procjeni učestalosti između njih i mladih ($t=0,00$; $df=88$; $p>,05$) (vidi sliku 46.). S druge strane, procjene učestalosti korištenja tretmanskih postupaka sa svrhom razjašnjenja uloga vanjskih suradnika i mladih kojima vode PBIN značajno se razlikuju, pri čemu voditelji mjere procjenjuju da navedene postupke koriste češće nego što to procjenjuju mladi ($t=2,81$; $df=104$; $p<,01$).

Kada je riječ o promicanju prosocijalnih ishoda, procjene djelatnika CZSS-a slažu se i s procjenama mladih kojima vode PBIN ($t=1,36$; $df=88$; $p>,05$), dok vanjski suradnici, u odnosu na mlade kojima vode PBIN, izvješćuju o češćoj primjeni navedenih tretmanskih postupaka ($t=3,70$; $df=103$; $p<,01$) (slika 47.).

Voditelji mjere i mladi usklađeni su u procjenama učestalosti primjene terapijskih postupaka u svrhu rješavanja problema,

odnosno nema značajnih razlika u procjeni učestalosti bez obzira na to je li riječ o djelatnicima CZSS-a ($t=0,86$; $df=88$; $p>,05$) ili vanjskim suradnicima ($t=0,11$; $df=104$; $p>,05$) (vidi sliku 48.).

Rezultati testiranja razlika u procjeni učestalosti primjene tretmanskih postupaka sa svrhom izgradnje odnosa između voditelja mjere i mladih (slika 49.) pokazuju kako voditelji mjere procjenjuju da rade više na izgradnji odnosa nego što to mladi primjećuju, bez obzira na to je li riječ o djelatnicima CZSS-a ($t=2,79$; $df=88$; $p<,01$) ili vanjskim suradnicima ($t=2,36$; $df=104$; $p<,05$).

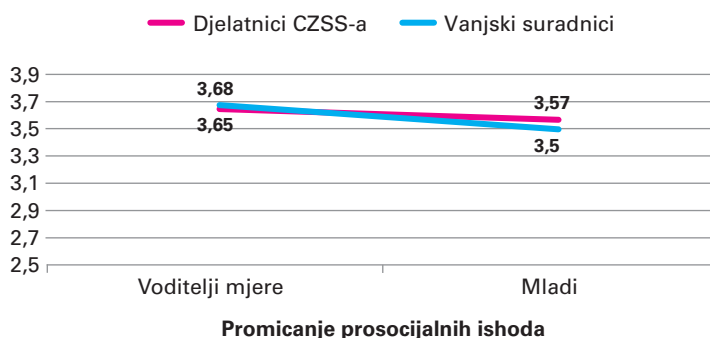
Možemo zaključiti kako je u radu s mladima lakše uočiti tretmanske postupke vezane za rješavanje problema (npr. pomaganje mladoj osobi da jasno izrazi što želi postići) nego kada je riječ o postupcima vezanima za promicanje prosocijalnih ishoda (npr. motiviranje mlade osobe za promjenu štetnog/rizičnog ponašanja) ili za izgradnju odnosa (npr. optimističnost u radu). Za očekivati je da će procjene učestalosti mladih i njihovih voditelja mjere biti usklađenije kada je riječ o tretmanskim postupcima koje je lakše uočiti.

S druge strane, razlike u procjeni učestalosti primjene tretmanskih postupaka mladih i voditelja mjere u statusu vanjskih suradnika mogu biti posljedica precjenjivanja učestalosti primjene nekih tretmanskih postupaka od strane voditelja mjere. Jednako tako, ako navedeni tretmanski postupci nisu primjereno provedeni, neće imati učinak na mladu osobu, pa onda ne iznenađuje što mladi podcjenjuju učestalost njihove primjene.

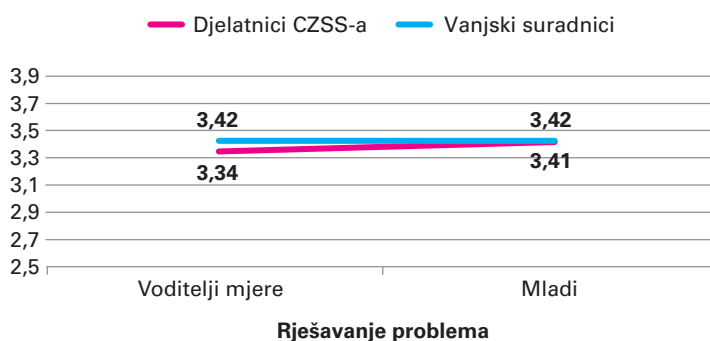
Rezultati su pokazali i kako nema značajnih razlika u procjeni učestalosti korištenja tretmanskih postupaka između djelatnika CZSS-a i vanjskih suradnika, kao ni mladih kojima su voditelji mjere zaposlenici CZSS-a i onih mladih kojima su voditelji mjere vanjski suradnici. Razlike između navedenih skupina nisu značajne niti za jedan od četiri temeljna principa rada s nedobrovoljnim klijentima.

Uzimajući u obzir prosječne procjene učestalosti primjene tretmanskih postupaka

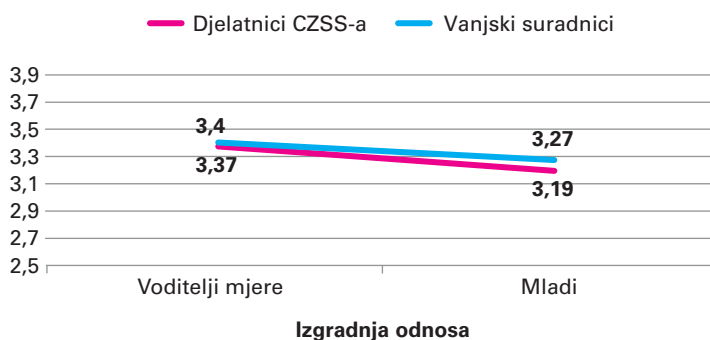
među različitim skupinama sudionika, možemo zaključiti kako odstupanja nisu velika te kako je ipak percepcija učestalosti rada na pojedinim principima nešto više uskla-

SLIKA 47. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNE UČESTALOSTI KORIŠTENJA TRETMANSKIH POSTUPAKA SA SVRHOM PROMICANJA PROSOCIJALNIH ISHODA ZA MLADE I NJIHOVE VODITELJE MJERE OVISNO O TOME JE LI VODITELJ MJERE DJELATNIK CZSS-A ILI VANJSKI SURADNIK

SLIKA 48. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNE UČESTALOSTI KORIŠTENJA TRETMANSKIH POSTUPAKA SA SVRHOM RJEŠAVANJA PROBLEMA ZA MLADE I NJIHOVE VODITELJE MJERE OVISNO O TOME JE LI VODITELJ MJERE DJELATNIK CZSS-A ILI VANJSKI SURADNIK

SLIKA 49. GRAFIČKI PRIKAZ PROSJEČNE UČESTALOSTI KORIŠTENJA TRETMANSKIH POSTUPAKA SA SVRHOM IZGRADNJE ODNOSA ZA MLADE I NJIHOVE VODITELJE MJERE OVISNO O TOME JE LI VODITELJ MJERE DJELATNIK CZSS-A ILI VANJSKI SURADNIK

đena između djelatnika CZSS-a i mladih kojima vode PBIN nego što je to slučaj kod vanjskih suradnika i njihovih mladih.

9.7. Percepcija kvalitete odnosa između mladih i njihovih voditelja mjere

S obzirom na to da odnos između mladih i njihovih voditelja mjere predstavlja temelj za savjetodavni ili tretmanski rad, on je osnova i ove odgojne mjere. Zbog tog razloga jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je istražiti i usporediti percepciju kvalitete odnosa između mladića ili djevojke kojoj je izrečena mjera i voditelja mjere.

Percepcija kvalitete odnosa ispitana je Upitnikom percepcije kvalitete odnosa koji se sastoji od osam tvrdnji, a zadatak je sudionika procijeniti koliko je pojedina tvrdnja točna za njega. Polovina tvrdnji formulirana je tako da ukazuje na veću kvalitetu odnosa i ako sudionik označi da je ta tvrdnja točna, to pokazuje da je njegova percepcija navedenog odnosa pozitivna. Druga polovina tvrdnji negativno je formulirana te ako sudionik smatra da je takva tvrdnja točna za odnos, njegov odgovor ukazuje na percepciju niske kvalitete tog odnosa. Budući da ovaj mjerni instrument sadržava različite tvrdnje koje se odnose na različite aspekte koji ukazuju na kvalitetu nekog odnosa, rezultati će biti prikazani samo na razini pojedinih tvrdnji.

Na slici 50. prikazani su postoci pojedinih odgovora mladih i voditelja mjere na tvrdnje koje su pozitivno formulirane. Rezultati pokazuju kako dominantan postotak i mladih i voditelja mjere smatra navedene tvrdnje točnima, odnosno percipira odnos u kojem se provodi PBIN kao kvalitetan.

Mladi u vrlo velikom postotku smatraju kako njihov voditelj mjere pokazuje razumijevanje za njih te da je voditelj mjere otvoren u odnosu s njima i da ih u potpunosti prihvaća. Zanimljivo je da, iako prilično pozitivno opisuju odnos sa svojim voditeljem mjere, gotovo četvrtina mladih izjavljuje

kako s voditeljem mjere ne osjeća povezanost.

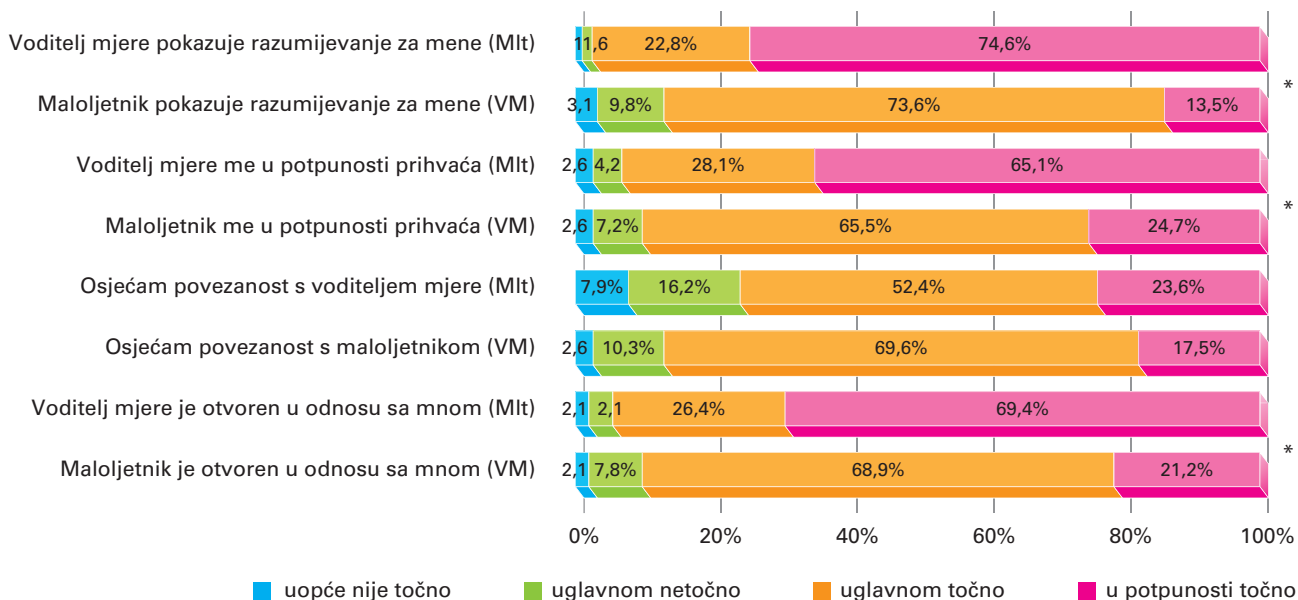
Odgovori voditelja mjere pokazuju nešto drukčiji trend od odgovora mladih. U usporedbi s mladima, manji postotak voditelja mjere percipira odnos kvalitetnim. Na slici 50. zvjezdicom su označene tvrdnje kod kojih postoji statistički značajna razlika između procjena mladih i njihovih voditelja mjere. Rezultati Wilcoxonova testa pokazuju kako mladi u većoj mjeri izjavljuju da voditelji mjere pokazuju razumijevanje za njih nego što voditelji mjere doživljavaju da dobivaju razumijevanje od mlade osobe kojoj vode PBIN. Jednako tako, mladi u većoj mjeri doživljavaju da ih voditelji mjere u potpunosti prihvaćaju nego što to doživljavaju voditelji mjere od mladih. Veliki raskorak između mladih i voditelja mjere vezan je za procjenu otvorenosti druge osobe u odnosu. Gotovo 70% mladih smatra kako je u potpunosti točno da je voditelj mjere otvoren u odnosu s njima, dok voditelji mjere u samo 21% odnosa misli da je mlada osoba otvorena. U tretmanskom smislu vrlo je vrijedan podatak da veliki postotak mladih doživljava svojeg voditelja mjere otvorenog u odnosu s njima, dok je opreznost voditelja mjere u odnosu s mladom osobom potpuno razumljiva. No voditelji mjere svakako bi trebali biti svjesni toga da vjeruju kako u odnosu s njima mladić/djevojka nije otvoren/a te paziti kako ta spoznaja ne bi dodatno narušila odnos.

Kod tvrdnji koje su negativno formulirane većina sudionika procjenjuje ih netočnima za odnos u kojem se izvršava PBIN, bez obzira na to radi li se o mladima ili voditeljima mjere (vidi sliku 51.).

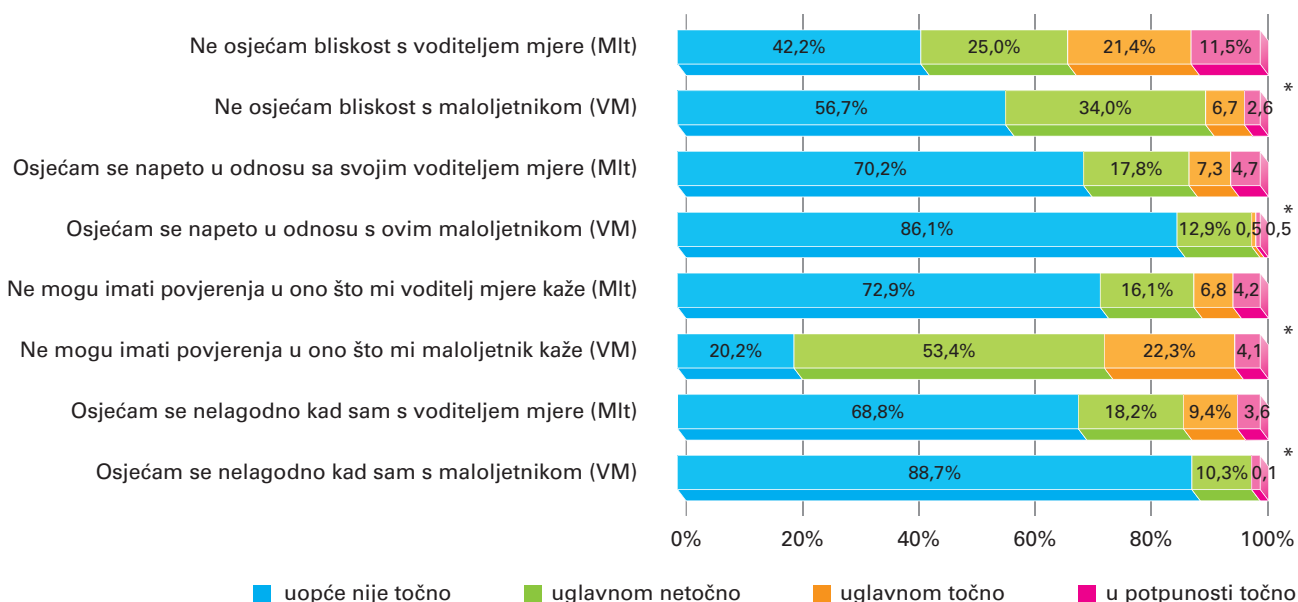
Odgovori na ove tvrdnje također uglavnom ukazuju na pozitivnu percepciju kvalitete odnosa s obiju strana. Analizirajući odgovore mladih možemo zaključiti kako se kao najveći problem mladih u odnosu s voditeljem mjere pokazuje to što u odnosu s njim ne osjećaju bliskost. Gledajući uzorak mladih kao cjelinu vidljivo je da imaju povjerenja u voditelja mjere, uglavnom se osjećaju ugodno u odnosu, ne osjećaju napetost te se osjećaju prihvaćeno,

no nešto veći postotak mladih ne osjeća povezanost s voditeljem mjere, a gotovo trećina ne osjeća bliskost u navedenom odnosu. Rezultati istraživanja u području privrženosti u različitim bliskim odnosima pokazuju kako je samootkrivanje odnosno iskreno dijeljenje informacija o sebi povezano s manjim izbjegavanjem druge oso-

be u odnosu (Taslak, 2009; Taslak i Kamenov, 2010). Rezultati ukazuju na to da je za ostvarivanje bliskosti osoba u odnosu pa i za kvalitetu odnosa važno samootkrivanje. Budući da su voditelji mjere manje skloni otkrivati mladima informacije o sebi (vidi tablicu 24., tablica iz poglavlja 9.6.), moguće je da to utječe na kvalitetu odnosa tako

SLIKA 50. GRAFIČKI PRIKAZ POSTOTKA PROCJENA MLADIH (N=192) I VODITELJA MJERE (N=194) NA TVRDNJAMA KOJE OPISUJU ODNOS VISOKE KVALITETE IZMEĐU MLADE OSOBE I NJEGOVA VODITELJA MJERE

SLIKA 51. GRAFIČKI PRIKAZ POSTOTKA PROCJENA MLADIH (N=192) I VODITELJA MJERE (N=194) NA TVRDNJAMA KOJE OPISUJU ODNOS NISKE KVALITETE IZMEĐU MLADE OSOBE I NJEGOVA VODITELJA MJERE

da mlada osoba osjeća manju bliskost s voditeljem mjere.

Voditelji mjere osjećaju napetosti samo u 1 % odnosa s mladima, a u isto toliko odnosa osjećaju nelagodu kad su s mladom osobom. Ipak, voditelji mjere u više od četvrtine odnosa ne mogu imati povjerenja u mladu osobu kod koje provode mjeru. Rezultati testiranja značajnosti razlika odgovora mladih i voditelja mjere na pojedinim tvrdnjama pokazali su kako je nepovjerenje statistički značajno izraženije među voditeljima mjere nego mladima. S druge strane, mladi osjećaju manju bliskost i veću nelagodu s voditeljem mjere te veću napetost u odnosu s njim nego što voditelji mjere osjećaju s mladima. Iako u prosjeku i mladi

i voditelji mjere percipiraju odnos u kojem se provodi PBIN kao kvalitetan, rezultati su pokazali kako neka obilježja odnosa ukazuju na nižu kvalitetu. Prije svega, voditelji mjere mogli bi poraditi na odnosu s mladom osobom na način da češće na primjeren način i u primjerenoj situaciji dijele s mladom osobom neke informacije o sebi, što može doprinijeti povezivanju i ostvarivanju veće bliskosti. S obzirom na to da se pokazalo kako voditelji mjere u prilično velikom postotku odnosa nemaju povjerenja u mladu osobu, trebali bi uložiti dodatan trud da osvijeste iz čega proizlazi nepovjerenje koje osjećaju prema mladoj osobi te paziti da taj osjećaj ne djeluje na ostale aspekte njihova odnosa.

METODOLOGIJA KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

/10

Metodologija kvalitativnog istraživanja

10.1. Sudionici

Ključan princip izbora sudionika njihovo je znanje i iskustva u odnosu na područje koje se istražuje. Svi sudionici trebali su zadovoljiti kriterij „sudionika bogatih informacijama“ kako ga opisuje Patton (2002). Tako su ključni sudionici istraživanja bili mladi kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor, roditelji mladih kojima je izrečena ova mjera te voditelji mjere. Sukladno trenutačnoj praksi provedbe ove odgojne mjere njezini voditelji mogu biti: (1) stručni djelatnici u centrima za socijalnu skrb (socijalni pedagozi, socijalni radnici i psiholozi) te (2) vanjski suradnici centara za socijalnu skrb honorarno angažirani za poslove provođenja ove mjere. Prva podskupina voditelja mjere razmjerno je homogena s obzirom na njihov radni status i opće profesionalne kompetencije što nije slučaj s drugom podskupinom voditelja, koji su heterogeniji s obzirom na osnovno zanimanje, ustanovu u kojoj su zaposleni te profesionalne kompetencije za rad s mladima. U tom smislu, u podskupini voditelja-vanjskih suradnika centara za socijalnu skrb razlikujemo dvije skupine sa sličnim obilježjima: a) vanjski suradnici iz tzv. „pomažućih profesija“ (socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi) te b) vanjski suradnici iz tzv. „ostalih profesija“ kao što su pedagozi, učitelji, medicinski tehničari i dr. Ključna razlika između ovih dviju skupina vanjskih suradnika i voditelja mjere nalazi se u njihovim profesionalnim kompetencijama za izravan rad s ma-

loljetnim delinkventima, a koje proizlaze iz njihova formalnog obrazovanja.

Dodatni kriteriji za izbor sudionika za sudjelovanje u fokusnim skupinama postavljeni su s obzirom na duljinu trajanja mjere i iskustvo s provođenjem odgojne mjere pojačana briga i nadzor:

- *Mladi kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor:* trajanje odgojne mjere od najmanje tri mjeseca;
- *Roditelji mladih kojima je izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor:* trajanje odgojne mjere od najmanje tri mjeseca;
- *Voditelji odgojne mjere pojačana briga i nadzor:* iskustvo u provođenju najmanje dvije odgojne mjere (za dva maloljetnika), a iznimno i manje ako stručni djelatnik centra za socijalnu skrb procijeni da je iskustvo koje voditelj ima relevantno i vrijedno.

Nacrtom istraživanja planiran je ukupni uzorak od 84 sudionika u 14 fokusnih grupa u četiri veće regije u Hrvatskoj. U svaku fokusnu skupinu planiralo se uključiti šestoro sudionika. Konačni uzorak sudionika obuhvaća ukupno 75 sudionika: 42 voditelja odgojne mjere, 10 roditelja i 23 mladih kojima je izrečena odgojna mjera. Detaljniji prikaz slijedi u tablici 25.

U odnosu na sudionike kvalitativnog istraživanja važnim nam se čini konstatirati kako je planirani uzorak mladih gotovo jednak konačnom uzorku (jedan sudionik manje od planiranog uzorka), pri čemu se stječe dojam da su mladi u ovom istraživanju bili najdostupnija skupina sudionika.

Najteže dostupni sudionici u ovom istraživanju bili su roditelji. U ovoj podskupini sudionika javljale su se najveće teškoće s obzirom na organizaciju, odnosno vezano uz vrijeme održavanja fokusnih grupa. Roditelje je bilo najteže uskladiti na način da se svi pozvani, odnosno oni koji su pristali na sudjelovanje u istraživanju, okupe u isto vrijeme. Neki roditelji nekoliko su puta otkazivali susret s istraživačicama te je stoga i došlo do većeg osipanja uzorka: tako je u Rijeci i Splitu istraživanje provedeno s 4 sudionika. Čak ni opetovano kontaktiranje s roditeljima nije imalo učinka na povećanje broja sudionika te smatramo kako je u budućim istraživanjima potrebno više pažnje posvetiti motiviranju roditelja.

OPIS SUDIONIKA

Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

U podskupini voditeljica stručnih djelatnica centara za socijalnu skrb koje rade na poslovima provođenja odgojne mjere PBIN u istraživanju su sudjelovale isključivo ženske osobe i to njih ukupno 16 u tri grada:

Zagreb, Split i Rijeka. S obzirom na veličinu pojedinih centara, važno je reći kako su sve sudionice s područja Rijeke i zaposlene u Centru za socijalnu skrb Rijeka, dok su sudionice iz Zagreba i Splita dolazile iz različitih ureda. U Zagrebu je riječ o područnim uredima Centra za socijalnu skrb Zagreb (Trnje, Medveščak, Donji Grad, Dubrava) te centrima Velika Gorica i Dugo Selo koji pripadaju u tzv. zagrebački prsten. Namjera je, pri izboru sudionica, bila uključiti u istraživanje područne urede i Centre koji pokrivaju gradske četvrti i manje gradove, različitih veličina i problematike kako bi se dobio veći raspon iskustava. Slična situacija bila je i na području Splita, gdje su u istraživanju sudjelovale dvije djelatnice Centra za socijalnu skrb Split koje rade u samom gradu Splitu, dvije sudionice iz podružnica ovog Centra (Kaštela i Solin), jedna sudionica iz Centra za socijalnu skrb Trogir i jedna sudionica iz Centra za socijalnu skrb Šibenik. Sudionice istraživanja po svojoj su profesiji u najvećem broju socijalne pedagoginje (10 od 16 sudionica), potom slijede socijalne radnice (njih pet) te jedna psihologinja i jedna defektologinja.

TABLICA 25. PRIKAZ KONAČNE STRUKTURE SUDIONIKA FOKUSNIH GRUPA

SUDIONICI						
REGIJA	Voditelji mjere (stručni radnici u CZSS)	Voditelji mjere (Vanjski suradnici „pomažuće profesije“)	Voditelji mjere (Vanjski suradnici „druge profesije“)	Maloljetnici kojima je izrečena odgojna mjera PBIN	Roditelji maloljetnika kojima je izrečena odgojna mjera PBIN	UKUPNO (prema regiji)
Zagreb	6 sudionika	3 sudionika	1 sudionik	6 sudionika	-	16
Rijeka	4 sudionika	5 sudionika	-	5 sudionika	5 sudionika	19
Osijek	-	6 sudionika	5 sudionika	6 sudionika	-	17
Split	6 sudionika	-	6 sudionika	6 sudionika	5 sudionika	23
UKUPNO (prema skupini sudionika)	16	14	12	23	10	75 SUDIONIKA

Radno iskustvo odnosno formalni radni staž sudionica iz ove podskupine kreće se u rasponu od 1 do 29 godina. Sve sudionice su svoj radni staž u cijelosti ostvarile u području socijalne skrbi i to najčešće u centrima za socijalnu skrb na poslovima maloljetničke delinkvencije i obiteljsko-pravne zaštite.

Većina njih nakon studija nije polazila dodatne edukacije vezane uz provođenje ove odgojne mjere, a sve sudionice koje su se dodatno educirale sudjelovale su u istoj edukaciji¹.

Voditelji vanjski suradnici pomagačkih profesija

U kvalitativnom dijelu istraživanja, u skupini voditelja vanjskih suradnika, ukupno je sudjelovalo 14 osoba u Zagrebu, Rijeci i Osijeku, od čega osam muškaraca i šest žena. U odnosu na profesiju, riječ je u najvećem broju o psiholozima (7), zatim socijalnim pedagogima (3), socijalnim radnicima (2), defektologu (1) te pedagogu (1). Jedan sudionik završio je dva studija te je i, uz to što je socijalni pedagog, logoped. Većina je sudionika zaposlena, dvoje je u mirovini, a jedna je sudionica trenutačno nezaposlena. Sudionici koji su zaposleni uglavnom rade u javnom/državnom sektoru i to u području socijalne skrbi (u odgojnim ustanovama za djecu i mlade s problemima u ponašanju), školstva te zdravstva. Dvoje sudionika radi u organizacijama civilnog društva, dok jedan sudionik ima privatnu praksu. U odnosu na iskustvo s provođenjem mjere, odnosno broj PBIN-a koje su vodili, kreću se u rasponu od jedne do preko 40 vođenih mjera. Pritom su, u pravilu, oni koji su duži niz godina uključeni u izvršenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor, uglavnom i vodili više mjera, no ima i iznimaka (tako, na primjer, jedna sudionica ima više od 20 godina iskustva u provođenju mjere, a vodila je samo dva

PBIN-a). Troje sudionika bilo je ranije zaposleno u centru za socijalnu skrb na poslovima vezanima uz maloljetničku delinkvenciju te je jedan od njih i vodio ovu mjeru kao stručni djelatnik centra, dok su preostala dva člana bili članovi tima i nisu izravno vodili mjeru. Gotovo nitko nije sudjelovao u specifičnim edukacijama za provođenje ove odgojne mjere.

Voditelji vanjski suradnici nepomagačkih profesija

U odnosu na rod voditelja, u kvalitativnom dijelu istraživanja, u ovoj podskupini, sudjelovalo je šest muškaraca i šest žena iz Zagreba, Osijeka i Splita. Svi su sudionici visokoobrazovani, šireg spektra zanimanja, uglavnom društvenog usmjerenja: od zanimanja u sferi odgoja i obrazovanja (učitelj, profesori hrvatskog jezika, kineziologije, informatike, sociologije i pedagogije, odgajatelji predškolske djece), društveno-humanističkih profila (novinar, sociolog, teolog) do liječnika i inženjera industrijskog menadžmenta. Svi su sudionici zaposleni, a većina je zaposlena u javnom sektoru i to na poslovima koji uključuju rad s djecom i mladima: u odgojnim ustanovama za djecu i mlade i školama/ vrtiću. Dvije sudionice zaposlene su u civilnom sektoru, jedna u sektoru zdravstva. Samo jedna sudionica, iako je zaposlena u sektoru socijalne skrbi, ne radi poslove vezane uz djecu i mlade, već radi računovodstvene poslove.

Iskustvo odnosno broj odgojnih mjera PBIN koji su vodili različito je i kreće se u rasponu od jednog maloljetnika s kojim su radili pa do najviše njih 20-ak. Možemo zapravo načelno govoriti o dvjema skupinama voditelja: onima koji imaju više godina iskustva u provođenju ove odgojne mjere te najčešće i više mjera koje su vodili (npr. 15-ak godina iskustva i desetak vođenih mjera, a u jednom slučaju 20-ak) te

¹ Riječ je o edukaciji tijekom 2011. i 2012. god. pod nazivom „Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija“ koja se provodila u okviru MATRA projekta pod nazivom „Unapređenje kvalitete alternativnih sankcija i odgojnih mjera prema mladima s poremećajima u ponašanju“ uz partnerstvo tadašnjeg Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Voditelj je bio doc. dr. sc. Neven Ricijaš.

onima s manje iskustva i sukladno tome manje PBIN-a koje su vodili (od 6 mjeseci do 4 godine iskustva i 1 – 5 vođenih mjera). U odnosu na edukacije za vođenje ove odgojne mjere, sudionici iz skupine nepomagačkih profesija navode različita iskustva s obzirom na centar za socijalnu skrb s kojim surađuju. Tako u pojedinim centrima sudionici navode kako su imali organizirane edukacije na kojima su ih stručnjaci informirali o izradi plana i programa, zakonskim okvirima provođenja mjere i sl. te da su neke edukacije imale i supervizijskih elemenata. Dio sudionika navodi kako su bili pripremljeni od strane stručnih djelatnika iz centra, no ne kroz strukturiranu edukaciju, već kroz individualne razgovore. Neki se od njih nakon takve edukacije nisu osjećali dobro pripremljenima.

Nakon uvida u prijepise fokusnih skupina i analize podataka uočeno je kako se kategorije odgovora vanjskih suradnika pomagačkih i nepomagačkih profesija gotovo u potpunosti preklapaju. Razlike koje su uočene mogu se pripisati individualnim specifičnostima i iskustvima pojedinaca, no ne i suštinskoj razlici između ovih dviju skupina. Razlog ovakvoj ujednačenosti podataka vidimo u tome što većina stručnjaka iz tzv. nepomagačkih profesija zapravo radi u pomagačkim sustavima, najčešće s djecom i mladima koji iskazuju probleme u ponašanju. Temeljem navedenog odlučeno je da ćemo prikaz rezultata za ove dvije skupine sudionika prikazati u zajedničkom tekstu kako bismo izbjegli nepotrebna ponavljanja.

Mladi

U fokusnim grupama i intervjuima ukupno je sudjelovalo 23 mladih iz Zagreba, Osijeka, Splita i Rijeke, od čega samo jedna djevojka. Dob se kretala od 15 do 22 godine, s tim da je prosječna dob 18,59 godina. Trajanje PBIN-a varira od 3 tjedna² do

dvije godine, a prosječno je trajanje 14,38 mjeseci.

U subuzorku sudionika iz Zagreba sudjelovala je šestorica mladića. Dob se kretala od 16 do 22 godine, a prosječna dob iznosila je 18,58 godina. Svi žive s obitelji. Pohađaju sljedeće srednje škole: gimnaziju, strukovnu školu za armirača te vozača. Dvojica su nezaposlena (instalater grijanja i klimatizacija te strojobravar), a jedan radi u autopraonici. Prosječno trajanje mjere iznosi 14,66 mjeseci, s tim da trajanje varira od 4 mjeseca do dvije godine. Jednom sudioniku mjera je izrečena kao dio uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda.

U subuzorku sudionika iz Splita sudjelovala je šestorica mladića. Dob se kretala od 17 do 19 godine, a prosječna dob iznosila je 18,5 godina. Svi žive s roditeljima i školuju se za različita zanimanja: automehaničar, vozač, pomorski nautičar, ribar i veterinarski tehničar. Prosječno vrijeme trajanja mjere je 12,33 mjeseci, s tim da trajanje varira od 7 mjeseci do godine i pol. Jedan sudionik ima PBIN kao dio uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda.

U subuzorku sudionika iz Osijeka sudjelovalo je pet mladića i jedna djevojka. Dob se kretala od 16 do 20 godina, a prosječna dob iznosila je 18,17 godina. Troje mladih završilo je srednjoškolsko obrazovanje (kuhar, strojobravar i autolakirer), a troje se još školuje (večernja hotelijersko-ugostiteljska škola, strukovna škola za kuhare, osnovna škola). Prosječno trajanje mjere je 15,16 mjeseci, s tim da trajanje varira od tri tjedna do gotovo dvije godine.

U subuzorku sudionika iz Rijeke sudjelovala je petorica mladića. Dob se kretala od 15 do 22 godine, a prosječna dob iznosila je 19,2 godine. Jedan mladić živi sa ženom i četvero djece, a ostali s roditeljima. Dvojica pohađaju srednju školu (strojarska i graditeljska škola), dvojica su nezaposleni (jedan je pomoćni kuhar, dok drugi nema završeno ni osnovnoškolsko obrazovanje),

² Radi se o sudioniku koji je unatoč kratkoći uključenosti u mjeru prema procjeni stručne djelatnice centra za socijalnu skrb odabran u uzorak sudionika s obzirom na to da se radi o maloljetniku sa zanimljivim iskustvima.

a jedan mladić radi (završio je školu za pomoćnog kuhara). Prosječno trajanje mjere je 15,4 mjeseci, s tim da trajanje varira od 6 mjeseci do gotovo dvije godine. Jedan sudionik ima PBIN kao dio uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda.

Roditelji

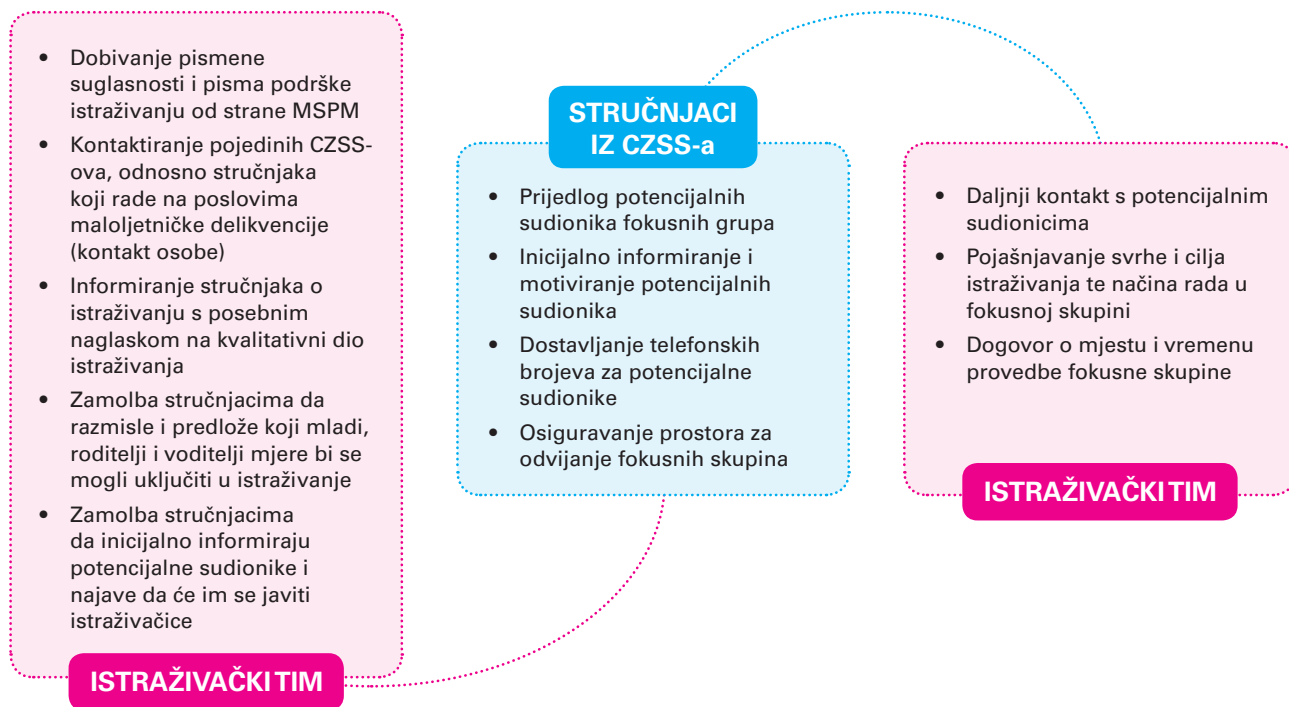
U fokusnim skupinama i intervjuima ukupno je sudjelovalo devetero roditelja iz Rijeke i Splita i jedna baka iz Splita. Trajanja mjere kod njihove djece iznosi od mjeseca do dvije godine, a prosječno trajanje iznosi 12,37 mjeseci.

U subuzorku sudionika iz Splita sudjelovale su četiri majke i jedna baka. Po struci se radi o njegovateljici, domaćici, frizerki i dvjema trgovkinjama. Trajanje mjere varira od 4 mjeseca do gotovo dvije godine. U poduzorku sudionika iz Rijeke sudjelovalo je petero roditelja, od čega jedan otac. Svi su nezaposleni, osim jedne majke. Trajanje mjere njihove djece varira od 6 mjeseci do gotovo dvije godine.

10.2. Postupak

Priprema za terenski dio istraživanja u 4 regije uključivala je razradu dinamike i tijeka kontaktiranja, informiranja i motiviranja sudionika istraživanja (slika 52.). U pripremi terenskog rada konzultirani su pojedini stručnjaci iz centara za socijalnu skrb na čijem se području provodilo istraživanje, a koji su od strane ravnatelja centara imenovani kao osobe za kontakt za provedbu istraživanja.

U osvrtu na tijek terenskog istraživanja važno je naglasiti i kako se zbog logističkih teškoća (neusklađenost obveza voditelja mjere, mladih i roditelja) istraživanje nije uvijek odvijalo u kontekstu fokusne skupine odnosno predviđenog broja sudionika. Tako se u nekim slučajevima radilo o podjeli jedne fokusne skupine na dvije manje ili se sa sudionicima koji nisu bili u mogućnosti sudjelovati u fokusnim skupinama naknadno obavio intervju. Intervju je vođen prema strukturi pitanja za razgovor

SLIKA 52. PRIKAZ DINAMIKE I TIJEKA TERENSKOG ISTRAŽIVANJA

u fokusnim skupinama budući da je riječ o istom cilju istraživanja.

Kao što je rečeno, podaci su prikupljeni metodom razgovora u fokusnim skupinama. U istraživanju smo slijedili tri ključne faze u primjeni ove metode, kako ih navodi Milas (2005): planiranje, provedba i analiza podataka:

- **Planiranje fokusnih skupina.** Prva faza odnosila se na izradu vodiča za razgovor u fokusnim skupinama te pripremu terenskog istraživanja (izbor sudionika, dogovor mjesta i vremena odvijanja fokusnih skupina). Vodiči za razgovor u fokusnim skupinama nadopunjavani su određenim pitanjima/temama koje su spominjali sami sudionici istraživanja. Tako je istraživanje u procesu provedbe obogaćeno nekim novim temama: *edukacija voditelja za provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor; kriteriji izbora vanjskih voditelja mjere; perspektiva voditelja o doživljaju mjere od strane mladih; očekivanja mladih i roditelja od mjere.*
- **Provedba fokusnih skupina.** Preporuka je da fokusnu skupinu vode dva istraživača kada je to moguće, tako da jedna osoba bude fokusirana na moderiranje grupne diskusije, a druga na vođenje dodatnih bilješki (Patton, 2002). U ovom smo istraživanju početno nastojali pratiti ovu preporuku iz literature, no u kasnijem tijeku terenskog istraživanja pokazalo se vremenski učinkovitijim da se fokusne skupine vodi po jedna istraživačica, s time da su terenske bilješke pisane odmah po završetku razgovora. Sve fokusne skupine i intervjue provele su članice istraživačkog tima. Svaka fokusna skupina i intervju snimani su diktafonom i poslije doslovno prepisivane. Iznimka je načinjena samo u jednom slučaju, gdje je jedna od sudionica odbila snimanje pa je raz-

govor zapisivan. Prilikom inicijalnog kontakta svi potencijalni sudionici dobili su cjelovite informacije o istraživanju i razgovoru u fokusnim skupinama/intervjuu, posebno s obzirom na snimanje, privatnost i povjerljivost podataka te uvid u zaključke istraživanja. Svi sudionici imali su mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojoj fazi provedbe istog.

- **Obrada podataka.** Provedeno istraživanje rezultiralo je opsežnim i bogatim materijalom te su podaci obrađivani temeljem tematskog okvira proizašlog iz istraživačkih ciljeva. S obzirom na opseg podataka prikupljenih u istraživanju i svrhu istraživanja, podaci su obrađeni na razini deskripcije tema³ za svaku pojedinu skupinu sudionika.

10.3. Etički aspekti istraživanja

Sudionici koji su bili uključeni u istraživanje bili su stariji od 14 godina, što sukladno važećem Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (2003) podrazumijeva da mogu dati osobni pristanak na sudjelovanje u istraživanju. U odnosu na važeće zakone i propise u Republici Hrvatskoj, prije provođenja istraživanja zatražena je pisana suglasnost nadležnog Ministarstva koja je potom bila korištena u daljnjem planiranju i provedbi terenskog dijela istraživanja (kontakti s centrima za socijalnu skrb i sl.).

U odnosu na profesionalnu (a i osobnu) etiku istraživača koristili smo se "matricom" (tablica 26.) koju predlaže Hill (2005), a prema kojoj se, da bi etički aspekti istraživanja bili zadovoljeni, potencijalnim sudionicima istraživanja trebaju dati sljedeće, jasne i konkretne informacije:

1. Koji su svrha i ciljevi istraživanja?
2. Koliko će potencijalno vremena treba-

³ Cjeloviti izvještaj s detaljnim prikazom deskripcije tema u odnosu na svaku pojedinu skupinu sudionika dostupan je kod naručitelja istraživanja.

- ti uložiti u istraživanje te koje će biti njihove obveze?
3. Tko će sve biti upoznat s rezultatima?
 4. Hoće li sudionicima biti dana povratna informacija o rezultatima i zaključcima istraživanja?
 5. Je li osigurana povjerljivost i privatnost informacija/podataka?

Hillove postavke važno je dopuniti s još dva važna aspekta: pravo na odbijanje sudjelovanja i odustajanje od sudjelovanja u istraživanju.

Sukladno navedenim pitanjima/postavkama, slijedi prikaz načina na koji su se u ovom istraživanju zadovoljavale etičke postavke:

TABLICA 26. PRIKAZ ZADOVOLJAVANJA ETIČKIH POSTAVKI U ISTRAŽIVANJU (MODIFICIRANO PREMA HILL, 2005)

Pojašnjavanje svrhe i cilja istraživanja Informacije o vremenu koje treba uložiti te obvezama u istraživanju	Svi sudionici istraživanja bili su informirani o svim dijelovima istraživanja koji su vezani za njihovo izravno sudjelovanje i koji su relevantni za njihovu odluku o sudjelovanju. Sudionicima su dane relevantne i sažete informacije o temi i svrsi istraživanja. U tu svrhu pripremljeni su informativni letci o istraživanju koje su potencijalni sudionici dobili kako bi se početno informirali o istraživanju. Letak im je uručio stručnjak u nadležnom centru za socijalnu skrb. Nakon početnog informiranja mlade se pitalo žele li sudjelovati u istraživanju. Uz to, od korisnika mjere tražila se i pisana suglasnost za sudjelovanje u istraživanju koja je priložena u njihovu dokumentaciju, istraživačku dokumentaciju, a jedan primjerak dan je i sudioniku. Od voditelja mjere zatražena je usmena suglasnost za sudjelovanje u istraživanju.
Pravo na odbijanje sudjelovanja i odustajanje od sudjelovanja u istraživanju	Sve sudionice i sudionici imali su mogućnost odbijanja sudjelovanja u istraživanju kao i mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojoj fazi istraživanja što im je bilo jasno i konkretno rečeno.
Potencijalni „korisnici“ i „vlasnici“ dobivenih informacija	Nositelj istraživanja UNICEF-ov je ured za Hrvatsku koji je ujedno i primarni korisnik i vlasnik dobivenih informacija/podataka i zaključaka. Sukladno etičkim standardima matične organizacije i misiji djelovanja UNICEF-a u Hrvatskoj, podaci će biti dostupni za korištenje i drugim ključnim dionicima: nadležnim ministarstvima, stručnoj i znanstvenoj javnosti.
Mogućnost dobivanja povratnih informacija o rezultatima i zaključcima istraživanja	Rezultati istraživanja bit će predstavljeni sudionicima istraživanja na njima primjeren i prihvatljiv način ako za to izraze interes.
Povjerljivost i privatnost informacija/ podataka	Tijekom prikupljanja, obrade i predstavljanja svih podataka, neovisno o izvoru, poštovalo se načelo zaštite privatnosti i povjerljivosti podataka. Sva osobna imena i prezimena svih osoba spomenutih u istraživanju, kao i imena gradova, mjesta i institucija šifrirana su. Također, u prikazu i publiciranju rezultata vodila se posebna briga o zaštiti identiteta i osobnih podataka pojedine sudionice/ sudionika na način da su se rezultati prikazivali u odnosu na pojedine grupe sudionika. Budući da su sudionici istraživanja mladi kojima je izrečena odgojna mjera (te su tom smislu u poziciji manje moći i veće ranjivosti), posebna pažnja usmjerila se i na osiguravanje povjerljivosti i sigurnosti (fizičke i psihološke) tijekom istraživanja. U tom smislu istraživanje se provodilo u prostorima centara za socijalnu skrb.

REZULTATI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

Rezultati kvalitativnog istraživanja

Kao što je već navedeno, rezultati su prikazani s obzirom na ciljeve istraživanja, sažeto za svaku od podskupina sudionika: voditelje, roditelje i mlade. Perspektive ovih triju skupina sudionika ukratko su i sumirane kroz ključne sličnosti i različitosti.

11.1. Doživljaj odgojne mjere pojačana briga i nadzor

11.1.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Iz perspektive voditeljica mjere stručnih djelatnica centara za socijalnu skrb doživljaj odgojne mjere pojačana briga i nadzor je višedimenzionalan: to je mjera koja, kao što i njezin službeni naziv govori, podrazumijeva i brigu i nadzor te joj je u fokusu razvoj odnosa između voditelja mjere i mlade osobe. Mjera se doživljava kao jedina u spektru mjera koja se provodi u centrima za socijalnu skrb, a koja podrazumijeva izravni tretmanski rad s mladima. Sudionice ovu mjeru doživljavaju kao najsveobuhvatniju i najkvalitetniju mjeru te imaju prema njoj pozitivni emocionalni

stav. U odnosu na obilježja mjere posebno se pozitivno vrednuje fleksibilnost mjere u smislu modaliteta izvršenja (trajanje, voditelji, dinamika susreta i dr.) te područja tretmana koje može pokrivati. Kao cilj i svrhu mjere sudionice navode rad s mladom osobom na problemskim područjima (npr. školovanje, zaposlenje, stavovi i dr.) i osnaživanje mlade osobe da sama radi na vlastitim problemima i ciljevima.

„Pa ono, pa ja mislim da sve lepeze mjera koje imamo, da je ta mjera nekako najsveobuhvatnija. PBIN mi se baš čini nekako najkompleksnija mjera kroz koju možeš, možeš zapravo sve. Možeš savjetovalište, možeš poslat na humanitarni rad, možeš pružiti pomoć u učenju, možeš angažirati nekog drugog.“ (3_C)⁴

Nadalje, sudionice navode kako je ova odgojna mjera teška za provođenje budući da je riječ o dugotrajnom i odgovornom procesu. Većina sudionica suglasna je s tim da je s djevojkama teže provoditi ovu odgojnu mjeru, iako su brojčano znatno manje zastupljene.

U okviru ove teme sudionice su govorile i o tome koji su njihovi dojmovi o načinu na koji mladi i njihovi roditelji doživljavaju mje-

⁴ Citati sudionika su šifrirani. Šifru čini redni broj pod kojim se u bazi kvalitativnih podataka vodi pojedina fokusna skupina/intervju te oznaka podskupine (C- voditelji stručni djelatnici centara za socijalnu skrb; VP- vanjski voditelji „pomažućih“ profesija; VNP- vanjski voditelji „nepomažućih profesija“; M- mladi; R- roditelji). Popis svih fokusnih grupa s dodatnim informacijama o gradu/mjestu dostupan je kod autora i UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku.

ru. U tom smislu voditeljice navode kako mladi i roditelji drukčije percipiraju voditelje stručne djelatnike centra i voditelje vanjske suradnike. Tako se djelatnike Centra doživljava strože i formalnije za razliku od vanjskih voditelja, koje se doživljava više prijateljski. Sudionice navode i kako mladi i roditelji u nekim slučajevima iskazuju neozbiljan odnos prema mjeri doživljavajući je kao „lakšu“ mjeru u odnosu na institucionalne mjere. Spomenuta neozbiljnost prema mjeri u kontekstu roditelja očituje se u tome što roditelji nakon izricanja PBIN-a svu brigu o djetetu prepuštaju voditeljima ili pak olako shvaćaju autoritet centra (kao i neki mladi).

Sudionice također navode kako pojedini mladi i roditelji ne razlikuju dobro odgojnu mjeru PBIN od mjere nadzora na izvršenjem roditeljske skrbi. Ova je informacija važna s obzirom na to da nam rezultati pokazuju kako je mjera nadzora prema obitelji u velikom broju slučajeva bila izričana prije samoga počinjenog djela kod mladih zbog rizičnosti obitelji, ali i tijekom kaznenog postupka u kojem je PBIN izrečen. Stoga je potrebno ulagati u kvalitetno informiranje korisnika usluga socijalne skrbi o vrsti intervencija i racionalni njezina izvršavanje.

11.1.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

Općenito govoreći, doživljaj mjere vanjskih voditelja pozitivan je pa se mjera doživljava kao pomoć i vođenje mladih osoba s fokusom na odnos, kao prevencija daljnjih problema, ali i nadopuna roditeljskih uloga, posebno tamo gdje u obitelji nisu prisutni očevi. Neki sudionici, govoreći o odnosu kao ključnom elementu ove odgojne mjere, smatraju da je riječ o mentorskom odnosu te napominju kako se ovim tipom odnosa koriste i u drugim programima i mjerama na kojima rade. Kao cilj i svrhu mjere navode promjenu i napredak mlade osobe te pružanje podrške mladima prilikom normalizacije razvoja.

Sudionici mjeru uspoređuju s drugim institucionalnim i alternativnim mjerama te je u tom kontekstu smatraju učinkovitijom zbog kontinuiteta razvoja odnosa i provođenja mjere u prirodnom okruženju mlade osobe, odnosno u zajednici.

„Čini mi se da je PBIN daleko učinkovitiji. To humanitarni rad odrade bez veze. Odu, ne odu, puste ih- to ništa... Psihološko savjetovanje, opet govorim moje iskustvo je da se tamo ne pronađu. Uopće ne vole ić, ne odgovara im. Sad naravno ovisi o tome ko radi i kako... Kod nas disciplinski centar, to sedam dana- to ništa pa i mjesec dana. Dakle i ovo mi je nekako kontinuitet, jedan na jedan gdje jednostavno se ta mjera razvija od početka vodi nekamo i mislim da je učinkovita i dobra.“ (4_VNP)

Iako je voditeljev doživljaj mjere pozitivan, sudionici imaju dojam kako mladi i roditelji mjeru doživljavaju često kroz negativne aspekte poput stigme, napora i prisile. Također navode kako neki roditelji i mladi ovu mjeru doživljavaju „lakom“ što dovodi i do njihova neozbiljnijeg odnosa prema mjeri.

11.1.3. Roditelji

Roditelji odgojnu mjeru PBIN doživljavaju kao oblik savjetovanja roditelja i mladih te kao pomoć roditeljima u odgoju. Doživljaj mjere uglavnom je pozitivan, no neki roditelji o mjeri govore i kroz prizmu neugode zbog činjenice da im djeca iskazuju probleme u ponašanju. U kontekstu doživljaja mjere roditelji ističu i važnost dobrog odnosa između roditelja i voditelja.

„Jedan predivan odnos između socijalnog psihologa i roditelja. Jer u svako doba i da nema dogovora možemo doć kod nje, pitat je za savjet... Stvarno osjećam da su to ljudi koji su spremni pomoć čovjeku i djeci i u svakom momentu... Jednostavno

možemo doć u svako doba i meni je to sasvim u redu...” (1_R)

U nekim slučajevima mjera se doživljava kao preblaga te nedovoljno intenzivna, odnosno neki roditelji smatraju da intenzitet mjere nije u skladu s potrebama njihova djeteta i tu pokazuju svoje razočaranje mjerom i/ili voditeljem. Uz to, pojedini je roditelji ne razlikuju od mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

11.1.4. Mladi

Mladi odgojnu mjeru doživljavaju kao pomoć i kontrolu njihova ponašanja s tim da je pojedini doživljavaju i kao priliku za promjenom načina života i ponašanja. S druge strane, mladi prema kojima su ranije tijekom života poduzimane intervencije doživljavaju je i kao nastavak tih intervencija (najčešće kao nastavak NIRS-a, ali i kao dio uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda). Pojedinicima u tom smislu nije posve jasna razlika NIRS-a i PBIN-a te ih doživljavaju kao svojevrsni kontinuitet.

Većina mladih govori o PBIN-u kao o korisnoj mjeri koja za njih donosi određene dobitke i prilike, no neki govore i o osjećaju stigmatizacije zbog izrečene odgojne mjere.

„Praktički je ono ko da vidiš u nekom mraku, neki mali končić koji ti se pruži da se podigneš na njega. Dobili smo vremena... Vremena za sebe i za poboljšanje, za kreiranje praktički svog života.” (9_M)

Dio mladih, unatoč razumijevanju smisla, svrhe i cilja PBIN-a, mjeru doživljava nepotrebnom pa i neozbiljnom: bilo zbog mišljenja da PBIN ne može utjecati na njihovu promjenu ili pak jer voditelj ne izvršava svoje dužnosti u pogledu intenziteta susreta i tretmanskog rada. Naime, iz njihovih se izjava i iskustava razaznaje da se ne radi o onome što su očekivali ili kako su zamišljali, odnosno njihov stav temeljen je na iskustvu rada s voditeljima koji PBIN očigledno ne provode onako kako bi trebalo.

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Uvidom u pojedine perspektive može se zaključiti kako o doživljaju odgojne mjere najopsežnije govore voditelji mjere, neovisno o tome radi li se o voditeljima djelatnicima centara za socijalnu skrb ili vanjskim voditeljima. Općenito gledajući, sve skupine sudionika prepoznaju svrhu i cilj PBIN-a te ga opisuju kroz pozitivne aspekte, odnosno prema ovoj mjeri prevladava pretežito pozitivan stav. Nadalje, navedenu mjeru svi sudionici doživljavaju kao pomagačko-savjetodavnu mjeru te pod tim vidom govore o pomoći, podršci, ali i kontroli odnosno nadzoru. Najvažnijim se percipira odnos koji se razvija između mlade osobe i voditelja mjere, a koji neki sudionici opisuju i kao mentorski odnos.

Djelatnici centara za socijalnu skrb doživljavaju PBIN kao najkvalitetniju odgojnu mjeru te kao jedinu mjeru u okviru nadležnosti centara za socijalnu skrb u kojoj se izravno tretmanski radi s mladima. U skupini voditelja odgojne mjere prevladavaju pozitivni stavovi prema mjeri te pozitivno vrednovanje mjere i na konceptualnoj i na provedbenoj razini, dok roditelji i mladi mjeru ne doživljavaju isključivo pozitivnom, već navode i neke njezine nedostatke u odnosu na kvalitetu i rad voditelja. U tom smislu mladi i roditelji smatraju kako bi mjera trebala biti strukturiranija, s jasnim smjernicama rada usmjerenim na potrebe pojedine mlade osobe te s većim intenzitetom susretanja voditelja i mlade osobe. Neki roditelji i mladi doživljavaju mjeru i kao stigmatu i nelagodu ili napor, čega su svjesni i voditelji mjere.

Određenom dijelu sudionika iz svih subkupina zajedničko jest i to da PBIN doživljavaju kao nastavak ranijih intervencija, pri čemu roditelji i mladi ponekad teško razlikuju mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi od PBIN-a. Pritom se uglavnom radi o onim obiteljima koje su na razne načine duže vrijeme korisnici usluga centra za socijalnu skrb.

Kada je riječ o doživljaju zahtjevnosti rada u odnosu na spol mladih, o tome govore samo djelatnici centara i načelno su suglasni s tim da je s djevojkama teže provoditi ovu odgojnu mjeru što proizlazi iz općenite percepcije djevojaka kao složenijih i težih za vođenje.

11.2. Tijek provedbe pojačane brige i nadzora

11.2.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

U odnosu na tijek mjere, sudionice navode da često sudjeluju i u prethodnim postupcima s mladima te već tada počinju s njima tretmansi raditi, što neke od njih nazivaju „PBIN-om prije PBIN-a“. Iako kroz razgovor sudionice često naglašavaju kako „nema tipičnog PBIN-a“ i kako tijek mjere ovisi o specifičnoj situaciji i potrebama mlade osobe kojoj je izrečena ova odgojna mjera, pri čemu možemo zamijetiti njihovu usmjerenost načelu individualizacije, ipak u načelu, kada je riječ o tijeku mjere, možemo složiti sliku „tipičnog/standardnog tijeka“ bez obzira na područje/centar iz kojeg sudionice dolaze. Činjenica da sve sudionice na sličan (pa gotovo i jednak način) opisuju tijek mjere govori u prilog usklađenim procesima njezina provođenja i standardiziranosti. Tipični tijek odgojne mjere pojačana briga i nadzor odvija se na način da voditelj iz centra izradi program rada i upozna mladu osobu, roditelje i vanjskog voditelja (ako je imenovan) s programom na prvom susretu u svojem uredu. Druge važne osobe (posebno mladi) rijetko sudjeluju u izradi programa rada.

Najčešće se susreti odvijaju u centru, u uredu voditelja, u kući mlade osobe ili u kafiću (ako je riječ o vanjskom voditelju), i to u prosjeku jednom tjedno u trajanju do sat vremena. Susreti se kroz trajanje

mjere uglavnom prorjeđuju, a u nekim slučajevima kontakt se većinom ostvaruje telefonski.

„U početku uvijek jedanput tjedno. U početku. Odnosno ako negdje postoje nekakav razlog da između toga se nađemo, onda to bude i više. I to je isto individualno. Znači kod nekih klinaca taj jedanput tjedno bude maltene do kraja mjere, a kod nekoga to bude jedanput u dva tjedna, iznimno jedanput mjesečno.“ (1_C)

Mjesta susreta koje navode sudionice istraživanja mogu se prikazati na svojevrsnom kontinuumu formalnosti. Mladi se sa svojim voditeljima uglavnom susreću u prostorima centra za socijalnu skrb (formalni, službeni prostor) ako je voditelj djelatnik centra ili u kući mlade osobe te u kafiću (neformalni prostor) ako je voditelj vanjski suradnik. Mjesta susreta i druženja općenito su percipirana kao primjerena, osim u slučajevima zagrebačkih ureda gdje se radi o malim, skućenim prostorima u kojima često nema uvjeta za individualni rad. Svojim vanjskim suradnicima, voditeljima mjere, djelatnice centara često sugeriraju da prošire spektar mjesta susretanja (a s time povezano i sadržaje susreta), primjerice kroz veću orijentaciju na boravak u prirodi i sport.

Završavanje mjere odvija se formalno u prostorima centra pri čemu se mladoj osobi pojasni kako je mjera istekla ili će biti obustavljena, uz naglasak da i se i dalje može obratiti centru za pomoć i savjet. Nakon isteka mjere stručnjaci nemaju ni službenog praćenja ni povratnih informacija o mladima, osim formalnih prijava i informacija ako mladi nastave s rizičnim ponašanjem. Na neformalnoj razini češće su povratne informacije ukoliko je riječ o manjim sredinama (u kojima stručnjaci i žive i rade) pa sreću mlade u svojoj sredini. U nekim slučajevima mladi se nakon isteka mjere samoinicijativno jave u centar radi traženja pomoći.

11.2.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

Voditelji vanjski suradnici prilično su usuglašeni u svojim opisima u vezi s tijekom mjere te tako pratimo tipični tijek mjere od izrade programa, prvog susreta, dinamike samih susreta, mjesta susreta, završavanja mjere te naknadnih kontakata i informacija o mladima. Izrada programa rada zadatak je djelatnika centara, dok vanjski voditelji programe dobiju kao gotov materijal. U tom kontekstu dio sudionika naglašava manjak aktivnije participacije njih samih te aktivnijeg uključivanja mladih. Zanimljivo je da, kada se govori o potrebi aktivnog uključivanja mladih u izradu programa rada, dio sudionika iskazuje stavove koji su relativno udaljeni od suvremenih shvaćanja suradništva u pomažućim odnosima, ali i standarda kvalitete i suvremenih načela socijalne skrbi navodeći kako je izrada programa stručni rad u kojem mladi nisu kompetentni sudjelovati.

Prvi susret s mladom osobom i roditeljima odvija se u službenim prostorima centra, a ponekad i u domu mlade osobe. U nekim situacijama tom prvom susretu prethodi i pripremni susret u centru za socijalnu skrb kojem nazoče samo vanjski voditelj i stručni djelatnik.

Voditelji se susreću s mladim osobama najmanje jednom tjedno, u trajanju do sat vremena, no ova dinamika najviše ovisi o specifičnostima pojedinih situacija i odnosa. Susreti se u pravilu odvijaju uživo, no u nekim slučajevima riječ je i o telefonskoj komunikaciji te komunikaciji putem društvenih mreža.

„...nije nikad prošlo... mjesec dana da se nismo našli. Čuli se da, al našli...al ovisi, opet ovisi jel...ovisi o njihovoj ovi, o situaciji. Ako je u početku i potreba je onda u početku i dva puta, onda eventualno ako vidim da je recimo, ne znan, par njima sam i pomagao oko škole... Kraj, kraj školske godine, pa ono, ne znam pa taj mjesec smo se vidjeli ono 6, 7 puta.“ (3_VNP)

Mjesta susreta variraju od formalnih (u uredu voditelja, u centru za socijalnu skrb) do neformalnih (u prvom redu kafići, dom mlade osobe, knjižnice, šetnje itd.). Ovisno o konkretnim iskustvima, nema jedinstvenog stava o primjerenosti kafića kao mjesta susreta – nekim voditeljima kafići su prihvatljivi zbog spontanosti i neformalnosti, dok drugi naglašavaju negativne aspekte poput nemogućnosti ostvarivanja intimnije i povjerljivije atmosfere, pitanja plaćanja računa za piće (treba li ga platiti voditelj ili ne) te obilježja samih mladih. Voditelji govore i o financijskoj komponenti kao objektivnoj prepreci koja doprinosi činjenici da se voditelji i mladi rijetko susreću na nekim „kreativnijim“ i poželjnijim mjestima i aktivnostima (sport, kino, kazalište i sl.). Jedna od vanjskih voditeljica smatra da bi bilo dobro kad bi postojala neka prostorija u centru za socijalnu skrb u kojoj bi se mogla provoditi mjera, dok s druge strane neki smatraju da je prostor centra suviše formalan i da bi manje služben prostor omogućavao bolji rad.

Mjera se uglavnom završava formalnim sumiranjem postignutog pri čemu voditelji naglašavaju kako mladima uvijek ostavlja ju mogućnost da im se jave i nakon isteka mjere. Na žalost, neki odnosi ostaju nezavršeni, odnosno postoje situacije kada voditelji nisu imali priliku napraviti završni susret s mladima. Povratne informacije koje voditelji vanjski suradnici imaju o mladima jesu povremene, neformalne i isključivo privatne prirode. U odnosu na kontakte nakon isteka mjere, nailazimo i na slučajeve kad se mladi javljaju svojim voditeljima u situacijama kada im treba podrška.

11.2.3. Roditelji

Roditelji su za ovu odgojnu mjeru prvi puta čuli u centru za socijalnu skrb ili na sudu, a dio njih navodi kako su oni sami tražili pomoć od centra za socijalnu skrb. Prvi susret, na kojem su prisutni voditelj mjere, stručnjak iz centra, roditelji i mlada osoba, najčešće se događa u prostorima centra za socijalnu skrb. Susreti voditelja i mlade

osobe odvijaju se uživo i telefonski, a neki navode da intenzitet susreta prije svega najčešće varira ovisno o voditelju mjere, a tek onda o potrebama mlade osobe/roditelja. Susreti prosječno traju sat i pol, a mogu trajati i duže ili kraće, ovisno o potrebi i situaciji.

Kao mjesto susreta navode se obiteljski dom, kafić, ali i prostor centra za socijalnu skrb s tim da pojedini roditelji mjesto susreta izvan obiteljskog doma doživljavaju pozitivnije jer se mladi tako više samootkrivaju.

„Treba ipak dijete odvojiti u jednu prostoriju sa voditeljem... Ja prvo odvojim voditelja sa djetetom u dnevni boravak. Onda zatvorim sve. Onda on priča, a ona njega oslobodi... Nakon razgovora što pričaju onda ona sjedne sa obitelji jer ipak jedan nadzor kad je nad djetetom treba vidjet šta se dešava sa roditeljima. Ne samo s djetetom jer i roditelji, jer i voditelj treba imat mišljenje o roditeljima. Kakvi su roditelji, dal se dešava nešto u obitelji, zašto je dijete, šta se desilo s djetetom da je to napravilo.“
(1_R)

11.2.4. Mladi

Mladi su prvi put za ovu odgojnu mjeru čuli u centru za socijalnu skrb, na sudu ili u odgojnom zavodu (kod onih kojima je PBIN izrečen kao dio uvjetnog otpusta). Iz njihovih se odgovora stječe dojam da nisu adekvatno informirani o mjeri o kojoj navode samo šture informacije.

Prvi susret u pravilu se odvija u prisustvu roditelja u centru za socijalnu skrb. Plan i program rada najčešće izrađuje voditelj mjere u centru, a mladima se katkad daju na uvid i komentari. Pojedini mladi sudjelovali su u izradi programa rada koji se, iz njihovih izjava, doima preopćenitim i nespecifičnim.

Voditelji i mladi kontaktiraju na uobičajene načine, uživo ili telefonski. Uživo se nalaze

u domu mladih, u prostorima centra ili u kafiću. Kafići kao mjesto susreta percipiraju se na kontinuumu od poželjnog (opušteniji su) do nepoželjnog (onemogućuju intimnost i povjerljivost).

Iz odgovora sudionika stječe se dojam da je PBIN vrlo fleksibilna i prilagodljiva mjera čiji se intenzitet rada prilagođava potrebama korisnika. Mladi tako navode kako se s voditeljima češće nalaze na početku, dok se intenzitet susreta smanjuje prema kraju mjere ovisno o promjenama koje (ne)nastupaju kod mladih. Susreti mladih i voditelja najčešće se odvijaju jednom tjedno u trajanju od uglavnom pola sata do sat vremena, s tim da intenzitet kod nekih varira ovisno o njihovim potrebama, dok su kod nekih susreti izrazito rijetki unatoč visokim rizicima/potrebama.

“Ma ovisi o situaciji, kad se ne vidimo dugo, onda imamo šta za pričat il kad se desi nešto, onda ona, budem do uru vremena. Sve ovisi o situaciji....Ovisno o tome dal se zapričamo, dal ja imam nešto za reć, dal imamo neku temu...”
(4_M)

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Voditelji mjere daju vrlo opširne opise tijeka mjere, dok roditelji i mladi kratko izvještavaju o tome više se fokusirajući na vrste i oblike kontaktiranja, ili pak (roditelji) na rani tijek događaja i poduzetih intervencija. Iz odgovora sudionika moguće je zaključiti kako je tijek provedbe mjere na neki način standardiziran i započinje izradom plana i programa rada s kojim se katkad mladi upoznaju, no najčešće ne. Iz izjava mladih stječe se dojam da je riječ o više formalnom konzultiranju pa i stihijskom planiranju rada nego o participaciji mlade osobe u stvaranju plana i programa rada. Kada je riječ o izradi programa rada, vanjski voditelji uglavnom navode kako program rada izrađuje stručna osoba u centru za socijalnu skrb te ga oni dobivaju na uvid i korištenje. Neki su od njih i sami bili uključeni u izradu

programa rada i to kroz konkretizaciju ciljeva, najčešće u radu s mladom osobom, a poneki navode kako su sami mladi (pa i njihove obitelji) premalo uključeni u proces izrade programa rada te da bi njihova participacija trebala biti veća. Nedostatak aktivne participacije mladih u segmentu programiranja može imati odraz na samo provođenje mjere te bi bilo vrijedno preispitati koliko mladi ljudi doživljavaju ciljeve postavljene u programu kao „vlastite“, a koliko kao „nametnute“.

Prvi susret ili formalno upoznavanje s voditeljem mjere najčešće se odvija u prostorima centra za socijalnu skrb, o čemu svjedoče sve skupine sudionika, gdje se svi prisutni upoznaju s ciljem, svrhom, obvezama i očekivanjima. Međutim, u odnosu na to početno upoznavanje s mjerom i prvi susret, mladi i roditelji kratko i poprilično nejasno o tome govore iz čega proizlazi da nisu adekvatno informirani o mjeri. Kasniji se susreti, kako tvrde svi sudionici, najčešće odvijaju u uredu voditelja, u kući mlade osobe ili u kafiću (ako je riječ o vanjskom voditelju) i to u prosjeku jednom tjedno u trajanju do sat vremena, međutim najčešće ovisno o potrebama. Pritom je evidentno da neki mladi i roditelji izvještavaju o nedovoljnoj uključenosti voditelja u život mlade osobe, odnosno o ukratko rečeno neizvršavanju voditeljskih dužnosti. Svim je sudionicima zajedničko (unatoč pojedinim specifičnim odgovorima) to da prepoznaju fleksibilnost mjere u smislu modaliteta izvršenja (trajanje, voditelji, dinamika susreta i dr.) i područja tretmana koje može pokrivati. Drugim riječima, doživljavaju je „rastezljivom“ i prilagodljivom mjerom čiji se intenzitet rada vrlo lako prilagođava potrebama korisnika.

Sve skupine problematiziraju kafić kao mjesto susreta (od poželjnog – mjesto gdje se može biti opušteniji; pokazivanja mladoj osobi kako se u kafiću može i „pristojno“ ponašati i družiti, do nepoželjnog – onemogućava intimniji i otvoreniji razgovor i rad). O završavanju mjere govorili su isključivo voditelji pojašnjavajući da se on odvija u prostorima Centra, gdje se najčešće sumi-

ra do sad postignuto te se maloljetniku pojasni obustava/istek mjere uz napomenu da i se i dalje može obratiti centru/voditelju za pomoć i savjet. Po isteku mjere službenog praćenja mladih nema, no relativno su česti neformalni susreti u manjim sredinama gdje žive ili se mladi sami javljaju voditeljima kada trebaju pomoć ili podršku.

11.3. Metode i sadržaji u radu s mladima

11.3.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Metode i sadržaji rada u konkretnoj provedbi mjere prate spektar od klasičnih metoda i tehnika (savjetovanje, razgovor, diskusija, poticanje, usmjeravanje, vođenje, kontrola, nadzor, informiranje i poučavanje) koje navode sve sudionice do, uvjetno rečeno, alternativnijih metoda kao što su kreativno-ekspresivne tehnike i šutnja. Alternativne metode i tehnike rjeđe se koriste.

„U svakom slučaju savjetovanje, jezik mi je glavno oruđe. Ok da, neke baš specifične tehnike da bi rekla, hoćemo onako aktivno slušanje, parafraziranje...ja poruke, svašta nešto.“ (2_C)

Posebno ćemo se osvrnuti i na šutnju kao metodu, budući da su neke sudionice spomenule kako su „odšutjele PBIN“. Kroz njihove priče stječe se dojam, a i one to same naglašavaju, kako se radilo o mladima koji su bili u nekoj vrsti otpora, no zanimljivo je bilo da su ustrajno dolazili na susrete na kojima su samo šutjeli. Iako možemo polemizirati oko toga je li uopće riječ o posebnoj metodi, smatramo da ju je vrijedno spomenuti u ovom kontekstu zbog činjenice da je odnos (i mjera) trajao i da postoji vjerojatnost da su ove mlade osobe ipak nešto kroz nju dobile.

Osim individualnog pristupa, spominje se i grupni, bilo kao dobra praksa koja se više

ne koristi, bilo kao pristup koji nadopunjuje obvezan individualni rad.

Ključan fokus rada jest na razvoju odnosa te se odnos navodi i kao metoda i kao sadržaj rada. Uz odnos u fokus se stavlja i usmjerenost na pozitivne strane mlade osobe. Sadržaji rada pokrivaju klasična tretmanska područja (obitelj, školovanje, zapošljavanje, odnosi, normativne orijentacije itd.) te konkretnu pomoć u praktičnim životnim vještinama i zadacima. Sudionice ističu i neophodnost uključivanja drugih osoba (obitelji, partnera) te različitih institucija u provedbu mjere, no pojedine su nešto opreznije kad je riječ o suradnji sa školama zbog iskustva stigmatizacije mladih u školi zbog izrečene odgojne mjere.

11.3.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

U svojem radu voditelji vanjski suradnici uglavnom se služe klasičnim metodama i tehnikama (od razgovora, savjetovanja, do motiviranja, informiranja i poučavanja).

„A to je osvještavanje, planiranje, savjetovanje, razgovor, uvjeravanje, motiviranje, čak negdje i ne znam pod koju bi to metodu išlo kad nazovem centar da im treba hitno novci da će se posmrzavati kući. Zagovaranje...” (4_VNP)

Uz to, neki od njih povremeno koriste i kreativne tehnike poput metafora, projektnih tehnika, slikovnih analogija i sl. Njihov rad uglavnom je fokusiran na razvijanje odnosa s mladom osobom pri čemu su dodatno usmjereni na osnaživanje i uključivanje mlade osobe u redovne životne sustave. Osim toga, voditelji naglašavaju da se u svojem radu fokusiraju i na potrebe i interese mladih osoba. Vezano uz to, navode i sadržaje rada koji pokrivaju konkretnu pomoć u životnim vještinama i zadacima te razgovor o aktualnostima u životima mladih. Voditelji ističu kako je u odnosu s mladima posebno važno biti istinski zain-

teresiran za mladu osobu te je prihvatiti takvu kakva je, bez osuđivanja.

Važno mjesto u radu voditelja mjere zauzima i uključivanje pojedinaca i institucija iz uže i šire socijalne mreže mladih: od obitelji (kao neizostavne polazne točke), partnera, do centra za socijalnu skrb, škole, policije i organizacija civilnog društva. Stručnjake iz centara za socijalnu skrb voditelji vanjski suradnici vide kao ključne nositelje mjere te kao oslonac i podršku u svojem radu. Jasno je kako voditelji mjere u svojem radu komuniciraju i surađuju s prilično širokom mrežom osoba i ustanova, što govori o složenoj prirodi provedbe mjere koja obuhvaća brojne segmente rada osim onog izravnog s mladom osobom.

11.3.4. Roditelji

U odnosu na metode i tehnike koje voditelji koriste u radu s mladima, roditelji spominju razgovor i savjetovanje. Sadržaji rada koje navode roditelji pokrivaju klasična tretmanska područja (obitelj, školovanje, zapošljavanje, odnosi, normativne orijentacije itd.), pomoć u donošenju važnih životnih odluka te pomoć u rješavanju obiteljskih problema. Vezano uz uključenost drugih institucija i/ili osoba, pojedini roditelji govore o doživljaju vlastite neuključenosti u provedbu mjere. Navode kako ih voditelji doživljavaju samo kao posrednike u kontaktu s mladima odnosno kao kontrolu i provjeru mladih.

„Voditelji to rade na jedan lijep način, pitaju ako se desio neki problem, razgovaraju o tom problemu i onda nastave kako je sa školom, kako ovo pa čak i zovu i školu da se vidi kako dijete, da li je bilo na svim satovima kakve su ocjene, kakvo je ponašanje i to je lijepo. I tako počnu recimo, prvo od većih problema, ako je dijete napravilo pa sve ono recimo di izlazi, s kim se druži, kakvo je s prijateljem popio kavu ili recimo da li ima curu. Kakvu muziku sluša i sve tako i to dođe sat možda i više i onda se roditelji evo

razgovaramo o djetetu kako, kak se ponaša doma, dal izlazi, kad dolazi i tako..." (1_R)

11.3.4. Mladi

Kada je riječ o metodama i tehnikama koje voditelji koriste u radu, mladi navode razgovor i savjetovanje. Ujedno napominju i kako postoje određene teme o kojima nerado razgovaraju s voditeljima (tako primjerice smatraju da voditelji ne bi trebali previše zadirati u njihovu intimu). Naročito pozitivnim mladi procjenjuju usmjerenost voditelja na njihove snage i vjerovanje u njih te smatraju kako usmjerenost voditelja na njihove pozitivne strane olakšava postizanje promjene u ponašanju.

"Pa većina tih voditelja prigovara. Odmah počne ne valja ovo, ne valja ono. Al meni svaki pomak mi je gospođa pohvalila. Prvo je krenula s tim dobrim, a onda mi je rekla šta trebam promijenit. Znači ona je meni tako pristupila i meni se totalno svidjelo jer kad nekom tak kreneš odmah, niko to neće prihvatit. I neće dobro bit. Sve je to bilo katastrofa onak, ona je jedina vjerovala i tak u to sve u mene...i tak. Da će bit sve ok. Govorila je to. Trudila se oko mene i sve. Baš super!" (3_M)

U kontekstu sadržaja spominju klasična tretmanska područja (obitelj, školovanje, zapošljavanje, odnosi, normativne orijentacije itd.) i pružanje pomoći u životnim vještinama i zadacima od voditelja. Vrlo rijetko govore o uključenosti drugih institucija i/ili osoba u provedbu mjere pa tako uglavnom spominju školsko osoblje i roditelje, no najčešće kao oblik kontrole njihovih postupaka i ponašanja.

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Kada je riječ o metodama i sadržajima rada, svi sudionici spominju klasične me-

tode i tehnike (npr. metodu razgovora i savjetovanje), s tim da poneki mladi i voditelji spominju i kreativne i ekspresivne tehnike. Sve skupine sudionika pod vidom područja i sadržaja rada navode tzv. klasična tretmanska socijalnopedagoška područja, s tim da mladi i voditelji tome pridodaju i konkretnu pomoć u praktičnim životnim vještinama (poput pisanja životopisa). Roditelji pak govore i o pomoći koju dobivaju od voditelja u kontekstu donošenja nekih važnih životnih odluka, ali i šire – pomoć u drugim tekućim i obiteljskim problemima.

Usmjerenost na pozitivno i na snage mladih sudionici istraživanja procjenjuju izuzetno važnim u provođenju mjere.

O važnosti uključenosti različitih osoba i institucija u provedbu mjere vrlo opširno svjedoče odgovori voditelja mjere, dok mladi i roditelji vrlo malo o tome govore. Kada je riječ o uključenosti roditelja u provedbu mjere, nailazimo na različita viđenja sudionika. Zanimljivo je da voditelji vanjski suradnici češće spominju uključivanje i rad s roditeljima od stručnih djelatnika u centru. Pretpostavljamo kako se to može pripisati činjenici da voditelji vanjski suradnici češće susreću s mladima upriličuju u obiteljima te u tom smislu više kontaktiraju, ali i izravno rade s roditeljima. Mladi često (ali i neki roditelji) doživljavaju da se roditelji koriste kao kontrola njih samih i kao provjera njihova ponašanja/napretka. S druge strane, čini se da su neki roditelji prilično intenzivno uključeni u provedbu mjere, dok oni koji nisu predlažu intenzivnije uključivanje roditelja u mjeru.

11.4. Doživljaj voditelja mjere i (ne)važnost roda

Doživljaj voditelja mjere opisan je samo u roditeljskoj i perspektivi mladih budući da su upravo oni o tome govorili temeljem vlastitog iskustva. Uz to, sukladno podacima analizirana je percepcija (ne)važnosti roda, dobi voditelja u provedbi PBIN-a te kriterij za odabir voditelja.

11.4.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Govoreći o kriterijima za odabir voditelja mjere, sudionici kao važan kriterij odabira voditelja mjere navode usklađivanje s potrebama mlade osobe pa se tako ponekad i traže voditelji s točno određenim, specifičnim vještinama i kvalitetama, pa i rodom. Pojedini navode da katkad na prijedlog same mlade osobe odabiru pojedinog voditelja za nju (ako mlada osoba već od ranije ima dobra iskustva s tom osobom kroz druge oblike rada/intervencija) što je posebno važno jer povećava vjerojatnost suradnje i motiviranosti za tretman.

Generalni je konsenzus da rod i dob nisu presudni kriteriji, no da je mlađa dob pogodnija za mlade (budući da su im mlađi voditelji generacijski bliži). Zaključno, iz perspektive voditeljica mjere, i dob i spol, ali i izgled mogu biti važni čimbenici motivacije korisnika, međutim nisu jedini, a nikako presudni kriteriji prilikom odabira voditelja.

„Do prije tri mjeseca bi se sva nabrusila na to pitanje i rekla bi da to definitivno nema veze. Al nedavno je bila jedna situacija dečka koji nije htio surađivati niti ništa i svašta nam je izreko, niko nikad mi tak nije pa sam bila šokirana. Pa je došo moj kolega student koje smo uzeli da vodi nadzor i to je potpuno novo dijete, potpuno druga priča, njemu treba muška, to je njegov kriterij da bude muška figura... mrzi svoju mamu pa onda mrzi sve žene...” (1_C)

11.4.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

U odnosu na rod i dob, voditelji procjenjuju kako su oba ova kriterija važna, ali ne i presudna te da sve najviše ovisi o potrebama mlade osobe. U tom smislu neki voditelji imaju pozitivnija iskustva rada s mladima istog roda te se navode i primjeri gdje sami

mladi inzistiraju na voditelju određenog roda. Točnije, riječ je o mladićima koji su birali muške voditelje. Zanimljivo je i promišljanje jednog od sudionika koji smatra da društvene konvencije i stavovi o tome da se muškarcima *a priori* pripisuje autoritet utječu na percepciju voditelja od strane mladih i roditelja.

Kada je riječ o dobi, iskustva i mišljenja su različita, ali s istom početnom mišlju kako dob nije presudna. Tako neki voditelji navode da je bolje kad su voditelji mlađe dobi, neki zagovaraju srednju dob, a neki navode kako je najvažnije da su voditelji upoznati s obilježjima mladih osoba i aktualnim trendovima. Voditelji se osvrću i na to kako ih mladi doživljavaju te u tom smislu spominju da ih mladi percipiraju kao prijatelje u koje mogu imati povjerenja.

„Pa ja mislim da oni kad vide mene, imam osjećaj ko da se razvesele kad vide mene jer očekuju nekog malog starijeg s brkovima... Tako da ja vidim da je ono nekako smiješak i vidim da se tu i mali žele i dokazivat da su pametni kul frajeri... Da razume ka i ja... Još kad vide da ja isto s njima tako malo kuliram, zezam se...” (3_VP)

11.4.3. Roditelji

Oni roditelji koji su zadovoljni voditeljima i čiji su voditelji ispunili njihova očekivanja govore o njima kroz pozitivan doživljaj i to kroz povjerenje, odnos, autoritet, dosljednost, stalnu dostupnost, prijateljstvo i/ili bliskost. Osim upravo pojašnjenoga pozitivnog doživljaja voditelja mjere, postoji i drukčiji koji je jasno prisutan kod pojedinih roditelja. Radi se o negativnom doživljaju o kojem govore kroz nedovoljno čvrst autoritet i/ili nedovoljne kontakte.

U odnosu na dob voditelja, roditelji je ili smatraju nevažnom ili preferiraju mlađe voditelje. Voditelje neki doživljavaju poželjnijima zbog neadekvatne figure oca u obitelji u kojoj mladi odrastaju, dok drugi rod smatraju nevažnom kategorijom, a treći pak preferiraju voditeljice.

„I od momenta od kojeg je upoznao I. s kojim je na ti jer su se tako dogovorili i sve te skupa stvari, i ispostavilo se da imaju jako puno zajedničkih interesa. Jako puno sličnih razmišljanja bez obzira na starosnu dob i sve to skupa. On je njemu nekakva u njegovom životu svijetla osoba koja je došla u pravo vrijeme, na pravi način!“ (3_R)

11.4.4. Mladi

Iz odgovora sudionika koji se odnose na pitanja o njihovim voditeljima moguće je izdvojiti dva načina gledanja na voditelje – pozitivan i negativan – s tim da je ovaj prvi doživljaj dominantan u odgovorima. Dakle većina sudionika svoje voditelje doživljava izrazito pozitivno (voditelj *pomaže, objašnjava kad ne znaju, šali se, shvaća mlade, razumije probleme, mladi im se mogu povjeriti, voditelji znaju kako s njima, vjeruju u njih...*). U kontekstu negativnog doživljaja govore o neodgovornosti, neuviđavnosti, nedosljednosti i popustljivosti voditelja.

Iz razgovora sa sudionicima moguće je uočiti da u odnosu na dob voditelja mjere nekima to nije važno i nisu o tome razmišljali, međutim neki (uglavnom oni koji i imaju mladog voditelja) navode da je bolje da se radi o mlađoj osobi jer smatraju da ih mlada osoba bolje razumije. Neki navedenom pridodaju da je važno da je ili mlada ili ako nije, da se ponaša kao mlada osoba (*fura se na mlade iako je starija*).

Pitali smo mlade te s njima provjerili i rodnu perspektivu. To znači da smo ih izravno pitali što misle o rodu voditelja. U tom je kontekstu moguće izdvojiti nekoliko ključnih viđenja. Tako većina smatra da je bolje da je voditelj ženska osoba. Brojni su razlozi zašto je tomu tako: od toga da žene smatraju blažima i manje strogima od muškaraca, do toga da žene bolje razumiju probleme od muškaraca, bolje slušaju i imaju više osjećaja te im se može lakše povjeriti nego muškarcu.

Nekima je, s druge strane, rod potpuno nebitan i nisu o tome razmišljali na takav način. To pojašnjavaju time što su se već navikli na

ove voditelje koje imaju ili daju prednost nekim drugim obilježjima nad rodom.

„I zna se ponašati. Zna, zna, nekad zna kad pretjeram, zna me zaustavit. Zna sa mnom. A malo ko zna sa mnom. Tak da, onak je stvarno žena...Tvrdo glava sam jako i ne može me nitko... ne može mi govorit. I ona je to shvatila i ona sad zna kad ja pretjeram, ona mene može spustit dolje na zemlju.“ (11_M)

„Starije žene su ozbiljnije... Ja osjećam da me više razumije kad je mlađa neka. I lakše mi je s njom razgovarat o nekoj temi nego sa starijom“ (10_M)

„Kak bi ja sad s muškim nekim da mi je voditelj pričao o problemima u ljubavi il nešto tak?“ (3_M)

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Mladi i roditelji su, za razliku od voditelja, govorili o doživljaju voditelja temeljnom na vlastitom iskustvu. Mladi i roditelji uglavnom o voditeljima mjere govore dominantno kroz njihove pozitivne osobine i ponašanja: shvaća i razumije probleme mladih, spreman pomoći i biti tu za mlade, osobe su od povjerenja, zna s mladima, vjeruje u njih, odnosi se prema njima kao prijatelj. Voditelji vanjski suradnici također govore o tome da ih mladi doživljavaju kao prijatelje i osobe od povjerenja.

Unatoč dominantno pozitivnom doživljaju voditelja, i roditelji i mladi nabrajaju neke osobine koje im se kod njih ne sviđaju. U tom smislu spominju razočaranje radom voditelja (a s tim povezano i razočaranje mjerom) budući da su očekivali strukturiraniju i intezivniju mjeru.

U kontekstu dobi voditelja, nekim mladima i roditeljima to nije važno ili nisu o tome razmišljali. No općenito gledajući, sve skupine sudionika smatraju da je bolje da se radi o mlađoj osobi jer ona bolje razumije mlade, generacijski je bliža mladima i ima više strpljenja.

Kada je riječ o rodu, većina mladih izjavljuje da je bolje da je voditelj ženska osoba pojašnjavajući to brojnim razlozima: žene su blaže od muškaraca, bolje razumiju probleme od muškaraca, bolje slušaju i imaju više osjećaja, može im se bolje/lakše povjeriti. S druge strane, nekim i roditeljima i mladima rod je potpuno nebitan i nisu o tome razmišljali na takav način. Pojedini mladi daju prednost nekim drugim karakteristikama nad rodom (primjerice razumijevanju položaja korisnika). S druge strane, dio roditelja smatra da je muški voditelj bolji zbog neadekvatne muške figure u obitelji. Slično poručuje i dio vanjskih voditelja koji govore o pozitivnim iskustvima rada u istorodnim parovima. Međutim, i tada je zapravo riječ o tome da je rod voditelja biran sukladno potrebama mlade osobe i/ili njezine obitelji.

Općenito govoreći, svi sudionici smatraju kako su i rod i dob pa i izgled voditelja važni (kao faktor motivacije mladih), no ne i presudni kriteriji. Po njima je ključno odabrati voditelja koji najbolje odgovara mladoj osobi u odnosu na njegove specifične potrebe i osobine.

11.5. Doživljaj učinkovitosti odgojne mjere

11.5.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Doživljaj učinkovitosti mjere sudionice najčešće opisuju prema zakonskom kriteriju, odnosno nepostojanju kasnijeg recidivizma u vršenju kaznenih djela. Osim toga, kao pokazatelj uspjeha uzima se i određena normalizacija života odnosno životni stil mlade osobe okarakteriziran završetkom školovanja, pronalaženjem posla, ostvarivanjem partnerskog odnosa i slično. Neuspjeh ove odgojne mjere s jedne se strane pripisuje nepoštovanju kriterija za izricanje PBIN-a (mjera ne odgovara obilježjima mla-

de osobe ili razini rizika). S druge strane, neuspjeh vežu i uz obilježja mladih i njihovih obitelji te se općenito može reći kako su mladi čije osobine i ponašanja (primjerice prkos, tvrdoglavost, otpor, nedostatak empatije, emocionalna hladnoća) ne pridonose razvoju pomagačkog odnosa, koji nemaju podršku obitelji te ne mogu pronaći zaposlenje u većem riziku da provedba mjere bude neuspješna. Pod tim vidom iz njihovih se odgovora razaznaje da promjene kod maloljetnika nisu dovoljne same po sebi, već je važno da su podržane od okruženja.

Nadalje, sudionice smatraju da je ova odgojna mjera pogodnija za mlađe, niže rizične koji pokazuju kapacitet za uspostavljanje odnosa i preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje. Kao specifične skupine mladih za koje mjera može biti pogodna navode se oni koji nemaju podršku u vlastitim obiteljima te oni koji su počinili imovinske delikte. Dobit od mjere najčešće se opisuje kroz novi odnos i podršku mladima i obitelji te provođenje mjere u prirodnom okruženju.

„Ostanu u istoj sredini... Imaju priliku stat na svoje noge i borit se sa svim onim što je dovelo do počinjenja kaznenog djela, ja mislim da je to ono pravo!“ (3_C)

11.5.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

Uspjeh mjere voditelji vanjski suradnici opisuju kroz nabranje konkretnih životnih uspjeha mlade osobe, pri čemu je najčešće riječ o zadovoljavanju konvencionalnih životnih shema poput školovanja, zaposlenja, ulaska u brak itd., ali govore i o dalekosežnijim kriterijima uspješnosti nakon proteka 5 – 10 godina od isteka mjere kada se zapravo vidi žive li mladi integrirano u zajednicu. Presudnim čimbenicima za uspjeh mjere voditelji smatraju aktivnost mlade osobe (motiviranost i prijemčivost za tretman) te prijelomne život-

ne događaje (prometna nesreća ili odlazak u vojsku) koji mogu, prema njihovu iskustvu, utjecati na tijek i ishod mjere. Voditeljima je teško razlučiti u kojoj se mjeri uspjeh može pripisati njihovom radu (iako pojedini ističu važnost utjecaja vlastitog angažmana i truda kao važnog čimbenika uspješnosti), a koliko sazrijevanju mladih, odnosno njihovim individualnim obilježjima i potrebama.

Kao neuspjeh mjere uzima se potreba za izricanjem nove, strože mjere te nedostatna podrška od strane obitelji. Iako nailazimo na mišljenja da nema neuspješnog PBIN-a, kao ni skupine mladih za koje on nije pogodna mjera, iz njihova se viđenja jasno mogu izdvojiti i skupine mladih za koje je ova mjera pogodnija: mlađi, niže rizični s potencijalima/snagama u osobnim obilježjima i obiteljskim okolnostima. Neki voditelji smatraju da je ova mjera naročito pogodna za mlade koji odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima.

Kao skupinu za koju PBIN nije pogodan voditelji navode mlade s određenim intelektualnim i mentalnim problemima (npr. smanjene intelektualne sposobnosti, problemi ovisnosti, teže psihičke teškoće i poremećaji ličnosti).

U kontekstu dobiti od mjere voditelji naglašavaju kako je dobit za mlade i njihovu užu (obitelj) i širu (društvo) okolinu neodvojiva. Iz njihovih su perspektiva dobiti PBIN-a brojne. Tako mladi dobivaju pomoć i zaštitu u procesu odrastanja i to kroz prijateljski i pomažući odnos s pozitivnom odraslom osobom te mogućnost uvida u drukčije stilove života, dok obitelj i društvo dobiti ostvaruju na razini samostalne mlade osobe.

„Najveća dobit po meni je ta što dobiju svog voditelja. Dobili su nekoga za razgovor, jednog pomagača, koji će prije svega nastojati pomoći, a s druge strane i zaštititi i pojačanu brigu dati, znači sve ono što bi trebalo. I ja mislim da je to u krajnjoj liniji najveća dobit za odgajanika.“ (3_VP)

11.5.3. Roditelji

Analiza doživljaja učinkovitosti mjere pokazuje da roditelji uglavnom mjeru doživljavaju učinkovitim i uspješnom. Iz odgovora se vidi da u tom kontekstu govore o uspjehu mjere kroz zaustavljanje negativnih ponašanja njihova djeteta, razvoj pozitivnih ponašanja, uvida i odgovornosti kod mladih. Uz to, govore o PBIN-u kao i o pomoći njima samima (kroz savjetovanje, razumijevanje roditelja, čak i utjehu kada sebe krive zbog lošeg ponašanja djeteta te pomoći kod prihvaćanje činjenice da imaju problem).

Uz to, roditeljska perspektiva mjeru doživljava korisnim, no ne i dovoljnim čimbenikom za promjenu (to jest na promjenu utječe niz faktora: od unutarnje spremnosti maloljetnika, utjecaja vršnjaka, sazrijevanje mlade osobe, ali i šire – radi se o spletu različitih okolnosti).

Međutim, neki je doživljavaju neučinkovitim jer je preblaga i nedovoljno intenzivna u odnosu na potrebe/rizike djeteta/obitelji. Drugim riječima, ukazuju na važnost prilagodbe mjere potrebama korisnika.

„...što je najbitnije je šta je on sam uz pomoć ove gospođe shvatio... svoje greške i što to je prošlost. To je sad nešto što on nikad više ne bi ponovio...“ (1_R)

11.5.4. Mladi

Iako pojedini mladi PBIN doživljavaju neučinkovitim, ipak većina govori o brojnim dobitima od mjere. Pod tim vidom izvještavaju o promjenama nabolje (u ponašanju, učenju, razmišljanju, sazrijevanju...), ali i razlozima te poticajima za promjenu. O potonjem pričaju kroz reakciju društva na kazneno djelo, strah od zatvora, tuđa negativna iskustva sa zatvorom ili kroz neke životne događaje koji su zauvijek promijenili njihov život (teška prometna nesreća). Međutim, iz njihove perspektive, odluka o promjeni stvar je pojedinca koja se ne može nametnuti. Tako su mladi često navodili da

Ako si ne želiš pomoći sam, neće ti nitko, stavljajući naglasak na unutarnju motivaciju za promjenom ponašanja. No osim navedenih razloga za promjenom, pojedini su govorili o spletu različitih okolnosti i utjecaja (primjerice događaji u obitelji, izricanje PBIN-a, utjecaj djevojke i roditelja...) koji su doveli do promjene.

„Jer me u tim djelima na neki način to prekinilo. Znači socijalna mi je na neki način stala na put. Ja sam mislio da mi odmažu... Zato su mi stali na put da bi mi na neki način pomogli. Dosta su mi pomogli jer da me nisu prekinili u tom, ja bi nastavio to raditi... A tako sam presto totalno s tim i s glupostima i svime...” (9_M)

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Analiza podataka ukazala je na određenu ujednačenost u odnosu na opise dobitaka za mlade od PBIN-a. Tako svi sudionici govore o brojnim dobitima kako za mlade, tako i za njihovu okolinu (posebno roditelje). Međutim, iako se PBIN doživljava korisnim, on ipak nije sam po sebi dovoljan sam po sebi budući da na promjenu utječu brojni čimbenici, odnosno (ne)uspješnosti mjere doprinose različiti faktori (od obilježja ličnosti i ponašanja mlade osobe – aktivnost nasuprot otporu, prkos; intelektualne i teže psihičke teškoće; problemi ovisnosti, do suradnje roditelja, stupnja motiviranosti mladih za promjenu, sazrijevanja maloljetnika, reakcije društva na kriminalitet, nekih važnih životnih događaja...). Voditelji opisuju uspješnost mjere kroz odsustvo recidivizma, ali i općeniti životni stil koji posebno vanjski voditelji opisuju kroz kasniju samostalnost i odgovornost osobe, odnosno integriranost u društvo.

Iako roditelji nabrajaju dobiti od PBIN-a za sebe (savjet, razumijevanje, utjeha...), stručnjačka perspektiva ukazuje upravo na važnost sudjelovanja, suradnje i motiviranosti roditelja (kao i maloljetnika) tijekom provedbe mjere. Drugim riječima, ako po-

drška obitelji i okruženja izostane, nastaju problemi jer je upravo podrška jedna od ključnih stvari u postizanju i održanju promjene. Dakle roditelji moraju imati određeni kapacitet i potencijal kako bi PBIN bio uspješan.

Dio stručnjaka govori i o važnosti poštovanja kriterija za izricanje PBIN-a o čemu u značajnoj mjeri ovisi njegova uspješnost. I roditelji i stručnjaci slažu se da ova odgojna mjera mora biti prilagođena potrebama mlade osobe i okruženja (u intenzitetu i razini strukturiranosti).

11.6. Teškoće u provedbi odgojne mjere

11.6.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Voditelji govore o sporosti sudskih procesa te otvaraju pitanje ujednačenosti kriterija izricanja mjere. Teškoće nadalje vežu i uz voditelje mjere odnosno njihov premali broj. Uz to, govore i o neusklađenosti obima posla i odgovornosti voditelja s visinom naknade te ističu potrebu za većim brojem muških voditelja. Problemiziraju i nedostatak stručnih suradnika na pojedinim sudovima.

„Da mislim da je ovako da ja i dalje mislim da nemamo dostatan broj kvalitetnih voditelja... Da ljudi nisu zainteresirani za suradnju sa Ministarstvom socijalne skrbi iz razloga jednostavno loše materijalne valorizacije ovog vrlo teškog i odgovornog posla, da je ta naknada mala da se od voditelja očekuje puno, uz puno posla i odgovornost je velika!” (4_C)

Jednako tako, u nekim su centrima izazov i neprimjereni prostorni uvjeti rada, neadekvatna tehnička opremljenosti i podrška te prevelik broj dnevnih zadataka djelatnika centra.

11.6.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

Teškoće i izazove koje prepoznaju voditelji vanjski suradnici odnose se na opću/društvenu razinu, kao i na onu vrlo specifičnu, a to je konkretan rad s mladima i njihovim obiteljima. Na općoj razini, voditelji govore o nepoštovanju temeljnih vrijednosti u društvu, odnosno o teškoćama provođenja odgojne mjere i samog odgoja mladih u društvu u kojem se ne poštuju neke temeljne vrijednosti te otežanom zapošljavanju mladih. Nadalje, dio teškoća pripisuje se i sporosti i inertnosti pravosudnog sustava u vidu nezakazivanja kontrolnih ročišta, neadekvatnog propitivanja primjerenosti mjere te predugih sudskih postupaka.

„Imam dojam da eto onda kada je počelo sa započinjanjem mjere, u roku od dva mjeseca je sve bilo na svojem mjestu i to je zaključak do kojeg sam ja došao i nakon toga smo u principu održavali kontakte i dalje i to je bilo super, a mjera je onda trajala po godinu, godinu i pol. Ne kažem da je treba obustaviti nakon dva mjeseca nikako, ali moglo se možda nakon šest!“ (2_VP)

Kada je riječ o konkretnom radu, voditelji kao izazov navode same mlade (njihov temperament i pasivan stav prema životu) te specifične teškoće njihovih roditelja (npr. ovisnost). Teškoće se prepoznaju i u samom radu voditelja pri čemu neki sudionici ističu nezadovoljstvo zbog neadekvatnog provođenja mjere od strane nekih svojih kolega, tj. neodgovoran odnos nekih voditelja prema obvezama koje proizlaze iz PBIN-a, a neki upozoravaju na financijske teškoće u provođenju mjere (činjenica da voditelji često sami financiraju aktivnosti u sklopu provedbe mjere).

11.6.3. Roditelji

Roditelji o teškoćama rijetko govore, no pojedini se temeljem vlastitog iskustva

osvrću na sporost suda i nepravovremenu društvenom reakciju na kršenje zakona čime sustav dodatno pridonosi razvoju rizika kod mladih.

„Mom sinu je mjera izrečena prošle godine u šestom mjesecu te sam jako tužna pogotovo poznavši gospođicu M. i gospodina P. koji je voditelj njegov. Birokracija je toliko zakazala da je moje dijete tek u petom ili šestom mjesecu dobilo to... Izrazila sam da sam jako tužna jer se u međuvremenu dogodile neke stvari jako ružne za koje sam sigurna da je mjera krenula pravovremeno, da je krenulo s tim svim što to pruža da bi moje dijete bilo pošteđeno kao i mi obitelj puno toga ružnoga.“ (3_R)

11.6.4. Mladi

Teškoće i izazovi vezani uz mjeru proizlaze iz vlastitog iskustva mladih s ovom mjerom, a tek rijetki mladi osvrnuli su se na teškoće vezane uz izricanje i okončanje PBIN-a pa u tom kontekstu govore o doživljaju nepravde zbog sporosti sudskog procesa i nefleksibilnosti u trajanju mjere (mjera koja unatoč zakonskim mogućnostima često ističe silom zakona, odnosno protekom maksimalnog roka od dvije godine).

„Ka minimalno 6 mjeseci, a maksimalno dva godine, ja ne znam ko je dobija 6 mjeseci ili godinu dana. Svima traje dva godine. Zasto je onda od 6 do 2...Samo da ispada da rade nešto...“ (12_M)

SAŽET PRIKAZ SVIH PERSPEKTIVA

Kada je riječ o teškoćama i izazovima u provođenju odgojne mjere PBIN, mladi i roditelji relativno malo govore o ovoj temi. Uglavnom bilježimo njihove primjedbe vezane uz sporost i inertnost pravosudnog sustava, pri čemu roditelji dodatno ističu i pitanje pravovremenosti društvene reakci-

je, dok se mladi osvrću na aspekt trajanja odnosno isteka mjere.

Voditelji, neovisno o tome jesu li zaposleni u Centru ili je riječ o voditeljima vanjskim suradnicima, iznose veći broj teškoća i izazova s kojima se susreću u provođenju mjere, što i ne čudi, budući da su oni „glavni provoditelji“ mjere.

I voditelji se slažu s roditeljima i mladima kako je jedna od ključnih teškoća sporost i inertnost pravosudnog sustava (nezakazivanja kontrolnih ročišta, nepreispitivanja odgojne mjere te dugom proteku vremena od kaznene prijave do izricanja presude), ali i neujednačenost kriterija za izricanje mjere u praksi.

Voditeljska perspektiva upozorava i na nedostatak resursa u vidu premalog broja voditelja (posebno muških), ali i nedovoljnu materijalnu naknadu za provedbu mjere što s jedne strane zasigurno demotivira voditelje, a s druge onemogućava širenje palete aktivnosti koje provode voditelj i mlada osoba. Tomu pridodaju i tehničko-prostorne teškoće s kojima se suočavaju (nedakvatan prostor za rad te loša tehnička opremljenost ureda). Nepoštovanje temeljnih društvenih vrijednosti i teška zapošljivost mladih također su prepreke u širem društvenom kontekstu koje otežavaju rad, posebice ako se tome pridodaju i izazovi koji proizlaze iz nekih obilježja mladih (njihov temperament i stav) i roditelja (npr. ovisnost, mentalne bolesti).

11.7. Preporuke za poboljšanje mjere

11.7.1. Voditeljice mjere – stručne djelatnice centara za socijalnu skrb

Preporuke koje iznose voditeljice stručne djelatnice centara odnose se na unapređenje sustava i procedura. Predlaže se tako drukčije pozicioniranje mjere u sustavu socijalne skrbi. Pod tim vidom govore o neprikladnosti centra za socijalnu skrb za tretman (zbog neprimjerenih uvjeta rada

poput malih ureda koje dijele s dvije i više osoba, neadekvatne tehničke opremljenosti i podrške, prevelikog broj dnevnih zadataka...). Stoga predlažu uvođenje posebnih agencija za provedbu mjera čime bi se podigla kvaliteta provedbe mjere ili pak da se na razini centra pojedini stručnjaci specijaliziraju za provedbu PBIN-a čime bi im to postao jedini posao.

Nadalje, spominju potrebu za povećanjem broja zaposlenika u sustavu kako bi se smanjio broj slučajeva po pojedinom stručnjaku. Tako smatraju da je sadašnja praksa puka formalnost, a ne usklađenost s potrebama (upravo zbog preopterećenosti poslom i prevelikim brojem zadataka i slučajeva po stručnjaku). Predlažu i uvođenje novih pristupa, oblika i sadržaja rada, poput grupnog rada i doživljajno-pedagoških aktivnosti. Nadalje, preporučuju edukaciju djelatnika suda (sudaca i stručnih suradnika) posebno vezano uz kriterije za izricanje mjere te edukaciju vanjskih voditelja kao uvjeta za praktični rad. Nadalje, spominju superviziju kao nužnost. I konačno, preporučuju i više suradnje i povjerenja unutar sustava među stručnjacima.

„Meni bi koristilo kada bi moji voditelji imali neke edukacije. To kronično nedostaje. Sve ovisi o njihovim dosad znanjima i iskustvima. Pa im ja nešto prenesem kad čujem nešto novo. Mislim da bi to unaprijedilo njihov rad!“ (1_C)

11.7.2. Voditelji mjere – vanjski suradnici centara za socijalnu skrb

U navođenju preporuka za unapređenje odgojne mjere PBIN, voditelji vanjski suradnici, navode cijeli niz ideja što ilustrira njihovo iskustvo i upućenost u temu. Njihove se preporuke ponajprije odnose na unapređenje organizacijskih struktura provođenja mjere pa u tom kontekstu dio njih zastupa profesionalizaciju mjere (u smislu da je izvršavaju stručnjaci kao redovni posao) i drukčije pozicioniranje mjere u istom

(socijalna skrb) ili drugom (pravosudnom) sustavu. Drukčije pozicioniranje u sustavu socijalne skrbi odnosi se na centralizaciju mjere i premještanje mjere iz nadležnosti centra za socijalnu skrb u poseban ured/ službu/agenciju.

Kako bi se mjera unaprijedila, voditelji predlažu da se počne koristiti i iskustveni potencijal mladih kojima je mjera bila izrečena i to na način da oni budu vršnjaci pomagači drugim mladima te da se uvede radionički tip rada te kreira mogućnost provođenja mjere u alternativnim prostorima (koji bi bio manje formalan, a mogao bi se koristiti za rad s mladima). Uz to, preporučuju osnivanje fondova za financiranje aktivnosti u okviru provedbe mjere kako bi voditelji imali na raspolaganju sredstva za plaćanje aktivnosti s mladima što bi obogatilo spektar aktivnosti i mjesta druženja.

„Da ima taj neki mini fond pa da im doneseš recimo karte iz kina, plivanja s koncerta, jer nije cilj samo...Nego da ga oplemeniš, odvedeš u kazalište, na koncert...” (1_VP)

Voditelji također smatraju kako je potrebno ulagati i u popularizaciju mjere, odnosno u informiranje šire javnosti o PBIN-u.

U odnosu na procedure predlaže se određena standardizacija i uređivanje niza procedura: od formalne procjene vanjskih voditelja prije angažiranja na provedbi PBIN-a, edukacije za vanjske voditelje (prikaz i analiza slučajeva, pisanje izvješća, izrada plana i programa rada i sl.), supervizije, standardizacije završetka mjere kroz formalni završni susret u centru za socijalnu skrb do korisničke evaluacije kako bi voditelji imali povratnu informaciju o svom radu.

Voditelji se dotiču i potrebe za usklađivanjem sustava u kojima se mjera provodi te u tom smislu zagovaraju pravovremenost izricanja mjere, drukčiju organizaciju pojedinih sudova (sudionici predlažu zapošljavanje stručnog suradnika na sudu koji ga nema), poboljšanje suradnje između

sustava socijalne skrbi i pravosuđa (brža i učinkovitija komunikacija i reakcije) te širenje i umreženje socijalnih usluga za mlade.

11.7.3. Roditelji

Roditelji su generirali preporuke koje idu na razinu sustava ili se tiču provedbe mjere. U odnosu na ovo potonje govore o potrebi veće strukturiranosti i intenziteta mjere, intenzivnoj uključenosti roditelja u provedbu i uvažavanju mišljenja roditelja. Drugi predlažu organiziranje susreta s pro-socijalnim vršnjacima ne bi li mladi tako promijenili asocijalne vršnjačke grupe. Uz to, predlaže se i uvođenje plaćenog rada za mlade s ciljem povećavanja njihove odgovornosti.

Na sustavnoj razini predlažu primjenu programa rane intervencije kao prevencije razvoja problema u ponašanju, pravovremenu društvenu reakciju na kriminalitet (jer kako sami kažu – sporošću i nepravovremenom društvenom reakcijom na kriminalitet sam sustav dodatno pridonosi razvoju rizika kod mladih) te brže sudske procese.

„Inače više tog razgovara što roditelj misli jer ipak je važno što roditelj misli, bez obzira koliko god mi vidimo tu situaciju što je njemu falilo. Mislim da je to jako bitno. Možda da se tu više razgovara s roditeljima...” (3_R)

11.7.4. Mladi

O preporukama za PBIN mladi su govorili u odnosu na provedbu mjere pa tako predlažu uvođenje grupnog rada kao modaliteta izvršenja mjere, susrete s onima koji su prošli sličnu situaciju u životu, ali i više konkretnog rada i obveza, odnosno konkretne smjernice koje bi im pomogle u promjeni ponašanja. Nadalje, govore i o važnosti osobe voditelja koja bi po njihovu mišljenju trebala prije svega biti zainteresirana za mlade. Uz to, njihova perspektiva osvjetljava i značajnosti uspostave kvalitet-

nog i dobrog odnosa (*odnos u kojem se mladi dobro osjećaju... i ne idu sa grčem pričati...*) između mlade osobe i voditelja. Pojedini mladi predlažu i strožu kontrolu voditelja zbog straha od mogućnosti manipuliranja moći (od strane voditelja).

„To bi trebalo po meni puno drugačije izgledat. Da više radimo na nekim temama u mom ponašanju... Da pričamo više o tom zašto sam ja imao potrebu tak se ponašati...” (10_M)

Preporuke koje su iznijeli sudionici istraživanja sumarno ćemo prikazati u tablici 27., u odnosu na to TKO i KOME (u odnosu na što) preporučuje.

SAŽETE PREPORUKE SVIH SUDIONIKA

Sudionici su dali brojne preporuke usmjerene prema voditeljima u smislu definiranja poželjnih osobina, obilježja i ponašanja voditelja mjere. U tom vidu radi se o nekim općim, ljudskim osobinama važnima za uspostavu kvalitetnog odnosa (otvorenost, pristupačnost, empatija...), ali i profesionalnim odnosno stručnim, koje su jednim dijelom usmjerene na mlade te kompetencije za rad s mladima (razumjeti mlade i njihov položaj, imati iskustva u radu s mladima i interes za njih, dosljednost, autoritativnost, fleksibilnost, prilagodljivost, poznavanje svojih granica...).

Stručnjacima se preporučuje i veća kontrola voditelja mjere i djelatnika centra za socijalnu skrb s jedne strane kako bi savjesno i odgovorno obavljali svoj posao, ali i kako bi mjera bila strukturirana i takvog intenziteta koji odgovara potrebama mlade osobe i/ili njegove obitelji, odnosno okolnosti u kojima živi. S tim u vezi preporučuju se i supervizije svih onih koji obavljaju ovaj posao, ali i zajednički sastanci voditelja na kojima bi razmjenjivali svoja iskustva i dobivali podršku. Posebnu pažnju preporučuje se dati uključivanju roditelja u provedbu mjere iako je mjera izrečena maloljetniku / mlađem punoljetniku jer bez rada

s njihovih socijalnim sustavom teško da će postići promjena.

Neki su sudionici dali i svoje preporuke koje su usmjerene prema pravosudnom sustavu odnosno sudu. Tako se sporost i inertnost pravosudnog sustava prije svega odnosi na sporost sudskih procesa, ali i činjenicu da se mjera najčešće obustavlja istekom zakonskog roka od dvije godine te se u tom smislu preporučuju češća kontrolna ročišta na kojima bi se provjeravao napredak mladih i sukladno tome predlagao nastavak/obustava mjere. Kada je riječ o sudu, predlaže se i povećanje broja stručnih suradnika na sudovima budući da neki sudovi nemaju stručne suradnike što značajno otežava komunikaciju na relaciji sud – centar za socijalnu skrb. Jednako tako, stručnjaci predlažu i edukaciju sudaca na temu PBIN-a, a posebno u odnosu na pitanje kriterija za izricanje ove odgojne mjere i prikladnost mjere za pojedine mlade. U tom kontekstu voditelji govore o nekim obilježjima ličnosti i/ili ponašanja koja smatraju važnima za uspješno provođenje mjere, a o čemu je bilo riječi kod pogodnosti mjere.

Neki od ovih prijedloga odnosno preporuka idu na razinu sustava (resora pravosuđa ili socijalne politike), a to je primjerice pravovremenost društvene reakcije na činjenje kaznenih djela ili primjena ranijih (ranih) intervencija s ciljem preveniranja progrediranja problema u ponašanju, odnosno reagiranje sustava i stručnjaka već na prve znakove rizičnih ponašanja.

Voditelji uočavaju i manjak suradnje i povjerenja među različitim dionicima u sustavu i govore o fragmentiranosti sustava i neumreženosti pojedinih dionika.

Zbog prekapacitiranosti, odnosno prevelikog broja poslova i zadataka koji stručni djelatnici Centra obavljaju, predlažu povećanje broja vanjskih suradnika koji će kvalitetno provoditi mjeru (a ne formalno) ili profesionalizaciju provođenja mjere koja bi postala redovni posao kroz primjerice osnivanje agencija za provedbu sankcija u zajednici koja bi se bavila isključivo provedbom te mjere (ili općenito provedbom

TABLICA 27. PRIKAZ PREPORUKA SUDIONIKA ISTRAŽIVANJA U ODNOSU NA VODITELJE MJERE, SUSTAV/STRUČNJAKE I PROVEDBU MJERE

U ODNOSU NA...			
TKO	VODITELJE MJERE	SUSTAV/STRUČNJAKE	PROVEDBU MJERE
VODITELJI STRUČNI DJELATNICI CZSS	Kao poželjne karakteristike voditelja navode se: odgovornost, dosljednost, pravednost, otvorenost, prilagodljivost i strpljivost. Osim ovih osobnih karakteristika, voditelj mora biti zainteresiran za mlade te bez predrasuda prema njima.	U odnosu na sustav, voditelji preporučuju drukčije pozicioniranje mjere u sustavu socijalne skrbi , odnosno njezino izmještanje iz nadležnosti centara za socijalnu skrb na razinu posebnih agencija ili specijalizaciju pojedinih stručnjaka u centru za provedbu mjere. Preporučuje se i bolje usklađivanje sustava u kojem se mjera provodi , posebno u odnosu na veću suradnju i povjerenje unutar i među sustavima. Kada je riječ o pravosudnom sustavu, preporučuje se pravovremeno izricanje odgojnih mjera .	U kontekstu provođenja mjere voditelji preporučuju standardizaciju određenih procedura , od sustavne edukacije djelatnika suda i voditelja mjere do obvezne supervizije voditelja mjere. Također se sugerira bolja uređenost prostora za rad u centrima te zapošljavanje većeg broja djelatnika . U odnosu na oblike rada preporučuje se uvođenje grupnog rada i doživljajno-pedagoških aktivnosti .
VODITELJI VANJSKI SURADNICI	Navode se sljedeće poželjne karakteristike voditelja : fleksibilnost, strpljivost, empatija, iskrenost, otvorenost, upornost i dostupnost. Voditelji vanjski suradnici smatraju da je važno i razumijevanje mladih i njihova odrastanja, znanje, stručnost te poznavanje sebe i svojih ograničenja.	U kontekstu sustava, preporučuje se profesionalizacija provođenja mjere i drukčije pozicioniranje mjere u sustavu (izmještanje mjere iz nadležnosti centra za socijalnu skrb / poseban ured / služba za PBIN, premještanje mjere u sustav pravosuđa). Voditelji smatraju da je potrebno i usklađivanje sustava u kojem se mjera provodi te poboljšanje suradnje između sustava socijalne skrbi i pravosuđa . Kada je riječ o sustavu socijalne skrbi, preporučuje se ulaganje u popularizaciju/promociju mjere i širenje mreže socijalnih usluga za mlade. U odnosu na pravosudni sustav preporučuju pravovremeno izricanje mjere te novu organizaciju određenih sudova.	Kada je riječ o provedbi mjere, voditelji preporučuju korištenje potencijala mladih kroz vršnjačko pomaganje te uvođenje novih oblika rada (radionice) i neformalnih prostora za provedbu mjere . Također se predlaže osnivanje fondova za financiranje aktivnosti u okviru provođenja mjere. U odnosu na procedure predlaže se standardizacija procjene voditelja, edukacije te mjera nadzora i podrške voditeljima (naročito supervizije). Voditelji naglašavaju i važnost formalizacije završnog susreta te uvođenje korisničke evaluacije .
RODITELJI	Iz roditeljske perspektive poželjne karakteristike voditelja su dosljednost i upornost. U odnosu na način rada roditelji smatraju kako je važno da voditelj zna uspostaviti autoritet, razgovarati s djecom, otvoriti ih te se spustiti se na njihovu razinu. Važno je također da imaju interes za djecu i mlade i znaju što mladi vole.	Preporuke za unapređenje sustava odnose se na primjenu programa rane intervencije s ciljem preveniranja progrediranja problema u ponašanju. Jednako tako, društvena reakcija na kršenje zakona mora biti pravovremena, a sudski procesi brži .	Roditelji zahtijevaju veću strukturu i intenzitet mjere , ovisno o potrebama mlade osobe. Također smatraju kako je potrebno više uključivati roditelje u provedbu mjere te uvažavati njihovo mišljenje. U odnosu na mlade predlažu organizaciju druženja s prosocijalnim vršnjacima te uvođenje plaćenog rada u sklopu mjere kao načina razvijanja odgovornosti mladih.

MLADI	(Pre)poruke koje mladi šalju voditeljima mjere zapravo se odnose na to kakvi voditelji trebaju biti (poželjne karakteristike) te u odnosu na to kako trebaju raditi. Tako su poželjne karakteristike voditelja sljedeće: odgovornost, otvorenost, pristupačnost, pouzdanost, povjerljivost i spremnost na šalu. Voditelji u svojem radu moraju biti zainteresirani za mlade, polaziti od razumijevanja mladih i njihova položaja te moraju znati uspostaviti kvalitetan odnos s njima.	U odnosu na pravosudni sustav mladi preporučuju ubrzavanje sudskih procesa, obustavu mjere sukladno promjenama koje postignu. Kada je riječ o radu voditelja, mladi smatraju da je potrebna viša razina kontrole i provjere voditelja i njegova rada	Kada je riječ o provođenju mjere, mladi smatraju kako je potrebno adekvatnije informiranje o mjeri. Predlažu više konkretnog rada i obveza / konkretne smjernice za promjenu ponašanja. U odnosu na način rada preporučuju, uz individualni pristup, i uvođenje grupnog rada. U tom smislu preporučuju i organiziranje susreta s mladima koji bili u sličnoj situaciji.
-------	---	--	---

neformalnih/alternativnih mjera). Uz to, nedostaje im i veći broj muških voditelja, koji su u nekim slučajevima itekako potrebni.

U odnosu na samu provedbu mjere predlaže se standardizacija svih procedura vezanih uz provedbu PBIN-a (od inicijalne procjene, kontinuiranih edukacija, supervizija i nadzora) te povećanje naknade za obavljanje PBIN-a budući da je novac važan motivacijski faktor za obavljanje složenih zadataka i tako odgovornog pa i teškog posla. Povećanje materijalne nadoknade ili osnivanje fondova za financiranje aktivnosti u okviru provođenja mjere iz kojeg bi se donacijama različitih institucija/ustanova/tvrtki mogla saklupati sredstva (ili primjere karte za kino, kazalište, muzeje, koncerte, bazen i sl.), značajno bi se podigla kvaliteta izvedbe mjere. Neki voditelji preporučuju i uređivanje posebnog prostora koji bi bio manje formalan, a u kojem bi se mogla provoditi mjera.

U odnosu na provedbu mjere, ono što i sami sudionici (posebno mladi) govore jest jasnije, preciznije, detaljnije, pravovremeno i višekratno informiranje i mladih i roditelja

o PBIN-u te iskonsko uključivanje i mladih i roditelja u planiranje i programiranje mjere u duhu participacije kako bi mladi ciljeve i zadatke zadane individualnom programom rada doživjeli kao „svoje“, vlastite, a ne nametnute, čime bi se zasigurno utjecalo i na veću učinkovitost mjere, ali i smanjivanje otpora.

U odnosu na modalitete izvršavanja preporučuju se i grupni oblici rada savjetodavnog rada tijekom provedbe i radionički rad, grupni organizirani i moderirani susreti s onima koji su ranije bili u sličnoj situaciji ili pak „uvođenje“ vršnjaka pomagača u provedbu mjere. No roditelji, posebno zbog svjesnosti da se njihova djeca druže s asocijalnim vršnjacima, predlažu uključivanje mladih u druženja s prosocijalnim vršnjacima. Neki roditelji predlažu i uvođenje plaćenog rada u sklopu mjere (koji bi bio kao humanitarni rad, ali uz naknadu) kako bi se na taj način razvijala odgovornosti i stukturirao dan mladima.

I na koncu, predlaže se promocija mjere stručnoj, ali i široj javnosti te uvođenje evaluacije iz korisničke perspektive s ciljem njezina konstantnog poboljšanja.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zaključci i preporuke

Glavni ciljevi ovog istraživanja bili su istražiti obilježja mladih koji izvršavaju odgojnu mjeru pojačana briga i nadzor, obilježja njihovih voditelja mjere te procesa prije i za vrijeme provođenja mjere. Ciljevi su ostvareni sudjelovanjem svih ključnih sudionika u procesu izvršavanja PBIN-a, istraživanjem njihove perspektive te korištenjem kvantitativne i kvalitativne metodologije.

Kao sankcija za mlade koja se izvršava u zajednici, odgojna mjera pojačana briga i nadzor treba sadržavati sve osnovne komponente uspješnih kaznenopravnih intervencija kao što su nadzor, pružanje psihosocijalne pomoći mladoj osobi i prilike za učenjem novih vještina, kompetentni praktičari specifično educirani za tretmanski rad te adekvatni uvjeti rada. Suvremeni pristupi također naglašavaju potrebu da se intervencije provode sukladno znanstveno dokazanim principima odnosno rezultatima istraživanja koji su pojedine pristupe i metode rada dokazali uspješnima.

Pri kreiranju zaključaka i preporuka rukovodili smo se ključnim principima važnima za kvalitetno provođenje sankcija u zajednici opisanim u uvodnom dijelu teksta te smo ih sukladno tome kategorizirali u tri područja. To su rezultati i zaključci važni za (1) kazneni postupak i način donošenja odluka, (2) planiranje intervencija te (3) provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Budući da je provedeno istraživanje otvorilo i neka nova istraživačka pitanja, a i u odnosu na istraživačka ograničenja ovog projekta, u posljednjem dijelu ovog poglavlja kreirali smo i preporuke za buduća istraživanja.

Kazneni postupak i način donošenja odluka

Područje kaznenog postupka i načina donošenja odluka o daljnjem postupanju obuhvaća principe službenog procesuiranja, brzog i ažurnoga kaznenog procesa te primjene aktuarnih instrumenata procjene kriminogenog rizika uz jasnu klasifikaciju rizičnosti, čime se ostvaruje intervencija usklađena s potrebama mladih. Pritom se poštuju jasni kriteriji izricanja, a prijedlozi su argumentirani analizom rizičnosti.

Uvid u percepciju kaznenog postupka i načina donošenja odluka u ovom istraživanju posebno smo dobili iz provedenih fokusnih grupa. Rezultati pokazuju da svi sudionici istraživanja (voditelji iz Centara, vanjski suradnici, mladi i roditelji) ukazuju na sporost i inertnost pravosudnog sustava u odnosu na vrijeme koje prođe od podnesene kaznene prijave do pravomoćnosti rješenja o izricanju ove odgojne mjere. Pritom voditelji mjere naglašavaju i neujednačenost kriterija izricanja mjere te nepravovremeno izricanja upravo ove odgojne mjere što naglašavaju i roditelji. Razmatrajući doživljaj učinkovitosti voditelji s jedne strane pripisuju neuspjeh mjere nepoštovanju kriterija za izricanje PBIN-a, a s druge strane obilježjima mladih čije osobine i ponašanja ne pridonose razvoju pomagačkog odnosa, čime možemo zaključiti u prilog neuvažavanja čimbenika odgovora (prijemчивosti) primjerenih za modalitet izvršavanja ove sankcije. Voditelji navode kako je ova odgojna mjera pogodnija za mlade, niže rizične počinite-

lje koji pokazuju kapacitet za uspostavljanje odnosa i preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje. U odnosu na sporost pravosudnog sustava mladi također ističu i osjećaj nepravde zbog nepravovremene obustave mjere.

U Hrvatskoj još uvijek ne postoji sustavan i standardiziran način procjene rizičnosti mladih koji su počinili kaznena djela na nacionalnoj razini, iako su određeni pomaci napravljeni. Stoga kvantitativnim pristupom nismo mogli neposredno ispitati razinu kriminogenog rizika mladih, međutim analizom statičkih rizičnih čimbenika možemo zaključiti u prilog izraženosti brojnih rizičnih čimbenika koji ukazuju na viši rizik. U prilog tome idu rezultati koji pokazuju da je 37% mladih kojima je PBIN izrečen kao „glavna“ sankcija već ranije činilo kaznena djela, od čega je njih oko 55% počinilo dva ili više kaznenih djela (multirecidivisti), a uglavnom se radi o imovinskim i nasilnim deliktima. Također je prema 33% mladih tijekom ranijih kaznenih postupaka bio primjenjivan uvjetovani oportunitet (dakle bili su u kontaktu i s policijom i s državnim odvjetništvom), oko 8% maloljetnika već je ranije bilo sankcionirano na sudu posebnim obvezama, 17% ih je bilo ranije prekršajno sankcionirano te je prema 50% mladih (i/ili njihovih obitelji) centar za socijalnu skrb već ranije poduzimao neke intervencije iz svojeg djelokruga.

Iako čimbenici odgovora (prijemчивosti), koji su od izuzetne važnosti za izvršavanje svih mjera i sankcija u zajednici, nisu specifično ispitivani u ovom istraživanju, o njima posredno možemo zaključivati preko izraženosti nekih rizičnih čimbenika. Rezultati u području pojedinih osobnih obilježja mladih pokazuju kako je nedostatak empatije procijenjen rizičnim čimbenikom kod 73% mladih, stavovi koji podržavaju delinkventno ponašanje kod 77%, nezainteresiranost za školovanje i negativni stavovi prema školi kod 82%, a hostilnost/neprijateljsko raspoloženje kod 54% mladih.

Potrebu za preispitivanjem razine rizika mladih koji izvršavaju PBIN možemo naći

i u rezultatima nekih drugih hrvatskih istraživanja o kojima je ranije bilo više riječi. Daljnja istraživanja usklađenosti intervencija svakako su potrebna, a iz dobivenih rezultata stječe se dojam kako se načelo postupnosti u kaznenom postupku shvaća doslovno, ne vodeći se u dovoljnoj mjeri načelom usklađenosti mjere s razinom rizika. To je jedino moguće postići nacionalno ujednačenom i standardiziranom procjenom maloljetnika već pri samom „ulazu“ u kaznenopravni proces.

U odnosu na navedeno, a s ciljem unapređivanja kaznenog postupka i načina donošenja odluka možemo preporučiti:

- dodatno ulaganje u brzinu postupaka pred sudovima za mladež kako bi bili učinkoviti i usklađeni s intenzivnim razvojnim obilježjima mladih,
- obveznu standardiziranu procjenu rizičnosti maloljetnika koji je počinio kazneno djelo kao temelja za donošenje odluka o daljnjem postupanju.

Planiranje intervencija

Područje planiranja intervencije naglasak stavlja na individualizaciju pojedinačnog plana postupanja te poštovanje principa opće responzivnosti, što uključuje pretходnu analizu rizičnih/zaštitnih čimbenika i prilagođavanje načina izvršavanja mjere potrebama, okolnostima, emocionalnim i kognitivnim obilježjima mladih te dominantnim stilovima učenja.

Rezultati kvalitativnog istraživanja pokazuju visoko zadovoljstvo voditelja mjere upravo činjenicom da je ova sankcija visoko individualizirana te je moguće prilagoditi način izvršavanja mjere obilježjima mladih, čime zaključujemo u prilog uvažavanju ovog principa. Voditelji su fleksibilni kako u odnosu na intenzitet susreta, tako i u odnosu na područja rada (potrebe tretmana) koje definiraju u pojedinačnom programu postupanja.

Navedene rezultate možemo povezati i s pozitivnom percepcijom ove odgojne mjere iz rezultata kvantitativnog istraživanja, pri čemu se percepcija maloljetnika ne

razlikuje od percepcije voditelja, a vanjski suradnici imaju nešto pozitivniju procjenu od djelatnika centara.

U odnosu na ovo područje posebno nam je zanimljiva perspektiva mladih koji također uočavaju fleksibilnost i prilagodljivost ove odgojne mjere, ali navode i potrebu za konkretnijim informacijama o tijeku i načinu provođenja ove mjere što bi im zapravo trebalo pružiti već u prvoj fazi rada prilikom planiranja intervencije. Sličnu situaciju nalazimo i kod roditelja koji nerijetko ne razlikuju način provođenja pojačane brige i nadzora u odnosu na prethodne, uglavnom obiteljsko-pravne mjere (najčešće nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi).

Na temelju rezultata kvalitativnog istraživanja nameće se zaključak da su mladi premalo aktivno uključeni u izradu plana i programa rada, što naglašavaju i stručnjaci i mladi. Rezultati pokazuju kako mladi rijetko sudjeluju u izradi plana i programa pa čak ga rijetko i dobivaju na uvid, a kada i sudjeluju u njegovoj izradi, doživljavaju ga preopćenitim i nespecifičnim. Takav rezultat upućuje na nedovoljno konkretno definirane ciljeve u odnosu na princip individualizacije odgojne mjere.

U odnosu na modele rada koji mogu biti sastavni dio pojedinačnog programa postupanja, prijedlozi mladih jesu uvođenje i grupnog rada uz individualni te vršnjačke podrške, a stručnjaci uz već navedeno predlažu i radionički tip rada.

U području planiranja intervencija možemo preporučiti:

- daljnje poticanje individualizacije ove odgojne mjere, uz aktivnije uključivanje mladih u izradu pojedinačnog programa postupanja (sukladno zakonskim tekstovima) s konkretno definiranim ishodima, očekivanjima i ciljevima prema mladima,
- tiskanje informativnih brošura za roditelje i mlade s ciljem što jasnijeg informiranja od ovoj odgojnoj mjeri,
- planiranje i individualnog i grupnog rada kao modaliteta izvršavanja ove odgojne mjere, sukladno obilježjima i potrebama mladih.

Provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor

U ovom istraživanju velik je naglasak stavljen na stjecanje uvida u različita obilježja svih sudionika u procesu provođenja ove odgojne mjere. Prije svega, važna su nam obilježja voditelja mjere, pristupa i metoda rada te korištenje resursa u zajednici u odnosu na temeljne principe u ovoj fazi.

Žene su kao voditeljice ove odgojne mjere značajno više zastupljene u skupini djelatnika centara za socijalnu skrb (93%) u odnosu na skupinu vanjskih suradnika (57% žena). Dominantnost voditeljica mjere u odnosu na voditelje ponekad kod stručnjaka dovodi u pitanje naglašenu žensku poziciju voditelja u odnosu na znatno brojniju mušku populaciju korisnika, što je vidljivo i iz rezultata fokusnih grupa s voditeljima. Međutim, rezultati pokazuju zanimljivu poziciju mladih koji preferiraju žene u odnosu na muškarce, smatrajući ih osobama koje bolje slušaju, imaju više osjećaja te im se lakše mogu povjeriti ili pak rod voditelja mjere doživljavaju potpuno nebitnim.

U odnosu na struku, gotovo su svi djelatnici centara (95%) pomažućih profesija (socijalni pedagozi, socijalni radnici i psiholozi), dok je 51% vanjskih suradnika tih struka. U odnosu na dodatne edukacije, oko 44% djelatnika centara i 36% vanjskih suradnika završilo je neke dodatne edukacije. Pritom je rezultat kod vanjskih suradnika potrebno sagledati i iz perspektive struke. Svega 22% voditelja koji nisu pomažuće profesije ima završene dodatne edukacije što je zabrinjavajući podatak u kontekstu obavljanja ovog visoko stručnog i zahtjevnog posla. Analizom vrsta dodatnih edukacija uočavamo da se uglavnom radi o realitetnoj i/ili geštalt terapiji. Ovakve su edukacije sigurno od velikog značaja za kvalitetu provođenja svih intervencija i savjetodavnog rada s korisnicima općenito, međutim iz ovakvih rezultata također zaključujemo da voditeljima mjere nedostaju dodatne edukacije specifično usmjerene na rad s mladim počiniteljima kaznenih djela, budući

da se one uglavnom u Hrvatskoj nisu niti organizirale/provodile. Takvim zaključcima u prilog idu i rezultati fokusnih grupa u kojima su prilikom izvještavanja o korištenim metodama rada voditelji uglavnom navodili klasične, opće pedagoške metode, kao što su savjetovanje, razgovor, diskusija, poticanje, usmjeravanje, vođenje, kontrola/nadzor, informiranje, poučavanje i slično, dok se danas poznate specifične tehnike rada s nedobrovoljnim korisnicima i onima koji čine kaznena djela nisu spominjale.

Analiza dinamičkih čimbenika rizika, posebno onih u području osobnih i obiteljskih varijabli, ukazuje na izuzetno heterogene potrebe mladih, pri čemu je većina rizičnih čimbenika u neposrednoj vezi s predikcijom budućega delinkventnog ponašanja. Tako kod mladih imamo izraženu rizičnost impulzivnosti (82%), potrebu za traženjem uzbuđenja (87%), verbalno i fizičko agresivno ponašanje, kao i anksioznost i depresivnost (65%), slabe socijalne i komunikacijske vještine (83%) te konzumiranje lakih droga i kockanje/klađenje (oko 50%). U području obiteljskih varijabli 36% očeva i 50% majki procijenjeno je permisivnima, a 37% očeva i 19% majki indiferentnima. Pritom je u 70% obitelji procijenjena slaba privrženost među članovima, a u 80% nedostatna komunikacija. Verbalni sukobi prisutni su kod 70%, a fizički kod 35% obitelji. Iz ovako složenih potreba zaključujemo da je nužno ulagati i u edukacije koje će razvijati specifične kompetencije za rad sa specifičnim rizicima mladih i njihovih obitelji. Pridodamo li tome činjenicu da se prilikom izvršavanja odgojnih mjera uglavnom susrećemo s nedobrovoljnim klijentima, što podrazumijeva posjedovanje posebnih vještina kojima je potrebno utjecati na tranziciju od nedobrovoljnog prema dobrovoljnom klijentu, odnosno od eksternalne prema internalnoj motivaciji za promjenom, potreba za specifičnim vještinama dodatno dolazi do izražaja.

Inozemna istraživanja navode kako su najučinkovitije intervencije one koje se temelje na teoriji socijalnog učenja i kognitivno-bihevioralnom pristupu, pri čemu je poseban

naglasak kod mladih potrebno staviti i na vršnjački utjecaj/pritisak (O'Connor, 2008). U odnosu na terapijske pristupe prema mladima koji su počinili kaznena djela, a čije se intervencije provode u zajednici, istraživanja ukazuju na uspješnost funkcionalne obiteljske terapije, multisistemske terapije i multidimenzionalnog tretmana u udomiteljskoj obitelji (Henggeler i Schoenwald, 2011). U odnosu na konkretne tretmanske programe i tehnike rada s mladima, rezultati istraživanja značajno podržavaju korištenje specifičnih tehnika intervencija s nedobrovoljnim klijentima (Trotter, 2011), trening zamjene i samokontrole agresije (Guerra, Kim i Boxer, 2008), modeliranje, kondicioniranje, desenzitizaciju, trening rješavanja problema, kognitivno restrukturiranje (Hoge, 2001), motivacijski intervju (Clark i sur., 2006; Hussey, 2012), odnosno općenito bihevioralne tehnike koje putem strukturiranih treninga s mladima primjereno zahvaćaju ključne rizične čimbenike s ciljem smanjivanja vjerojatnosti recidivizma (Lipsey, 1996).

Zaključci o potrebi dodatnih i specifičnih edukacija proizlaze i iz izjava samih voditelja mjere u okviru fokusnih grupa, kao i preporuke o svojevrsnoj specijalizaciji kroz agencije i licenciranju za provođenje ove odgojne mjere. Naime, voditelji nisu zadovoljni mogućnostima adekvatne provedbe mjere te navode kako zbog brojnih organizacijskih poteškoća ne mogu provoditi mjeru u skladu s potrebama mladih. Pri tome valja istaknuti i poteškoće prostora (koji su jedna od ključnih komponenti uspješnog izvršavanja svih sankcija) kako kod voditelja koji su zaposleni u centrima za socijalnu skrb (neprimjerene prostorije), tako i kod vanjskih suradnika (neodređena mjesta rada koja se često svode na kafiće i slična mjesta). Takvi uvjeti već u temelju onemogućavaju provođenje strukturiranih intervencija prema principima uspješne prakse. Zanimljivo, i sami mladi navode kako predlažu više konkretnog rada i obveza i konkretnije smjernice za promjenu ponašanja, što govori u prilog potrebi za više strukturiranim pristupom u provođenju ove

mjere, ali i razvijenim kompetencijama za takav rad.

U odnosu na resurse u zajednici jedna od komponenti o kojoj su voditelji mjere govorili odnosi se na percepciju nedovoljne angažiranosti suda u pogledu sazivanja kontrolnih ročišta, nedostatak stručnih suradnika na sudovima te poteškoće u suradnji sa školama zbog (kod nekih sudionika prisutnih) iskustva dodatne stigmatizacije mladih u školi. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da je s ciljem unapređivanja ove odgojne mjere potrebno djelovati i prema sudovima, ali i prema sustavu obrazovanja. Ovakve zaključke moguće je povezati i s prijedlozima voditelja mjere o potrebi popularizacije ove mjere u odnosu na međuresornu suradnju.

U odnosu na dobivene rezultate o provođenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor moguće je predložiti sljedeće:

- organiziranje edukacija za voditelje odgojne mjere na različitim razinama, ovisno o struci voditelja mjere, dosadašnjim edukacijama i poziciji iz koje vodi mjeru (djelatnik centra ili vanjski suradnik), pri čemu zaključujemo o potrebi/mogućnosti za sljedeće razine:
 - temeljne edukacije o PBIN-u (pogotovo za vanjske suradnike)
 - temeljne edukacije za voditelje o savjetodavnom radu s mladima i obiteljima u riziku
 - edukacije i treninzi specifično usmjereni na rad s nedobrovoljnim klijentima
 - edukacije i treninzi za specifične potrebe mladih kojima je izrečen PBIN (primjerice problemi s agresivnim ponašanjem, impulzivnošću/samokontrolom, konzumiranje sredstava ovisnosti, kockanje/klađenje, treninzi roditeljskih vještina i slično)
- ulaganje u primjerene prostorne uvjete za provođenje PBIN-a kako prema djelatnicima centara u okviru njihovih ureda, tako i prema vanjskim surad-

nicima koji bi u popodnevnim satima trebali imati dostupne prostorije za kvalitetan rad s mladima,

- aktivnije uključivanje suda u tijek provođenja PBIN-a sukladno zakonskim propisima,
- međuresornu suradnju sa sustavom obrazovanja kako bi se djelovalo na senzibilizaciju nastavnog i stručnog osoblja u školama prema mladim počiniteljima kaznenih djela te kako bi se osigurao partnerski odnos između centara za socijalnu skrb i škola u odnosu na zajedničke ciljeve prema dobrobiti i pravilnom razvoju mladih.

Preporuke za daljnja istraživanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor

Rezultatima ovog istraživanja otvorila su se neka istraživačka pitanja koja smatramo vrijednima za istražiti u daljnjem radu na unapređenju izvršavanja ove odgojne mjere. To su (1) područje znanstveno utemeljenih pokazatelja uspješnosti PBIN-a koju možemo ostvariti longitudinalnim istraživanjem, (2) istraživanje percepcije PBIN-a od strane drugih važnih sudionika u procesu donošenja odluka i provođenja mjere (prije svega u državnim odvjetništvima i sudovima) te (3) istraživanje kriterija za predlaganje i izricanje maloljetničkih sankcija koje se izvršavaju u zajednici.

U Hrvatskoj gotovo da i ne postoje sustavna longitudinalna evaluacijska istraživanja kaznenopravnih sankcija. Raspravljajući o uspješnosti PBIN-a u okviru ovog provedenog istraživanja možemo govoriti samo o percepciji stručnjaka i mladih, što je svakako ograničenje, budući da egzaktni znanstveno utemeljeni pokazatelji ne postoje. Imajući u vidu dugogodišnju tradiciju provođenja ovakve sankcije smatramo kako je longitudinalno istraživanje nužno za stjecanje jasnog uvida u učinkovitost intervencije koja se toliko dugo provodi. Uz navedeno,

ključno je istražiti i obilježja maloljetnika, obilježja voditelja i primijenjenih tretmanskih postupaka koji doprinose uspješnosti tretmana, odnosno cjelovitom ostvarivanju svrhe ove odgojne mjere.

Nadalje, ovo se istraživanje primarno bavilo svim relevantnim sudionicima uključeni u provođenje ove odgojne mjere, a to su neosporno prije svega voditelji mjere, maloljetnici i njihovi roditelji. Imamo li u vidu širi spektar dionika u kaznenopravnom procesu, a posebno u odnosu na pravilno i poželjno provođenje ove odgojne mjere, možemo zaključiti da su izostavljene i neistražene perspektive sudaca za mladež, državnih odvjetnika te stručnih suradnika izvanpravne struke na sudovima i u državnim odvjetništvima. Njihova funkcija također je od velike važnosti, iako oni nisu toliko intenzivno uključeni u provođenje mjere.

Percepcija PBIN-a od strane državnih odvjetnika za mladež i njihovih stručnih suradnika sigurno se reflektira na njihove prijed-

loge o sankcioniranju tijekom kaznenopravnog procesa, kao i svih drugih aktivnosti koje provode u prethodnom postupku. Percepcija PBIN-a od strane sudaca za mladež važna je zbog učestalosti njezina izricanja i povjerenja koje će imati da je moguće ovom odgojnom mjerom djelovati na razvoj prosocijalnog ponašanja mladih. Stručni suradnici izvanpravne struke na sudovima u ovome su velika pomoć, s jedne strane u savjetovanju prilikom odabira sankcije, a s druge strane tijekom njezina izvršavanja u vidu sazivanja kontrolnih ročišta.

Stoga predlažemo da se u narednom razdoblju provede istraživanje i s prethodno navedenim sudionicima kako bismo dobili njihov uvid u provođenje PBIN-a, percipirane korisnosti, prednosti, ali i poteškoća koje uočavaju te kriterije kojima se rukovode pri predlaganju ili tijekom sudovanja. Smatramo kako bi dobiveni pokazatelji u konačnici doprinijeli podizanju kvalitete cjelokupnog sustava izvršavanja maloljetničkih sankcija u Hrvatskoj.

Literatura

1. Ajduković, M. i Kolesarić, V. (Ur.) (2003): Etički kodeks istraživanja s djecom, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb
2. Ajduković, M., Ručević, S., Šincek, D. (2008): Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju, *Dijete i društvo*, 10, 1/2, 27-47
3. Alleyne, E., Wood, J.L., (2010): Gang Involvement: Psychological and Behavioral Characteristics of Gang Members, Peripheral Youth and Nongang Youth. *Aggressive Behavior*, 36, 423-436
4. Andrews, D. (1995): *The Psychology of Criminal Conduct and Effective Treatment*, (U) McGuire, J. (Ur.), *What Works: Reducing Reoffending – Guidelines from Research and Practice*, John Wiley & Sons, Chichester, England, 35-62
5. Andrews, D.A., Bonta, J. (2006): *A Psychology of Criminal Conduct*, Fourth Edition, LexisNexis Group
6. Andrews, D.A., Bonta, J. i Wormith, J.S. (2006): The Recent Past and Near Future of Risk and/or Need Assessment, *Crime and Delinquency*, 52, 1, 7-27
7. Bartollas, C., Miller, S.J. (2005): *Juvenile Justice in America*, 4th Edition, Prentice Hall, Cloth, Sjedinjene Američke Države
8. Bijedić, M. (2011): *Socijalnopedagoški sadržaji i aspekti odgojne mjere pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini*, Doktorska disertacija, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
9. Carkhuff, R.R. (1969): *Helping and Human Relations*, Holt Rinehart & Winston, New York
10. Clark, M.D., Walters, S., Gingerich, R., Meltzer, M. (2006): Motivational Interviewing for Probation Officers: Tipping the Balance Toward Change, *Federal Probation*, 70, 1, 38-44
11. Council of Europe Committee of Ministers (1987): Recommendation No. R(87)20 of the Committee of Ministers to member states on social reactions to juvenile delinquency
12. Council of Europe Committee of Ministers (2003): Recommendation Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice
13. Council of Europe Committee of Ministers (2010): Recommendation CM/

- Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules
14. Crighton, D. (2005): Risk Assessment, (U) Crighton, D. i Towl, G. (ur), Psychology in Probation Services, BPS Blackwell, Oxford
 15. Crime and Justice Institute at Community Resources for Justice (2009): Implementing Evidence-Based Policy and Practice in Community Corrections, 2nd ed., Washington, DC, National Institute of Corrections
 16. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2009): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2008. – Statistička izvješća 1395, Zagreb
 17. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2010): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2009. – Statistička izvješća 1422, Zagreb
 18. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2011): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010. – Statistička izvješća 1452, Zagreb
 19. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2012): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2011. – Statistička izvješća 1479, Zagreb
 20. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2013): Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2012. godini – Priopćenje 10.1.2., Zagreb
 21. Funk, S.J. (1999): Risk Assessment for Juveniles on Probation: A Focus on Gender, Criminal Justice and Behavior, 26,1, 44-68
 22. Guerra, N.G., Kim, T.E., Boxer, P. (2008): What Works: Best Practices with Juvenile Offenders, (U) Hoge, R.D., Guerra, N.G., Boxer, P. (ur), Treating the Juvenile Offender, The Guilford Press, New York, London, 79-102
 23. Guerra, N.G., Williams, K.R., Tolan, P.H. i Modeck, K.L. (2008): Theoretical and Research Advances in Understanding the Causes of Juvenile Offending, (U) Hoge, R.D., Guerra, N.G., Boxer, P. (ur), Treating the Juvenile Offender, The Guilford Press, New York, London, 33-53
 24. Henggeler, S.W., Schoenwald, S.K. (2011): Evidence-Based Interventions for Juvenile Offenders and Juvenile Justice Policies that Support Them, Social Policy Report, 25, 1, 3-28
 25. Hill, M. (2005): Ethical considerations in researching children's experiences, (U): Greene, s., Hogan, D. (ur). Researching children's experience: approaches and methods. London: Sage. 61-86
 26. Hoge, R.D. (2001): The Juvenile Offender: Theory, Research, and Applications, Kluwer Academic Publishers, Norwell, Massachusetts
 27. Hoge, R.D. (2002): Standardized instruments for assessing risk and need in youthful offenders, Criminal Justice and Behavior, 29, 4, 380-396
 28. Howell, J.C. (2009): Preventing and Reducing Juvenile Delinquency – A Comprehensive Framework, Sage Publications, Thousand Oaks, California
 29. Hussey, J. (2012): Reoffending: A practitioner's guide to working with offenders and offending behavior in the Criminal Justice System, Benninon Keariny, Birmingham, UK

30. Konvencija o pravima djeteta (1989). Preuzeto s mrežne stranice http://www.dijete.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=136&lang=hr. Srpanj 2012.
31. Kovačić, Z. (2004): Uvjeti, okolnosti i mogućnosti unapređenja provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora u sustavu socijalne skrbi, *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 11, 1, 63-85
32. Kovačić, Z. (2009): Mogućnost unapređenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora, *Magistarski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb
33. Krueger, R.A. (2000): *Focus groups: A practical guide for applied research*. Sage Publications. Thousand Oaks, California, Sjedinjene Američke Države
34. Letessa, E.J., Allen, H.E. (2003): *Corrections in the Community*, Anderson Publishing Co., Cincinnati, Ohio, Sjedinjene Američke Države
35. Lipsey, M.W. (1995): What do We Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents?, (u) McGuire, J. (ur), *What Works: Reducing Reoffending – Guidelines from Research and Practice*, John Wiley & Sons, Chichester, England, 62-78
36. Luong, D., Wormith, J.S. (2011): Applying Risk/Need Assessment to Probation Practice and its Impact on the Recidivism of Young Offenders, *Criminal Justice and Behavior*, 38, 12, 1177-1199
37. Mić, D.R. (2010): Primjena načela svrhovitosti u kaznenom postupku prema maloljetnicima u Republici Hrvatskoj, *Diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb
38. Milas, G. (2005): *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada slap. Jastrebarsko
39. Ministarstvo socijalne politike i mladih RH (2013): *Djeca, maloljetnici i mlađi punoljetnici s problemima (poremećajima) u ponašanju – službeni podaci za razdoblje od 1.1. do 31.12.2012. godine*
40. Nikolić, B., Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2001): Metrijske karakteristike formulara za procjenu rizičnosti/ potreba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 38 (1). 103-120.
41. Patton, M.Q. (2005): *Qualitative Research & Evaluation Methods*, Sage Publication, London, Thousand Oaks, New Delhi
42. Petak, O. (1990): *Odgoj i preodgoj izvan institucije – Iskustva i solucije*, (u) *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije* (ur) Uzelac, S. i suradnici, Fakultet za defektologiju, Zagreb
43. *Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera – posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu*, *Narodne novine*, 141/11
44. O'Connor, C. (2008): *What research tells us about effective interventions for juvenile offenders – A what work, Wisconsin fact sheet*, University of Wisconsin, Extension, Madison

45. Pencinger, I. (2010): Provjera kriterija za diferencijaciju sudskih odgojnih mjera. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
46. Ratkajec, G., Jeđud, I. (2010): Risk/Needs of Children/Youth with Behaviour Disorders in Correctional Institutions in Croatia. *The Journal of International Association of Special Education*. 11(1).75-85.
47. Ratkajec, G., Jeđud, I. (2009): Razlike u procjeni razina rizika između dvije skupine korisnika institucionalnog tretmana, *Kriminologija i socijalna integracija*, 17 (2), 1-14.
48. Ricijaš, N. (2005): Probacija za maloljetnike u Hrvatskoj: stanje i perspektive, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 41, 1, 129-142
49. Ricijaš, N. (2006): Instrumenti procjene djece i adolescenata – mogućnosti primjene kod probacije za maloljetnike, *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 13, 2, 271-295
50. Ricijaš, N. (2009): Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih, Doktorska disertacija, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
51. Ricijaš, N. (2012a): Priručnik za edukaciju Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija, Ministarstvo socijalne politike i mladih Republike Hrvatske, Zagreb
52. Ricijaš, N. (2012b): Pravo maloljetnička na primjeren tretman u izvršavanju alternativnih sankcija, (U) Vladović, S. (ur), *Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju*, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu, Zagreb
53. Singer, M. (1990): Odgoj i preodgoj izvan institucije – Pravne osnove pojačane brige i nadzora, (u) *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije* (ur) Uzelac, S. i suradnici, Fakultet za defektologiju, Zagreb
54. Singer, M. (1998): Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, Nakladni zavod Globus, Zagreb
55. Standardi kvalitete socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi (2010), Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
56. Steketee, M., Junger, M., Junger-Tas., J. (2013): Sex Differences in the Predictors of Juvenile Delinquency – Females are More Susceptible to Poor Environment; Males Are Influenced More by Low Self-Control, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 29, 1, 88-105
57. Šakić, V., Franc, R., Mačić, B. (2002): Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima, *Društvena istraživanja*, 11, 2-3 (58-59), 265-289
58. Taslak, M. (2009): Spolne razlike u kvaliteti prijateljstva u kasnoj adolescenciji, Diplomski rad, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
59. Taslak, M., Kamenov, Ž. (2010): Attachment, intimacy and self-disclosure in same-gender and cross-gender friendships. Rad prezentiran na The International Association for Relationship Research Conference (str. 240-240), Herzliya, Izrael

60. Trotter, C. (2004): *Helping Abused Children and Their Families*, Allen & Unwin/Sage Publications, London, UK
61. Trotter, C. (2011): *Working with Involuntary Clients, A guide to practice*, 2nd edition, Sage Publications Ltd., London, UK
62. Uzelac i sur. (ur) (1990): *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije* (zbornik radova), Fakultet za defektologiju, Zagreb
63. Uzelac, S. (1988): *Priručnik za voditelje odgojne mjere pojačana briga i nadzor*, Republički zavod za socijalni rad SRH, Savez društava socijalnih radnika Hrvatske, Savez SIŽ-ova socijalne zaštite SRH, Studij za obrazovanje socijalnih radnika pravnog fakulteta Zagreb, Zagreb
64. Van der Laan, P.H. (2004): *New Ways of Dealing with Juvenile Delinquency, A new Recommendation from the Council of Europe*, www.oijj.org/doc/documental_1187_en.pdf
65. Walters, S., Clark, M.D., Gingerich, R. and Letzer, M.L. (2007): *A Guide for Probation and Parole – Motivating Offenders to Change*, U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections, Washington
66. Wilson, N. i Rolleston, R. (2004): *A Risk-Need Profile Using Four Measures for Youth Offenders Incarcerated in Young Offender Units*, Department of Corrections Research, New Zealand, www.corrections.govt.nz
67. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Narodne novine 133/12
68. Zakon o probaciji, Narodne novine, 143/12
69. Zakon o probaciji, Narodne novine, 153/09
70. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, 33/2012
71. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13
72. Žižak, A. (2010): *Teorijske osnove intervencije – socijalnopedagoška perspektiva*, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb
73. Žižak, A, Ratkajec, G., Nikolić, B., Maurović, I., Miroslavljević, A. (2010a): *Jake strane djece i mladih korisnika institucionalnog tretmana*. *Odgojne znanosti*, 12(1), 7-28
74. Žižak, A., Ratkajec, G., Nikolić, B., Jedud, I. (2010b): *Struktura i mjerne karakteristike Upitnika za određivanje razine intervencije / vođenje slučaja (UZORI/VS)*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 46 (2). 63-84.

